

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HAZIRLAYAN
Fatih MUTLU

**ARGUVAN YÖRESİ SÖZLÜ HALK MÜZİKLERİNDE YER
ALAN YÖRESEL SÖYLEME ÖZELLİKLERİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. GÜLTEKİN AKENGİN

KIRIKKALE - 2011

KİŞİSEL KABUL/AÇIKLAMA

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Arguvan Yöresi Sözlü Halk Müziklerinde Yer Alan Yöresel Söyleme Özelliklerinin İncelenmesi” adlı çalışmamı ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

10/01/2011

Fatih MUTLU

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Fatih MUTLU tarafından hazırlanan “Arguvan Yöresi Sözlü Halk Müziklerinde Yer Alan Yöresel Söyleme Özelliklerinin İncelenmesi” adlı tez çalışması 10.01.2011 tarihinde jürimiz tarafından Müzik Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı:

İmza:

Başkan:

Prof. Dr. Salih AKKAŞ

Üye:

Yrd. Doç. Hamit ÖNAL

Üye:

Yrd. Doç. Dr. Öznur ÖZTOSUN ÇAYDERE

ÖNSÖZ

Türk Halk Müziğimiz, “Tarih içinde kendi köklü geleneğini oluşturarak halkımızın duygu ve düşüncelerini dile getiren geleneksel müzik türü.” (Say, 2002, s: 542) olarak tanımlanabilir. “Türk Halk Müziğimizin en yaygın biçimi olan türkülerimiz, “Elazığ’ da Eğin ağzı, Sivas’ ta Çamşılı ağzı, Erzurum-Kars bölgesinde Sümmani, Orta Anadolu ve Çukurova’da Bozlak ağzı, Ankara-Kırıkkale-Kırşehir’de Abdal ağzı, Malatya’ da ise “Arguvan ağzı¹” olarak dillendirilir.” (Önal, 2007) Bölgeler, isimler; makamlar, sözler farklı olsa da türkülerimizin en önemli özelliklerinden birisi de, halkımızın verdiği yaşam mücadelesiyle farklı yöreleri, kültürleri bir araya toplamasıdır. Türkülerimiz yörelere göre farklılıklar gösterse de, özünde bir bütün olarak milletimizi anlatır.

Diğer bir deyişle Türk Halk Müziğimiz; “Yeryüzündeki bütün doğal ve toplumsal olayları konu içine almıştır. Seveda türküleri oyun havaları, serhat türküleri, kahramanlık türküleri, yiğitlemeler, koçaklamalar, destanlar, ağıtlar, övgüler, dinsel müziği oluşturan ilahileri semahlar, nefesler ve benzerlerinin anonim olanları, kına havaları vb. konularda...” geniş bir içeriğe sahiptir. (Milliyet Büyük Ansiklopedi, 1989)

Kültürü var eden ve yaşatan insanoğludur. Farklı kültürleri, farklı şehirlerde, kasabalarda hatta köylerde de görmek mümkündür. Köyler ya da mahalle gibi küçük yerleşim yerleri kültürleriyle, yaşanmışlıklarıyla türkülere isimler vermişlerdir. Bölgelerin kendilerine özgü yapısını düşünecek olursak, Malatya yöresinin de halk müziği kültürünün kendine özgü türkü anlayışından, türkü dağarcığından ayrı özellikler taşıdığını görebiliriz. Ancak bölgeler arası etkileşimler ve bunun sonucunda doğan kültürel benzerlikler ve oluşumlar göz ardı edilmemelidir. Oluşan bu bölgesel farklılıkların nedenleri de yörenin tarihsel sürecindeki toplumların, yaşayışların, kültürlerin incelenmesiyle ortaya çıkabilir.

¹ Arguvan ilçesinde uzun havalar seslendirilirken yaygın olarak kullanılan türkü söyleme biçimi.

Arguvan bölgesi de hem müzik kültürü hem de dil ve yöresel söyleme özellikleri bakımından kendine özgü yapısını korumaktadır. Bu nedenledir ki Arguvan yöresi ifadesinin dışında, Malatya yöresi halk müziği denildiğinde dahi, yörenin müzik kültürü içinde en çok varlığını gösteren, bölgenin halk müziği kültürünü kendine özgü yapısıyla şekillendiren, kısacası kendine has özellikleriyle ön plana çıkan yöre, Arguvan yöresidir. Bu bölge en çok, uzun hava özelliği taşıyan “Arguvan Ağzı” söyleme biçimiyle bilinmektedir. “Arguvan Ağzı” söyleme biçimi bölge de konuşulan dille karşılaştırıldığında sözlü halk müziklerindeki ağız yapısının yörenin dili ile bağlantılı olduğu görülür. Özellikle Arguvan uzun havalarında görülen Arguvan ağzı, uzun havaların belirli bir ritimsel bütünlükte olmamasından dolayı ezgisel ve ritimsel açıdan incelenirken ses kayıtları titizlikle dinlenmelidir ve örnekler nota ve sözel biçimlerle sunulmalıdır.

Sözlü müzikte dil vazgeçilemez unsurlardan biridir. Arguvan yöresinin sözlü halk türkülerinin yöresel söyleme biçimlerinin incelenmesi, bölgede konuşulan dil hakkında sahip olunan bilgiler ışığında sağlanabilir. Türk Dili adı altında konuşulan bu bölgesel dil, kendine has özellikler barındırır dolayısıyla Arguvan’da konuşulan yöresel dil, “Arguvan Türkçesi” şeklinde tanımlanabilir. “Arguvan Türkçesi, Türkiye Türkçesi içinde Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagauz² Türkçesiyle beraber Türkçenin Oğuz gurubunda yer almaktadır. Arguvan Türkçesi, Türkiye Türkçesi içinde Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagauz Türkçesiyle beraber Türkçenin Oğuz gurubunda yer almaktadır. Arguvanlının kullandığı Türkçe’ ye en yakını Gagauz Türkçesi’dir. Her dil gibi ilişkiye girdiği dillerden etkilenmiştir. Osmanlı döneminde Arapça ve Farsçadan, son yıllarda da Avrupa dillerinden kelimeler almıştır. Ancak dilin temel yapısı bozulmamıştır. Arguvan, Türkçeler içinde belki de başka dillerden en az etkilenen bölgeyi oluşturmaktadır.” (Kılıç, 2006, www.eymirkoyu.com)

Bu çalışmada, Arguvan yöresi sözlü halk müziklerinde yer alan yöresel söyleme özelliklerinin incelenerek yöre halk müziklerini ritimsel, ezgisel ve sözel olarak açıklayabilmek amaçlanmıştır.

² Gökoğuzlar. Hristiyanların Ortodoks mezhebine bağlı Türk kavmi. Balkanlar ve Rusya’da yaşamaktadırlar. Deliorman, Dobruca, Beşerabya ve Ukrayna’da oturan Hristiyan Türklere verilen ad.

Çalışmamda bana yol gösteren Yrd. Doç. Dr. Hamit ÖNAL'a, Prof. Dr. Salih AKKAŞ'a, tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Gültekin AKENGİN'e, araştırmanın sosyolojik boyutundaki yardımları ve kaynaklara ulaşmamdaki yardımlarından dolayı Malatya Arkeoloji Müzesi Araştırmacısı Hüseyin ŞAHİN'e, araştırma süresince özellikle yöresel sözcük karşılıkları ve yöresel ağız konusundaki yardımlarından dolayı Hüseyin Hilmi MUTLU ve Bülent MUTLU'ya, araştırma süresince bilgilerinden faydalandığım Gazeteci-Araştırmacı Süleyman ÖZEROL'a, Arguvan ağızı hakkında verdiği bilgiler için Arguvanlı Sanatçı Erhan YILMAZ'a, dilbilgisi alanındaki yardımlarından dolayı Edebiyat Öğretmeni Ayten GÜL'e, türkü kayıtlarına ulaşmamdaki yardımlarından dolayı Emre MUTLU'ya, sözlük çalışmasından faydalandığım Dr. Hasan Basri KILIÇ ve Türkçe Öğretmeni Ali KILINÇ'a, çeviri çalışmalarındaki yardımlarından dolayı Rehber Öğretmen Oğuzhan ÇELENK'e, araştırma süresince yardımları ve manevi destekleri için Müzik Öğretmeni Oğuz ÖNAL ve Müzik Öğretmeni Ali Tahsin GÜL'e, kaynaklara ulaşmamdaki yardımları ve manevi desteği için Müzik Öğretmeni Zafer TELLİ'ye sonsuz teşekkürler.

Fatih MUTLU

ÖZET

ARGUVAN YÖRESİ HALK MÜZİKLERİNDE YER ALAN YÖRESEL SÖYLEME ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Fatih MUTLU

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Arguvan türküleri, makamsal yapılarından çok, özellikle uzun havalardaki söyleme biçimiyle Türk Halk Müziği kültürümüzün önemli bir koludur. Bu söyleme biçimi “Arguvan Ağzı” olarak da ifade edilir. Arguvan ağzı uzun havalar serbest ritimli okunmaktadır. Dolayısıyla bu durum, türkülerdeki söyleme biçimlerinin özellikle türkü icracılarından ve ses kayıtlarından dikkatle incelenmesini gerektirmektedir. Türkülerdeki “Arguvan Ağzı” söyleme biçimi, ritimsel ve ezgisel özelliklerinin yanında dil ile yakından ilişkili olduğundan, türkülerdeki müziksel incelemeler sözel ifadelerle de desteklenmelidir.

Arguvan yöresi sözlü halk müziklerinde yer alan yöresel söyleme özelliklerinin incelenmesini amaçlayan bu çalışmada, türkülerdeki yöresel söyleme biçimlerinin ritimsel, ezgisel ve sözel yapılarını belirleyerek, türkülerdeki söyleme yanlışların giderilmesini amaçlanmıştır. Bu tür çalışmalarla, Arguvan türküleri, yöresel söyleme biçimleriyle birlikte varlığını doğru bilgilerle ve ciddiyetle devam ettirebilecektir.

OCAK 2011 – KIRIKKALE

ABSTRACT

LOCAL FORMS OF FOLK SONG SINGING ARGUVAN ACCENT EXAMINATION

(Thesis of Master Degree)

Fatih MUTLU

**KIRIKKALE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES**

Arguvan ballads are an important part of our culture which have long structures more than modal structures. This form of singing style is expressed as Arguvan mouth. Arguvan mouth style has a long free rhythm therefore singing styles of the ballads and sound recordings should be analysed carefully.

Singing styles of Arguvan are closely associated with language so rhythmic and melodic characteristics of the ballads should be supported with verbal expressions. This study aims to evaluate and analyze traditional singing styles of the ballads of Arguvan and it aims to remedy wrongs singings styles of the ballads or Arguvan ballads. This kind of Arguvan traditional singing styles continues its existence with its seriousness and its true information.

JANUARY 2011 - KIRIKKALE

KISALTMALAR

<i>bkz</i>	: Bakınız
<i>cresc</i>	: Crescendo, sesin giderek artması.
<i>d</i>	: Diyalekt, Lehçe
<i>Dr</i>	: Doktor
<i>km²</i>	: Kilometre kare
<i>MÖ</i>	: Milattan önce
<i>Prf Dr</i>	: Profesör Doktor
<i>vs</i>	: Ve saire
<i>vb</i>	: Ve benzeri
<i>yy</i>	: Yüzyıl
<i>yklş</i>	: Yaklaşık olarak

TANIMLAR

Ağz : Kendine özgü söyleyişi olan, tarihsel gelişimin etkisiyle de birlikte bölgelere göre farklılıklar, özellikler gösteren yöresel konuşma dilidir.

Alevi-Bektaşî : Alevî, Sözlük anlamına göre Alevî, Hz. Ali'ye bağlı ve ondan yana olan kimse demektir. Bektaşîlik Hacı Bektaş Veli'ye dayanılarak kurulmuştur. Alevîlik ve Bektaşîliği birbirinden bağımsız olarak ele almak bugün gelinen noktada tarihsel ve sosyolojik açıdan mümkün görünmemektedir. Her iki terim de zaman zaman birbirinin yerine kullanılabilir.

Aruz Ölçüsü : Nazımda uzun veya kısa, kapalı ya da açık hecelerin belli bir düzene göre sıralanarak ahengin sağlandığı ölçü.

Ayak : Yurdumuzun bölgelerine, müzik içinde yer alan duygulara ve konulara göre farklılık gösteren halk müziği dizilerine ayrılır bunlara da ayak adı verilir.

Bağlaç : Eş görevli kelimeleri veya önermeleri birbirine bağlayan kelime türü.

Bağlantı : Kavuştak, nakarat, dörtlüklerin arasında bulunarak dörtlükleri birbirine bağlayan ve tekrar edilen ara sözlerdir.

Benzeşme : Kelime içinde, yan yana düşen iki sestem birinci sesin ikincisinin etkisiyle değişmesi.

Cem : Toplanmak; birlik, bir olmak.

Crescendo : Sesin giderek arttırılması, yükseltilmesi.

Diyalekt/Lehçe : Bir dilin, tarihî gelişim sürecinde, bilinen dönemlerden önce o dilden ayrılmış ve farklı biçimde gelişmiş kolları.

Edat : Farklı tür ve görevdeki sözcükler ve kavramlar arasında anlam ilgisi kurmaya yarayan dil bilgisi ögesidir. Tek başlarına anlamları yoktur.

Emir Kipi : Eylemin yapılmasını ya da yapılmamasını başka birinden isteme durumunu ifade eder.

Fil : İş, oluş, hareket ve durum bildiren sözcüklerdir

Glissando : Kaydırma, piyanoda parmağı tuşların üstünden hızla geçirme. Yaylı çalgılarda telin üstünde kaydırma.

Güzelleme : Güzelliği konu edinen bir koşma türü.

h : Hırıltılı h sesi.

Hece Vezni/Ölçüsü : Şiirde mısralar arası hece sayısı eşitliğine dayanır.

İlenç : Beddua; düşüncesinin yanlışlığı belli olan bir kişinin bir iş üzerine söz söylemesini kınama.

İsim Tamlaması : Aralarında anlam ilgisi bulunan, iki veya daha çok isimden meydana gelen söz gruplarıdır.

İstek Kipi : Türkçede “-e, -a, -ı, -i, -u, -ü, -ayım, -eyim, -alım, -elim” ekleri ile kurulan ve isteme kavramı veren isteme kipi.

İyelik Ekleri : Sahiplik ekleridir. İsimleri kişi ve nesne kavramına bağlayan ekler: -m; -n; -ı, -i (-u, -ü), -sı, -si (-su, -sü); çoğul: -mız, -miz (-muz, -müz); -nız, -niz (-nuz, -nüz); -ları, -leri.

Kanon : Aynı ezginin değişik zamanlarda başlanarak, değişik gruplar tarafından söylenmesi veya çalınmasıdır.

Karar sesi : Müzikte çalınan ezginin hangi düzende, hangi ses üzerinde çalınması gerektiğinin ifadesinde kullanılır.

Katma : Bağlantıların kısa halidir. Çoğunlukla türküyü okuyan tarafından eklenen ses, hece ve sözcüklerdir.

Kaynaşma : Ünlüyle biten bir sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir sözcük gelirse iki ünlünün birleştiği görülür.

Kaynaşma ünsüzleri : “y, ş, s, n” harfleridir.

Kip : Fiillerde belirli bir zamanla birlikte konuşanın, dinleyenin ve hakkında konuşulananın, teklik veya çokluk olarak belirtilmiş biçimi.

Lirizm : Kişisel duyguların ilham yolu ile coşkulu ve etkili anlatımı.

m... : Ağız kapalıyken uzatılarak söylenen m sesi.

ñ : Nazal n sesi. Yumuşak “ng” biçiminde okunur.

Orta Hece Ünlüsü : Sözcüğün ortasındaki ya da ortada bulunan hecesindeki sesli harftir.

Ölçü : Bir müzik eserinin eşit süreli bölümleridir.

Özne : Bir cümlede bildirilen işi yapan, yüklem bildirdiği durumu üzerine alan kimse veya şey.

Recitatif : Müzikte ezgilerin belli bir usule bağlı kalından konuşur gibi seslendirilmesi.

Ses düşmesi : Bazı sözcüklerin çekimlenirken veya türetilirken, seslerinden birisinin düşmesidir.

Ses türemesi : Türkçede bir sözcüğe, o sözcükte bulunmayan seslerin eklenmesi olayı.

Uzun Hava : Geleneksel Türk halk müziğinde genel olarak serbest ritimli (usulsüz) olarak söylenen ezgi türüdür.

Uzun Ünlü : Ses süresi uzun olan ünlülerdir.

Usul : Batı müziğindeki ritim ifadesinin Türk müziğindeki karşılığı.

İÇİNDEKİLER

KİŞİSEL KABUL VE AÇIKLAMA.....	II
ONAY SAYFASI.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
TANIMLAR.....	X
İÇİNDEKİLER.....	XIII
ŞEKİLLER VE ÇİZELGELER LİSTESİ.....	XVI

BÖLÜM 1.....	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Alt Problemler.....	2
1.2.Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Sayıtlılar.....	3
1.5. Sınırlılıklar.....	3

BÖLÜM 2.	4
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1. Anadolu Tarihi ve Halk Müziğine Genel bir Bakış.....	4
2.1.1. Halk Müziğimizdeki Biçim, Dizi ve Ritm Türleri ile Kullanım Alanları.....	8
2.1.2. Halk Müziği Dizileri.....	8
2.1.3. Halk Müziğinde Usul.....	9
2.1.4. Halk Müziği Kullanım Alanları.....	9
2.2. Malatya Tarihi ve Müziğine Genel Bir Bakış.....	10
2.2.1. Arguvan İlçesi Tarihi ve Müziğine Genel Bir Bakış.....	12
2.2.2. Arguvan'da Toplumsal Yapı.....	15

2.2.3. Arguvan'da Yöresel Dil ve Arguvan Türkü Ağzı.....	19
2.2.4. Arguvan Türkülerinin Müziksel Yapısı.....	25
BÖLÜM 3.....	27
3.İlgili Araştırmalar.....	27
3.1. Yüksek Lisans Tezi.....	27
3.1.1. “Geçmişten Günümüze Arguvan Müzik Kültürünü Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi” isimli çalışma.....	27
3.2. Kitap.....	27
3.2.1. “Arguvan Türküleri/Halkbilimsel Bir Araştırma Denemesi” isimli çalışma.....	27
3.3. Makale.....	28
3.3.1. “Malatya-Arguvan Bölgesi Saha Araştırması ve Etnomüzikoloji Açısından Önemi” isimli çalışma.....	28
BÖLÜM 4.....	29
4. YÖNTEM.....	29
4.1. Araştırmanın Yöntem ve Modeli.....	29
4.2. Evren.....	29
4.3. Örneklem.....	29
4.4. Verilerin Toplanması.....	29
4.5. Verilerin Çözümlemesi.....	30
4.6. Verilerin Analizi.....	30
BÖLÜM 5.	31
5. BULGULAR VE YORUM.....	31
5.1. Arguvan Sözlü Halk Türkülerinin Yöresel Söyleme Biçimlerinin İncelenmesi...31	
5.2. Arguvan Yöresinde ve Türkülerinde Geçen Yöre Ağzları, Sözcükler, Deyimler ve Kalıp Sözler.....	130

BÖLÜM 6.....	200
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	200
6.1. Sonuçlar.....	200
6.2. Öneriler.....	208
KAYNAKLAR.....	209

ŞEKİL VE ÇİZELGELER

Çizelge 1. Arguvan Yöresinde ve Türkülerinde Geçen Yöre Ağızları, Sözcükler, Deyimler ve Kalıp Sözcükler.....	130
--	-----

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Türkülerdeki usullerin, makamsal yapıların seslendirilebilmesi Türk Halk Müziği kültürünün varlığı için ne kadar önemliyse, türkülerin söyleme özelliklerinin de yörelere göre farklı ağız özellikleriyle seslendirilmesi de o kadar önemli olmalıdır. Ancak türkülerimizdeki söyleme özellikleri türkülerimizin usul ve makamsal yapıları kadar belgelenememiştir. Bu durum zamanla ve yanlış etkileşimler sonucu türkülerin ağız yapılarının bozulmasına neden olmuştur.

Arguvan türküleri de ağız yapısıyla, kendine özgü söyleme biçimiyle Geleneksel Türk Halk Müzik kültürümüzün önemli bir koludur. Dolayısıyla yöre türküleri özellikle uzun havaları okunurken Arguvan ağız hakkında yeterli bilgi donanımına sahip olunmalıdır. Bu nedenle Arguvan uzun havalarının söyleme özellikleri dikkatlice belirlenmeli ve belgelendirilmelidir.

Özellikle uzun havalarındaki özgün söyleme özelliğiyle bilinen Arguvan türküleri makamsal yapılarından daha çok ağız yapısıyla dikkat çekmektedir. Bu nedenle Arguvan halk türküleri, makamsal yapılarının yanında mutlaka söyleme özellikleriyle de incelenmelidir. Çünkü bu söyleme özellikleri Arguvan uzun havalarının söyleme biçiminde ezgisel ve ritimsel öneme sahiptir.

Bu araştırma, Arguvan yöresi sözlü halk müziklerinde yer alan yöresel söyleme özelliklerini Türkiye Türkçesi'nin dilbilgisi özellikleri ile destekleyerek müziksel açıdan incelenmiştir.

1.1. Problem Durumu

Bu çalışmada Arguvan yöresi sözlü halk müziklerinde yer alan yöresel söyleme özelliklerini belirlemek amacıyla 438 türkü üzerinde analiz yapılmıştır. Yapılan çalışmada belirlenen eserlerin sayısının Arguvan yöresi sözlü halk

müziklerinde yer alan yöresel söyleme özelliklerini yansıtabacak yeterlilikte olduğu düşünülmektedir.

Bu çerçevede araştırmanın problem cümlesi “Arguvan yöresi sözlü halk müziklerinde yer alan yöresel söyleme özelliklerinin sözel, müziksel özellikleri nelerdir?” olarak belirtilmiştir.

Problemin çözümüne yardımcı olacak alt problemler aşağıda belirtilmiştir.

1.1.1. Alt Problemler

Arguvan yöresi sözlü halk müziklerinde yer alan yöresel söyleme özellikleri nelerdir? Bunların ritimsel, ezgisel ve sözel yapıları nasıldır?

Arguvan yöresinde ve türkülerinde geçen yöre ağızları, sözcükler, deyimler ve kalıp sözler nelerdir ve anlamları nedir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Arguvan yöresi sözlü halk müziklerinde yer alan yöresel söyleme özelliklerini belgelendirerek kalıcı hale getirmek.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, Arguvan sözlü halk türkülerindeki yöresel söyleme biçimlerini belirlemek bakımından ve bu söyleme biçimlerindeki yanlışlıkları görmek bakımından önem teşkil etmektedir. Araştırmadan elde edilecek somut sonuçlar Arguvan türkülerinin özellikle uzun havalarının daha doğru okunabilmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla türkülerin makam ve usul biçimlerinin yanında ağız özelliklerinin de daha fazla dikkate alınması vurgulanmıştır.

Araştırma, Eğitim Fakülteleri, Güzel Sanatlar Fakülteleri ve Konservatuarlar gibi müzik eğitimi içerikli okullara Arguvan türkülerinin söyleme biçimleri

bakımından kaynak sağlayabilir. Türk Halk Müziği uygulayıcı ve araştırmacıları ile halk edebiyatı araştırmacılarından türkülerin söyleme özellikleri ve yöre ağızlarıyla ilgili çalışma yapacak araştırmacılara ışık tutması bakımından önemlidir.

1.4. Sayılılar

Araştırmanın gerçekleşmesinde aşağıdaki sayılılardan hareket edilmiştir.

1. Bu araştırma için izlenen yöntem, araştırmanın konusuna ve amacına uygun olacak niteliktedir.
2. Araştırma için ulaşılan kaynaklar ve elde edilen veriler yeterlidir.
3. Araştırmanın örneklemini oluşturan eserler araştırmanın evrenini temsil edebilir niteliktedir.
4. Seçilen araştırma yöntemi geçerli ve güvenilir bir yöntemdir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma, Malatya ili, Arguvan İlçesi ile sınırlıdır.

BÖLÜM 2

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ANADOLU TARİHİ VE HALK MÜZİĞİNE GENEL BİR BAKIŞ

“Anadolu kelimesi, Yunanca "Doğu" anlamına gelen *ή ανατολή* (anatole) kelimesinden türemiştir. Bu sözcük, "doğmak, yükselmek" anlamına gelen Yunanca *ανατέλλειν* (anateleîn) fiilinden gelir. "Doğu ülkesi" anlamına gelen Anatolia ilk kez 7. yüzyılda Doğu Roma İmparatorluğu'nun Afyon, Isparta, Konya, Kayseri ve İçel yörelerini kapsayan idari birimi (*Anatolikon Thema*) için kullanılmıştır. Osmanlı döneminde ise *Anadoli* veya *Anadolu*, merkezi Amasya olan ve Sivas ve Kastamonu'yu kapsayan bir eyaletin adıdır. 19. yüzyılda genel anlamda imparatorluğun Asya kıtasında kalan ve Türklerle meskûn olan bölgesini tanımlamak için kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminden önce Anadolu'nun geleneksel doğu sınırı olarak Fırat Nehri kabul edilirken, Cumhuriyetten sonra Türkiye'nin Asya kıtasında kalan kısmının tümü aynı coğrafi terime dahil edilmiştir. Anadolu'yu Türkçe ana ve dolu sözcükleri ile açıklayan görüş, Türkiye'de 1930'lardan itibaren yaygınlık kazanan milliyetçi tarih anlayışı çerçevesinde değerlendirilmelidir.” (tr.wikipedia.org)

Anadolu, Akdeniz'le Karadeniz arasında batıya doğru uzanan yarımadadır. “Türkiye'nin Asya'daki 755 688 km² yüzölçümü ile en büyük kısmı. Kuzeyi Karadeniz, Kuzeybatısı Marmara Denizi, Batısı Ege, Güneyi Akdeniz'le çevrelenmiş yarımadadır. Ön Asya ve Avrupa'yı bağlayan köprü gibidir; Küçük Asya diye de adlandırılır. Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 90'ını, ülke topraklarının yüzde 97'sini barındırır. (Dictionnaire Larousse, 1993, cilt 1, s: 139) “Eski Batı kaynaklarında yarımadanın adı Küçük Asya (Latince: Asia minor, Yunanca: Mikrá Asia) olarak geçer. Ayrıca uzun yüzyıllar bir çok farklı medeniyete ev sahipliği yapması sebebiyle “Bin Tanrı İli” ismini de almıştır. Ancak bu kullanımlar günümüzde eskimiş olup daha çok tarihi anlatımlarda yer alır. Anadolu, Asya ve Avrupa'nın birleşim noktasındaki stratejik konumu nedeniyle, tarih öncesi çağlardan

beri birçok medeniyetin beşiği olmuştur. Yeryüzünün en eski yerleşkelerinden bazıları Cilalı Taş Devri'nde Anadolu'da kurulmuştur. Çatalhöyük, Çayönü, Nevali Çori, Hacılar, Göbekli Tepe ve Mersin (Yumuktepe) yerleşkeleri Cilalı Taş Devri'nden kalmadır. Truva yerleşkesi de Cilalı Taş Devri'nde kurulmuş ve Demir Çağı'na doğru uzanmıştır. Sümer,Asur, Hitit, Yunan, Lidya, Kelt ,Pers, Roma, Doğu Roma, Selçuklu, Osmanlı, gibi onlarca medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Yüzlerce, dil ve lehçeyi bağrında barındırır. Hıristiyanlığın ilk doğduğu ve geliştiği topraklardan biridir. 11. yüzyıldan itibaren Türkler tarafından iskân edilmiş ve yönetilmiştir.” (tr.wikipedia.org)

“Anadolu Yontmataş Devri’nden başlayarak (yaklaşık 2 milyon 10 bin yıl önce), birçok yerleşime beşik, çok sayıda tarihsel olaya ve uygarlığa sahne olmuştur. Yakın zamanlarda yapılan kazıların sonuçlarına göre, Anadolu’da ilk yerleşim (şimdilik) yaklaşık 10 bin yıl öncesine dayanmaktadır. Diyarbakır Çayönü’ndeki bulgular (MÖ VIII. – VII. bin yıl), dünyada tarımsal üretim yapılan en eski yerleşmenin Anadolu’da olduğunu göstermiştir. Çatalhöyük’te bin kadar evde 5-6 bin dolayında insanın yaşadığı saptanmış, bu olgu da dünyanın en kalabalık ilk kentinin Anadolu’da kurulduğunu göstermiştir. Anadolu, MÖ II. Binyılın başlarında, Orta Tunç Çağı’nda tarih dönemine girmiştir; bu bölge Hint-Avrupa dili konuşan halkların göçlerinin kavşak noktası, ilk Akdeniz uygarlıklarının doğum yeri, maden uygarlığının ve bu özellikleriyle deniz ticaretinin öncüsü; akıntı uluslar için çekim merkezi olmuştur. Asurluların kurdukları “Karun” adı verilen büyük yerleşmeleri saymazsak, Hitit İmparatorluğu, Suriye ve Mezopotamya’ya kadar uzanan en büyük ilk devletti. Boğazköy, Alacahöyük, Alishar gibi kazılarda Hitit öncesi halkların toplumsal, dinsel ve iktisadi yaşamlarına, Eski Hitit Krallığı ve Hitit İmparatorluğu dönemlerine ilişkin önemli bilgiler elde edilmiştir. Hititlerin Asur saldırıları, Batı Anadolu halklarının ayaklanmaları ve Mısırlılarca “Deniz halkları” olarak adlandırılan toplulukların yoğun göçleriyle yıkılmasının ardından gelen uzun bir kargaşa döneminden sonra güneybatı kıyılarında Lykialılar, Phrygialılar, Karialılar, doğuda Urartular, Anadolu topraklarının sahipleri oldular. MÖ VII. yy’ın sonlarında başlayan Lydya Krallığı’nı (MÖ 670 – MÖ 546), Pers egemenliği izledi. Perslerin egemenliği İonia ayaklanması ve Pers – Yunan savaşları (MÖ 499-449) ile sarsıldıysa da ancak MÖ 334’te Büyük İskender’in Anadolu’yu baştan sona geçerek fethetmesiyle son buldu. Bundan on yıl

sonra Büyük İskender'in ölümüyle Seleukosların, onları Romalılarla birleştirerek yenen Bergama Krallığı'nın, uzun yıllar Romalıların, bölündüğünde Bizans egemenliği, Malazgirt Meydan Savaşı'na kadar devam etti (1071).” (Dictionnaire Larousse, 1993, cilt 1, s: 139, 140)

“Malazgirt Savaşı'nın (1071) ardından dalgalar halinde Anadolu'ya yerleşen Türkmenler, bu yeni yurttaki, yeni bir toplum ve yeni bir kültür yarattılar. Danişmendliler, Anadolu Selçukluları gibi siyasi oluşumların desteklediği bu gelişme, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasıyla sonuçlandı.” (Thema Larousse, 1993, cilt 1, s: 94) Anadolu'da Türk devletlerinden önce de Bizans İmparatorluğu bünyesinde yaşayan ve çoğunluğu gayrimüslim olan bir Türk nüfusu bulunmakta idi. Ancak Anadolu'nun büyük oranda Türkleşmesi Büyük Selçuklu İmparatorluğu Sultanı Alp Arslan'ın 1071'de yapılan Malazgirt Savaşı'nda Bizans İmparatorluğu'nu yenmesi ile başlamıştır. Bu savaşta Bizans bünyesindeki gayrimüslim Türklerin bir kısmı da paralı asker olarak Müslüman olan Selçuklular'a karşı savaşmıştır. (tr.wikipedia.org) “Bu savaştan sonra Selçuklular Anadolu'nun büyük bir bölümünü fethettiler. Bu tarihten sonra Anadolu'nun Türkleşmesi süreci de başladı. Malazgirt kapısı açıldı ve Asya'nın Türk boyları Anadolu topraklarına kendi geleneklerine uygun bir biçimde beyliklerini kurdular. Bu yüzyılda Anadolu yeniden parlak bir döneme girdi, uygarlık zenginlikleri çoğaldı, kültür mozaığı iyice renklendi. Selçukluların Moğol istilasıyla yıkılması, Anadolu'yu siyasal bakımdan yeniden parçaladı; çeşitli beyliklere ayırdı. Bunlardan Osmanlı Beyliği, Anadolu tarihinde yepyeni bir dönem açtı.” (Dictionnaire Larousse, 1993, cilt 1, s: 140)

“Günümüzde Anadolu'da yaşayan halkın büyük bir kısmı Türkçe konuşmaktadır. Anadolu Türkçe ile 11. yüzyılda Selçukluların fethi ile tanışmıştır. Buna rağmen çok kültürlü yapısını Selçuklular ve Osmanlılar döneminde devam ettirmiştir. Ayrıca kuzeydoğu Anadolu'da Laz, Gürcü ve Hemşinliler, Güney ve Doğu Anadolu'da ise Kürtler bulunur. Yunanca konuşan halkın (Rumlar) çoğu Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki mübadelede, Yunanistan'daki Türk kökenli halkla değiş-tokuş edilmişlerdir. Bugün Anadolu'da yaşayan halkın tamamına yakını Müslüman'dır.” (tr.wikipedia.org)

Anadolu tarihindeki bu toplumsal trafik, Anadolu'nun birçok kültürü içinde barındırdığını ve bu nedenle büyük bir zenginliğe sahip olduğunu göstermektedir. Anadolu'da farklı kültürlerden ortak yaşam mücadelesi veren birçok toplum yaşamıştır ve yaşamaktadır. Dolayısıyla bölgede yaşayan Anadolu halkı/insanı olarak tanımlanarak bir çatı altında bütünleşmiştir. Farklı gelenekler, inanışlar ve yaşantılar sonucu şekillenen Anadolu kültürünün önemli bir kolu olan halk müziği, aynı topraklarda ortak yaşam mücadelesi veren Anadolu insanının ortak sesini ifade eder. Anadolu'da hakim olan bu müzik Geleneksel Türk Halk Müziği olarak da adlandırılır. Bu müzik sanatsal ifade kaygısından çok toplumsal olayların, yaşantıların ifadesini temsil eder.

“Halk müziği, topraklarımız üzerinde yaşayan insanların duygu ve düşüncede birleştikleri müziktir. Yöresel olarak ne kadar olursa olsun, genelde halk türkülerinin ana hatlarda birleştiği görülür.” (www.turkuler.com) “Bu müzik, dünyanın farklı etnik müzik türlerine benzer nitelikler taşısa da çalgıları, kullandığı ses sistemi, makamları, ölçü ve ritimleri, türleri, formları, icra özellikleri ve repertuarıyla, olağanüstü renklilikler taşır. Eldeki verilere göre, Anadolu müziğinin kökleri, tarih öncesi çağlara dek uzanmaktadır. Yapılan arkeolojik çalışmalar da göstermektedir ki, bugün Anadolu müziğinde icra edilen halk çalgılarının büyük bir bölümü, antik dönemlerden bu yana, Anadolu insanıyla adeta bütünleşmiştir. “Ses-söz-saz” birbirinden hiç ayrılmadığı gibi, çoğu kez bunlara, "dans" da eşlik etmiştir.” (muzikdersi.com) Türk halk müziği, özlü halk müziği ve sözsüz halk müziği olarak ikiye ayrılır. Sözsüz halk müziğinin de ezgiler çalgısal ifadeye dayalıdır. Ayrıca “Türk halk müziği kapsamında dikkate alınan eserler, klasik ve modern olmak üzere ikiye ayrılır:

Klasik Türk halk müziği, çeşitli yörelerden derlenmiş birçoğu anonim olan türkülerden ve sözsüz halk müziklerinden oluşur. Anonim eserlerin sözü ve bestesinin kime ait olduğu bilinmez ve yöreye mal olmuştur.

Modern Türk halk müziği ise, 1970'li yıllardan sonraki dönemde eski yöresel müzik kalıpları örnek alınarak oluşturulmuş, sözü ve bestesi belli olan halk müzikleridir.” (tr.wikipedia.org)

Türk halk müziği yerel olması, anonimlik, usta çırak ilişkisiyle ya da kulaktan kulağa yayılması, varyantlarının olması, sanatsal kaygıyla oluşmamış olması gibi özellikler taşır. “Halk türküsü, başlangıçta bir kişinin, hafızasında olan halk işi ezgi ve söz kalıplarından yararlanarak, bazan sözü, bazan ezgiyi değiştirerek, bazan da yine halk işi olmak kaydıyla, özgün olarak ortaya koyduğu; dilden dile dolaşırken değişikliğe uğrayan, zaman içinde kişisel izlerin silinmesi sonucu ortak özellik taşıyan ezgili ve biçimli sözlerdir.” (Özbek, 2009, s: 19)

2.1.1. Halk Müziğimizdeki Biçim, Dizi ve Ritm Türleri ile Kullanım Alanları

“Başlıca Sözlü Müzikler, Türleri Bakımından: Türkü, Koşma, Semâî, Varsağı, Mâni, Destan, Deyiş, Uzun Hava, Bozlak, Ağıt, Hoyrat, Maya, Boğaz (Gırtlak) Havası, Teke Zortlatması, Ninni, Tekerleme v.b. başlıklarını taşır.

Bunlardan, belli bir ölçü ve ritmik yapıya bağlı kalmaksızın serbestçe ve doğaçlama biçiminde söylenenlere “Uzun Havalar”, bir ölçü ve ritmik yapıya bağlı olanlar ise “Kırık Havalar” başlığı altında toplanır. Her iki türün bir arada kullanıldığı da olur.

Başlıca Çalgısal Müzikler, Oyun Havaları İse: Halay, Bengi, Karşılama, Zeybek, Horon, Bar v.b isimlerle anılır.

2.1.2. Halk Müziği Dizileri

Türk Halk Müziği ezgileri, geleneksel Osmanlı Sanat Müziği ile aynı ses sistemine ve ezgi modüllerine sahip ise de, “Makam” adı verilen ezgi tipleri, Halk Müziğinde, yörelere göre: Beşirî, Garip, Kerem, Misket, Müstezad vb gibi değişik isimler ile anılırlar.

2.1.3. Halk Müziğinde Usul

Halk müziğinde kullanılan usul kalıpları olarak 2/4, 4/4, 3/4 gibi basit, 5/8, 7/8, 9/8, 7/4, 5/4 gibi aksak, 8/8, 10/8, 12/8 vb gibi karma usuller kullanılmaktadır.

2.1.4. Halk Müziği Kullanım Alanları

Doğumdan ölüme kadar insan yaşamının sevinçli ya da hüzünlü tüm evrelerinde ve bir çok alanda halk tarafından çeşitli tür ve biçimde ezgiler yaratılmıştır. Türk Halk Müziği'nin oluşumunda ve yayılmasında, saz çalarak ezgiler, şiirler okuyan “Halk Ozanları”nın/ “Aşık”ların / “Saz Şairleri”nin payı çok büyüktür.” (www.kultur.gov.tr)

Halk müziği yöresel olma özelliğiyle birlikte söyleyiş özellikleri de bölgelere göre değişiklik gösterir. Bu durum halkın müziği olma özelliğini ve doğallığını da ifade eder. Elazığ’ da Eğin ağzı, Sivas’ ta Çamşılı ağzı, Erzurum-Kars bölgesinde Sümmani, Orta Anadolu ve Çukurova’da Bozlak ağzı, Ankara-Kırıkkale-Kırşehir’de Abdal ağzı, Malatya’ da ise “Arguvan ağzı gibi bölgeler ve ağızlar halk müziğindeki söyleyiş özelliklerinin bölgesel olarak farklılık gösterebildiğini ifade eder.

Türk Halk müziğinde çalgılar ağızlarda olduğu gibi yörelere göre farklılık gösterir. Örnek olarak halk müziği icralarında genel olarak Trabzon’da kemençe kullanılırken, Elazığ’da klarnet, Teke yöresi³nde Sipsi kullanılır. Halk müziği icralarında meydan sazı, divan sazı, bağlama, zurna, kaval, davul, tef, darbuka en çok rastlanılan çalgılar arasında sayılabilir.

³ Antalya körfezi ile Fethiye Körfezi arasında kalan, Burdur Gölü havzası ve Dalaman Çayı’nın yukarı havzasını kapsar.

2.2. Malatya Tarihi ve Müziğine Genel Bir Bakış

Malatya; Erzincan, Elazığ, Diyarbakır, Kahramanmaraş ve Sivas illeri ile çevrilidir. Hem kendisi hem de komşu olduğu iller, türkü dağarcığı bakımından oldukça zengindir. (Medeniyetlerin doğduğu Avrasya'yı bir uçtan öteki uca kat edip Avrupa'nın batısı ile Asya'nın doğusunu birleştiren ve medeniyetlerin yayılma yolunu ifade eden eksen Anadolu'dan geçmektedir. Avrasya'nın bu uzun doğu batı eksenı boyunca toplumlar arası hareketlilik yoğun olarak hep olmuş, bu hareketlilik toplumsal rekabet, savaş ve göçlere sebep olmanın yanında aynı zamanda da toplumsal ve teknik yeniliklerin bu eksen boyunca yayılmasını sağlamıştır. İşte adeta medeniyetleri taşıyan bu eksen Anadolu'dan geçerken yoğunlaşarak (ve daralarak) Anadolu'yu medeniyetler köprüsü haline getirmektedir. Bu özellik Anadolu'yu tarihin ilk çağlarından beri medeniyetler beşiği haline getirmiştir. Bu nedenle Anadolu'nun her taşı tarih kokan bir yeryüzü cennetidir. (www.malatya.gov.tr)

“Malatya, eski çağlardan beri Anadolu ve Ortadoğu'nun geçit veren kavşak noktasındadır. Doğuda en eski ulaşım yolu; Malatya Sivas üzerinden Erzurum'a, oradan da Kafkasya'ya uzanan yoldur. Buna, Karasu Aras yolu da diyebiliriz. Öte yandan Güneydoğu'ya, Malatya ve Diyarbakır üzerinden Mezopotamya'ya uzanan yol önemlidir. Malatya'dan doğuya doğru Murat, Karasu Van Gölü diğer tabii bir önemli yoldur. Diğer önemli bir yol ise güneyden gelip Malatya'da düğümlenen Malatya Kahramanmaraş arasında Torosların çok kesif göründükleri bir sahada, akış yönleri farklı vadilerin takip ettiği tabii bir koridor boyunca uzanmaktadır. Güneyde dağlar arasında açılmış bir başka yol, Adıyaman üzerinden Urfa'yı Malatya'ya bağlamaktadır.” (Ağaldağ, 1988)

“Belirtilen yollar, Malatya'da birleşerek kuzeyde Kafkasya'ya, güneyde Çukurova, Mezopotamya ve Suriye'ye, batıda Ege sahillerine, doğuda İran ve uzak doğuya kadar uzanmaktadır. Bu yollar, Akad İmparatoru Sargon zamanından beri işlemekteydi. Hititler zamanında da işlemekte olan bu yoldan Hitit Krallarının geçerek Anadolu üzerindeki devletlerle savaştığı bilinmektedir. Hitit Kralı Şuppiliuma'nın bu yoldan geçerek Aşağı Fırat boylarına indiği, dolayısıyla Malatya civarında Fırat Nehri'ni geçtiği kaynaklarca belgelenmektedir. Bu yolun Kayseri Kültepe'den

başlayarak, Gürün Darende Malatya Samsat üzerinden Urfa'ya vardığı buradan da ikiye ayrılarak Gargamış ve Halep'e, diğerinin de Nusaybin üzerinden doğuya Asur ve Babil'e gittiği tahmin edilmektedir. Mezopotamya ile Anadolu arasındaki ticaret ve kültür alışverişinin bu yol üzerinden yapılması, Malatya'nın tarihi ve kültürel önemini artırmıştır.” (Oğuz, 1985, www.malatya.gov.tr)

“MÖ 3000 yılında Malatya yöresinde seramik genellikle elle yapılmış, hamuruna ince kum karıştırılmış siyah astarlıdır. Bu seramik örneklerine; Aslantepe, Hasırcı, Fırıncıhöyük, Karahöyük, İsa Höyük, Morhamam, Köse Höyük, İmamoğlu, Değirmentepe, Köşgerbaba ve Pirothöyük'te rastlanmıştır... Eski tunç III. evrelerine ait elle yapılan, ateşle pişirilen seramikler Malatya bölgesinde çoğunlukla devetüyü renkli olup, üzerindeki süsler, geniş bantlar şeklinde desenlerle kaplıdır. Bu örnekler Aslantepe, Değirmentepe, Pirothöyük'te rastlanmıştır. Aslantepe kazıları ile 1992 yılında gün ışığına çıkarılmış ve MÖ 3200 yıllarına tarihlenen tapınak, bölgenin en önemli dini ve kültür merkezi konumuyla, Mezopotamya Kültürü ile çağdaş ve hatta Anadolu'nun ilk tapınak örneklerinden olarak tarih ve arkeolojiye ışık tutmaktadır.” (a.g.e)

“İlin genel olarak müziğine baktığımızda Malatya ili, halay bölgesinde yer alır. Ancak, halay dışında oyunlara da rastlanmaktadır. Malatya, halay bölgesinde yer alır. Ancak, halay dışında oyunlara da rastlanmaktadır. Diğer illerde yapılan kültür alışverişi sonucu oyun çeşitleri artmıştır. Örneğin, Elazığ'da delilo, Adıyaman'da beşayak, papurinin ise Bitlis'te oynandığı görülür. Halaylar, davul-zurna eşliğinde oynanır. Yörede halay çekmeye "Dillân Çekme" denilir.

Çalgı olarak; davul, zurna, kaval başta olmak üzere bağlama, cümbüş ve darbuka çalınmaktadır. Arapgir ilçesinde klarnet daha yaygındır. Diğer taraftan halayların yanı sıra toplu oynanan ve törensel bir karakter arz eden semahlar vardır. Kınalarda, oyunlar oynanır ve gelin kıza kına yakılır. Kına yakılırken tepsi başlar üzerinde dolaşır ve Malatya'nın kına havası olan "Yüksek eyvanlarda bülbüller öter" türküsü söylenir.” (www.malatya.gov.tr)

“Malatya müziği temelinde uzun havalar hakimdir. Uzun havaların en büyük icracıları da Malatyalı Fahri, Sami Kasap, Hakkı Coşkun ve Bedri Karahan'dır. Malatya türküleri genellikle iki ve dört zamanlıdır ve ses aralıkları bir oktav içinde seyreder.

Malatyalılar klasik Türk müziği karakterinde halk müziği eserleri de üretmişlerdir. Klasik tarzda en fazla eser veren tambur ustası ve büyük bestekâr, söz yazarı, Fahri Kayahan' dır.” (www.selamiyucel.blogcu.com)

2.2.1. Arguvan İlçesi Tarihi ve Müziğine Genel Bir Bakış

İlçenin tarihi hakkında yeterli bilgiler olmamakla birlikte Morhamam ve Karahöyük köylerindeki höyüklerden ve Karababa harabelerinden elde edilen bulgulara göre ilçenin tarihi eski çağlara dayanmaktadır. Bölgeye asıl yerleşim, Türk'lerin 1071 yılından sonra Anadolu' ya girişleriyle başlamaktadır. “...Ancak yerleşim ile ilgili ilk kayıtlara Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1560 yılında yazılan Tahrir Defterinde rastlanmaktadır. Bu kayıtlarda Arguvan o zamana göre büyük bir bucaktır. Yine bu defter kayıtlarından nüfusu hatta vergi veren nüfusu çıkarmak mümkündür. O zaman merkezde 1668 nüfus yaşamaktadır. Yine bu bucağa bağlı 48 köy bulunmaktadır. O zamanki adı yine Arguvan olup; Bucağının merkez ve köylerinde buğday, arpa ve pamuk ekimi yapıldığı, yine bu tahrir defterinden anlaşılmaktadır...” (www.arguvanliyiz.com)

Osmanlı İmparatorluğu zamanında Tahir bucağı adı ile Arapgir İlçesine bağlı olan Arguvan, sonradan ilçe olarak Diyarbakır'a bağlanmış daha sonra 1873'de tekrar Tahir adı ile Keban'a bağlı bir nahiye haline getirilmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile merkez ilçe olarak Malatya'ya bağlanmış, 1954 yılında Tahir nahiyesi merkez olmak üzere Arguvan adı ile Malatya iline bağlı bir ilçe haline getirilmiştir. (www.arguvan.gov.tr)

Doğuda Arapgir, batıda Hekimhan, kuzeyde Sivas ile Divriği ilçesi, güneyde Malatya merkez ilçe ile Elazığ toprakları ile çevrilmiştir. İlçenin yüzölçümü 1.037 km² Arguvan ilçe merkezi devamlı yer kayması sebebi ile iki defa değişmiştir. Yeni

yerleşim yeri, eskisinin iki kilometre kuzeyinde bulunmaktadır. Yüzey şekiller açısından genellikle engebeli olup, kuzeyi dağlık güneyi ise plato özelliği taşımaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nin iklim özelliklerini gösterir. Yazları çok sıcak ve kurak, kışları çok soğuk ve yağışlı geçmektedir. Yöre halkı tarım üretimi olarak meyvecilik, hububat ve baklagiller ile meşgul olmaktadır. Arkeolojik alanlar ise İsaköy, Karahöyük ve Tarlacık Höyüğü'dür. (www.arguvanvakfi.org.tr)

Kaynaklarda en eski adı "Argaous" olarak geçen "Arguvan, Malatya il merkezine takriben 60 km uzaklıkta olup aşığı çok olan bir ilçe merkezidir. Arguvan Ağzı ile anılan birçok uzun hava bu yerleşim birimi vasıtasıyla Türk Halk Musikisi repertuarına kazandırılmıştır." (H.Atılğan - S.Turhan, 1999, s: xviii)

"46 köyü, etnik, mezhepsel ve sosyal yapısı ile mozaik oluşturan Arguvan İlçesinin genel olarak müziğine de bakacak olursak, yöre müziğini iki bölümde incelememiz gerekir. Birincisi; Bektaşılık felsefesi uyarınca genellikle dedelik ve âşıklık geleneği ile törenlerde çalınıp söylenen müziktir. Çok eskilere dayanır ve geleneksel olarak bu günlere kadar gelmiştir." (www.selamiyucel.blogcu.com)

Çalınıp söylenmesinin yanında semahlar (zamah, zemah, samak) toplu veya bireysel oynanan bir oyun türüdür. "Semah ezgileri çift vuruşlu ya da 5, 7, 9 aksak vuruşlu havalardır. ...eşlik eden çalgılar genellikle bağlama, kemane gibi sazlardır. ...Semahlarda en belirgin özellik ağır başlayan oyunun daha sonra hızlı hareketlerle devam etmesidir. Genellikle ağırlama ve yeldirme olarak iki bölümlü semahla oynanır." (A. Emnalar, 1998, s: 459, 460)

"İkinci bölüm ise semahların dışında kalan Arguvan ağzı Türk halk müziğidir. Bu müzik, halka en yakın müzik olup çok yalındır ve konuşmaya yakın bir şekilde söylenir.

Arguvan ağzı türkü Çamşılı'dan başlayıp Hekimhan, Akçadağ, Doğanşehir'den geçerek bir çizgi halinde Adana'ya ve Gaziantep'e kadar uzanır. Farklı yörelerde türkülerin farklı yorumlanması Arguvan ağzı olma özelliğini yitirtmez. Esas itibarıyla Arguvan ağzı müzik uzun havalardan meydana gelmiştir.

Malatya müziğinin aksine Arguvan müziği aksak ritimlidir. Müziğinin ses aralığı çoğunlukla oktavı geçmez. Sözlerinde aman, soyğa, ölem, neydem gibi kelimeler bulunan yalın ve halkın konuşma dili şeklinde söylenen türküler “Arguvan Ağzı” dır denebilir.” (www.selamiyucel.blogcu.com)

“Yörede "Dede Makamı", "İçeri Makam" diye bilinen Alevi-Bektaşî müziğine gerek söz gerekse saz yönünden bir kutsallık izafe⁴ edilir. Bu müziğin temsilcileri başta Alevilerin ruhani liderleri olan dedelerdir. Dedeler, dini inançları güçlü, halkın inancına ve kültürüne uygun insanlardır. Saz çalıp deyiş söylemeleri, gezgincilik özellikleriyle farklı kültürlerin taşıyıcısı ve aktarıcısı olmaları, hem kişi olarak kendilerini, hem de yapılan müziği kutsal kılarak saygınlık kazandırmaktadır.

Kullanılan saz çeşidi dut ağacından oyularak yapılan bağlama ve curadır. Bağlama düzeninde tezenesiz çalım şekli olan pençe ya da şelpe adı verilen teknikle icra edilir. Şekil itibariyle teknesi baltayı andırır. 12 ila 17 perdeden oluşan saz, günümüzde orijinali bozulmadan yapımı devam etmektedir. Alevi-Bektaşî müziği sosyal hayatın her alanında icra edilmez. Meclis sohbetlerinde, "Abdal Musa Cem'lerinde", “Görgü Cem’lerinde” ibadetin içerisinde bir bütün olarak icra edilir. Emirler Mezrası, Minayik köyü, Gürge köyü, Sinemli Mezra⁵sı ve Arguvan merkezde icra edilmektedir. Bunun nedeni Dede'lerin yoğun olarak bu bölgelerde yerleşik olmalarıdır.” (Temiz, 2007, www.delidervis.net)

Anadolu halk türküleri içerisinde, Arguvan ezgilerinin önemli bir yeri ve katkısı vardır. Bu da hayatın bir parçası olarak türküleri yaşayan ve algılayan Arguvanlı için doğaldır. Arguvan ezgileri büyük ozanlardan da beslenmiştir. Pir Sultan Abdal, Karac’oğlan, Dadaloğlu, Kul Himmet, Emrah, Hatayi, Aşık Veli, Aşık, Esiri, Derviş Muhammet, Aşık Hasan Hüseyin Orhan, Aşık Seyit Meftuni, Aşık Bektaş Kaymaz, Aşık Yoksuli ve daha bir çok ozan Arguvan’da deyişleriyle, türküleriyle özümsemiş, onların şiirlerinin dizelerinden etkileşimler doğmuş, bu da türkülerin gelenekselliği içerisinde zenginleşerek kuşaklara aktarılmıştır. Diğer yandan Kuyudere (Minayik), Ermişli (Germiş) köyleri bu konudaki geleneği yaşatmada önemli olmuştur.

⁴ Bir şeye veya bir kimseye bağlama, mal etme, yakıştırma.

⁵ Ekime elverişli, ekilecek tarla veya yer. En küçük yerleşim birimi

Arguvan ağız dil yapısıyla birlikte Arguvan türkülerindeki işlenen temaların geniş olması, Arguvan'da neredeyse her evde bağlama ve çeşitlerinin bulunması, Arguvan türkülerine kültürel anlamda genişlik kazandırmaktadır. “Arguvan türküleri ilçe merkezinden başka bazı yerleşim birimlerinde de icra edilmektedir. Yazıhan/Karaca, Boyaca, Ambarcık, Fethiye; Hekimhan/ Ballıkaya, İğdir ve çevresi, Hasançelebi Beldesi ve çevresi; Akçadağ/Ören Beldesi ve çevresi; Doğanşehir/Polat çevresi; Malatya Merkez ilçe ve bazı köyleri; Elazığ/Baskil ilçesinin Fırat nehri boyundaki bazı köyleri türkülerin yoğunlukla söylendiği yerleşim birimlerindedir. Dinleme ve beğeni yönüyle Anadolu'nun bazı illerinde Arguvan Türküleri önemli yer tutar. Sivas, Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Elazığ, Erzincan, Yozgat, Çorum, Ankara, İstanbul gibi illeri örnek olarak verebiliriz. Amasya, Uşak, Çorum, Samsun gibi illerden de Arguvan türküleri kasetlerine talep olmaktadır. Yurt dışında çalışanların beğendikleri kasetlerin başında Arguvan türküleri kasetleri gelmektedir.” (H.Şahin-S.Özerol, 2004, s: 23)

2.2.2. Arguvan'da Toplumsal Yapı

Arguvan sözlü halk türkülerinin yöresel söyleme biçimleri Arguvan'da konuşulan yöresel dil ile yakından ilişkilidir. Yörede konuşulan dil özelliklerine türkülerde de rastlamak mümkündür. Bu nedenle Arguvan yöresinde yaşamış toplulukların ve konuştukları dillerin Arguvan'da günümüzde konuşulan yöresel dile etkisi olabileceği düşünülebilir. Bu durum Arguvan bölgesinde yaşamış toplulukları ve bölgeye yapılan göçleri incelemek gereğini doğurur.

“Anadolu coğrafyası, tarihin birkaç ayrı döneminde yaşanan büyük ölçekli nüfus hareketleri sayesinde Türklere ve Türkçe'ye vatan olmuştur. Oğuz boylarının Anadolu'ya büyük kitleler halinde yerleşmeleri Selçuklu döneminde başlamış ve bu dönemde Türkçe, önce bu coğrafyanın önemli bir günlük iletişim dili haline gelmiş, ardından yaşanan bazı siyasi ve sosyal gelişmelerle de bu boyların ağız özelliklerinin etkisi altında gelişen bir yazı diline dönüşmüştür. Osmanlı döneminde yazı dili standartlaşmış, ancak bu dönemin iskan politikalarıyla Oğuz esaslı ve Oğuz dışı Türk boylarının büyük bir bölümü Anadolu'ya, hatta Anadolu dışındaki Osmanlı

topraklarına dağılmış, böylece boy ve soy esasına dayalı ağız alanlarının yerini karışık ağız alanları almıştır. Osmanlı Devleti'nin toprak kayıpları ile başlayan Kafkasya, Balkanlar ve diğer Osmanlı topraklarından Anadolu'ya yönelik göçler, yakın zamanlara kadar sürmüştür ve bu göçlerle Anadolu'nun pek çok yerinde yeni ağız adacıkları ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet döneminde ise başta büyük şehirler olmak üzere, şehirlere olağan üstü bir nüfus yığılması olmuş ve ağız alanları, eğitimin yaygınlaşmasının ve teknolojinin getirdiği yeni bazı vasıtaların da etkisiyle yeni bir biçimlenme dönemine girmiştir. Tarihi devirlere ait ağız alanlarının tespitinde de günümüz ağızlarıyla ilgili çalışmalarda da bu nüfus hareketlerinin dikkate alınması gerekmektedir.” (Özkan, 2008, s: 25)

Bu düşünceden hareketle tarihsel süreçte Arguvan ilçesinin bağlı olduğu Malatya ili bölgesi incelendiğinde karşımıza Danişmentliler, Gagauzlar, Urular, Halep Türkmenleri, Atmalılar, Avşarlar ve Baraklar çıkar. Ayrıca günümüzde Arguvan'da Alevi halkın yoğun olduğu görülür. Arguvan bölgesinde Alevi yaşayışın yoğun olması, Alevilerin bölge kültürüne dolayısıyla müziğine de etkileri olduğunu gösterebilir. Bunun en güzel örneği Bektaşilik felsefesi uyarınca genellikle dedelik ve âşıklık geleneği ile törenlerde çalınan söyledikleri müziklerdir ki bu müziklerin çok eskiye dayandıkları bilinmektedir. “Arguvan Alevileri, Alevi erenlerin ilk yurdu olan Beriyecek ve Urfa kökenlidir. Arguvan'daki yer adlarının büyük bir bölümü Urfa ve Berriyecek'teki kışlak-köylerin ve toplulukların adlarını taşımaktadır. Bunlara örnek olarak Küçük Hacı, Karacalar, Sarular, Sarı-Damı, Yellü, Akviran, Haydarlı, Eymür, Avşar, Doyran, Evran (Ören), Bayındır gibi yerleri sayabiliriz. Arguvan köylerindeki kutsal balık gölleri de Urfa kökenlidir. ...On altıncı yüzyılda Arguvan nahiyesi, Rum (başkenti Sivas) eyaletine bağlı Malatya liva⁶sının bir nahiyesiydi.” (Aksüt, 2002, s: 228-229)

1560 Yılı Arguvan Köyü Vergi Nüfusu Ad Listesi'ne bakıldığında Haydar, Cafer, Veli, Himmet, Kulu, Ali Kulu, Hacı gibi geleneksel Alevi isimlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Listedeki Türkçe isimler azınlıktadır. “Bayram Hoca, Aydın,

⁶ Sancak. Tugay. Tuğgeneral.

Aydoğmuş, Ulaş, Polad adları Türkmen beylerinin (özellikle Karakoyunlu⁷ beylerinin) adaşı olmaları yönüyle ilginçtir. (a.g.e, s: 232) Bu bilgiler Arguvan'daki Alevi yapının geçmişte de var olduğunu açıklayabilir. Ayrıca 1560 yılı kayıtlarının öncesi de düşünülürse, bölgedeki Alevi yapının günümüzde de var olması, Arguvan'ın kendi öz kültürünü korumuş olabileceğini de göstermektedir. Ayrıca bu düşünce Anadolu'da Hıristiyanlığı kabul eden Türklerin dillerini unutmaması örneğiyle desteklenebilir. Dr. Hasan Basri KILIÇ (2006), "Arguvan, Türkçeler içinde belki de başka dillerden en az etkilenen bölgeyi oluşturmaktadır." cümlesiyle Arguvan'ın dil yapısını koruduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla bu ifadeyle, bölgenin sözlü müziklerinde de kullanılan dil yapısının özünü koruduğu açıklanabilir. Ancak Türküye Türkçesi, Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagauz Türkçesinin yöre dilini oluşturması ve dolayısıyla türkülerde kullanılması bölgenin köy tarihlerine bakılmasını, boylar, kabileler, aşiretler gibi toplulukların ve bununla birlikte yapılan göçlerin incelenmesini gerektirmektedir. İncelemede ayrıca, Osmanlı Türkçesinin Arapça ve Farsçadan çok fazla kelime almış olduğu da dikkate alınmalıdır. Bu inceleme sonucunda Arguvan dilinin oluşmasına etki eden toplulukların, kültürlerin incelenmesi, günümüzde de varlığını koruyan, Arguvan Türkçesi ve Arguvan Ağzı söyleyiş biçimlerinin oluşumunu açıklayabilir. "Arguvan Türkçesi, Türkiye Türkçesi içinde Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagauz Türkçesiyle beraber Türkçenin Oğuz gurubunda yer almaktadır." (Kılıç, 2006, www.eymirkoyu.com) İfadesi de bölgede yaşamış olan Gagauz, Türkmen, Azeri, toplulukların ve bu toplulukların dil yapılarının incelenebileceğini göstermektedir. Bölgede yaşamış toplulukları ve dil yapılarını araştırmak, Arguvan yöresi sözlü halk müziklerinde yer alan yöresel söyleme özelliklerinin incelenmesi konusunun temelini teşkil etmektedir.

Malatya Arkeoloji Müzesinde araştırmacı olarak çalışan Hüseyin ŞAHİN (2009), Arguvan' da günümüzde Türkler, Türkmenler, Aleviler ve Kürtler bulunduğunu, ayrıca 1560 Malatya Tahrir defterinde Ermenilerin kayıtlarda çok az olduğunu dikkat çekmiştir.

⁷ Karakoyunlular, XIV, yüzyılın ikinci yarısında, Van gölü kıyısındaki Erciş merkez üzere kuzeyde Erzurum ve güneyde Musul'a kadar uzanan Doğu Anadolu toprakları üzerinde kurulmuş bir Türkmen devletidir.

Arguvan köy tarihleri incelendiğinde köylere Elazığ, Kars, Diyarbakır, Tunceli, Sivas, Tokat, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Adıyaman, Bingöl, Konya; Irak, İran, Kerkük, Horasan, Musul bölgelerinden göçler olduğu gözlemlenmektedir. Bu köy tarihlerinin bir kısmının söylentilerden oluştuğu dolayısıyla kesin bilgiler içermediği dikkate alındığında bu bilgilerden çıkarılacak sonuç: Arguvan bölgesine yapılan göçlerle beraber, bölgedeki Türk, Türkmen, Alevi, Kürt, Ermeni; Gagauz, Avşar, Atmalı, Barak etkisinden dolayı bu bölgenin geçmişte kozmopolit bir yapıya sahip olduğudur. Ancak Arguvan'a yakın bölgeler olan Kahramanmaraş, Elazığ, Sivas bölgeleri ve İran'ın kuzeydoğusuyla doğusunda yer alan bölgeyi kapsayan Horasan'dan yapılan göçler dikkat çekmektedir.

Arguvan bölgesi doğal olarak kendi sınırları içinde yani köyleri arasında da çokça göçler yaşamıştır. Arguvan İlçesi sınırına yakın olan bölgelerdeki göçlere bakıldığında ise, Arguvan köylerinin Arapgir ilçesinden fazlasıyla göç aldığı görülmektedir. “Arapgir, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almaktadır. İlçenin kuzeyinde Kemaliye ve Divriği; güneyinde Arguvan ve Keban; doğusunda Ağın ve Keban; batısında ise Arguvan ilçeleri olup 956 km² yüzölçümüne sahiptir.” (www.arapgir.gov.tr) Arguvan ilçesi ile Arapgir ilçesi arasındaki göç ilişkisinin nedeni, iki ilçenin arasındaki mesafenin yakın olması; etkisi ise Arguvan ve Arapgir'de kullanılan yöresel dilin birbirine benzer olması yönüyle açıklanabilir.

Arguvan köy tarihleri ayrıca bölgedeki Ermeni etkisini de sözel boyutta hissettirmektedir. Arguvan'daki Kuyudere Köyü'nün diğer ismi olan “Minayık” Ermenice bir isim olup “küçük köy”, “yalnız köy” anlamına gelmektedir. Çermik Köyü'ndeki Çermik kelimesi Ermeniceden Türkçeye geçmiştir. Ermenice'de “çerm” “sıcak” demektir. Yine aynı dilde “çermug”, “ılıca” anlamındadır. Çayırılı Köyü'nün diğer adı olan “Arakel” adının Ermenilere özel bir ad olduğu bilinmektedir. Çayırılı (Arakel) Köyü'ndeki bir çok arazinin de Ermeni isimler taşıdığı bilinmektedir. İsaköy'ü oluşturan toplulukların arasında Ermenilerin de bulunması bölgedeki Ermeni yaşayışına örnek teşkil etmektedir.

2.2.3. Arguvan'da Yöresel Dil ve Arguvan Türkü Ağzı

En kısa tanımıyla bir dilin bölgesel iz taşıyan varyantları anlamındaki ağızlar, dil içerisinde kendine özgü işlevleri yerine getirir. Bu nedenle standart varyanta yaklaşımlar da ağızların yok olması gibi bir şey söz konusu değildir. Ancak ağızlar, ulaşım ve iletişim imkanlarıyla bilişim teknolojisindeki gelişmeler, okullaşma, göçler, prestijli varyantların etkisi gibi nedenlere bağlı olarak tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar hızlı ve köklü bir değişimden geçmektedir. Bu nedenle mümkün olduğu kadar çok ağzın mümkün olduğu kadar çok malzemeyle, vakit kaybetmeden belgelenmesi büyük önem taşımaktadır. (Demir, 2008, s: 7-8)

“Türkiye’de halk müziğiyle uğraşan sanatçıların hemen hemen tümü bir şekilde Arguvan türküleri/havaları ile yakından veya uzaktan karşılaşmıştır. Kaynak nitelikte olan Arguvan, büyük şehirlere göçün başlaması ile muhtemelen tarihinin en sıkıntılı dönemini yaşamaktadır. Göçün başlaması ile ortaya çıkan sıkıntının önemini anlayan Alman müzikolog Erich Moritz Hornbostel, 1930 yılında Endonezya’da saha araştırması yapmakta olan Hollandalı meslektaşı Jaap Kunst’a göndermiş olduğu mektupta “Kapılar kapanmadan önce kurtarın kurtarabildiğiniz kadar...” şeklindeki ifade ile belirtmiştir. Bu aynı zamanda bizlerin bu hususta ne kadar geç kaldığımızı gözler önüne sermektedir.” (Bulgan, 2009, s: 51) Bu nedenle ağızların incelenmesi ve neticesinde belgelenmesi; ağızlarla açıklanmış bilginin aktarımı, eşzamanlı dillerin çözümlenmesi, dil ilişkileri, bölgelerin kültür yapılarını inceleme ve geleceğe aktarma gibi ciddi çalışmalara önemli katkılar sunacaktır. Arguvan’da kullanılan yöresel dil de kendine özgü yapısı, kullanımında belirli kuralların varlığı ve Arguvan türkülerinde de kullanılan Arguvan ağzı söyleyiş biçimini şekillendiren temel etken olması, türkülerdeki söyleyiş özelliklerinden önce bölgenin kullandığı dili incelemek gereğini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca bölgenin yöresel dilini incelemek, yöresel dil ile yöre türkülerinde kullanılan söyleyiş özelliklerini karşılaştırma ve bu iki yapı arasında bağ kurma imkanı sağlamaktadır.

Türkiye Türkçesi içinde Arguvan bölgesinde konuşulan dil; söyleyiş özellikleri, kelime varlığı hatta anlam bakımından kendi içinde farklı özellikler taşımaktadır. Bu nedendir ki dilde, özellikle söyleyiş özelliklerindeki bu farklılıklar

“Arguvan ağzı” olarak bilinmektedir. Hem yörede hem de türkülerde görülen bu söyleyiş farklılıkları genel olarak Arguvan Türkçesi olarak da adlandırılabilir. “Arguvan Türkçesi, Türkiye Türkçesi içinde Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagauz Türkçesi’yle beraber Türkçenin Oğuz gurubunda yer almaktadır. Arguvanlının kullandığı Türkçeye en yakını Gagauz Türkçesi’dir. Her dil gibi ilişkiye girdiği dillerden etkilenmiştir. Osmanlı döneminde Arapça ve Farsçadan, son yıllarda da Avrupa dillerinden kelimeler almıştır. Ancak dilin temel yapısı bozulmamıştır. Arguvan, Türkçeler içinde belki de başka dillerden en az etkilenen bölgeyi oluşturmaktadır.” (Kılıç, 2006, www.eymirkoyu.com) Bu nedenle Arguvan’da öz Türkçe konuşulur dolayısıyla günümüz Türkçesi’nde kullanılmayan birçok sözcük Arguvan yöresinde ve türkülerinde görülür. Arguvan Türkçesi’nin Gagauz Türkçesi ile olan benzer söyleyiş özelliklerinin yanında, söz dağarcığı açısından da benzerdir. Her iki dil bugün kullanılmayan birçok Türkçe, Arapça, Farsça sözcüğü barındırmaktadır. Ayrıca Arguvan bölgesine Horasan üzerinden gelen Oğuz Türkleri ile yine Gagauzların Oğuz boyundan geldiğinin bilinmesi, her iki toplumu dil benzerliklerinin yanında tarihsel boyutta da birleştirir.

“Arguvan ağzı türküler, halka en yakın müzik olup çok yalındır ve konuşmaya yakın bir şekilde söylenir. Sözlerinde “aman, soyha, ölem, neydem” gibi kelimeler bulunan yalın ve halkın konuşma dili şeklinde söylenen türküler duyarsanız buna Arguvan ağzı türkü diyebilirsiniz. Türkülerini yaşamının içerisinde çıkarılmış olan Arguvan ağzı türküler birçok motifle bezenmiştir. Bu ezgilerde herkes kendinden mutlaka bir şeyler bulur. Arguvan türküleri, bazen seveda, hasret ayrılık, yoksulluk, fakirlik, bazen de acıların, dertlerin, dile getirdiği motiflerde haykırır, bize. Yaşantımızda kimi zaman hon türküsü, kimi zaman el taşında bulgur ezgisi, kimi zaman da cenazemizde ağıt olarak karşımıza çıkar. Bir bakıma yaşamın ta kendisidir Arguvan ağzı türküler. Yöresel ağızla söylendiği gibi “Aguvanın eşşenin anırtısı bile adama dohanır” sözü son derece doğru ve haklı bir tespittir. Arguvan ağzı türkü Çamşığı’dan başlayıp Hekimhan, Akçadağ, Doğanşehir’den geçerek bir çizgi halinde Adana’ya ve Gaziantep’e kadar uzanır. Farklı yörelerde türkülerin farklı yorumlanması Arguvan ağzı olma özelliğini yitirtmez. Esas itibarıyla Arguvan ağzı müzik uzun havalardan meydana gelmiştir. Hareketli makamları da daha ziyade aksak ritimlidir.” (www.karahuyuk.com)

“Türk Halk Müziği kültürüne ve literatürüne “Arguvan Ağzı” olarak girmiş Arguvan müzik kültürü kendisine has bir söyleyişe ve üsluba sahiptir. Bölge halkının söylemi ile “amanı bol” uzun hava olarak adlandırılan Arguvan uzun havalarında sevgi ve hasretlik temaları yoğun olarak işlenmiştir.” (Bulgan, 2009, s: 51) Arguvan ağzı söyleyiş biçimi yörede olduğu gibi türkülerde de sözel ve ritimsel olarak karakteristik özellikler gösterir. Arguvan türkeleri icra edilirken “Recitatif şekilde (konuşurcasına) icra edilir. Bir insanın rahatlıkla söyleyebileceği ses sahasına sahiptir (Genellikle bir oktav ses sahası içinde). Yöresel sanatçılar uzun havayı seslendirirken; ezginin karar sesini, hem hafızaya yerleştirmek, hem ezgiyi insanlara duyurma amacıyla genizden “n...ah” ünlemiyle seslendirirler. Ezginin güçlü sesi 3. 4. ve 5. derecelerdir. Karar sesine gelindiğinde ise gırtlakta çarpma şeklinde glissando⁸ yaparak yeden sesini çarpma olarak belirtir ve karar sesine gelir (Aynı durum güçlü sesinde de görülür.) Ezgiye 3. 4. 5. sesle başlayıp 6. sesi kuvvetli kullanarak ve bu sesin yarım ses daha tizini vibrato⁹ yaptırarak beşlisini belirtir. (A. Emnalar, 1998, s: 582) Türkülerin başında türkünün karar sesi verilerek “aman... ah aman aman...” gibi katmalar söylenebilmektedir. Bu duruma yöre de genel anlamıyla “Sesimi akort ediyorum.” denmektedir. Arguvan ağzındaki bazı söyleme özellikleri, Alevi müziğinde de kendini hissettirir ancak bu söyleme özellikleri Arguvan uzun havalarındaki kadar belirgin değildir. Araştırmacı ve Gazeteci Süleyman ÖZEROL (2010), “Arguvan ağzı uzun havalarda kendini gösterir. Deyiş, duvazımam ve mersiyelere fazla yansımaz bu ağız özellikleri. Bu konuda Sivas, Erzincan, Tokat gibi yörelerin deyişleri ile ortak özellikler taşıdığını görürüz. Arguvan’da söylenen deyişlerin bir bölümü bu yörelerdeki deyişlerdir zaten. Şah Hatayı adına söylenen deyişlerin birçoğuna bu bölgelerde rastlarız ve Arguvan’da bunlar söylenir. Pir Sultan için de aynısını söyleyebiliriz. Hep tartışılan bir durumdur; tüm Pir Sultan mahlaslı deyişlerin Sivas’a ait olduğu düşünülür. Aslında kayıtlara nerde girmişse oraya ait görünür. Bir bölümü A. Ekber Çiçek’ten derlendiğinden Erzincan olarak kaydedilmiştir. Haliyle Arguvan’da da Pir Sultan deyişleri söylenmektedir. Pir Sultan’ın seslendirilmiş hemen tüm şiirleri Arguvan’da bilinir, söylenir. Bu iki örneğe

⁸ Kaydırma, piyanoda parmağı tuşların üstünden hızla geçirme. Yaylı çalgılarda telin üstünde kaydırma.

⁹ Titreme, insan sesinde olsun, türlü çalgılarda olsun, bir notanın yüksekliğini aşağı ve yukarı doğru sık ya da geniş aralıklı sallandırılmayla elde edilir.

baktığımızda uzun havalarda kendini gösteren ağız özellikleri elbette ki deyişlere yansımamıştır. Ancak Urfa-Kısa'sta yerel ağzın etkisi ile bazı deyişlerin okunduğuna tanık oldum ve bugün de tüm ülkemiz tanık oluyor. Yine Tahtacı semahlarında okunan deyişlerde de ağız özelliklerini yansıdığını görürüz. Arguvan'da söylenen deyişlerin ağız özellikleri geniş bir coğrafyayı (Sivas, Erzincan...) kapsayan alanda söylenen deyişlerle ortak özellik taşımakta olup yerel ağız özellikleri ile kaynaşmıştır. Ancak yine de dinlendiğinde o yöreye ait olduğunu belirten izler vardır.” Ancak Arguvan ağzı söyleme özellikleri incelendikçe Arguvan'daki Alevi müziğindeki bazı ses özelliklerinin Arguvan ağzına benzediklerini görmekteyiz. Bu da yukarıdaki açıklamanın tersi bir sonucu ortaya çıkarmaktadır. Bu durumun ortaya çıkması gayet olağandır çünkü yöre de konuşulan Türkçe'de Arguvan ağzına oldukça yakındır ve ortak bir dildir. Kısacası söylenen türkünün kökeni nereye, kimlere ait olursa olsun bölgenin ağız yapısından etkilenebilir. Bu nedenle Arguvan ağzı sadece uzun havalarda değil bölge müziğinin tümünde incelenmeli ve tespitler buna göre yapılmalıdır. Örnek olarak Arguvan ağzındaki “arayı arayı (araya araya), sallanı sallanı (sallana sallana)” gibi söyleme özellikleri Alevi müziğinde de görülür ve bunun gibi bir çok Arguvan ağzı söyleme özelliğiyle, Alevi müziğinde karşılaşılır.

“Ülkemizin bazı yörelerinde özellikle ağıtlar ve kına türkülerinde birlikte söyleyiş (Koro) vardır. Arguvan yöresi uzun havalarının ise hemen hepsi zaman zaman birlikte söylenebilmektedir. Bu birliktelik daha çok bağlantılar/katmalarda görülür. Toplulukta bulunanlar birkaç saniye farkla katılırlar ve içgüdüsel olarak birliktelik sağlanır; öz bozulmadığı gibi bir tür “kanon”¹⁰ oluşturulur. “Söylemesi senden, ‘tehög’ demesi benden” diye halk arasında bilinen söz, halkın katmalara katılma özelliğini gösterir. Bu söz ile “Sen türküyü söyle, ben katmalarda eşlik ederim” denilmek istenir. Diğer yandan, Arguvan havası söylenilmesini isteyenler “Amanı bol olsun” derler. Türküleri tam olarak bilmeyenler daha çok katmalara katılırlar. Arguvan türkülerini, bağlantılar/katmalar yönünden ülkemizde en zengin türküler olarak değerlendiriyoruz. Halkın kendini yeniden yeniden türküler katmasının önemli bir örneğidir Arguvan ezgileri.

¹⁰ Eşit aralıklarla ilerleyen ancak birlikte değil, belirli bir süre aralığıyla art arda duyulan iki veya daha çok sesin birbirini sürekli taklit etmesi, aynı sözlerin tekrarı.

Ne demişti ozan? “Ah çekmezsem bu dert beni öldürür...” “Ah” ile “aman” var oldukça türkülerimiz de var olacaktır ve bunları yapısında barındıracaktır. Çünkü bağlantılar ve katmalar, halkımızın duygu ve düşüncelerinin türkülerle birlikte çeşitli seslerle dışavurumunun bir göstergesidir. “Ölem ölem” denilirken bir rahatlama isteği vardır. “Zalım zalım” denilirken kin tutulmaz. “Gel de dut ku salacamın ucundan/Düğün bayram gibi savalar beni” derken affedicilik vardır.” (Şahin-Özerol, 2004, s: 36-37)

Arguvanlı, “çocuğunu türküyle uyutmuş, tarlasını türküyle sürmüş, ekinini türküyle dermiş, ekinini türküyle ekmiş, harmanını türküyle savurmuş, oğlunu türküyle evermiş, kızını türküyle gelin etmiş, askerini türküyle uğurlamış, gurbetçisini türküyle uğurlamış, mektubunu türküyle yazmış, sevdiğini türküyle övmüş, düşmanını türküyle yermiş, ölüsünü türküyle gömmüştür.” (www.arguvaninfo.com) Bu nedenle Arguvan’ın insanı Arguvan türkülerini hayatın bir parçası olarak görür.

“Biz Argounluyuz...
Soluğu türkü için çeker
Suyu türkü için içerik
Ekmek mi türkü mü deseler
Biz türkü derik.”

“Bizim türkülerimize Arguvan havası derler
Bu türküleri bilenler içten söylerler.”

Gurbet ele doğru aşan
Yolumuz türkü söylüyü
Dostun eline ulaşan
Yelimiz türkü söylüyü

Bağda bayırda her yerde
Bazı süs oluyu serde
Açılır gohar seherde
Gülümüz türkü söylüyü

Ölen yütene doğana
Yakkışığı Arguvan'a
Bin çiçekten bir govana
Balımız türkü söylüyü

Tacımız gızıl deriden
Yolumuz Bektaş Veli'den
Dolumuz gelir Ali'den
Dilimiz türkü söylüyü

Arguvan ağzı dil yapısıyla birlikte Arguvan türkülerindeki işlenen temaların geniş olması, Arguvan'da neredeyse her evde bağlama ve çeşitlerinin bulunması, Arguvan türkülerine kültürel anlamda genişlik kazandırmaktadır bu nedenle ülkemizin bir çok bölgesinde Arguvan türküleri dinlenmektedir.

2.2.4 Arguvan Türkülerinin Müziksel Yapısı

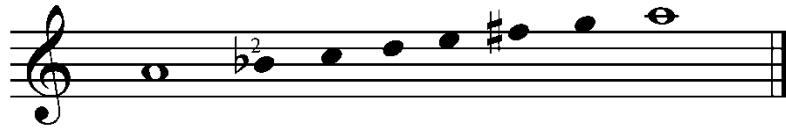
Yörelere kendilerine özgü kültür yapılarından dolayı müzikleri de kendi içlerinde dil ve ağız özellikleri, sözcük ve ses değişimleri, katmalar gibi farklı karakteristik özellikler göstermektedir. Arguvan müziği de müziksel yapısı olarak diğer yörelere göre farklılıklar gösterdiğinden dil ve ağız özellikleri, bağlantılar ve katmalar, sözcük ve ses değişimleri, yakınmalar ve ilençler¹¹ başlıkları altında incelenmiştir. Bunların yanında yörelere birbirleriyle olan etkileşimlerinden dolayı oluşan söz benzerlikleri de anlatılmaktadır.

Ses Genişliği

Ses genişliği genel olarak oktav içerisinde (la-re, la-mi, la-fa, la-sol) seyrederek. Bunun dışında nadiren oktavı aşan ezgilerde bulunmaktadır. Örnek olarak, Malatyalı Fahri Kayahan'ın "Sarı Kurdela", "Sensiz Sönmez" türküleri oktavı aşan türkülerdir.

Kullanılan Dizi

Halk müziğinde "ayak" kavramından yola çıkarak, Arguvan ezgilerinde kullanılan dizi, çoğunlukla "Yahyalı Kerem" (Hüseyini ve Muhayyer Makamları) dizisidir.

Deyiş¹² ve düvaz imam¹³ larda bu dizinin yanında "Kerem" (Karcıgar Makamı) dizisi vardır.

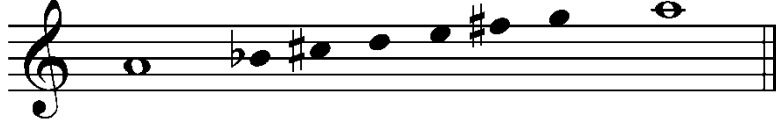
¹¹ İlenmek amacıyla söylenen söz; ilenme, beddua, inkisar.

⁶ Daha çok Alevî ve bektaşî şairlerin, âşıkların tarikatlarıyla ilgili konuları işleyen şiirlerine verilen ad.

¹³ On iki imamın adının geçtiği şiir.

Deyiş ve düvaz imamlarda sib2 perdesi, normalden biraz daha dik basılarak icra edilir.

Arguvan ağzı ezgilerinde ayrıca "Garip Ayağı" (Hicaz Makamı) nın kullanıldığı görülür.

Usul-Ritim

Malatya türküleri genellikle 2 ve 4 zamanlı olmasına rağmen Arguvan ağzı ezgiler oldukça zengin bir ritim yapısına sahiptir. Genellikle bir ezginin tamamında birden çok ritim bulunmaktadır. Ezgilerde usüller, 2 zamanından başlayıp 19 zamanlıya kadar görülür. Hece ölçüsünde 7 ve 11'li kalıplar kullanılmıştır.

Örnek:

“Sabah olur oğlan gider işine”, “Kırmızılarını giyme dedim giymişsin,
“Pınar Seni Neydip Neydip Ne'tmeli”, “Beni Dertten Derde Saldın” ...

Karar Sesi

Arguvan ağzı ezgilerin büyük çoğunluğunda "la karar"; bunların dışında ise "si-do-re" kararda ezgilere rastlanır.

BÖLÜM 3

3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

3.1. Yüksek Lisans Tezi

3.1.1. “Geçmişten Günümüze Arguvan Müzik Kültürünü Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi” isimli çalışma

Murat ATAŞ tarafından İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak 2009 yılında hazırlanan “Geçmişten Günümüze Arguvan Müzik Kültürünü Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi” isimli araştırmada, kişi görüşleri ve türkü incelemeleri yapılarak Arguvan müzik kültürünü etkileyen faktörler değerlendirilmiş; Arguvan türkülerinin söyleme özellikleri incelenmiş; Arguvan türkeleri ve okuyanlar ile TRT repertuarına girmiş Arguvan türkeleri verilmiştir.

3.2. Kitap

3.2.1. “Arguvan Türküleri/Halkbilimsel Bir Araştırma Denemesi” isimli çalışma

Hüseyin Şahin ve Süleyman ÖZEROL tarafından hazırlanan ve 2004 yılında Arguvan ve Köyleri Eğitim ve Kültür Vakfı tarafından yayımlanan “Arguvan Türküleri/Halkbilimsel Bir Araştırma Denemesi” isimli çalışmada, Arguvan türkülerinin söyleme özellikleri, Arguvan türkülerinin diğer yörelerle olan etkileşimi, türkülerin Saz aşıkları ve halk şairleriyle olan etkileşimleri ele alınmış 400 adet Arguvan türküsü verilmiştir.

3.3. Makale

3.3.1. “Malatya-Arguvan Bölgesi Saha Araştırması ve Etnomüzikoloji Açısından Önemi” isimli çalışma

Murat BULGAN tarafından Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisinde 2009 yılında yayımlanan bu çalışma, Malatya-Arguvan bölgesinin müzik kültüründen, Arguvan ağzından ve etnomüzikoloji çalışmalarında saha araştırmasının öneminden bahsetmiştir.

BÖLÜM 4

4. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntem ve modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve analizi yer almaktadır.

4.1. Araştırmanın yöntem ve modeli

Bu araştırma nitel bir araştırma olup, betimsel yöntemle, tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada türkü metinleri, notaları ve ses kayıtları incelenerek türkülerdeki söyleme biçimleri ritimsel, ezgisel ve sözel olarak aktarılmıştır.

4.2. Evren

Araştırmanın evrenini Malatya ili Arguvan ilçesinde okunan türküler oluşturmaktadır.

4.3. Örneklem

Araştırmanın örneklemini; 208 adet Arguvan ağzıyla söylenen türküler oluşturmaktadır.

4.4. Verilerin Toplanması

Malatya Arkeoloji Müzesi Araştırmacısı Arguvalı Hüseyin ŞAHİN, Arguvanlı Sanatçı Erhan YILMAZ, Dr. Hasan Basri KILIÇ, Müzik Öğretmeni Kazım TATAR ile görüşülmüştür. Hüseyin ŞAHİN ve Süleyman ÖZEROL'un türkü arşivlerinden, Hasan Basri KILIÇ'ın sözlük çalışmasından yararlanılmıştır.

4.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada tarama yolu ile elde edilen ve dinlenen türkülerin belirgin yöresel söyleme özellikleri seçilerek; ritimsel, ezgisel olarak incelenmiş ve türkü metinleriyle örneklendirilmiştir.

4.6. Verilerin Analizi

İncelenen TRT T.H.M repertuarı; Arguvan Türküleri/Halkbilimsel Bir Araştırma Denemesi, Notalarıyla Uzun Havalarımız, Arguvan türküleri albüm çalışmaları, Notalarıyla Duygu Dolu Gönül Sesi Türkülerimiz, Malatya Musiki Folkloru, Arguvan Ezgileri 1 kaynaklarındaki Arguvan türküleri ve Arguvan türküleri albüm kayıtları sonucunda 438 Arguvan türküsüne ulaşılmıştır. Bu türkülerin incelenmesi sonucunda Arguvan yöresi sözlü halk müziklerinde yer alan yöresel söyleme özellikleri ritimsel, ezgisel ve sözel yollarla örneklendirilmiştir.

BÖLÜM 5

5. BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde alt problemlere dayalı olarak yapılan analizler, bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

5.1. Arguvan Yöresi Sözlü Halk Müziklerinde Yer Alan Yöresel Söyleme Özelliklerinin Ritimsel, Ezgisel ve Sözel Özellikleri

Arguvan türkülerindeki söyleme biçimleri yöresel dilin etkisinin yanında, özellikle uzun hava formundaki özgün ezgisel ifade biçimiyle de şekillenir. Bu nedenle Arguvan Ağzı türkülerdeki yöresel söyleme biçimlerinin, yörede konuşulan dil ile olan bağlantısıyla birlikte, bölgedeki yoğun Alevi kültürü ve müziği (deyişler, semahlar, semah deyişleri, mersiyeler¹⁴ gibi) başta olmak üzere, Arguvan'da Atma aşiretinden geldikleri düşünülen Kürtler ve bazı Kürtçe türküler, yörede benimsenmiş saz aşıkları ve şairler; türkülerdeki akıcı ve bağlı ezgisel ifade, bağlantılar ve özellikle katmalar, yakınmalar ve ilençler gibi yakın etkenler de şekillenmiştir. Bu durum, Arguvan türkülerindeki söyleme özelliklerinin ve sözcük hazinesinin bir çok etkenle, özellikle Alevi yaşayışıyla ve müziğiyle harmanlanarak zengin bir içeriğe sahip olduğunu göstermektedir. Bu zengin söyleyiş özelliği en çok ve belirgin olarak Arguvan uzun havalarında kendini gösterir. Arguvan türkeleri “Arguvan havası” ya da “Arguvan ağzı türküler” olarak da adlandırılır. Arguvan ağzı söyleme özelliği sadece Arguvan yöresine ait türkülerde görülmez. Diğer yörelere ait türküler de Arguvan'da Arguvan ağzıyla söylendiğinden, bu türküler de araştırma içerisine alınmıştır.

Konuşma dilinde kolay söyleme eğilimiyle doğmuş “gelem, gidem, ölem” biçimindeki sözcükler Arguvan türkülerinde sıklıkla kullanılır. Bu dil özelliğinin temelinde, **bir fiilde istek kipi olan “-ayım, -eyim” ekinin kullanılmaması** (“geleyim” yerine “gelem”) yatar. Gidem (gideyim), gelem (geleyim), ölem (öleyim), kurban olam (kurban olayım), yapam (yapayım). Bu yapı istek kipinin birinci tekil kişiye (ben) göre çekimlenmesiyle (gide-y-im) oluşur. Ayrıca bu söyleme özelliğiyle

¹⁴ Kerbela şehitlerinin acısını, Ehlibeyt sevgisini işleyen hece ya da aruz ölçüsünde yazılmış şiirlere Alevi-Bektaşî edebiyatında “Mersiye” adı verilmektedir.

bir hece eksik söylenerek hece ölçüsünde bütünlük, okunuşta da akıcılık sağlanmış olur. Arguvan türkülerindeki bu söyleme özelliği en çok “gidem, gelem, gurban olam, ne(y)dem, ölem” sözcükleriyle görülür.

“Bir çift selamına layık değilem
Oy oy **neydem** değilem
Guruuya gözlerim yardan ayrıldım da
Dağlardan **aşam** oy yara **ulaşam**” (Anonim, 1995, s: 81)

“Duvara yaslandım cigaram **içem**
Yağlı kurşun geldi aman, aman, aman, aman, aman ben nere **gaçam**
Kanadım yoktuki havaya **uçam**” (a.g.e, s: 7)

“Su değilim **aham aham durulam durulam**
Yer değilim **şakalanam yarılam** nazlı yar” (Aşık Yoksuli)

“Bağlamışlar çözülmüyü Mihriban
Gurban **olam** ben **neydem**” (Muharrem TEMİZ)

“Çekerim çekerim de bitmiyor derdim **ölem ölem**
Çekerim çekerim de bitmiyor derdim **ölem ölem**
İçerim içerim de bitmez efkarım efkarım **ölem**” (Süleyman KIRCA)

“Leley hayranın **olam**
Gelin çobanın **olam**
Vallah ben seni **alam**
Bu sene burada **kalam**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 464)

“Yeri sunam usul boya **dolanam**
Sen söyle ki ben uykudan **uyanam**
Bunca cefalara nasıl **dayanam**
Daim ataşına yanar gezerim” (Şahin-Özerol, 2004, s: 493)

“**İncelem** yarım **incelem**
Bir güzel **sevem gencelem**
Neyliyem de çirkin **alam**
El aleme de gülünç **olam**” (a.g.e, s: 506)

“**Ölem ölem** nasıl **edem**
Nasıl **edem** nasıl **edem**
Yol bilmiyim nere **gidem**
Ben garibim nasıl **edem**” (a.g.e, s: 548)

“**Atam** dedim atılmıyor
Satam dedim satılmıyor
Gece gündüz yatılmıyor
Güzel bu nasıl sevdaymış” (Trt. M.d.y., 1998)

“**Çıkam gidem** Germişi’nin düzüne
Şöyle **bakam** Amıran’ın yüzüne
Arapgir’in şirin tatlı sözüne
Şu Gürge’den Apası’dan sor beni” (Şahin-Özerol, 2004, s: 578)

“Hasretim yavruma bir de yarime
Görem dedim göremedim neyleyim oy oy
Sıralanmış yüce dağlar yoluma
Aşam dedim aşılmaz ki neyleyim oy oy” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s:
314)

“Gel hele gardaş gel de viren yurtlara
Yazı getirmeden de kışa döndürmüş felek
Hani benim de sırma gibi saçlarım
Anam gel bak hele bembeyaz olmuş (felek)² ben **ne’dem**
Ne’dem felek (**ne’dem**)³ gardaş ne’dem **ne’dem**” (a.g.e, s: 254)

“Bir ay doğar ilk akşamdan gecedem **nedem nedem** gecedem

Şavkı vurur pencereden bacadan
Dağlar gışımış yolcu üşümüştür perişanım ben
Uykusuz mu kaldın dünkü geceden **nedem nedem** geceden” (Karahasan-Karahasan, 2006)

Bu söyleyiş özelliğini türkülerde özellikle “gelem, gidem, edem, ne(y)dem, ölem, olam” sözcüklerinde görülür. “Olam” sözcüğünün “**Gurban (kurban) olam**” ifadesinde sıklıkla kullanıldığı görülür. Türkülerde sıklıkla kullanılan “gurban olam”, genel olarak “yoluna kurban olmak”, “canını verecek kadar çok sevmek” ya da “gel, etme eyleme (yalvarma)” duygularını ifade eder. Bu söyleme biçimi uzun havalarda genellikle aşağıdaki ritimsel yapıda kullanılır:

“Saçların ağarmış bir hal olmuşsun
Gelede gülüm gelele
Gören derki yüzyıl erken doğmuşsun
Gurban olam gelele” (Karahasan-Karahasan, 2006)

“Bir bahçede on beş gül var
Kokusuna **gurban olam**
Bir güller birbirine yarar
Kokusuna **gurban olam**” (Anonim, 1995, s: 15)

“Kırmızı renge boyanır
Her cefalara katlanır
Uyuyanlar hep uyanır
Kokusuna **kurban olam**” (a.g.e, s: 14)

“Göl dağı göl dağı
Ev göçer gider yaylaya

Gurban olam senin yaylaya
Sevdiğimin evi orada” (a.g.e, s: 49)

“**Kurban olam** ela göze
Sen kendini çekme naza
Sabah erken evimize
Gelmiş idin unuttun mu” (a.g.e, s: 59)

“Gayfe koydum pişti mi
Soğudu yar içti mi
Gurban olam Arguvan
O yar buradan geçti mi” (a.g.e, s: 141)

“Aşağı mahlenin kışı mı geldi
Kınalı parmağın beşi mi değdi
Kurban olam yalın almam ben sana
Sana nazlı yarin dişi mi değdi” (a.g.e, s: 113)

“Mecnun gibi gezerim ben yana yana
Dağlar şahit daşlar şahit gum şahit
Gurban olam çöl şahit” (Murat ULUKAYA)

“Bahçesine girdim gülü dermeye
Güllerin içinde de yarı görmeye
Kaşlar yaya hasret gözler sürmeye
Usul boylarına da **gurban olam** yar” (Şahin-Özerol, 2004, s: 428)

“Koynunda saklamış narı
Beri gel gönlümün varı
Fistan yeşil kendi sarı
Kurban olam ben o yare” (a.g.e, s: 431)

“Su yolunda su yolunda

Kalaylı bahraç golunda

Gurban olam pınar sana

Gözüm kaldı yar yolunda” (Şahin-Özerol, 2004, s: 559-560)

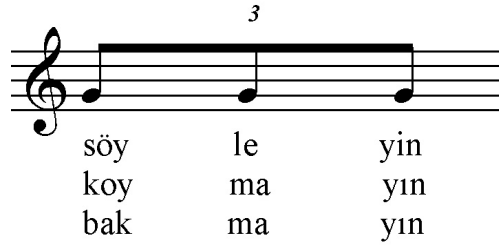
“Evlerinin önü dere

Kurban olam ben o yare

Eğer ben sensiz ölürsem

İsmi yazdır duvara” (a.g.e, s: 471)

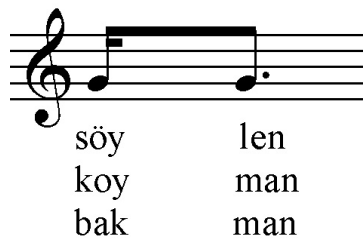
İstek kipinin ikinci çoğul kişiye (siz) göre çekimlenmesiyle fiiller “söyleyin, koymayın, bakmayın” biçimini alır.

3

söy le yin
koy ma yın
bak ma yın

Ancak bu yapıdaki sözcükler Arguvan türkülerinde bir hece düşerek, “**söylen, koyman, bakman**” biçimini alır. Bu biçimde kullanılan sözcükler türkülerde hem hece ölçüsü uyumunu sağlamaktadır hem de okunuşa akıcılık sağlamaktadır.

söy len
koy man
bak man

“Ben bu cefaların **birin** çekmezdim

Gayet güzelsin de **boynun** bükersin” (Cemal ÖZTAŞ)

“O kadar güzel ki hiç hata yoktur

Severseniz Allah’ı karışman ona” (Murat ULUKAYA)

“Ah aman yeter daha **çalman** da şu dertli sazi
Zaten öldürüyü bu havalar beni
Ah Arguvan beni” (Erhan YILMAZ)

“Pınarın başında yosunlu taşlar
Yare haber verin gökteki kuşlar
Söylen o yare mektup yazmasın
Kapanmış yaralar yeniden başlar” (Şahin-Özerol, 2004, s: 496)

“Güneşe **söylen** ki erken doğmaya
Nazlı yar yoldadır benzi solmaya
Temmuzun sıcağı zehmerin karı
Bana değdi nazlı yara değmeye” (a.g.e, s: 497)

“Pınarın başında dikili taşlar
Benden selam **söylen** gökteki kuşlar
Yavrum daha küçük ağlar sızılar
Aradım anamı ben bulamadım” (Şahin-Özerol, 2004, s: 540)

“Çobani’ye **söylen** yazsın destanım
Kaderim böyledir Senem’dir adım
Benim suçum varsa sorsun Allah’ım
Al kanlar içinde öldü bu gelin” (a.g.e, s: 545)

“Beri gel beri gel boyu güzelim
Ela göz üstünde kaldı nazarım
Sakın yol üstüne **koyman** mezarım
Yar gelip geçtikçe candır iniler” (a.g.e, s: 435)

“Sabahınan bir yel esti dalıma
Ne dedim de niye girdin kanıma
Yarın mahşer günü Hakkın yanında
Orta **koyman** hakkım alırım senden” (a.g.e, s: 544)

“Yüksektir ayvanı yele karşıdır
Bülbülün feryadı güle karşıdır
Bakman benim gülüp eğlendiğime
Gülüp eğlenmem de ele karşıdır” (a.g.e, s: 583)

“Gökyüzünde turnam bölüktür bölük
Ayrılık elinden ciğerim delik
Önü muhabbet de sonu ayrılık
Depreştirmen eski yaram çok benim” (a.g.e, s: 518)

“Yazı **yazman** mezarımın taşına
Neler geldi kalanların başına
Anam ağlar gelin gider işine
İki gardaş bir mezara koydular” (Şahin-Özerol, 2004, s: 538)

“Şu gedikten aşırđılar yolunu
Asker idim bağladılar kolumu
Komadılar aylar geçe yıl geçe
İstediler Arguvan’dan yarımı
Değmen çeksin belasıdır göğnümün” (a.g.e, s: 564)

Şimdiki zaman “-yor” eki Arguvan türkülerinde “-yı, -yi, -yu, -yü” biçiminde ifade edilir. Bu biçimdeki sözcüklerde “-yı, -yi, -yu, -yü” ekleri çoğunlukla önünde bulunan sesli harfe uyum sağlar. Geli-yor yerine Geli-yi, görü-yor yerine görü-yü gibi. Bu söyleyiş özelliğiyle de büyük ünlü uyumuna uyum sağlanmış olur.

“Ay karanlık **görünüyü** bacalar da gülom gülom bacalar
Ay karanlık **görünüyü** bacalar da gülom bacalar” (Aşık YOKSULİ)

“Ah aman yeter daha çalman da şu dertli sazı
Zaten **öldürüyü** bu havalar beni
Ah Arguvan beni” (Erhan YILMAZ)

“Bahçenize vardım yağmur **yağıy**
Yaslanmış duvara boynun **eği**
Dedim canan niye boyun eğersin
Dedi babam beni sana **vermiyi**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 428)

“Döğerbıçer teker teker **basıy**
Buğday sapı parmağımı **kesiyi**
Sıla tarafından bir yel **esiyi**
Kokuladım yar kokusu **geliyi**” (a.g.e, s: 463)

“**Oyuluyu oyuluyu**
Yaralarım **soyuluyu**
Benim sevdiğim nazlı yar
Dert üstüne dert **koyuyu**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 560)

“Yar adına kurban olam
Irgahı ırgahı
Ben gidersem yar **kahı**
Onu da eller **ahı**” (a.g.e, s: 558)

“Kapının önünde önlük **dikiyi**
Yürüdükçe ince beli **büküyü**
Dedim güzel sen kimlerin yarisin
Söylemeden dolu gibi **döküyü**” (Trt. M.d.y., 1998)

“El **ediyi** el **ediyi**
Kaşların gel gel **ediyi**
Senin o bakışın güzel
Beni burada deli **ediyi**” (Anonim, 1995, s: 117)

“Sarı çiçek **sarartıy** dağları
Kırmızı gül **bezerti** bağları

İkimizin gün görecek çağları
Çekerim ayrılık seni bir zaman” (a.g.e, s: 123)

“Bacamızdan çıkar elmanın dalı
Yüzüme **vuruyu** puşunun alı
Baba neydeceksin bu kadar malı
İşte **görünüyü** dünyanın halı” (a.g.e, s: 126)

“Oturmuş gölgeye koyun **sağıyı**
Pınarın başında yayık **yayıyı**
Nazlı yar yollamış bir mektup aldım
Okudum mektubu günüm **sayıyı** ” (a.g.e, s: 134)

“Dama çıktım dam başıma **dönüyi**
Usul boylum merdivenden **iniyi** ölem **iniyi**
Görenler de beni deli **saniyi** ölem **saniyi**
Ben deli değilim yarin sevdası ölem sevdası
Böyle midir usul boylum böyle midir
Senin ile benim ahdım böyle mi soysuz haksız” (Özgül-Turhan-Dökmetaş,
1996, s: 127)

Bu yapı birinci tekil kişiyle (ben) ile çekimlendiğinde, “duruyorum, gidemiyorum, yatamıyorum,” gibi bazı sözcükler bir hece kısalarak “duruyom, gidemiyom, yatamıyom” biçiminde de seslendirilebilir. Ancak bu yapı türkülerde sıkça görülmez.

“Atam dedim **atamıyom**
Satam dedim **satamıyom**
Akşam sabah **yatamıyom**
Güzel bu nasıl sevdaymış” (Trt. M.d.y., 1998)

“Sunam nerden geliyorsun izime
Korkma yarım **duruyom** sözümde

Elimi açtım da o yara vardım
O da muradımı koydu gözümde” (Şahin-Özerol, 2004, s: 438)

“Dizim tutuk **gidemiyom** pazara
Gelirsen yerime boşuna ara
Artık bir ayağım indi mezara
Evimin duvarı yarlandı gel gel” (a.g.e, s: 493)

“**Yatamıyom** hayallerden düşlerden
Gözüm doldu kanlarından yaşlardan
Sevdiğim üstünden uçan kuşlardan
Bazı hatırla da sor beni beni” (a.g.e, s: 534)

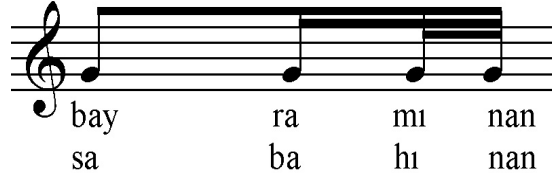
“Dertli bağrım oyum oyum
Ben gurbette **duramıyom**
Bağrı yanık yiğit köyüm
Komşularım bekler beni” (Şahin-Özerol, 2004)

Arguvan türkülerinde sözcüklerin sonuna “-(**i**)nan, -(**i**)nen” sesinin bağlanarak “ile” edatının ya da bağlacının yerine kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca sesli harfe biten sözcüklere “-(**i**)nan, -(**i**)nen” eklerinin gelmesiyle ekler ile sözcük arasında “ğ” ya da “y” harflerinin türediği görülür (aşığıyla – aşığınan, kazmayla – kazmayınan, eliyle - eliğnen). Bu söyleme biçimi uzun havalarda aşağıdaki ritimsel özelliklerde okunmaktadır:

Tek heceli sözcüklerde: nazınan, alınan, yelinen

İki heceli sözcüklerde: bayramınan, sabahınan

“Su da gelir **akmayınan**
Nolur güzel **bakmayınan**
Çirkinler de güzelmolur
Sarı altın **takmayınan**” (Anonim, 1995, s: 131)

“Akşamın **ışınıyan** da akşamın **ışınıyan**
Akşamın **aşıyan** da akşamın **aşıyan**
Bir kız bostan ekiyor vay gülüm oğlan oğlan
Gözünün **yaşıyan** da yar, yar yar yar, yar
Hamazlar, hamazlar, hamazlar
O yar ilen sallanmaya gomazlar” (a.g.e, s: 4)

“Geldi geçti kapımızdan **harınan**
Küsülüyüm konuşamam **yarınan**
Hasta düştüm yataklarda yatarım
Yanıma gelmedi çürük **narınan**” (a.g.e, s: 106)

“**Dağlarınan daşlarınan**
Uçam gidem **kuşlarınan**
Eller sevdiğini almış
Ben galdım göz **yaşlarınan**” (a.g.e, s: 107)

“**Sabahınan** indim de goyun gütmeye
Goyun gütmeye” (Erhan YILMAZ)

“Bir gelin gibisin yeşil **alınan**
Ah çok gönül eylersin aman aman aman aman
Sen bu **halınan** oy oy” (Erhan YILMAZ)

“**Suyunan** içtiler soyanlar ağalar
Vicdansız ağalar” (Ali ADIGÜZEL)

“Yaylanın havası **yaznan** gelir
Karıymış ördeğe **kaznan** gelir
Yiğidin sevdiği güzel olursa
Salanlı salanlı **naznan** gelir” (Şahin-Özerol, 2004, s: 575)

“İstanbul’un içi dolu **narınan**
Uzak düştüm görüşmem **yarınan**
O yar bana selam salmış **elinen**
Elinen gelen selamı neyleyim” (a.g.e, s: 507)

“Has bahçede bülbül oynar **gülünen**
Çocukmuyum yaldadıym **dilinen**
Yüzü **beniminen** kavli **elinen**
Bir ağzında kırk dili var yalancı” (a.g.e, s: 507)

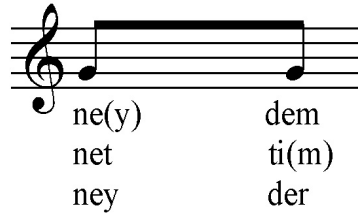
“Karlı dağlar karın almış **karınan**
Bende küsülüym nazlı **yarınan**
Hiçbir merhametli komşu yoğumuş
Beni barıştıra nazlı **yarınan**” (a.g.e, s: 516)

“**Alnan** mı giz **alnan** mı
Altınların **korunan** mı
İstedim de vermediler
Kaçırayım **zorunan** mı” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996)

“Çayın ortasında **milinen** oynar oy oy
Dağılmış zülüfler **yelinen** oynar aman
Kurşuna gelesice zalımın kızı oy oy
Beni bırakmış da **elinen** oynar” (a.g.e, s:182)

Kaynaşma: Ünlüyle biten bir sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir sözcük gelirse iki ünlünün birleştiği görülür. Bu durumda bir hece düşer. Örnek olarak: “Ne edeceksin” kaynaşmayla “neydeceksin” olur. Böylece bu tür kaynaşmalarda iki sözcük arasında “y” harfinin türeyebildiği de görülür. Kaynaşmalar türkülerde, şiirlerde genellikle kullanılmayan sesin yerine kesme işaretiyle (m’ola, del’ettin, n’olur) ayrılarak belirtilir. Bu biçimleriyle bir hece azalarak daha akıcı seslendirilen kaynaşmış sözcükler Arguvan türkülerinde sıkça görülür. Kaynaşma sözcükler, Arguvan türkülerinde özellikle “ne” soru zamirine eklenen sözcüklerde görülmektedir.

“Ne yapayım (4 hece), ne yaptı(m) (3 hece), ne yapar (3 hece)” ifadeleri Arguvan türkülerinde kısalarak aşağıdaki ritimsel ifadeye dönüşmektedir.

Arguvan türkülerinde “Ne” sözcüğü, sözcüklere; zaman ve kişi eklerine göre aşağıdaki gibi okunmaktadır.

Ne – edem/ ettim/ etti/ edeceğim/ edeceksin/ edecek/ eder/ eyleyim/ eylerim/ eylersin:

“Bir ay doğar ilk akşamdan geceden (**nedem nedem** geceden)
Şavkı vurur pencereden bacadan
Dağlar gışımış yolcu üşümüş perişanım ben
Uykusuz mu kaldın dünkü geceden (**nedem nedem** geceden)” (Anonim, 1995, s: 13)

“Gel hele gardaş gel de viren yurtlara
Yazı getirmeden de kışa döndürmüş felek döndürmüş

Hani benim de sırma gibi saçlarım
Anam gel bak hele bembeyaz olmuş (felek)² ben **ne'dem**
Ne'dem felek (**ne'dem**)³ gardaş **ne'dem ne'dem**" (Özgül-Turhan-Dökmetaş,
1996, s: 254)

"Malatya'yı gezdim kanal boyunca
Kayısları açar bahar olunca
Benim de el gibi bir yarım vardır
Neydem saramadım boylu boyunca" (Şahin-Özerol, 2004, s: 432)

"Garip eller ben **neydem**
Haksız adam ben **neydem**
Benim yarım ben **neydem**
Suna boylum ben **neydem neydem**" (a.g.e, s: 463)

"**Nettim** size verin benim yarımı
Nettim size beni yare götürün" (Anonim, 1995, s: 39)

"Kahpe felek sana **nettim** neyledim
Attın gurbet ele parelerimi
En sonunda beni sılamdan ettin
Kestin mümkünü mü çarelerimi" (Şahin-Özerol, 2004, s: 509)

"**Nettim** sana kahpe felek
Kim eylemiş kime eylik
Ellerinde kazma kürek
Bizim köyü yıktı mola" (a.g.e, s: 443)

"Mah cemalin beni **netti**
Hasretinle yaktı getti
Çöllerdeki Mecnun etti
Güler sözlerin sözlerin" (Anonim, 1995, s: 54)

“Ören’e vardım da ben **neydeceğim**

Anamı babamı terkedeceğim” (Şahin-Özerol, 2004, s: 539)

“**Nedem nedem nedem**

Anam bacım nedem **nedem nedem**

Ah başım alam da nere gidem” (Erhan YILMAZ)

“Gezer dolaşırım gönlüm haraba

Nedem gönlüm haraba” (Arguvan Havası)

“Arkasına giymiş kırmızı çuha

Yarım gurbet elde gözlerim çıha

Dilerim Allah’tan askerlik gaha

Seni alanaça ben **neydeceğim**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 414)

“Bacamızdan çıkar elmanın dalı

Yüzüme vuruyu puşunun alı

Baba **neydeceksin** bu kadar malı

İşte görünüyü dünyanın halı” (Anonim, 1995, s: 126)

“Dereler coşarsa göller **neydecek**

Ben bir güzel sevdim eller **neydecek**

Sevdiysem ben o güzeli sevdim

Ölümden öteye yol mu gidecek

Dağlar harami açma yaremi” (Anonim, 1995, s: 139)

“Derviş gardaş der ki zar benim olsa

Neyleyim dünyayı yar benim olsa

Azrail canımı almaya gelse

Neyder eder karşı korum bu sene” (Şahin-Özerol, 2004, s: 571)

“Sağ yanımdan pencereyi kırdılar

Beşi birden içeriye girdiler

Çalını çırpını bizi yordular
Mümkünüm kesildi düştüm (yollara)²

Neyleyim Neyleyim

Soysuz adam ben seni **neyleyim**

Ah vefasız ben de seni **neyleyim** aman” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s:
431)

“Hasretim yavruma bir de yarime

Görem dedim göremedim **neyleyim**

Sıralanmış yüce dağlar yoluma

Aşam dedim aşılmaz ki **neyleyim oy oy**” (a.g.e, s: 314)

“İstanbul’un içi dolu narınan

Uzak düştüm görüşemem yarınan

O yar bana selam salmış elinen

Elinen gelen selamı **neyleyim**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 507)

“Yaz gelsin yaz gelsin **neyleyim** yazı

Gurbete mi gitmiş gönlümün sazı

Eğer unutmazsan sor beni bazı

Gurbete giderken ağlattı beni” (a.g.e, s: 577)

“İkrar imanı güderim

Sensiz dünyayı **neyleyim**

Aman aman Ağbaba’ya

Gönül gider bir sevdaya” (Anonim, 1995, s: 21)

“Yüce dağ başına yapmış arılık

Sen düşürdün gül benzime sarılık

İster ölüm olsun ister ayrılık

Her ikisi de beni buldu **neyleyim**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 412)

“Dünya seni **neyleyim** ben

O yar benim olmayınca
Kara bahtım gülmez oldu
O yar benim olmayınca” (a.g.e, s: 465)

“Çobani’mden Allah rahmet eylesin
Ehmalkarlık kader buna **neylersin**
Öldüğümü dostlarıma söyleyin
İki gardaş bir mezara koydular” (Şahin-Özerol, 2004, s: 538)

“Olmak” fiilinin geniş zaman (-r, -er, -ar) hali olan “-olur” sözcüğü önüne aldığı sözcükle kaynaşır:

“Yara şeker ezdim şerbet içirdim
Öylolur böylolur kürdün güzeli
Edası hoş olur kürdün güzeli” (Anonim, 1995, s: 63)

“**Eylolur beylolur** Türkmen güzeli
Ala göz üstüne çekmiş sürmeyi” (Arguvan Havası)

“Pınarın yolları da lele **taşlolur**
Ölem gelin de ağlama” (Süleyman KIRCA)

“Koyun meler guzusuna **gurdolur**
Bu yalancı yerler bana **yurdolur**” (Süleyman KIRCA)

“Bir çift bülbül tuttum güle bağladım
Bülbül figan etti bende ağladım
Soyha tecellimi burda sınıdım
Kara taş **bellolur** deyi” (Şahin-Özerol, 2004, s: 483)

“Günler aylar gelir geçer yıl olur
Bu hasretlik yüreğime **derdolur**
Ne bu sevda biter ne vadem dolur” (a.g.e, s: 454)

“Bizim yaylamız **otlolur**
Südü kaymağı **tatlolur**
Kız gelinden kutlu olur
Kızlar gelir yaylamıza” (Şahin-Özerol, 2004, s: 444)

“Sılanın yolları ufak **taşlolur**
Yiğidin sevdiği kalem **kaşlolur**
Yiğit sevdiğinden ayrı düşerse
Öleneçe hep gözleri **yaşlolur**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 554)

“Ne olur da haksız güzel, ne olur
İnsan sevdiğine böyle **molur**” (Anonim, 1995, s: 147)

“Öldükten sonra ne gerek
Ecel bir dost yüzü görek
Böyle **molur** Karadirek
Yaralandım yaralandım” (Şahin-Özerol, 2004, s: 511-512)

“Ben senden kaçırdım gene mi geldin
Ötme gece kuşu bağrımı deldin
Senden başkasına vermedim gönlüm
Di get elin kızı böyle yar **molur**” (a.g.e, s: 542)

“Ne” ve “olur” sözcüklerinin kaynaşmasıyla oluşan “**nolur**” ifadesi genellikle bir “ısrarlı istek; yalvarma” belirtir. Bu ifade “nolur” biçiminde bir hece kısalarak türkü okunuşlarına akıcılık sağlar.

“Su da gelir akmayınan
Nolur güzel bakmayınan
Çirkinler de güzel **molur**
Sarı altın takmayınan” (Şahin-Özerol, 2004, s: 558)

“Gel güzelim halimizi danışak
Benim meylim sende var **nolur nolur**
Şu hasta gönlüme bir şifa eyle
Derdimin tabibi dost **nolur nolur**” (a.g.e, s: 477)

“Garezin böylesi düşman başına
Zehir kattı da ekmeğime aşına
Nolur dertli yazın mezar taşıma
Kör ola kaderim yardan ayrıldım” (Şahin-Özerol, 2004, s: 430)

“Sevdasın çektiğim ey nazlı dilber
Göz ucuyla baksan ölür müsün sen
Nolur posta ile bir mektup gönder
Duyarlarsa pişman olur musun sen” (a.g.e, s: 553)

“Kurşun sıkma seni seven gönlüme
Karlın dağlar engel koman önüme
Yokluğun hasretlik tatlı canıma
Nolur hatırımı say kara gözlüm” (a.g.e, s: 556)

“Yar gadan alam
Yar kölen olam
Nolur sen kalk
Ki ben ölem” (a.g.e, s: 549)

“Bilmem bana niye kahr etmişsin
Köle diye Yoksuli’yi satmışsın
Duydum Almanya’ya niyet etmişsin
Gitme **nolur** Arguvan’da eğlen yar
Gitme **nolur** Türkiye’de eğlen yar” (a.g.e, s: 467)

“Olmak” fiiliyle biçimlenen benzer kaynaşmalar:

“Yorgun deli gönül yorgun
Gönlüm o soysuza vurgun
Böyl’olduğun bileydin
Konuşurdum uğrun uğrun” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 515)

“Elliğim **elimdolsa** elliğim **elimdolsa**
Orağım **belimdolsa** orağım **belimdolsa**
Yıkarım tarla seni vay gülüm oğlan oğlan
Nazlı yar **yanımdolsa** yar, yar, yar, yar, yar” (Anonim, 1995, s: 4)

“Benim yaralarım derinden işler
Biri **eyolmadan** birine başlar
Yaz gününde meyve veren ağaçlar
Kış gününde hasta olmuş iniler” (a.g.e, s: 134)

“Hacılar hacca giderken
Yolda görseler o şahı
Delolup dağlara düşer
Vız gelir dağlardan geçer” (Şahin-Özerol, 2004, s: 499)

“Tabip gelse yaralarım **eyolmaz**
Hangi derde nerde derman bulayım
Lokman mıyım sana derman bulayım
Allah mıyım sana derman bulayım” (a.g.e, s: 410)

Deli etmek/eylemek/olmak ifadelerinin de kaynaştığı görülür:

“Söyliye söyliye de **del’ettin** beni
Yaprağı dökülmüş de **çal’ettin** beni
İyi kötü demeyip de her insana kul ettin beni
Bir selamımla da yine gönül eylerim
Oy oy ben nedem” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 489)

“**Eleydiyor eleydiyor** gelin
Uy derdin beni de **deleydiyor**” (Aşık YOKSULİ)

“Ah pınarın başında da söylenen sözler
Beni **deledi**yi de yardaki gözler” (Erhan YILMAZ)

“Başma vurdun da **delettin** beni
Döktün yaprağımı çalettin beni
Her olur olmaza kul ettin beni
Varıp bir kötüye kul ettin beni” (Şahin-Özerol, 2004, s: 429)

“Pınarın başında söylenen sözler
Beni **deleyledi** yardaki gözler
Arttaki gelinler öğdeki kızlar
Az kaldı ki beni yardan eyleye” (a.g.e)

“Sılanın hasreti bağrımı deler
Gurbette çektiğim gör neler neler
Gelemezsem bu dert beni **deleyler**
Sıla sana hangi yüzle varayım” (a.g.e, s: 550)

“Hacılar hacca giderken
Yolda görseler o şahı
Delolup dağlara düşer
Vız gelir dağlardan geçer” (a.g.e, s: 499)

“Görünüyü bizim elin taşları
Ötüşüyü garip garip kuşları
Beni **deleyleyen** yarin kaşları
O güzeli ele gelin etmişler” (a.g.e, s: 565)

“...(mı) acaba” anlamını karşılayan “mı ola” ifadesi kaynaşarak “**m’ola**” biçiminde söylenir.

“Yaylacılar geçti **m’ola**
Çamşih’ını geçti **m’ola**
Ben o yardan vazgeçemedim
O yar benden geçti **m’ola**” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 504)

“Uzun olur Almanya’nın yolları
Konuşurlar anlaşılmaz dilleri
Açtı **mola** Arguvan’ın gülleri
Onun için ağlar ağlar gezerim” (Anonim, 1995, s:73)

“Aşağıdan gelir develer **mola**
Devenin boynunu eğerler **mola**
Sahapsız olanı döğerler **mola**
Şöyle bir güzelin derdi var bende, derdi var bende” (a.g.e, s: 102)

“Çıksam baksam ocakların başına
Acep şu egrübük görünmez **mola**
Dediler yarını eller alıyı
Onu alan zalım sürünmez **mola**” (Erhan YILMAZ)

“Dağlar sizin kışınız da zor **mola**
Acep yarım bu ellerde var **mola**
Açsam kapısını girsem içeri
Nazlı yarım sefa gedin der **mola**” (Şahin-Özerol, 2004)

“Armudun dalında öten kuş **mola**
Mektubun gelmiyi yollar kış **mola**
Sen orada ben burada hasretim
Bilmem bağrım demir **mola** taş **mola**” (a.g.e, s: 415)

“Şu gelen atlı **mola**
Atı da Polatlı **mola**

Her türkü de yar üstüne
Yar bu kadar tatlı **mola**” (a.g.e, s: 565)

“Yıktı **mola** yıktı **mola**
Yar yoluma baktı **mola**
Acep buradan geçti **mola**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 443)

“Çıksam baksam ocakların başına
Acep şu Egribük görünmez **mola**
Dediler yarını eller alıyı
Onu alan zalim sürünmez **mola**” (a.g.e, s: 450)

“Deryadayım denizdeyim göldeyim
Atar **mola** bir adaya sel beni
Ben cahilim ağızdayım dildeyim
Güzel sevsem kınar **mola** el beni” (a.g.e, s: 462)

“Dereye aşağı ceylan avcısı
Gedik bağlarında kızlar sürüsü
Beri gel beri gel yarın bacısı
Bakam hele yar kokusu var **mola**” (a.g.e, s: 581)

Diğer kaynaşmalar:

“Söyliye söyliye de del’ettin beni
Yaprağı dökülmüş de **çal’ettin** beni
İyi kötü demeyip de her insana kul ettin beni
Bir selamımla da yine gönül eylerim
Oy oy ben nedem” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 489)

“Geldi geçti kapımızdan harıman
İçti soğuk suyu aldı terinen
Hasta düştüm yataklarda yatarım

Yanıma gelmedi çürük narıman

Yavaş yavaş **volceyledim** ben seni” (Şahin-Özerol, 2004, s: 564)

“Tahtalar döşedim sucu yoluna

Gümüş sitilleri verin eline

Doldura suyu ala da gele

Bu sene de **böyl’eğleyem** gönlümü” (Şahin-Özerol, 2004, s: 567)

Bir fiilde istek kipi olan “-ayım, -eyim; -alım, -elim” eklerinin kullanılması Arguvan türkülerinin dil özelliklerindedir. “-alım, -elim” eklerinin yerini Arguvan türkülerinde sıklıkla “-ak, -ek” sesleri alır. Bu yapıyla birlikte sözcükler “yapalım” yerine “yapak”, “oturalım” yerine “oturak” biçimi alır. Böylece 4 heceli sözcükler 3 hece, 3 heceli sözcükler 2 hece biçiminde kullanılır. Bu tür sözcükler dolayısıyla türkünün söyleme biçimini ritimsel olarak değiştirir.

“Evlerinde çamdan direk

Suyu da nerden **indirek**

Yağmur yağdı yol kapandı

Haberi nasıl **gönderek**” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 89)

“O ikrar üstüne **oturak durak oturak durak**

Yoksa hayal seni gezdiriyi mi gezdiriyi mi” (Erhan YILMAZ)

“Hay gidi zalım felek de bizi gandırır

Goymaz ki **gidek** aman aman aman” (Hasan DURAK)

“Gel seninle **gaçak gidek**
Komşum kızı komşum kızı
Bu ellerden ırak **gidek**
Komşum kızı komşum kızı” (Hasan DURAK)

“Karşiki tarlanın ekini seyrek
Yorulmuş sevdiğim yardıma **gidek**
Dedimki sevdiğim benim olursan
Dediki sevdiğim barabar **gidek**” (Anonim, 1995, s: 111)

“Gökteki yıldızın biri piyade
Bugün derdim hergünkünden ziyade
Gel sevdiğim derdimizi **danışak**
Görek kimin derdi daha ziyade” (a.g.e, s: 119)

“Dedim arkadaşlar Halpuz’da **kalak**
Böyle olmayacak öküzü **satak**” (a.g.e, s:144)

“Çekilmeyen dertlerimiz **böleşek**
Ne el bize ne de ele **karışak**
Felek gülme dedi biz de **gülüşek**
Alları sen gey karalar bana belalar bana” (Şahin-Özerol, 2004, s: 449)

“Bacım Şehzade de etmesin marak
Allah ne demişse **sabredek durak**
İhtiyar anamız nereye **atak**
Haneler perişan bu dert çekilmez” (a.g.e, s: 488)

“Yoksuli’yim der ömür bitmeden
Kız **gülek oynayak** ecel çatmadan
Yaylalara göçmüş bizim aşiret
Gel **eğlenek** gel **eğlenek** bir zaman” (a.g.e, s: 530)

“Bulut kat kat olmuş göğün öğüne
Giyin elbiseyi **gidek** düğüne
İkimiz de **kalak** dünya soğuna
Barabarca **düşek** Tohma suyuna” (a.g.e, s: 446)

“Başına bağlamış kareli **dolak**
Gel yanıma otur ağlayıp **gülek**
Yolumu bilmeyim kimlerden **sorak**
Gitme nolur eğlenelim barabar” (a.g.e, s: 480)

“Tatlı dillim ela gözlüm gül yüzlüm
Sana söylediğim söz duruyu mu
O ikrar üstüne **oturak durak**
Yoksa hayal seni gezdiriyi mi” (Şahin-Özerol, 2004, s: 568)

Türkiye Türkçesi’ndeki ses olaylarından biri **orta hece ünlüsünün düşmesidir** (satılık - satlık, yalnız - yalnız, yanılış - yanlış). Arguvan türkülerinde bazı sözcüklerde bu kurala uyulmaz. Bir başka ifadeyle, orta hece ünlüsü düşmez. Örnek olarak, Arguvan türkülerindeki “**inler**” (inlemek, acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak), “**sızlar**” (sızlamak, hafifçe ağrımak)” sözcüklerinin orta hece ünlüsünün düşmesi kuralına aykırı olarak “**sızlar, iniler**” biçiminde kullanıldığı görülür. Bu söyleyiş özelliği özellikle **sızlar, iniler** sözcükleriyle görülür.

Arguvan türkülerinde genellikle kolay söyleme eğilimiyle sözcüklerin birer hece kısaldığı görülür. Ancak bu yapıda 2 heceli sözcükler birer hece artarak 3 heceli söylenirler. Böylece Arguvan türkülerindeki bu tür sözcükler genellikle aşağıdaki ritimsel yapı da kullanılır.

“Beri gel beri gel de ben adam yemem
Saklarım sırrını da ellere vermem
Ellerin yarine benimsin demem
Benim dersem Şu yüreğim **sızılar**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 434-435)

“Dam üstünde ufak ufak çizgılar
Yüreğime bir ok deđimiŐ **sızılar** aman, aman” (Anonim, 1995, s: 114)

“Pınarın başında dikili taşlar
Benden selam söylen gökteki kuşlar
Yavrum daha küçük ağlar **sızılar**
Aradım anamı ben bulamadım” (Şahin-Özerol, 2004, s: 540)

“Değme tabip **sızılıyor**
Yaralarım yaralarım” (AŞık YOKSULİ)

“**Basiri**¹⁵ derdimi söylen
Ah **Basiri** derdimi söylen
Tabib isen de derman eyle” (Erhan YILMAZ)

“Meler koyun kuzuların arzular
Her taraftan ses veriyor yazılar
Bölük bölük yayılıyı kuzular
MeleŐir **sızılar** dili ellerin” (Şahin-Özerol, 2004, s: 443)

“Benim yaralarım derinden işler
Biri eyolmadan birine başlar
Yaz gününde meyve veren ağaçlar
Kış gününde hasta olmuş **iniler**” (Anonim, 1995, s: 134)

“Beydağının başı dumandır bazı

¹⁵ Basri.

Nice yreklerde ateşin közü
Bir ceylan **iniler** de peşinde kuzu
Ceylanım bir yandan da kuzu bir yandan” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s:
111)

“Dertli Kerem hasta olmuş **iniler**
Gurbet elde kara bahtı **çınlar**
Belki Mevlam bize yardım eyler
Tercan’da bir hasta gördüm diyesin” (Şahin-Özerol, 2004, s: 464)

“Sanki bir ettiğim var ki feleğe
Telle gelin yataklarda **iniler**
Bağrımı çürüttüm ben döğe döğe
Benim sunam yataklarda **iniler**...

...Dünyayı değişmem tek bir teline
Dindiremem gözlerimin selini
Dert mi esir almış telli gelini
Suna boylum yataklarda **iniler**” (a.g.e s: 549)

“Yumuş izarını eylemiş temiz
Kış günü evinden çıkma **yalınız**¹⁶
Elbet güzel bu kış gidersem **buradan**
Almayınca gitmem seni **buradan**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 573)

“Dereye aşağı yerler hurmayı
Yalnız yolladım telli turnayı
Gara gaş üstüne çekmiş sürmeyi
Zannettim ki ay buluda bağlanmış” (a.g.e, s: 461)

¹⁶ “Yalnız” sözcüğü “yalooz/yaloğuz” biçiminde de seslendirilir.

Diğer ünlü türemeleri:

Bazı sözcüklere **di’li geçmiş zamanı** belirten, “görülen (bilinen) geçmiş zaman” ekleri (-di, -dı, -du, -dü, -ti, -tı, -tu, -tü) geldiğinde sözcük ile ek arasında bir sesli harf türer. Olaydım, bileydim yerine olayıdım, bileyidim gibi. Ayrıca bu söyleyiş özelliğinde “k” harfiyle biten sözcüklerde “k”, “ğ” ye dönüşür. Bu değişim en çok “olmayan, bulunmayan şey” ifade eden “**yoğudu**” (yoktu) sözcüğüyle görülür.

“Yorgun deli gönül yorgun
Gönlüm bir soysuza vurgun
Böylolduğun **bilseyidim**
Yanar mıydım uğrun uğrun” (Anonim, 1995, s: 110)

“Karayök’te orta **honcuuduk** biz
Aslınız biliriz dedelersiniz
Kırk kıratlık yerde dedin on sekiz
Dede doğru söyle tohum kaç kırat” (a.g.e, s: 136)

“Güzel seni su yolunda
Görmüşüdüm unuttun mu
Adını küçük bacından
Sormuşudum unuttun mu” (Şahin-Özerol, 2004, s: 498)

“Dün mü **buradayydın**, bugün mü geldin
Ötme garip garip sinemi deldin
Eşimden ayrıldım ben burada kaldım
Yabancılar vurmuş telli turnamı” (Trt. M.d.y., 1998)

“Önüme koydular bir çift **suyudu**
Çocuk geldi kucağımda uyudu
Baba bana yapacağın bu muydu
Yayladan gel kömür gözlüm yayladan” (Şahin-Özerol, 2004, s: 477)

“Girdim okul bahçesine
Bakmam yarım başkasına
Keşke bıçak **olaydım**
Girem yarın çantasına” (a.g.e, s: 537)

“Yüce dağ başından aşırđın beni
Tükenmez dertlere düşürdüñ beni
Dağlar gışımış yolcum üşümüş perişanım ben
Madem soysuz göynün bende bende **yoğudu** (Nedem nedem **yoğudu**)
Niye doğru yoldan şaşırđın beni” (Anonim, 1995, s: 13)

“Kapının önünden geçirdim hargı
Süyüğün başında dikili kargı
Sabah gününden **yoğudu** fargı
Akşam günü gibi yaktı yar beni” (Şahin-Özerol, 2004, s: 542)

“Soğuk olur şu Halpız’ın yoğurdu
Yarım seni hangi ana doğurdu
Benim senden ayrılışım **yoğudu**
Esti acı boyraz ayırdı bizi” (a.g.e, s: 484)

“Soğuk olur şu Halpız’ın yoğurdu
Anan seni dert için mi doğurdu
Mahlenizde hiç mi yiğit **yoğudu**
Nasıl seni gurbet ele yolladı” (Şahin-Özerol, 2004, s: 556)

“Soğuk olur şu Halpız’ın yoğurdu
Güzel seni hangi ana doğurdu
Güzel benim sende ahdım **çoğudu**
Esti bir ürüzgar ayırdı bizi” (a.g.e, s: 528)

“Kara seki derler başına vardık
Ekin **ufağdı** eğlendik kaldık

Gelenden geçenden tohumu sorduk
Dede doğru söyle tohum kaç kırat” (a.g.e, s: 513)

“Yoksa” sözcüğü, dilek şark kipi “-se, -sa” ve miş’li geçmiş zaman “-mış, -miş, -muş, -müş” eklerini aldığıında, sözcük ile ek arasında bir sesli harf türer. “**k**” harfinin “**ğ**” ye değişimiyle de sözcük “**yoğusa, yoğumuş**” biçimlerinde söylenebilir.

“Madem güzel ben de meylin **yoğudu**
Neydem neydem **yoğudu** gelin **yoğudu**” (Arguvan Havası)

“Bir bülbülüm gül dalında öterim
Ağlama sevdiğim senden beterim
Eğer içinizde dertli **yoğusa**
Ben dertliyim hepimize yeterim” (Şahin-Özerol, 2004, s: 452)

“Evini yaptırmış gediğe yakın
Çıkın eller çıkın güzele bakın
O güzelin meyli bende **yoğusa**
Dökün gazyağını evini yakın” (a.g.e, s: 471)

“Karlı dağlar karın almış karınan
Bende küsülüym nazlı yarınan
Hiçbir merhametli komşu **yoğumuş**
Beni barıştıra nazlı yarınan” (Şahin-Özerol, 2004, s: 516)

Geçmişte yapılan bir eylemi başkasından duyduğumuz durumları ifade etmek için “duyulan (öğrenilen) geçmiş zaman” ekleri olan “-miş, -miş, -muş, -müş” kullanılır. **Miş’li geçmiş zamanı** belirten bu ek Arguvan türkülerinde bazı sözcüklerin sonuna geldiğinde sözcük ve ek arasında bir sesli harfin türediği görülür.

“Kapılmışım yağmurlara taşkına
Bir durağım yoktur döndüm şaşkına
Şuracıkta bir vefasız aşkına

Sular gibi çağlar çağlar yanarım

Bu ne **işimiş**, dağlar **kışımış**, süslüm üşümüş” (Anonim, 1995, s: 2)

“Bilmem yarım bana da gahrı **neyimiş**

Sunam **neyimiş**” (Süleyman KIRCA)

“Çeken bilir sevda ne çok **zorumuş**

Yağmurumuş boranımuş karımış

Ne güzele doymaz gönlüm varmış

Sonum ne olacak ölüyüm güzel” (Şahin-Özerol, 2004, s: 502)

“Fırat kenarında çadırım kurdum

Ağlamak sızlamak hep benim derdim

Hayalına yattım düşümde gördüm

Bu feleğin bana kastı **neyimiş**” (a.g.e, s: 486)

“Serin olurda bizim elin yaylası

Düz müyümüş Arguvan’ın ovası

Garibin gurbette olmaz yuvası

Ölmem amma bu dert beni öldürür” (a.g.e, s: 417)

“Güzel seni su yolunda **görmüşüdü**m unuttun mu

Adını güçük bacından **sormuşudum** unuttun mu” (Hasan DURAK)

“Bir ay doğar ilk akşamdan geceden (nedem nedem geceden)

Şavkı vurur pencereden bacadan

Dağlar **gışımış** yolcu üşümüş perişanım ben

Uykusuz mu kaldın dünkü geceden (nedem nedem geceden)

Uyan uyan yar sinene sar beni” (Trt. M.d.y., 1998)

Emir kipinde çekimlenen bazı fiillerin, **şahıs eki** olan “-sın -sin, -sun, -sün” eklerini almadığı görülür. Bu durumda, türkülerdeki bazı sözcükler, “eğilsin, sevilsin, kırılısın, olsun” sözcüklerindeki “-sin” eki yerine “-(y)a, -(y)e” sesleri alarak “eğile,

sevile, kırıla, ola” biçiminde kullanılır. Ayrıca sesli harf ile biten sözcüklerde ek ile sözcük arasında “y” harfi türer. Bitme-sin, gitme-sin yerine bitme-**ye**, gitme-**ye** gibi. Bu yapının özellikle **ilenç (beddua)** ifade etmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca beklenti, istek ve dilek ifade eder.

“Kayanan dibinde cenazemi **yuyalar** ah kader
Yarla beni de bi mezara **koyalar** amon amon
Biri yari de biri gendi **diyeler**” (Sebiha YILMAZ)

“Düğün bayram gibi oy oy **savalar** beni aman
Düğün bayram gibi oy oy **savalar** beni ölem” (Sebiha YILMAZ)

“Bağında bahçende güller **bitmeye**
Baykuşlar **dolaşa** bülbüller **ötmeye**
Tabipler kapından bir gün **gitmeye**
Gün be gün **eriye** tükenmiyesin” (Şahin-Özerol, 2004, s: 466)

“Güneşe söylen ki erken **doğmaya**
Nazlı yar yoldadır benzi **solmaya**
Temmuzun sıcağı zehmerin karı
Bana değdi nazlı yara **değmeye**” (a.g.e, s: 497)

“Şurada bir garip öldü **diyeler**
İlitma suyunu soğuk **koyalar**
Ağıtlarınan da gömüp **döneler**
Sevdi alamadı da garip **diyeler**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 459)

“Değirmenin ardı meşe
Güneş **kalka** gölge **düşe**
Beni yardan ayıranın
Evine figanlar **düşe**” (a.g.e, s: 457)

“Kabuklar **bağlaya** o azgın yaran

Bulsan da merhemi **olmaya** süren
O Şah-ı Merdan'ın darına duran
Sana benden **ola** bilemiyesin” (a.g.e, s: 466)

“Kömür gözlüm sana karış vermiyim
Yedi yıl yatasın bir yan üstüne
Etin **gide** kemiklerin **çürüye**
Sonra **döndereler** bir yan üstüne” (Anonim, 1995)

“Salınarak yarım indi pınara
Geri çekil güzel atım **sulana**
Yarı benden beni yardan ayıran
Torba **taka** kapı kapı **dilene**” (Anonim, 1995, s: 123)

“Emelini eller **ala**
Cesedini seller **ala**
Ellerin koynunda **kala**
Araki bulasın beni” (a.g.e, s: 57)

“Eğile de selvi boylum **eğile**
Yel vurdukça da zülüfleri **dağıla**
Güzel olan nerde olsa **sevile**
Çirkin sevilir mi hor belli belli” (Anonim, 1995, s: 116)

“Elliğim elimde **ola**
Orağım belimde **ola**
Yakarım tarla seni
Nazlı yar yanımda olsa” (Şahin-Özerol, 2004, s: 418)

“Gözlerim yolunu **gele** de **geçe**
Gelin komşusuna derdini **aça**
Bulamaz dengini belki de **kaça**
Dengini bulamayan güzele vah vah” (a.g.e, s: 444)

“Olsun (olmak fiili)” yerine “**ola**” kullanımı görülür ve beddua içerikli “**kör ola**” ifadesiyle de sık kullanılır.

“Ela gözlüm benden ayrı gidersen
Benim gibi olan gülemiyesin
Benden gayrısına meyil verirsen
Kör ola gözlerin göremiyesin” (Şahin-Özerol, 2004, s: 466)

“Yeri güzel yeri töremeyesin
Kör ola gözlerin göremiyesin
Benden başkasına meyil bağlarsan
Kırıla kolların saramıyasın” (a.g.e, s: 414)

“Garezin böylesi de düşman başına
Zehir kattı da ekmeğime aşım
Nolur dertli yazın mezar taşıma
Kör ola gaderim de yardan ayrıldım” (a.g.e, s: 430)

“Elliğim elimde **ola**
Orağım belimde **ola**
Yakarım tarla seni
Nazlı yar yanımda olsa” (a.g.e, s: 418)

“Sebep **ola** sürüm sürüm sürüne
Kara güne alışkırım elleme
Döne ağzı arkasından görünce
Ben babamdan yaralıyım elleme” (Şahin-Özerol, 2004, s: 550)

“Kabuklar bağlaya o azgın yaran
Bulsan da merhemi olmaya süren
O Şah-ı Merdan’ın darına duran
Sana benden **ola** bilemiyesin” (a.g.e, s: 466)

“Baba bayramınız aman, aman, aman, aman mübarek **ola**
Kirve bayramınız aman, aman, aman, aman, aman, aman karalı geçe”
(Anonim, 1995, s: 7)

Bu söyleyiş özelliği **şahıs eki** olan “**-(a)sın –(e)sin**” eklerini alır ve çoğunlukla “beddua; uyarı, ikaz, öğüt” ifade eder. Böylece sözcükler **bula-sın, gele-sin** biçiminde kullanılmış olur.

“Yahtın beni **yanasın** sen
Benim gibi **olasın** sen” (Hasan DURAK)

“Yeri güzel yeri **töremeyesin**
Kör ola gözlerin **göremiyesin**
Benden başkasına meyil bağlarsan
Kırıla kolların **saramıyasın**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 414)

“El gızı dediğin de ganatlı guştur oy oy
Yalan sözlerine de **inanmıyasın**” (Hasan DURAK)

“Armut ağacına da **yaslanmayasın**
Yarım var diye de **güvenmeyesin**
El kızı dediğin uçan bir kuştur
Sakın sözlerine **inanmayasın**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 416)

“Kömür gözlüm sana karış vermiyim
Yedi yıl **yatasın** bir yan üstüne
Etin gide kemiklerin çürüye
Sonra döndereler bir yan üstüne” (Anonim, 1995, s: 129)

“Ben seni severim sen de seversen
Kör **olasın** el sözüne girersen
Diyar-ı gurbete gider kalırsan

Ölenecek bana bir dert eyleme” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 435)

“Bazı bazı mezarıma **gelesin** (sunam)² sağlar duman aman
Dileğin kabuldur da bunu **bilesin** sunam dağlar duman aman aman
Ben murad almadım da bunu **bilesin** (sunam)² dağlar duman aman
Boşa gider göz yaşların ağlama sunam dağlar duman aman aman” (a.g.e, s:

137)

“Vicdansız dost benim gibi
Ağlayıp da **gülmeyesin**
Öyle bir derde **düşesin**
Sevda nedir **bilmeyesin**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 571)

“Yararsan bir dosta yara
Dosttan olur derde çare
Her suyun geçidin ara
Düşmeyesin göle gardaş” (a.g.e, s: 548)

“Bağrıma sardığım sinem bağını
Yüzümü sürdüğüm gül yanağını
Buseler aldığım gül yanağını
Aman bir soysuza **aldırmayasın**” (a.g.e, s: 538)

“Öpüp kokladığım domur güllerin
Aman bir soysuza yoldurmayın
Dolanıp sardığım ince bellerin
Aman bir soysuza **sardırmayasın**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 538)

“Sabahtan sabahtan uyanamazsın
Sabahın yeline dayanamazsın
El kızı dediğin uçan bir kuştur
Sakın dillerine **inanmıyasın**” (a.g.e, s: 568)

Ayrıca sadece beddua içerikli kullanılan bazı sözcüklerde farklı bir söyleyiş özelliği de görülür. “olmaya, yetmeye, gele” gibi sözcükler “**olmıyasıca, yetmiyesice, ...gelesice**” biçiminde söylenir. Süleyman ÖZEROL (2009), “Bu üç söylem de sonradan yöre türkülerine öykünülerek (taklit edilerek) ve başka ağızlardan etkilenilerek oluşturulan türkülerde yer almaktadır. Aslına bakarsanız, bu söylemler ve özelliklere Barak türkülerinde rastlanır. Birileri türkülerini Barak ya da Çamşılı etkisi ile söylediğinde de onu Arguvan ağzı sanmaktayız. Oysa bu etkileşimlerden kaynaklanmaktadır. Doğanşehir¹⁷’in Polat beldesi ve yöresinde oluşan ağızda daha çok bunu görüyoruz. Arguvan ağzı ile Barak ağzı karışımı bir yapı görülür burada. Bu da bazı Arguvan ağzı uzun havaları okuyanların söyleyişlerine yansımıştır. Uzun havaya yol gösteren bağlamanın Barak çaldığını görürsünüz; söyleyişe geçince sanatçı Arguvan okuyor. Yani etkileşimler sonucu ağızdan sapmalar görülmektedir.” Tespitinde bulunmuştur.

“**Olmyasıca** da şu gurbet eli nerden çıktı ah (aney)⁵
Körpe yavruları da ne’dem öksüz bıraktı vah (ölüm)⁵
Nazlı yar ağlayıp da yollara baktı oy (aney)⁵ öldüm aney
Yıkıla da gurbet eli yıkıla oy (aney)⁵ yıkıla” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 417)

“Dağılmış saçları da düşmüş yüzüne
Yaş yerine kanlar inmiş gözüne **yetmiyesice** gelin
Hem ağliyi de hem vuriyi dizine
Onun da benim gibi ömrü çürümüş yanmış erimiş” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 184)

“Çayın ortasında milinen oynar oy oy
Dağılmış zülüfler yelinen oynar aman
Kurşuna **gelesice** zalımın kızı oy oy
Beni bırakmış da elinen oynar” (a.g.e, s: 182)

¹⁷ Malatya iline bağlı ilçelerden biri.

Sözcük başlarında sıklıkla “k” harfinin yumuşayarak “g” harfine değişimi/dönüşümü görülür. Bu değişim türkülerde en çok “**gardaş (kardeş), gız (kız), gurban (kurban)**” sözcüklerinde görülür. Gardaş sözcüğü karşıdakine olan yakınlığı, samimiyeti ifade eder. Ayrıca bu sözcük türkülerde genel olarak karşıdakine seslenme durumu ifade eder. Başka bir deyişle, “karşıdakine seslenme, bir şeyler söyleme” anlatımı söz konusudur.

Gardaş:

“Sana bir nasihatım var
Gel hanıma hele **gardaş**
Kısmetin yakında ara
Gezme elden ele **gardaş**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 548)

“Gönül defterini aç yavaş yavaş
Bak neler yazıyor oku sen **gardaş**
Gönlümde bir ataş gözlerimde yaş
Soranlar da pişman sormayanlarda” (Anonim, 1995, s: 51)

“Gel hele **gardaş** gel de viren yurtlara
Yazı getirmeden de kışa döndürmüş felek döndürmüş
Hani benim de sırma gibi saçlarım
Anam gel bak hele bembeyaz olmuş (felek)² ben ne’dem
Ne’dem felek (ne’dem)³ **gardaş** ne’dem ne’dem” (Özgül-Turhan-Dökmetaş,
1996, s: 254)

“Anasız babası **gardaşı** yohtur
Allah’ı seversez garişman ona” (Murat ULUKAYA)

“Gısmetin yahından ara gezme köyden köye **gardaş**
Ölem öle ele **gardaş**” (Cemal ÖZTAŞ)

“Göldağı’nda kuşlar figana başlar

Battal'ın yatağı mağralar taşlar
Ölünceye kadar gülmem **gardaşlar**
Halımız perişan bu dert çekilmez” (Şahin-Özerol, 2004, s: 488)

“Ne sorarsın be hey **gardaş**
Gam kederdir yüküm benim
Eller gülüp eğleniyor
Ağlamaktır zevkim benim” (a.g.e, s: 534)

“Dört göz bekler eşi yanına gelsin
Cenazeler geldi Yusuf ne bilsin
Gözü yaşlı Fatma ağlasın gülsün
İki **gardaş** bir mezara koydular” (a.g.e, s: 537)

“Gün mü yoktu hasret koydun ak güne
Sebep yolda kalan dur döne döne
Seneler içinde ille bu sene
Ben **gardaştan** yaralıyım elleme” (a.g.e, s: 550)

“Garibanlar naki benim baş tacım
Yaklaş ki sarılak **gardaş** bacım
Gurbet elde şu saz benim yoldaşım
İster isen o gurbeten sor beni” (a.g.e, s: 578)

Gız:

“Yol üstüne kurmuş saman tozunu
Ben istemem Karacanın **gızını** ölem **gızını**
Durmuş süzdürüyor kara gözünü
Aklımı başımdan aldın sevdiğim” (Anonim, 1995, s: 40)

“Sofu dibinde kuzu
Burum burum boynuzu

Zengine vermem **gızı**
Dengine verin **gızı**” (a.g.e, s: 141)

“Di yeri yeri de zalımın **gızı**
Ezti deli poyraz ayırdı bizi
Di yeri yeri de muhannet gelin
Ok vurdu sineme oldukça derin” (a.g.e, s: 48)

“Kayalarda buz bağladı
Dibini navruz bağladı
Beni de bir gelin vurdu
Yaramı da **gız** bağladı” (a.g.e, s: 99)

“Alınan mı **gız** alınan mı
Altınların korunan mı
İstedim de vermediler
Kaçırayım zorunan mı” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996)

“Arpa derdim süd iken
İçinde sarı diken
Gel beraber gidelim
Sen **gız** ben oğlan iken” (Şahin-Özerol, 2004, s: 417)

“Yokuş seni çıka çıka usandım
Ayağıma diken battı gül sandım
Bende seni bir vefalı yar sandım
Di get elin **gızı** senden yar molur” (Şahin-Özerol, 2004, s: 479)

Gurban (olam):

“Bir bahçede on beş gül var
Kokusuna **gurban** olam
Bir güller birbirine yar

Kokusuna **gurban** olam” (Anonim, 1995, s: 15)

“Nere gidem de gülüm **gurban gurban**
Senin elinden amon amon” (Hasan DURAK)

“Gide gide ben o yari bulurum
Boynum eğer yamacında (karşısında) dururum
Eğer o yar benden de **gurban** (kurban) isterse
Ben canımı yara **gurban** veririm” (Anonim, 1995, s: 47)

“Göl dağı göl dağı
Ev göçer gider yaylaya
Gurban olam senin yaylaya
Sevdiğimin evi orada” (a.g.e, s: 49)

“Bahçesine girdim gülü dermeye
Güllerin içinde de yari görmeye
Kaşlar yaya hasret gözler sürmeye
Usul boylarına da **gurban** olam” (Şahin-Özerol, 2004, s: 428)

“Evlerinin önü ufak bir yokuş
Öldürdün sen beni bu nasıl bakış
Halının üstüne döktüğün nakış
Gurban olam nakış tutan ellere” (a.g.e, s: 454)

Diğer değişimler:

“Düşmüşüm aşkına (perişan halım)² halım halım
Sağolasın **gurban** sen yerine (ben ölüm)² ölüm ölüm
Ne dedim de küstün dutula dilim kesile (dilim)³
Ne **gadar** ilvanlı da nazlısın geldin de gelin
Derdo gelin gelin ölem gelin gelin

Le gelin **gara** gelin öldüm nedim nedim” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 206)

“Yüce dağ başında da **gar** yağmış gibi
Ağarıp duruyor da **gar** belli belli
Enginine bahar gelmiş yaz gelmiş
Al yeşil geyinmiş de yar belli belli” (Anonim, 1995, s: 116)

“**Gayfe** koydum pişti mi
Soğudu yar içti mi
Gurban olam Arguvan
O yar burdan geçti mi” (a.g.e, s: 141)

“**Gaderim gaderim** zoyha **gaderim**
Başım alır diyar diyar gezerim” (a.g.e, s: 109)

“On iki **goyunum** on dört **guzum** var” (Muharrem TEMİZ)

“**Galaylı** barhaç **golunda**
Eller gibi de bir yar sevdim
O da alemin dilinde” (Muharrem TEMİZ)

“Solur **gara gışı**
Yaz ayları gözün başı
Soğuk suyugu özledim” (Süleyman KIRCA)

“Bir yarin gönlünü de eyleyemedim
Guruya gaderim de yardan ayrıldım” (Şahin-Özerol, 2004)

“Su yolunda su yolunda
Kalaylı barhaç **golunda**
Gurban olam pınar sana
Gözüm kaldı yar yolunda” (a.g.e, s: 451)

“Aşağıdan gelir yar benim yarım
Yüzüne bakmadan **gaynıyı ganım**
Yanıma gelmeyi muhanet yarım
Yanıma gelmezsen gözüme görün” (a.g.e, s: 469)

“Karşındaki karlı dağları yarsalar
İçindeki gonca gülü derseler
Herkesi de sevdiğine verseler
Gönül de **gocamaz** ölene **gadar**” (a.g.e, s: 420)

“Güzel ver ki yüzüğünü saklayam
Yemin edem parmağıma dahmayam
Senden **başgasına** meyil verirsem
Yedi sene bu yatahdan **galhmayam**” (a.g.e, s: 420)

“Dereye aşağı yerler hurmayı
Yalnız yolladım telli turnayı
Gara gaş üstüne çekmiş sürmeyi
Zannettim ki ay buluda bağlanmış” (a.g.e, s: 461)

“Siviğin ucunda ne salınırsın
Sana meyil verdim ne **gurulursun** ne **gurulursun**
Aşağı mahlenin sen güzelisin
Aklımı başımdan aldın sevdiğim” (Anonim, 1995, s: 40)

“Ufak ufak bölükleri bitirdik
Goyu goyu kölgelerde oturduk
Bu yıl da dedenin keyfin getirdik
Dede doğru söyle tohum kaç kırat” (Şahin-Özerol, 2004, s: 513)

“Gökteki yıldızın da üçü terazi
Dermen arar oldum yok mu birazı

Benim derdim hiçbir derde benzemez
Ne baharı belli ne **gışı** yazı” (a.g.e, s: 426)

“Kapının önünden geçirdim hargı
Süyüğün başında dikili kargı
Sabah güneşinden yoğudu **fargı**
Akşam günü gibi yaktı yar beni” (a.g.e, s: 433)

“Gökçeklidir de yaylaların gülleri
Gaymaktan tatlıydı da yarın dilleri
Mevla'm güldürür mü garip kulları
Bir gazez yüzünden yardan ayrıldım” (a.g.e, s: 430)

“Şahin idim **guz** kayaya tünedim
Çalıştım çırpındım kalkmaz kanadım
Ben başımı bir yosmaya denedim
Taşa bassam belli olur izlerim” (a.g.e, s: 461)

“Sekiz çüt çorap ördüm
Sekiz **gaynım** giysin deyi
Puşu vurup sandık açtım
Celal gölden uçsun deyi” (a.g.e, s: 447)

“Pınarın başını cılga eylemiş
Siteli koluna halka eylemiş
Gözünü sevdiğim **güççücük** gelin
Kaşını gözünü sürme eylemiş” (Şahin-Özerol, 2004, s: 540)

“Deli poyraz gibi acı esmedim
Kaderime küstüm sana küsmedim
Ben o yardan ümidimi kesmedim
Beni böyle yakar **gor** gider misin” (Anonim, 1995, s: 143)

“Eydir Hüseyiniyem **gonup** göçersin
Ecel şerbetini birgün içersin
Sen sırat köprüsün nasıl geçersin
Emelin sırtına vururlar birgün” (a.g.e, s: 94)

“Hamazlar, hamazlar, hamazlar
O yar ilen sallanmaya **gomazlar**” (a.g.e, s: 4)

“Balam yar, balam yar, balam yar
Yar yaylada ben burada **galam** yar” (a.g.e, s: 4)

“Mermer daşa sabun **goydum** eridi
Gügümlere su doldurdum ılıdı
Benim yarım şu cihanda biridi
Yayladan gel kömür gözlüm yayladan” (a.g.e, s: 86)

“Kalenin dibinde daş ben olaydım
Ela göz üstünde **gaş** ben olaydım
Bacısı güzele eş ben olaydım” (a.g.e, s: 63)

“**i**” harfi kalınlaşarak “**ı**” harfine değişimi/dönüşümü görülür. Bu değişim özellikle “**zalım (zalımın kızı)** (zalim; acımasız, haksız davranan), **yar (ben yarımı yitirdim)** (yar; sevgili)” sözcükleriyle dikkat çeker. “i” nin “ı” ya değişimi, özellikle eklerde ve ilk hecesinde “a” sesli harfi bulunan sözcüklerde kendini gösterir. **Yarım**, **yarımın** (yar, sevgili), **halım**, **halımız** (hal, durum) gibi. Böylece bu değişimin görüldüğü sözcüklerde büyük ünlü uyumu sağlanmış olur.

Zalım:

“Çayın ortasında milinen oynar oy oy
Dağılmış zülüfler yelinen oynar aman
Kurşuna gelesice **zalımın** kızı oy oy
Beni bırakmış da elinen oynar” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 182)

“Di yeri yeri de **zalımın** gızı
Esti deli poyraz ayırdı bizi
Bi yeri yeri de muhannet gelin
Ok vurdu sineme oldukça derin” (Anonim, 1995, s: 48)

“Sevda derler eli ganlı **zalım** var dost dost
Zalım var dost dost **zalım** var dost” (Erhan YILMAZ)

“Bu dağların öte yüzü
Gün vurmada erir buzu
Seni de **zalımın** kızı
Niye kestini dillerini” (Şahin-Özerol, 2004, s: 419)

“Dereye aşağı kekliğin izi
İki yüzden gülmez ayıran bizi
Bana düşman oldu **zalımın** kızı
Dönüp sormadım ki derdi neymiş” (a.g.e, s: 486)

“Saçların yüzüne örülmüş perde
Seni kim uğrattı bu **zalım** derde
Sordum ki güzele sevdiğin nerde
Ah ettikçe ciğerimi söküyü” (Anonim, 1995, s: 66)

“Keşiş dağı derler havası serin
Görünmez bize bu kadar derin
Bu **zalım** fırate bir köprü kurun
Fırat beni aldı durma gel anam” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996)

“Beni beni **zalım** beni
Bende sever idim seni
Unuttun mu **zalım** beni
Bende sever idim seni” (Şahin-Özerol, 2004, s: 498)

“Ben de size gide gele
Sizin evi yol eyledim
Ne eyledim **zalım** sana
Her kapıya kul eyledin” (a.g.e, s: 431)

“Karşiki dağları da kar geldi bastı
İşleyen yolları da caddeyi kesti
Ben şad olam dedim gam beni bastı
Ben şad olsam da **zalım** felek razolmaz” (a.g.e, s: 516)

“Ölmez isem o güzeli alırım
Köle olur kapısında kalırım
Zalım baban seni bana vermezse
Korkarım ki ben bu dertten ölürüm” (a.g.e, s: 449)

Yar:

“Seydi **yarım** derki severim candan
Ne kemlikler gördün vaz geldin benden
Ne mümkün sevdiğim vaz gele senden
Meyer kelim döne medyam içinde dost” (Anonim, 1995, s: 92)

“Ben **yarımı** yitirdim
Canım gurban bulana” (Arguvan Havası)

“Kokusu olmadık kırmızı gülün
Dikenine dağlan **yarım** uğruna
Faydası olmadık şöyle bir **yarım**
Atasın dağlara **yarım** uğruna” (Şahin-Özerol, 2004, s: 435)

“Aşağıdan gelir yar benim **yarım**
Yüzüne bakmadan gaynıyı ganım

Yanıma gelmeyi muhanet **yarım**
Yanıma gelmezsen gözüme görün” (a.g.e, s: 469)

“Evlerinin önü yılgın adası
Bana gelsin nazlı **yarım** gadası
Ne zalımdır nazlı **yarım** anası
Tuttu nazlı **yarı** yolcu eyledi” (a.g.e, s: 472)

“Yağma yağmur yağma yol çamur olur
O **yarım** yoldadır gelmek zor olur” (a.g.e, s: 425)

“Bir kar yağmış İstanbul’un düzüne
Yarım hayal oldu benim gözüme
Yardan mektup aldım sürem yüzüme
Görem hele yar kokusu gelir mi” (a.g.e, s: 423)

“Benim yaram nazlı **yarım** yarası
Gitme mühür gözlüm yar eğlen eğlen
Doktorlar da bilmez gönül yarası
Gitme mühür gözlüm dur eğlen eğlen” (a.g.e, s: 432)

“Ben senden kaçırdım gene mi geldin
Ötme gece kuşu sinemi deldin
Esmeye seher yeli gözyaşım sildin
Silme göz ağlasın **yarım** uğruna” (a.g.e, s: 432)

“Akçadağ köyüne ören diyorlar
Bu senin derdine verem diyorlar
Oturam o **yarım** yanı başına
Senin ettiğin derman dediler” (Şahin-Özerol, 2004, s: 438)

“Başına bağlamış allı duvaklar
Hani nerde adadığım dilekler

Beni yardan **yarı** benden ayıran
Ardı arkası görünmeyen gedikler” (a.g.e, s: 442)

Diğer değişimler:

“Düşmüşüm aşkına (perişan **halım**)² **halım halım**
Sağolasın gurban sen yerine (ben ölüm)² ölüm ölüm
Ne dedim de küstün dutula dilim kesile (dilim)³
Ne gadar ilvanlı da nazlısın geldin de gelin” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996,
s: 206)

“Dam üstünde ufak ufak **çızırlar**
Yüreğime bir ok değmiş sızılar aman, aman
Ah gülüm ey aman da, güzelim aman aman, oy
Sıladaki yarı gönül arzular” (Anonim, 1995, s: 114)

“Ben ölürsem beni yara bildirin
Ah **hayın** eller eller eller eller eller oy oy” (a.g.e, s: 114)

“Gerin görün per perişan **halım** var dost dost
Halım var dost dost **halım** var dost” (Erhan YILMAZ)

“Kimse bilmez **ahvalımı** yolumu
Felek kırdı kanadımı kolumu
O **zalım** yar sormaz oldu **halımı**
Gidiyorum göç etmeye az kaldı” (Şahin-Özerol, 2004, s: 441)

“Kapsının önü bir tarla nohut
Ölüyüm sevdiğim bir Kuran okut
Eğer salacama yetişemezsen
Mezarım başında ağla bir **vakit**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 512)

“**Hayalimde** mehman eyleyem **yarı**

Gönlüme teselli vereyim **barı**
Bizi sıtkı candan sevmeyen **yarı**
Bir daha sevmeye tövbeler olsun” (a.g.e, s: 475)

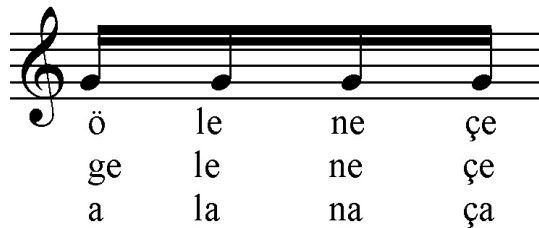
“Aşağıdan gelir develer mola
Devenin boynunu eğerler mola
Sahapsız olanı döverler mola
Şöyle bir güzelin derdi var bende” (a.g.e, s: 449)

“**Hanı** merhem bu yaraya
Kime gidem ben çareye
Ömrüm geçti angaryaya
Yavrularım yavrularım” (a.g.e, s: 501)

“**Yarın** odasında armudun dalı
Mevla'm vermiş bana derdi belayı
Baba neydeceksin bu kadar malı
İşte görünüyor dünyanın **halı**” (a.g.e, s: 493)

“Gel güzelim **halımızı** danışak
Benim meylim sende var n olur n olur
Şu hasta gönlüme bir şifa eyle
Derdimin tabibi dost n olur n olur” (a.g.e, s: 477)

“-(e)çe, -(a)ça” eklerinin “kadar” edatının yerine kullanıldığı görülür. Böylece “gülene kadar, bulana kadar, varana kadar” sözcükleri “güleneçe, bulanaça, varanaça” biçiminde kullanılmış olur ve aynı anlamı taşır. Türkülerde bu yapı özellikle “öleneçe (ölene kadar)” sözcüğünde görülür ve daha çok cümle başında kullanıldığı dikkat çeker.

Öleneçe:

“Yetiştirdim bir bağ yemedim üzüm

Eliminen ettim körola gözüm

Diyar gurbet gezdim tutmuyor dizim

Öleneçe bu dert bana dert olur” (Anonim, 1995, s: 108)

“**Öleneçe** muhabbetim var benim

Aman ölem ölem heyirsiz ölem ölem” (Süleyman KIRCA)

“**Öleneçe** yüreğine derdolur

Gelin gelin suna gelin” (Süleyman KIRCA)

“Yeri bende yanam yanam kül olam

Öleneçe yar kapında kul olam

Sen bir bahçıvan ol ben bir gül olam

Uzat ellerini der beni beni” (Şahin-Özerol, 2004, s: 441)

“Gide gide gurbet bana yurdolur

Mor koyun da kuzusuna kurtolur

Bir yiğit de sevdiğini alamazsa

Öleneçe yüreğine derdolur” (a.g.e, s: 482)

“Ben beni severim sen de seversen

Kör olasın el sözüne uyarsan

İmam Zeynel Abidin’i seversen

Öleneçe bana bir dert eyleme” (a.g.e, s: 484)

“Nedir dağlar nedir size zararım

Yar yitirdim yana yana ararım

Senin gibi ben vefasız değilim

Öleneçe muhabbetim var benim” (a.g.e, s: 492)

“Gine gördüm gülü dertli ötüşür
Sular gelir kurbağalar yetişir
Seversen Mevla’yı bir de sen vurma
Öleneçe bu dert bana yetişir” (a.g.e, s: 548)

“Su yolunda yarı gördüm
Yolun kenarında durdum
Yardan bir çift cevap aldım
Öleneçe kul olurum” (a.g.e, s: 560)

“Dere kenarında bir çift kazım var
Öleneçe benim sende gözüm var
İstedim de zalım baban vermedi
Görüyon mu ne karalı yazım var” (a.g.e, s: 573)

“Göl dağında kuşlar figana başlar
Öleneçe yüzüm gülmez gardaşlar
Battal’ın yatağı mağralar taşlar
Hanemi perişan bu dert çekilmez” (a.g.e, s: 488)

Diğer örnekler:

“Senin güzelliğın sona erecek
Sanma ki **sonaça** böyle sürececek” (Murat ULUKAYA)

“Birliğim Kütahya rütbem piyade
Hastalar içinde derdim ziyade
Bu nasıl ölümdü bu nasıl vade
Gardaş ben ölürüm sen **geleneçe**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 536)

“Arkasına giymiş kırmızı çuha
Yarım gurbet elde gözlerim çıha
Dilerim Mevla’dan askerlik gaha

Seni **alanaça** ben neydeceğim” (a.g.e, s: 414)

Ayrıca “-(e)çe, -(a)ça” yerine yine “**...dek (kadar)**” anlamındaki “**(e)cek, (e)çek**” seslerinin de kullanıldığı görülür. Böylece “...dek” ifadesinin yerini, söyleyiş olarak benzeyen “-cek” sesi alır. Türkülerde örnek olarak, “ölene dek, varana dek, bulana dek” yerine yine aynı anlamı taşıyan “ölenecek/ölüncek, varançak, buluncak” kullanılır.

“Sarı çiçek sarardıyı dağları
Kırmızı gül bezerdiyi bağları
İkimizin gün gelecek çağları
Ölenecek bana bir dert eyleme

Ben seni severim sende seversen
Kör olası el sözüne girersen
Diyar-ı gurbete gider kalırsan
Ölenecek bana bir dert eyleme” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 435)

“Yüce dağ başında bir ulu dikme
Dikmenin dibine karanfil ekme
Ben çözem düğmeni sen zahmet etme
Çözenecek bu dert beni öldürür” (Anonim, 1995, s: 111)

Sözcük başlarında sıklıkla “**t**” harfinin yumuşayarak “**d**” harfine değişimi/dönüşümü görülür. Bu değişim en çok sözcük başları, sonları ve eklerde görülür.

“Arpa derdim **süd** iken de arpa derdim **süd** iken
İçinde sarı diken de için de sarı diken
Gel beraber gidelim vay gülüm oğlan oğlan
Sen gız ben oğlan iken yar, yar, yar, yar, yar” (Anonim, 1995, s: 4)

“Aşağıdan gelir saçı sırmadan

Yar nere gidersin **murad** almadan
Verin **dabancamı** da ben beni vuram
Ölüm hayırlıdır böyle durmadan” (Şahin-Özerol, 2004, s: 459)

“Aşk sevdası geldi kaynadım çoştum
Yüksekten uçakren engine düştüm
Eşimden ayrıldım ben burda şaştım
Yabancılar vurmuş telli **durnamı**” (Anonim, 1995, s: 33)

“Yüce dağ başından aşırđın beni (nedem nedem yar beni)
Tükenmez dertlere düşürdün beni
Dağlar gışımış yolcum üşümüş perişanım ben
Madem soysuz göynün bende bende yoğudu (nedem nedem yoğudu)
Niye doğru yoldan **şasırdın** beni” (a.g.e, s: 13)

“Kalenin dibinde **daş** ben olaydım
Ela göz üstüne gaş ben olaydım
Bacısı güzele eş ben olaydım” (a.g.e, s: 63)

“Düşmüşüm aşkına (perişan halım)² halım halım
Sağolasın gurban sen yerine (ben ölüm)² ölüm ölüm
Ne dedim de küstün **dutula** dilim kesile (dilim)³
Ne gadar ilvanlı da nazlısın geldin de gelin” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996,
s: 206)

“Bazı bazı mezarıma gelesin (sunam)² sağlar duman aman
Dileğın kabuldur da bunu bilesin sunam dağlar duman aman aman
Ben **murad** almadım da bunu bilesin (sunam)² dağlar duman aman
Boşa gider göz yaşların ağlama sunam dağlar duman aman aman” (a.g.e, s:
137)

“**Daramış** zülfünü tel tel eylemiş
Daramış zülfünü de tel tel eylemiş aman aman” (Arguvan Havası)

“Senin **dutunacak** dalın mı galdı
Oy dalın mı galdı oy oy oy” (Aşık YOKSULİ)

“Bizim yaylamız otlolur
Südü kaymağı tatlolur
Kız gelinden kutlu olur
Kızlar gelir yaylamıza” (Şahin-Özerol, 2004, s: 444)

“Bağ yurduna bel vermiş pervaneler
Al yanakta dizilmiştir **daneler**
Kul Yusuf der mest oluyor anneler
Bir nikap çek ben yandım el yanmasın” (a.g.e, s: 497)

“Ay **buluda** girmiş gece yarısı
Üstüme yağıyor nisan dolusu
Sevda çekenlerin gelmez uykusu” (a.g.e, s: 425)

“Cenazeme getirin aman Eşe’yi
Zalım kocam kırdı döndü köşeyi
Depemde dolaşır domdom fişeği
Al kanlar içinde öldü bu gelin” (a.g.e, s: 545)

“**Daramış** zülfünü dökmüş kulunca
Ben sarhoş oluyum seni görünce
Ben ezelden ikrarımı verince
Demedim mi sana sonu ayrılak”(a.g.e, s: 548)

“Ne zalımmış nazlı yarın babası
Dutdu da yırımı yadlara verdi” (Şahin-Özerol, 2004, s: 515)

“Pınar seni neydip neydip netmeli
Ot yolup da gözlerini **dıkmalı**

Alıp seni karakola gitmeli
Gelen suçuları eğlersin pınar” (a.g.e, s: 541)

“Ne olur da haksız gelin ne olur
Ne olur da köylü gelin ne olur
Sinek üşer yaralarım **kurdolur**” (a.g.e, s: 462)

“e” harfinin kalınlaşarak “a” harfine değişimi/dönüşümü görülür. Değişimin görüldüğü harften sonra gelen sesli harflerde kalın olarak (a, ı) devam eder. Böylece bu değişimin görüldüğü sözcüklerde büyük ünlü uyumu da sağlanmış olur.

“**Bahça** oldu her bir yanım
Güllendi yar senin sevdan” (Erhan YILMAZ)

“Yandım **ataşına** bir daha yanmam
De yeri yeri” (Süleyman KIRCA)

“Gönül defterini aç yavaş yavaş
Bak neler yazıyor oku sen **gardaş**
Gönlümde bir **ataş** gözlerimde yaş
Soranlar da pişman sormayanla da” (Anonim, 1995, s: 51)

“Küçük yaşta gurbet elde
Gezer **divana divana**
Defteri kalemi elde
Yazar **divana divana**” (Anonim, 1995, s: 32)

“Kayalarda buz bağladı
Dibini **navruz** bağladı
Beni de bir gelin vurdu
Yaramı da kız bağladı” (a.g.e, s: 99)

“Karşiki tarlanın ekini seyrek

Yorulmuş sevdiğim yardıma gidek
Dedimki sevdiğim benim olursan
Dediki sevdiğim **barabar** gidek” (a.g.e, s: 111)

“Bugün nazlı **yara** candan sır ettim
Baktı bana kıya kıya yürüdü
Yar hançeri şöyle vurdu **sinama**
Vardı al kanlarım aktı yürüdü” (Şahin-Özerol, 2004, s: 424)

“Elimi atmadık dallar kalmadı
Başıma gelmedik **hallar** kalmadı
Kimi gaybetime kimi yüzüme
Beni söylemedik diller kalmadı” (a.g.e, s: 469)

“Yarı görmek hac sayılır
Altın **akça** tuç sayılır
Yüz yaşasam heç sayılır
O yar benim olmayınca” (a.g.e, s: 465)

“Of demezsem bu dert beni öldürür
Gönül kararın bulana kadar
Adam var mı geçer sevdiği yardım
Yanar **ataşına** ölene kadar” (a.g.e, s: 536)

“Ne **haldayım** kömür gözlüm ne **halda**
Bazı hatırla da sor beni beni
Eşimden ayrıldım yastadır başım
Her seher her saat sor beni beni” (Şahin-Özerol, 2004, s: 534)

“Sevenlerin can içinde canısın
Aşıkların methettiği kanısın
Doldur **irahmatı** cömert Ali’sin
Geçersin günahdan gamdan ya Ali” (a.g.e, s: 491)

Tekrarlar (ikilemeler), Arguvan sözlü halk türkülerinin önemli özelliklerinden biridir. Tekrarlarda anlamı kuvvetlendirmek için bir sözcüğün, aynen (yavaş yavaş, gide gide), zıt anlamıyla (acı tatlı, düşe kalka), ilaveli (kapkara, mosmor), eş anlamlı (saç sakal, toz toprak) gibi biçimlerde kullanıldığı görülür. Arguvan türkülerinde de sıklıkla görülen bu yapıyla duygu ve düşünceler daha kolay, anlaşılır ve samimi şekilde ifade edilir. Bu nedenle tekrarlar Arguvan türkülerinin ifadesini güçlendiren önemli bir ifade biçimidir. Yapılan Arguvan türkülerinde zıt anlamlı, ilaveli ve eş anlamlı tekrarların kullanılmadığı, **aynen tekrarların** ise (yavaş yavaş, gide gide, sürüm sürüm) çok sık kullanıldığı görülür.

“Kapılmışım yağmurlara taşkına
Bir durağım yoktur döndüm şaşkına
Şuracıkta bir vefasız aşkına
Sular gibi **çağlar çağlar** yanarım” (Anonim, 1995, s: 2)

“Su geliyor bağımıza
Dolanarak dolanarak
Bende insan değimliyim
Yar geliyor salınarak” (a.g.e, s: 23)

“**Gide gide** ben o yari bulurum
Boynum eğer yamacında (karşısında) dururum
Eğer o yar benden gurban (kurban) isterse
Ben canımı yara gurban veririm

Karşı dağı duman aldı pus aldı
Uzun ömrüm yar yolunda kısaldı
Bana derler **sevdi sevdi** usandı
Sevmedim vallahi böhtan (iftira) ederler” (Anonim, 1995, s: 47)

“Malatya’nın yolu tozdur dumandır
Beni böyle eden ahtır amandır

Ben giderim geleceğim gümandır
Onun için **ağlar ağlar** gezerim” (a.g.e, s: 73)

“**Çalımıyım çalımıyım**
Ben çalının dalımıyım
Eller sürmüş harman etmiş
Yar ben seni alırmıyım” (a.g.e, s: 5)

“Sofu dibinde kuzu
Burum burum boynuzu
Zengine verme gızı
Dengine verin gızı” (a.g.e, s: 141)

“Ardından ağladım ben **yana yana**
Yürek ister ayrılığa dayana
O güneş yüzünü gönderip bana
Bakan o güzel de öldürür beni” (Şahin-Özerol, 2004, s: 407)

“Bahçesine dikmiş hurma
Yar saçların **burma burma**
Celal Abbas’ı seversen
Benden başkasına varma” (a.g.e, s: 472)

“Hangi dağın ardındasın sevdiğim
O yanlara **dönem dönem** ağlayam
Bir mektup gönder ki kurban olduğum
Yüzlerime **sürem sürem** ağlayam” (a.g.e, s: 500)

“Yüce dağdan bir yol iner
Gelir **dolanı dolanı**
Bizim elin coşkun çayı
Akar **bulanı bulanı**” (Trt. M.d.y., 1998)

Arguvan türkülerinde tekrarlar, özellikle dörtlük sonlarında sk kullanılır. Bu, trklere, farklı bir anlatım biçimi, söyleyiş katar. Bu özellik ayrıca Arguvan'da söylenen deyişlerde de sıklıkla görülür.

“Buldum kayıp ettim yarı
Ağlıyorum zarı zarı
Dizimde büyüttüm yarı
Yanlarımdan **sorun sorun**” (Anonim, 1995, s: 3)

“Erisin dağların karı
Gönül çeker ahu zarı
Dökülmüş bahçenin varı
Samın **elinden elinden**” (a.g.e, s: 9)

“Feleğin çarkı kırılsın
Menzil almasın yorulsun
İsterse bana darılsın
Kser **divana divana**” (a.g.e, s: 32)

“İşe güce varmaz oluyor elim
Başa geleceğın söylüyor dilim
Yüzbin mr srsen ahır lm
Değér musallaya ser **yavaş yavaş**” (a.g.e, s: 118)

“Yandı gğé çıktı klm
En sonunda gelir lm
Bahçemdeki gonca gülüm
Solar **perişan perişan**” (Anonim, 1995, s: 44)

“Ben pirimi hak bilirim
Yoluna kurban olurum
Dn doğdum bugün lrm
Korkmam **lmden ölümden**” (a.g.e, s: 82)

“Sabahtan kalktım ki yerler alaca
Kapıdan geçiyi kanlı salaca
Bir gardaşım yok ki salam ilaca
Elin sür yarama yar **orgun orgun**” (a.g.e, s: 138)

“Yorgun deli gönül yorgun
Gönlüm o soysuza vurgun
Böyl’olduğun bileydin
Konuşurdum **uğrun uğrun**” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 515)

“Nasıl unutturum gül yüzlüm seni
Ateşin sinemde var gizli gizli
Sensin bu gönlümüm Şahı Sultanı
Gayri can evinde dur **gizli gizli**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 531)

“Morhamam’ın önu dere
Canım kurban güzellere
Yeminliyim çirkinlere
Morhamam’da **ölem ölem**” (a.g.e, s: 525)

Ağlaya ağlaya, sallana sallana, gözleye gözleye yapısındaki tekrarlar Arguvan türkülerinde sözcük sonundaki “a” sesli harflerinin “ı”, “e” sesli harflerinin “i” sesli harfine dönüşümüyle ağlayı ağlayı, sallanı sallanı, gözleyi gözleyi şeklinde söylenir. Bu söyleyiş özelliği zarf fiil eklerinin (-ip, -erek) fiile gelmesiyle oluşan “ağlayıp ağlayıp” ya da “ağlayarak” ifadelerinin yerini tutar. Bu yapı Arguvan türkülerinde en çok “**ağlayı ağlayı**” tekrarında görülür.

“**Ağlayı ağlayı** ben oldum verem
Geceler uykusu gözüme haram
Bir vefasız yara meylini veren
Elbet deli olur dağlara düşer” (Anonim, 1995, s: 133)

“Bülbüller de yasa düşmüş **ağlıy ağlıy** ölem
Gonca güller garaları **bağlıy bağlıy** ölem” (Süleyman KIRCA)

“Bu garip derdinde de yanmış çürümüş ölem ölem
Ciğerleri yahıp yahıp **dağlıy dağlıy** ölem” (Süleyman KIRCA)

“Mahzun Hüseyin’i uğrattın zara
Ağlayı ağlayı kalmadı çare
Seni ısmarladım perverdigara
Meskenin cehennem yerin har olsun” (Şahin-Özerol, 2004, s: 475)

“**Ağlayı ağlayı** düştüm yollara
Eremedim bir menzile gün aştı
Bir ahu gözlünün meftunu oldum
Varamadım bir menzile gün aştı” (a.g.e, s: 408)

“**Ağlayı ağlayı** yollara düşmüş
Malatya’ya doğru ağlar bir gelin
Hasretin elinden yüreği yanmış
Sivas’a yukarı ağlar bir gelin” (a.g.e, s: 409)

“Ben senden kaçardım gene mi geldin
Ötme gece kuşu sinemi deldin
Ağlayı ağlayı gözyaşı sildin
Dur ki ben ağlayam senin uğruna” (a.g.e, s: 432)

“Benim yarım gurbet ele yollanır
Sallanlı sallanlı ceket kollanır
Benim yarım güzellere düşkündür
Nerde güzel görse orda eğlenir” (Şahin-Özerol, 2004, s: 414)

“Yüce dağdan bir yol iner
Gelir **dolanı dolanı**

Bizim elin coşkun çayı
Akar **bulanı bulanı**” (Trt. M.d.y., 1998)

“Ah (aman)³ ...**Salını salını** da le le yanımdan geçti ah (aman)⁶
Yaktı beni de Arguvan’da bir güzel (amman)⁴
De güzelim (amman)⁴ ah belalim (amman)²
Bir akşam üzeri de gönül köşküne ah (aman)⁵
Çekti benide Arguvan’da bir güzel (amman)⁴
De güzelim de amman amman belalim aman aman” (Özgül-Turhan-Dökmetaş,
1996, s: 432)

“**Dolanı dolanı** Halpuz’a vardım
Elleri gınalı bir güzel gördüm” (Anonim, 1995, s: 99)

“Çıktım dağların başına
Karı **dizleyi dizleyi**
Yaralarım göz göz oldu
Yarı **gözleyi gözleyi**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 451)

“**Sallanlı sallanlı** ne de durursun
Yaralı gönlüme melhem olursun
Her daim gülüm melül durursun
Sabreyle gülüm gül bazı bazı” (a.g.e, s: 547)

“Özledim sılayı burnumda tüter
Çağrışı çağrışı bülbüller öter
Beş kız bir oğlanın yerin mi tutar
Sıla sana hangi yüzle varayım” (Şahin-Özerol, 2004, s: 550)

“**h**” harfi genellikle **hırıltılı (h)** bir şekilde seslendirilir ve sıklıkla “**k**” harfinin yerine (sözcük başları hariç) kullanılır. Ocah, bah, çh, çoh, gırıh, sıh, uzah, yatah, yoh gibi.

“Üzüm sepetini indirdim düze
Yalvarı **yaharı** getirdim söze
Kim gönül vermişe sevdiğim kıza” (Anonim, 1995, s: 63)

“Ne gün gördü bu **yavrucu**
Saçlar sırma gözler **boncu**
Zamansız düşen **tomurcu** benden gopar benden gopar” (Erhan YILMAZ)

“**Sabah** erken evinize geldiğimi unuttun mu” (Hasan DURAK)

“Yar mendil göstermiş de
Alam **sahlayam** da alam sahlayam
Yeminim var da başgasına **bahmayam** da
Fistanı basma da selam kesmez” (Hasan DURAK)

“Ayrılıhdan zor belleme ölümü
Hayın hayın ölümü” (Muharrem TEMİZ)

“Güzel ver ki yüzüğünü saklayam
Yemin edem parmağıma **dahmayam**
Senden başgasına meyil verirsem
Yedi sene bu **yatahdan galhmayam**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 420)

“Yüce dağ başına yatmış uyumuş
Ela gözlerini uyku bürümüş
Evvel küçüğüdü şimdi büyümüş
Büyümüş de yar yüzüme **bahmıyı**” (a.g.e, s: 416)

“Arkasına giymiş kırmızı çuha
O yar asker olmuş gözlerim **çıha**
Dilerim Mevla’dan askerlik **ga**
O Allah bize de zulüm eyleyi” (Şahin-Özerol, 2004, s: 414)

“Derya kenarında balık avlarım
Saçın uzun gül dalına bağlarım
Ellerin yarı gelip geçtikçe
Elimi goynuma **sohar** ağlarım” (a.g.e, s: 461)

“Karadır kaşların kirpiğın **sıhtır**
Aradım cihanı menendi yoktur
Şu garip dünyada hiç kimsem yoktur
Onun için arz ederim sılayı” (a.g.e, s: 415)

Bazı sözcüklerde “**k, n, v**” harflerinin “**ğ**” ye değişimi/dönüşümü görülür.

“k” nin “ğ” ye dönüşümü:

“Beni **ağ** gerdandan geçir
Üryanın olayım senin” (Muharrem TEMİZ)

“**Ağ** gül seni camekanda görmüşler
Siyah saçın sırma ile örmüşler
Ürüyamda seni bana vermişler
Beni böyle yakar gor gider misin” (Anonim, 1995, s: 143)

“Gemilerim kaldı derya yüzünde
Ne dibine dalar ne de yol çeker
Şu feleğın bana vurduğı yükü
Ne al kabul eder ne de **göğ** çeker” (a.g.e, s: 101)

“**Ağ** ellere almış elvan kınayı
Tez elden uçurdum telli durnayı
Ela göz üstüne siyah sürmeyi
Çeken yarım de beni öldürür” (Şahin-Özerol, 2004, s: 407)

“Emmim oğlu kayıplara dalmışsın
Doğdu kervankıran geri kalmışsın
Ardım sıra **aramağa** gelmişsin
Kesildi m¼mk¼n¼m d¼řt¼m yollara” (a.g.e, s: 412)

“Al beni al beni
Ağ gerdanın ¼st¼ne sar beni” (a.g.e, s: 420)

“n” nin “đ” ye d¼niřtim¼:

“Yorgun deli g¼n¼l yorgun
G¼đn¼m bir soysuza (g¼zele) vurgun
B¼ylolduđun bileyidim
Konuşurdum uğrun uğrun” (a.g.e, s: 407)

“Aşır kadir Mevla’ m dağları aşır
Yarım g¼zel amma g¼zleri yeşil
Ne ağlarsın benim biçare **g¼đn¼m**
Ne de g¼zel gelir bulunmaz eşin” (a.g.e, s: 412)

“Y¼ce dağ başından aşırdın beni
T¼kenmez dertlere d¼ř¼rd¼n beni
Madem soysuz bende **g¼đn¼n** yoğ idi
Niye doğru yoldan şaşırdın beni” (a.g.e, s: 422)

“Gine havalandı **g¼đn¼m¼n** kuşu
Olmuyuyu bir dala konduramadım
Çalındım çırpındım verdin belalar
Yine satılmadı buldu dert beni” (şahin-¼zerol, 2004, s: 482)

“Askere gedyim ağla nazlı yar
Kırıldı kollarım bağla nazlı yar
¼ç g¼n izin aldım geldim **yanığa**

Bütün dertlerini söyle nazlı yar” (a.g.e, s: 418)

“Pınarın da **öğü** taşı
Bilmem gözün niye yaşlı
Ok kirpikli kalem kaşlı
Yaktın beni ataşına” (a.g.e, s: 454)

“**İle**” edatı “senin, onun, sizin; şunun, bunun” sözcükleriyle birleştiğinde, “**seniğnen, siziğnen, onuğnan; şunuğnan, bunuğnan**” biçimini alarak, “n” harfinin “ğ” harfine dönüşümü görülebilir.

“v” nin “ğ” ye dönüşümü:

“Havar havar canım havar havar
Anam anem zülûf de gerdanı **döger**
Bir can bir canı severse havar havar
Aman anem altı aylık yolda ne var” (Anonim, 1995, s: 62)

“Aşağıdan gelir develer mola
Devenin boynunu eğerler mola
Sahapsız olanı **dögerler** mola
Şöyle bir güzelin gönlü var bende, derdi var bende” (a.g.e, s: 102)

“Sanki bir ettiğim var ki feleğe
Telle gelin yataklarda iniler
Bağrımı çürüttüm ben **döge döge**
Benim sunam yataklarda iniler” (Şahin-Özerol, 2004, s: 549)

“**ü**” harfinin “**e, i**” harflerine değişimi/dönüşümü görülür. Bu değişim türkülerde “yürümek” fiilinde dikkat çeker. Sözcükteki “**ü**” sesi “**e**” sesini alır, sonra gelen sesli ise “**e**” harfini uyum göstererek “**i**” harfine dönüşür. Böylece “yürü” sözcüğünde “**ü**” sesli harfleri “**e, i**” seslilerine dönüşerek “**yeri**” biçiminde seslendirilir. Bazen “yeri” yerine “yörü” kullanımı görülse de bu kullanım yöreye

değil kişiye göre bir kullanımdır. Bu nedenle “yörü” kullanımı, Arguvan halk türkülerinin söyleyiş özelliklerinden değildir.

“**Yeri yeri** gada **yeri**

Gıyıdan gölgeden **yeri**

Gız Allah’ı severisen

Bir adım beriden **yeri**” (Anonim, 1995, s: 117)

“**Yeri** gelin **yeri**

Gitti göçler kalma geri

Adamı yaldadan **yeri**” (a.g.e, s: 120)

“Di **yeri yeri** de zalımın gızı

Esti deli poyraz ayırdı bizi

Di **yeri yeri** de muhannet gelin

Ok vurdu sineme oldukça derin” (a.g.e, s: 48)

“İşin gücün düzenimiş nazlı yar

De **yeri yeri**” (Süleyman KIRCA)

“Yavaş **yeri** şalı düşer belinden neydem belinden

Sen güzelsin ben gorhuyum ölümden vallah ölümden” (Arguvan Havası)

“**Yeri** felek **yeri** gözün kör ola

Mecnunlar misali çöllerde kaldım

Benim gibi elin koynunda kala

Yetimler misali yerlerde kaldım” (Şahin-Özerol, 2004, s: 578)

“Di **yeri yeri** de bağlar gazeli

Benden ayırdılar yayla güzeli” (Şahin-Özerol, 2004, s: 538)

“İçimde bir sızı aldı **yeridi**

Dağ yelleri esti gülüm kurudu

Bahara ermeden gözümde kodu
Üç günlük dünyayı çok gördü bana” (a.g.e, s: 569)

“**Yeri** sunam usul boya dolanam
Sen söyle ki ben uykudan uyanam
Bunca cefalara nasıl dayanam
Daim ataşına yanar gezerim” (a.g.e, s: 493)

“**Yeri** güzel kemendim ol tacım ol
Ağlama sevdiğim anam bacım ol
Ben ölürsem salacama sicim ol
Ne yaman ürüzgar attı yolumu” (a.g.e, s: 446)

“**i**” harfinin “**e**” harfine değişimi/dönüşümü görülür. Endim, ehmal, gedyim, get, heç, eyi gibi. Bu değişim türkülerde özellikle “**gİtmek, gİymek**” fiillerinde dikkat çeker.

“Bahça duvarından **endim** yol sandım
Yar ölem ölem” (Ali ADIGÜZEL)

“Gel suyunu bizden doldur
Heç yorulma çaya gelin” (Arguvan Havası)

“Mah cemalin beni netti
Hasretinle yaktı **getti**
Çöllerdeki Mecnun etti
Güler sözlerin sözlerin” (Anonim, 1995, s: 54)

“Kul Himmet’im ikisi de bir oldu
İkisinin işi neyidir oldu
Selman **getti** kırklar ile bir oldu
Bir olup birliğe geçen erenler” (a.g.e, s:88)

“Yüce dağ başında da gar yağmış gibi
Ağarıp duruyor da gar belli belli
Enginine bahar gelmiş yaz gelmiş
Al yeşil **geyinmiş** de yar beli belli” (a.g.e, s: 116)

“Kırmızılar **geyme** dedim **geymişsin**
Yar yakanı oyma dedim oymuşsun
Sen kendi başına gelin olmuşsun
Niye ısmarladın elin oğlunu” (a.g.e, s: 122)

“Gedikten çıktı da göründü başı
Gülerek geliyi **ehmaldır** işi
Ben seni sarayım sabaha karşı
Eller uykudayken yar orgun orgun” (a.g.e, s: 138)

“Çekilmeyen dertlerimiz bölüşek
Ne el bize ne biz ele garışak
Felek gülme dedi bizde gülüşek
Alları sen **geyde** karalar bana, belalar bana” (a.g.e, s: 102)

“Bahçenize ekdim bağ ile bostan
Salınarak gelir **geyinmiş** fistan
Yar sana yazdığım acı bir destan
Şöyle bir güzelin derdi var bende” (a.g.e, s: 101)

“Askere **gediyim** ağla nazlı yar
Kırıldı kollarım bağla nazlı yar
Üç gün izin aldım geldim yanığa
Bütün dertlerini söyle nazlı yar” (Şahin-Özerol, 2004, s: 418)

“Karadır kaşların benzer kömüre
Senden ayrılması zarar ömüre
Kolumu da bağlasalar **zencire**

Gene deli gönül yardan ayrılmaz” (a.g.e, s: 416)

“Nettim sana kahpe felek
Kim eylemiş kime **eylik**
Ellerinde kazma kürek
Bizim köyü yıktı mola” (a.g.e, s: 443)

Ayrıca “**öyle, böyle**” sıfatlarında “**ö**” harfinin “**e**” harfine dönüşümü görülür.

“**Eyle** mi de kara gözlüm **eyle** mi
Senin ile benim ahdım **beyle** mi” (a.g.e, s: 416)

“Arguvan’ın yolu tozdur dumandır
Beni **beyle** eden ahdır amandır
Ben gideceğim geleceğim gümendir
Onun için ağlar ağlar gezerim” (a.g.e, s: 413)

Arguvan türkülerinde bazı sözcüklerin önünde **harf türemesi** görülür. Bu yapı özellikle “**r**” harfiyle başlayan bazı sözcüklerde görülür.

“Doldur **irahmatı** cömert Alisin
Geçersin günahdan gamdan ya Ali” (Erhan YILMAZ)

“Ağgöl seni camekanda görmüşler
Siyah saçın sırma ile örmüşler
Ürüyamda seni bana vermişler
Beni böyle yakar gor gider misin” (Anonim, 1995, s: 143)

“Şafak attı odam oldu **ürüşan** aman aman
Uzun ömrüm yar yolunda perişan soysuz aman
Kulak verdim dört köşeyi dinledim aman aman
Bir ben değil cümle alem perişan soysuz aman” (Özgül-Turhan-Dökmetaş,
1996, s: 266)

“Giden yolculara yol mu dayanır
Esen **ürüzgara** kar mı dayanır
İstanbul değil ki gidem de gelem
O ırak yerlere can mı dayanır” (Şahin-Özerol, 2004, s: 414)

“Yeri güzel kemendim ol tacım ol
Ağlama sevdiğim anam bacım ol
Ben ölürsem salacama sicim ol
Ne yaman **ürüzgar** attı yolumu” (a.g.e, s: 446)

“Aşağıdan gelir yarimin göçü
Gine mi göç ettin canımın içi
Cebimde sakladım verdiğin saç
Belki salacama **ilazım** olur” (a.g.e, s: 421)

“Karacaoğlan der ki bende ne fayda
İrağbet kalmadı yoksulda bayda
Bu ayda olmazsa gelecek ayda
On bir ayın birisine gidelim” (a.g.e, s: 466)

“Sevenlerin can içinde canısın
Aşıkların methettiği kanısın
Doldur **irahmatı** cömert Ali’sin
Geçersin günahattan gamdan ya Ali” (a.g.e, s: 491)

“Sen seher yelisin es yakın yakın
Kırmızı gül gibi var yara dokun
O yar uykudadır uyarma sakın
Yarı bir nazınan uyar **ürüzgar**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 492)

“Soğuk olur şu Halpız’ın yoğurdu
Güzel seni hangi ana doğurdu

Güzel benim sende ahdım çoğudu
Esti bir **ürüzgar** ayırdı bizi” (a.g.e, s: 528)

“Aldatmak” sözcüğü önünde “y” harfinin türemesiyle “yaldatmak” olarak seslendirilebilir.

“Yeri yeri gelin yeri
Gitti göçler kalma geri
Adamı **yaldadan** yeri” (Anonim, 1995, s: 120)

“Has bahçede bülbül oynar gülünen
Çocuk muyum **yaldadıym** dilinen
Yüzü beniminen kavli elinen
Bir ağzında kırk dili var yalancı” (Şahin-Özerol, 2004, s: 422)

İyelik eki olan “-i, -ı, -u, -ü” seslerinden sonra gelen ve hal eki olan “-i, -ı, -u, -ü” seslerinin düşebildiği (“muradımı” yerine “muradım”) görülmektedir. Bu şekilde kullanılan sözcükler iyelik eki olan “-(i)m, (i)n” ve kaynaşma ünsüzü olan “n” harfiyle biter. “İsim çekimi” olarak adlandırılan bu özellik, Arguvan türkülerinde sık görülse de, yöre müziğine özgü bir özellik olarak düşünülemez çünkü birçok saz aşıklarının şiirlerinde ve yörelerin halk türkülerinde görülür. Bu nedenle bu hece düşmesinin, hece ölçüsü kaygısıyla dizeleri aynı hece sayısına eşitlemek için kullanıldığını söyleyebiliriz. Çünkü, sözcüğün sonunda kullanılmayan sesli harf her zaman bir heceye karşılık gelmektedir. Bu harfin kullanılmaması şiir bütünlüğünü ve anlamını bozmamaktadır ve hece uyumunu sağlamaktadır. Arguvan türkülerinde en çok 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

“Bu cana cevretsen vallah geçemem
Yakıp **sinem** kül eylesen çekerken
Bel bağlayıp divanında her zaman
Bu **vücutum** sal eylesen sekerken” (Şahin-Özerol, 2004, s: 445)

“Gide gide ben o yari bulurum

Boynum eğer yamacında dururum
Eğer o yar benden kurban isterse
Keser tatlı **canım** kurban veririm” (a.g.e, s: 455)

“Engine yolladım gönül kuşunu
Çıkam seyreyleyem dağlar başını
Kimselerim yok ki **derdim** anlatam
Yalnız dökeyim **gözüm** yaşını” (a.g.e, s: 469)

“Yine pirlir bilir **talibin işin**
Siler mıkısa ile gözünün **yaşın**
Muhabbet bağında niye mi işin
Verelim bir mıkısa destur olursa” (a.g.e, s: 531)

“Eydir Hüseyiniyem gonup göçersin
Ecel şerbetini birgün içersin
Sen sırat **köprüsün** nasıl geçersin
Emelin sırtına vururlar birgün” (Anonim, 1995, s: 94)

“İşe güce varmaz oluyor elim
Başa **geleceğın** söylüyor dilim
Yüzbin ömür sürsen ahiri ölüm
Değer musallaya ser yavaş yavaş” (a.g.e, s: 35)

“Meyil verdim bir abdalın kızına
Evleri gözüme saray görünür
Eğer abdal **gızın** bana vermezse
Düşüp o saraydan ölmek görünür” (a.g.e, s: 133)

“Kaşların altında gözler oynuyu
Bu ne şekil gönül yardan doymuyu
Ben gidersem nazlı yarım ağlıyı

Kolların boynuma sar orgun orgun” (a.g.e, s: 138)

“Duvara yaslandım **cigaram** içem

Yağlı kurşun değdi aman, aman, aman, aman, aman ben nere kaçam

Kanadım yoktuki havaya uçam” (a.g.e, s: 7)

“Seni yaradana kurban olam

Yeri de beriden yeri

Yar **Allahın** seversen

Koyudan gölgeden yeri” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 182)

Arguvan türkülerinde aslı **belirtili isim tamlaması** olan “**gözüm yaşı**” ifadesi görülür. Ancak bu ifade dilbilgisi kuralına göre şekillendiğinde “gözümün yaşı” şeklinde kullanılmalıdır. Belirtili isim tamlamasındaki ilk sözcüğün (tamlayan) aldığı “-in” tamlayan ekinin (gözümün yaşı) düşmesiyle oluşan bu yapı (gözüm yaşı) türkülerde dikkat çeker. Bu ekin düşmesiyle oluşan “gözüm yaşı” tamlamasında bir hece düşmüş olur, böylece hece uyumu sağlanır.

“Ağlamadık günüm var mı

Gözlerimden sorun sorun

Gözüm yaşı kurumuş mu

Gözlerimden sorun sorun” (Şahin-Özerol, 2004, s: 408)

“Engine yolladım gönül kuşunu

Çıkıp seyreyleyem dağlar başını

Kimselerim yok ki derdim anlatam

Yalnız dökeyim **gözüm yaşını**” (a.g.e, s: 469)

“**Gözüm yaşı** bahri umman götürür

Bir derdim de bin derdine yetirir

Nazlı yar karşımda sefil oturur

Duram yamacında gülene kadar” (Şahin-Özerol, 2004, s: 536)

“Türkülerimizde “bağlantı” ya da güncel ifadeyle “nakarat” olarak bilinen, türkü içinde tekrar edilen ara sözler bulunmaktadır. Bu sözlerin genellikle, türkü dörtlükleri arasında bulunarak bir bağlantı işlevi gördüğü ifade edilir. “Dörtlükler çoğu zaman birbirine eklenerek ve “bağlantı”lar (nakarat, kavuştak) alarak daha uzun birimler halinde söylenir. ...Türkülerimizin çok büyük bir bölümünde bağlantılar (kavuştak), türkünün yapısında önemli bir yer tutar. Bunlar, ezgi, türkünün sözlerine koşurken ortaya çıkıyor olmalı. Bağlantılar, “ah”, “aman”, “yar yar” gibi kısa ünlemlerle kurulabildiği gibi; bir, iki, üç, dört veya daha çok sayıdaki dizelerden de oluşabilir.” (Başgöz, 2008) Arguvan türkülerinde de bağlantılar özellikle “katma”¹⁸ olarak da (Arguvan türkülerinde genellikle bir kaç kelime/ses/hece tekrarından oluşan katmalar kullanılır.) adlandırılır ve türkülerde önemli bir yer tutar. Üstelik bu tekrar edilen küçük kelime ya da ses parçaları, Arguvan Ağzı söyleme biçiminin en temel özelliklerinden biridir. Arguvan türkülerinde iki, üç, dört ve daha fazla dizeli katmalar bulunsa da tek dize ya da kelimedenden oluşan katmaların bir çok türküde (özellikle uzun havalarda) bulunduğu görülür. Bu tür katmalar kısa oldukları için dörtlükler dışında, sözcüklerin de arasına girebilmektedir. Bu durum da kısa katmaların, genellikle, söyleyenin doğaçlamasıyla ya da söyleyenin coşkusuyla, heyecanını arttırmasıyla ortaya çıkmış olduğunu gösterir. Arguvan türkülerindeki kısa katmalar (tek heceden oluşanlar da vardır) türkünün bütünlüğü dışında söyleyenin de kendinden kattığı sözcük ya da sözcük kalıplarıdır. Uzun havalarda daha çok olmasına karşın kırık havalarda ve karma havalarda da rastlanan bağlantılar ve katmalar; “unutma, yineleme, pekiştirme, hitap etme gibi nedenlerle ifade zenginliği ve bütünsellik kazandıran bu sesler harf, hece, sözcük, cümle/dize ya da dizeler biçiminde türkü girişinde, dörtlük ve dize başlarında, dizelerden/dörtlüklerden sonra, dizelerde, sözcükler arasında bulunur. Girişlerdeki katmalar daha çok inilti bir seslenişle başlar. Hatta söyleyenleri coşturmak amacıyla da katmalar yapılı ki; bu bir tür “yol gösterme”dir. (Şahin-Özerol, 2004, s: 35)

Katmalar, yapısal bakımdan bir sözcük ya da bir hece biçimindedir ve genellikle türkünün karar sesinde seslendirilirler. Arguvan türkülerini ve özellikle uzun havaları katma sesler bakımından oldukça zengindir. Özellikle **ah**, **aman (amon)**, **oy**,

¹⁸ “Bağlantı” yerine neden “katma” sözcüğünü kullandıklarını Süleyman ÖZEROL(2010), katmaları seksenli yıllarda Malatya’da yerel gazetelerde dizi yazılar, doksanlı yıllarda da köşe yazıları yazdığı sıralarda kendisinin kullanmaya başladığını hatta bir kitap çalışmasında da yer aldığını söylemiştir.

ne(y)dem/ni(y)dem, ölem, gardaş, dost, de/da, gurban (olam) katmaları Arguvan türkülerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Ayrıca Arguvanlı Aşık Erhan Yılmaz (2010), “ah aman, neydem, gurban olam, ölem, nere gidem, aman, gardaş” katmalarının daha çok kullanıldığını belirtmiştir. Bir sözcük ya da heceden oluşan bu katmalar tek başlarına kısa gibi görünseler de, özellikle uzun havalarda; tekrarlanarak, birkaçının birlikte kullanılmasıyla ve seslerin uzatılmasıyla uzun söyleyişler halini alırlar: “ah aman aman...” , “neydem gardaş...” , “amaaan amaaan...” , “oy ooooo...” gibi. Katmalar böylece türkünün dörtlüleri, dizeleri hatta sözleri arasında yerlerini alırlar. Ancak katmaların seslendirme biçimleri veya kullanıldıkları yerler, türküyü okuyana göre değişim gösterebilir. Arguvan türkülerinde, özellikle uzun havalarda sıklıkla görülen katmaların, dört hatta beş dizeli olanlarına da rastlanılmaktadır ancak bu tür katmalar uzun havalarda daha çok “bağlantı” işlevi görür. Arguvan türkülerinde bir ek, bir sözcük ya da bir dize biçimindeki katmalara daha çok rastlanır. Katmalar genellikle karar sesinde kullanılırlar.

“Gurbet Azraili” (Erhan YILMAZ)

ah ne ca nımı a lır da ne de e.....l çe ker öl lem oy o.....y

Yukarıdaki örnekte “ah”, “da”, “ölem”, “oy”, katmaları kullanılmıştır.

“Su Değilem Durulam” (Aşık Yoksuli)

da a mo.....n a mo.....n a mon a mo.....n
da ö le.....m ö le.....m ö lem ö le.....m

Yukarıdaki örnekte “da”, “amon”, “ölem” katmaları kullanılmıştır.

“Sallanıp Karşıdan Gelen” (Erhan Yılmaz)

ah a man sal la nıp gar şı dan da ge len şo pe ri

Yukarıdaki örnekte “ah”, “aman”, “da” katmaları kullanılmıştır.

“Seni bana verdi vefalı yar sandım
Yar **ölem öleecem**” (Ali ADIGÜZEL)

“Düğün müdür bu nedir
Bayram mıdır bu nedir
Seyran mıdır bu nedir **oy ooooooooooy**” (Ali ADIGÜZEL)

“Gısmetin yahından ara
gezme köyden köye gardaş
Ölem ölem ele gardaş” (Cemal ÖZTAŞ)

“Çayın ortasında yılgın adası
Dağlar **aman aman aman**” (Cemal ÖZTAŞ)

“Bağlarına giremedim gazelden
Ölem ölem oy gader
Ah gözün kör mü sevmiyeydin ezelden
Olmaz olsun kör gader
Ah kör gader **oy ooooooooooy**” (Erhan YILMAZ)

“Hotik düşe gurbet elin karına
Yalvardım yahardım
Döndüremiyim **amaaaan**
Ah aman oy ooooooooooy” (Erhan YILMAZ)

“Serimi sevdaya saldı da geçti **amaaaan**
Ah aman oy ooooooooooy” (Erhan YILMAZ)

Arguvanlı sanatçı Erhan Yılmaz’ın özellikle “ah, aman, oy” katmalarını türkülerde sıklıkla ve farklı biçimlerde kullanmış olduğu görülmektedir.

“Acep canan bendensine kütsü mü **de**
Dağlardan aşam **da** dosta gavuşam **oy ooooooy**” (Gani PEKŞEN)

“Sen de benim gibi dertlisin gelin
He ley ley he ley ley he ley leeeey ley leeeeeey” (Hasan DURAK)

“**Aaaaah** sen elin olursan **da** el beni gınar
Amon amooooon” (Hasan DURAK)

“Gurban olam Allah **da**
Nidem nidem nidem nidem de
Bu nasıl talih **oy oy oy ooooooy oy**” (Hasan DURAK)

“Valah her ne yana gitsem de nidem
Zalım da zalım da yar ister de benden
Amon amon amooooon” (Hasan DURAK)

“İnsaf et sevdiğim nolur
Aşkın beni **de lele** deyledi” (Muharrem TEMİZ)

“El ediyi **amman amman amman** el ediyi
Gaşların gel gel ediyi” (Muharrem TEMİZ)

“Geldim elinize **de** gidemez oldum
Gelin güle güle **de** gönderin beni” (Muharrem TEMİZ)

“Yardan ayrılalı hayli zamandır **oy oy**
Ne bir mektup yollar ne de bir haber **oy oy**” (Murat ULUKAYA)

“Derdinden deliyim diyen
Vefasız yar **oooy yar oooy yar oooy**” (Murat ULUKAYA)

“Eller yar ile gezerken

Le lee le lee le lee

Ben onlara **da** heveslendim

Amaaaan aman” (Sebiha YILMAZ)

“Kapının önünde önlük dikiyi **ölem** dikiyi

Yürüdükçe ince belin büküyü **ölem** büküyü” (Sebiha YILMAZ)

“**Aaah** tükettin ömrümü **de** yoluna bahtım **amaaaan aman**

Ya senin gaderin de **soysuz** ya benim bahtım **aman**” (Sebiha YILMAZ)

“Görünü de Arguvan’ın eteği

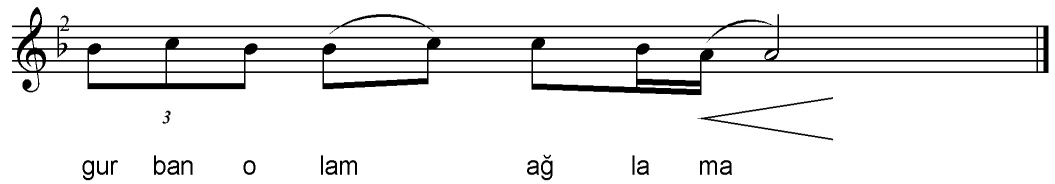
Dıloy dıloy dıloy da dılooooy

Bazan fistan bazan enteri **ölem amaaan amaaan**

Heyirsiz ölem ölem” (Süleyman KIRCA)

Uzun havalarda, genellikle dize sonundaki sözcük ya da cümle bitimindeki sözcük “**crescendo (cresc)**”¹⁹ yapılarak uzatılır. Katmalarda da görülen bu söyleme biçimi, türkünün karar sesiyle seslendirilir.

“Bizim Elin” (Cemal ÖZTAŞ)

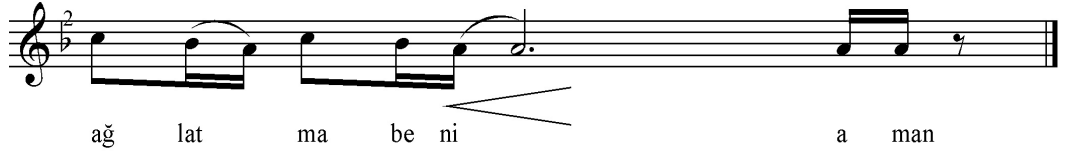

“Bağlarına Giremedim” (Erhan YILMAZ)

¹⁹ Sesi gittikçe kuvvetlendirerek, arttırarak.

“Yarin Mendilini” (Sebiha YILMAZ)

“Yıhıma gaşlarını oy oy oooy oooy

Güzel oy oy oy ooooooy

Bana derdölur oy **oooooooooy**” (Arguvan Havası-Gelin)

cresc

“Yeri aman **amaaaaaaan**

cresc

Haksız aman amaaaaaan” (Arguvan Havası-Gelin)

“Anasından ayrılanın

Guzusundan ayrılanın

Gör başına da neler **geliiiiiiir**” (Arguvan Havası-Gelin)

cresc

“Kısmetin yahından ara

Gezme köyden köye gardaş

Ölem ölem ele **gardaaaaaş**” (Cemal ÖZTAŞ)

cresc

“Ah sen doğrul ki ben yerine gireyim

Olmaz olsun kör gader **amaaaaaan**” (Erhan YILMAZ)

cresc

“Yoksa hayal seni gezdirdiyi mi

Gezdirdiyi **miiiiii**” (Erhan YILMAZ)

cresc

“Ah neyine şükredem senin
Bahça bostan da gül mü **veeerdin**” (Erhan YILMAZ)

cresc

“Ah beni dünyaya goyunca
Gün göstermedin **doyuuuuuunca**” (Erhan YILMAZ)

cresc

“Mendilini işle yolla
Ucunu gümüşle **yollaaaaa**” (Murat ULUKAYA)

cresc

“Gözün kör mü sevmeyidin ezelden
Oy **gadeeeeeer**” (Murat ULUKAYA)

cresc

“Ne bir mektup yollar ne de bir haber oy oy
Bir haber oy oy bir haber oy oy
Bir haber oy **oooooy**” (Murat ULUKAYA)

cresc

“Gittiği yerlerde ışık saçıyor
Girdiği bağlarda güller **açıyooooor**” (Murat ULUKAYA)

cresc

“Gışı beraber geçirdik
Vallah yazında ayırdı felek
Amaaaaaan aman” (Sebiha YILMAZ)

cresc

“Yarla beni de bir mezara koyalar **amaaaaaan** aman

cresc

Biri yari de biri gendi **diyeleeeeeer**” (Sebiha YILMAZ)

cresc

“Aman eller aman da bende bir hal var
Guruya gaderim de yardan ayrıldım
Elleeeeeer eller” (Sebiha YILMAZ)

cresc

“Sen güzelsin ben gorhuyom ölümden
Sunam **ölümdeeeeeen**” (Süleyman KIRCA)

cresc

“İçerim içerim de bitmez efkarım
Efkarım **öleeeeeem**” (Süleyman KIRCA)

cresc

Arguvan türkülerinde özellikle “n” harfi ile biten sözcükler seslendirilirken ya da uzatılırken **nazal n sesi (ñ)**²⁰ kullanılabilir. Arguvan uzun havalarında sözcük sonlarının uzatılarak seslendirilmesinde de ortaya çıkan **ñ** sesi, Arguvan türkülerinin önemli bir seslendirme-söyleme özelliğidir.

“Bizim eliñ menekşesi ñiii gohulu ñuuu” (Cemal ÖZTAŞ)

“Kömür gözlüm gaş gaşa da bitersiñ
Gohulasam sen de baña yetersiñ” (Cemal ÖZTAŞ)

“Hasan Basri derdin nerdeñ
Sine denen gizli yerdeñ” (Erhan YILMAZ)

“Kapısıñın önü de bir ufak çayır bir ufak çayır
Ah atmış yorgañıñı da bir güzel uyur da
Meralım beñi öldürdün beni” (Erhan YILMAZ)

²⁰ Bu ses dilin boğaza yakın olan orta kısmının, damağın boğaza yakın kısmına değdirilmesi ile oluşur. Dil dişlere temas etmez. N-G seslerini aynı anda çıkarmaya çalışmak bu sesin en iyi tanımıdır.

“Kıymetiñi bilen aldı dalıñdan
İçmez misin buyur dedi dolumdan” (Erhan YILMAZ)

“Mendiliñi işle yolla
Mendiliñi işle yolla” (Murat ULUKAYA)

“Öptürmedin bir gün olsun yüzüñü
Yar oy yar oy sürünürsün yar oy yar oy” (Murat ULUKAYA)

“Yandım ataşña dinsiz imansız dinsiz imansız” (Murat ULUKAYA)

“Beni sen düşürdün halden hallere
Bayram et de elleriñe gına yah

“Deli gibi aşık olmuşum saña
Allah şahit yer gök şahit gül şahit” (Murat ULUKAYA)

Diğer söyleme özellikleri

“**Haydi**” sözcüğünün son hecesinin (**di**), bazı söyleyişlerde sözcüğün yerini tuttuğu görülür.

Di gel di gel zalım oy
Di geç alin kızı senden yar molur
Di hayın yeri
Di yeri yeri de haldan anlamaz
Di zalım zalım

Di'nin yerine “de” nin kullanıldığı olur. Bu değişimler daha çok katmalarda yer almaktadır.” (Şahin-Özerol, 2004, s: 26)

“**Bazen**” sözcüğü “**bazı**” olarak kullanılabilir. “Birtakım, kimi” anlamına sahip olan “bazı” sözcüğü, Arguvan türkülerinde tek başına kullanıldığında bu anlamı taşımaz. Türkülerde bu sözcük “bazen” yerine kullanılabildiğinden asıl anlamı olan “birtakım, kimi” yerine yine “bazen, arasıra” anlamını içerir.

“Görünüyü Mişedi’nin eteği

Bazı maksî giyer **bazı** eteği

Beri gel beri gel derdim ortağı

Yavaş yavaş yolceyledim ben seni” (Şahin-Özerol, 2004, s: 493)

“Yatamıyom hayallerden düşlerden

Gözüm doldu kanlarınan yaşlardan

Sevdiğim üstünden uçan kuşlardan

Bazı hatırla da sor beni beni” (a.g.e, s: 534)

“Bir garibim çalar dururum sazı

Baharı görmeden geçirdik yazı

Kurban olam bir de arasan **bazı**

Neredesin kara gözlüm nerede” (a.g.e, s: 579)

“Yaz gelsin yaz gelsin neyleyim yazı

Gurbete mi gitmiş gönlümün sazı

Eğer unutmazsan sor beni **bazı**

Gurbete giderken ağlattı beni” (a.g.e, s: 577)

“Bazı” sözcüğü, ikileme olarak (**bazı bazı**) kullanılırsa asıl anlamı olan “bazen, arasıra” sözcükleri yerine kullanılmış olur.

“**Bazı bazı** mezarıma gelesin (sunam)² sağlar duman aman

Dileğin kabuldur da bunu bilesin sunam dağlar duman aman aman

Ben murad almadım da bunu bilesin (sunam)² dağlar duman aman

Boşa gider göz yaşların ağlama sunam dağlar duman aman aman” (Özgül-

Turhan-Dökmetaş, 1996)

“Sen arıfsin ne dediğin bilirsin
Yaralı gönlüme merhem olursun
Her daim her daim mahzun durursun
Şadeyle gönlümü gül **bazı bazı**” (Anonim, 1995, s: 145)

“Kırmızı gül yar elinde kurumaz
Yarı güzel gurbet elde duramaz
Alem güzel olsa yara uyamaz
İzin al sevdiğim gel **bazı bazı**” (Şahin-Özerol, 2004, s: 442)

“**p**” harfinin yumuşayarak “**b**” harfine dönüşümü görülebilir. Bazar, barmah, bus, boyraz gibi.

“Taze gayfe **bişti** mi
Bişti de yar içti mi” (Sebiha YILMAZ)

“Dünyamı başıma yıktın
Han evimi **harab** ettin
Genç ömrümü sen tükettin
Güzel bu nasıl sevdaymış” (Anonim, 1995, s: 10)

“Soğuk olur şu Halpız’ın yoğurdu
Yarım seni hangi ana doğurdu
Benim senden ayrılasm yoğudu
Esti acı **boyraz** ayırdı bizi” (Şahin-Özerol, 2004, s: 484)

Paca (baca) sözcüğünde ise “**b**” harfinin “**p**” harfine dönüşümü görülür.

“**Pacamızdan** çıkar elmanın dalı
Yüzüne vuruyu puşunun alı
Baba neydeceksin bu kadar malı
İşte görünüyü dünyanın halı” (a.g.e, s: 540)

“Bir ay doğar ilk akşamdan gecedem
şavkı vurur penceredem **pacadan**
Uykusuz mu kaldın dünkü gecedem
Uyan uyan yar sinene sar beni” (şahin-Özerol, 2004, s: 436)

Bazı sözcüklerde ise “**a**” nın “**e**” ye dönüşümü görülebilir. Esger, heyirsiz, cenderme, mezer, anem, yare gibi.

“Havar havar canım havar havar
Aman **anem** zülûf de gerdanı döğer
Bir can bir canı severse havar havar
Aman **anem** altı aylık yolda ne var” (Anonim, 1995, s: 62)

“Dağlar harami
Açma **yaremi**
Nasıl edem ben” (şahin-Özerol, 2004, s: 437)

“Bağlarına inemedim gazelden
Gözün kör mü sevmeyeydin ezelden
Mevlayı seversen doğrul **mezerden**
Sen doğrul ki ben yerine gireyim” (a.g.e, s: 426)

“Gel hele gardaş gel de **viren** yurtlara
Yazı getirmeden de kışa döndürmüş felek döndürmüş
Hani benim de sırma gibi saçlarım
Anam gel bak hele bembeyaz olmuş (felek)² ben ne'dem” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 254)

Ayrıca sesli harf değişimi olarak “**u**” nun “**ı**” ya dönüşümü görülür. Armit, çamır, hamır gibi.

“**Diye, diyerek**” ifadesinin yerine “**Deyi**” kullanımı bazı türkülerde görülür. Bu söyleyiş özelliğiyle ilgili (Süleyman ÖZEROL, 2009), “Selçuklularda başlayan Arap-Fars hayranlığı, Osmanlının halifeliği alıp dinsel bir yapıya büründürmesi ile birlikte daha da artmaya başlamış; daha “kibar” olunuyormuş gibi Arapça ve Farsça sözcükleri kullanmak, Türkçe olan sözcükleri de onlara benzetmek eğilimi görülmüştür (deyuben, devletlü gibi). Divan Edebiyatı denen yüksek zümre (gurup) edebiyatı ile halk edebiyatı zaman zaman birbirini etkilemiştir. Karacaoğlan, Gevheri, Pir Sultan, Seyrani gibi bazı ozanlara fazla etkisi olmamıştır bunun. Ama az sayıda da olsa etkileri görebiliriz. Pir Sultan, Pir Sultan Abdal, Abdal Pir Sultan, Pir Sultan Abdalım Haydar... Birçok Pir Sultan olduğu ve bunlardan birinin de daha çok aruza yakın şiirleri olduğu öne sürülür. Bazı şairler padişahlardan ulufe²¹ alabilmek için Arapça ve Farsça sözcükleri şiirlerine katmaya çalışmışlardır. Ancak bu Alevi-Bektaşî şairlerinde pek az görülen bir durumdur.” açıklamasını yapmıştır.

Arguvan’ın bazı türkülerinde “diye, diyerek” yerine “deyi” kullanımı, söyleyiş özellikleri bakımından belirleyici bir özellik taşımaz. Bu yapı Anadolu’nun genel söyleyişinde de vardır.

“Arguvan’dan yükletmişler göçünü
Daramışlar örmemişler saçını
Anam da arasın kızlar içini
Taş **deyi** duvara koydular beni” (Şahin-Özerol, 2004, s: 412)

“Ağ gül olsam yanağına sokulsam
Gülbenk olsam yar yüzüne sarılsam
Kölen **deyi** esir pazar satılsam
Kölen **deyi** sinene sar beni” (a.g.e, s: 440)

“Sekiz çüt çorap ördüm
Sekiz gaynım giysin **deyi**
Puşu vurup sandık açtım
Celal gölden uçsun **deyi**” (a.g.e, s: 447)

²¹ Osmanlılarda kapıkulu askerine, saray ve devlet örgütlerindeki kimi görevlilere üç ayda bir verilen ödenek.

“Karamık dalını atmış kenara
Yolcular yolundan kalmasın **deyi**
Mevla’m her kuluna bir ayıp vermiş
Çirkinlerin gönlü kalmasın **deyi**” (a.g.e, s: 476)

“Tirene bindim de tiren sallıyı
Zalım doktor yüreğimi elleyi
Eyi olmaz **deyi** eve yolleyi
Zahar eller beni gadasız belledi” (a.g.e, s: 461)

“**Ama (fakat, lakin)**” bağlacı türkülerde “**amma**” olarak kullanılabilir.
“amma” ifadesi bu biçimiyle daha vurgulu söylenir ve bazen şart belirtir: “Dost selam göndermiş amma/ ben ona bir selam vermeden ölmem.”

“Aşağıdan gelir benim köşmelim
Sevdim **amma** aldığıma pişmanım
Görünme gözüme kanlı düşmanım
Duyar düşmanlarım şadıman olur” (Anonim, 1995, s: 108)

“Dost selam göndermiş alırım **amma**
Ben ona bir selam vermeden ölmem
Canlıdan cansızdan sorarım **amma**
İlle de maksudum bulmadan ölmem” (Şahin-Özerol, 2004, s: 463)

“Kaşlarını eğdirirsin
Birbirine değdirirsin
Güzelliğin yoktur **amma**
Beni candan bezdirirsin” (a.g.e, s: 517)

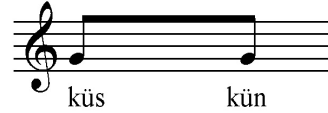
“Süyüğün başında üşüdüm durdum
Üşümedim **amma** belamı buldum
Seher vakti ben o yari gördüm

Seherde sallanan güle benzersin” (a.g.e, s: 422)

“Aşır kadir Mevla’ın dağları aşır
Yarım güzel **amma** gözleri yeşil
Ne ağlarsın benim biçare göğnüm
Ne de güzel gelir bulunmaz eşin” (Şahin-Özerol, 2004, s: 412)

“Armut ağacının olmaz budağı
Yayla kaymağına benzer dudağı
İstemem Mevla’dan yarin adağı
Ölmem **amma** bu dert beni öldürür” (a.g.e, s: 417)

Arguvan türkülerinde “Küskün” sözcüğünden çok “**küsülü**” sözcüğü kullanılır. Bu sözcük türkülerde “dargınlık, kırgınlık, küslük” ifade eder. “Küsülü” sözcüğü “küskün” sözcüğünden farklı olarak türkülerde bir hece fazla okunur. Bu durum türkülerde aşağıdaki ritimsel yapı gibi farklılık gösterir.

Arguvan:

“Su yolunda ben o yare kavuştum
Yar aşağı ben yukarı savuştum
Küsülüyüm ben o yare söylemem
Öptüm yanağından gine barıştım” (Özgül-Turhan-Dökmetaş, 1996, s: 454)

“Elbisem duvarda asılı kaldı
Kitabım bavulda basılı kaldı
Zalım bacım benlen **küsülü** kaldı
Fırat beni aldı durma gel anam” (a.g.e)

“Geldi geçti kapımızdan harıman

Küsülüyüm konuşamam yarınan
Hasta düştüm yataklarda yatarım
Yanıma gelmedi çürük narınan” (Anonim, 1995, s: 106)

“Karlı dağlar karın almış karınan
Bende **küsülüyüm** nazlı yarınan
Hiçbir merhametli komşu yoğumuş
Beni barıştıra nazlı yarınan” (Şahin-Özerol, 2004, s: 516)

“Nereye” (hangi yere) sözcüğü kısalarak “**nere**” biçiminde söylenebilir.

“Duvara yaslandım cigaram içem
Yağlı kurşun geldi aman, aman, aman, aman, aman ben **nere** gaçam
Kanadım yoktuki havaya uçam” (Anonim, 1995, s: 7)

“Çok bekledim bu ayrılık bitmedi
Her **nere** vardımsa yüzüm gülmedi
Dünya bizi gülenlere katmadı
Ben sılama doğru ağlar giderim” (Şahin-Özerol, 2004, s: 409)

“Ölem ölem nasıl edem
Nasıl edem nasıl edem
Yol bilmiyim **nere** gidem
Ben garibim nasıl edem” (a.g.e, s: 548)

Di’li geçmiş zaman eki “-**di**”, şart kipi eki “-**se, (-sa)**” ve zarf fiil eki olan “-**ken**” ekleri bazı sözcüklerden ayrı olarak seslendirilebilir. Sözcüklerden ayrı seslendirildiklerinde önlerine “**i**” sesli harfini alarak “**idi, ise, iken**” olurlar. Ancak bu yapı Arguvan türkülerinin söyleyiş özelliklerinde belirleyici bir nitelik taşımaz.

(i)di:

“Yüce dağ başında bir top kar **idim**

Yağmur yağdı rüzgarıman eridim
Evel yarın sevgilisi ben **idim**
Şimdi uzaklarda gezen ben oldum” (Şahin-Özerol, 2004, s: 416)

“Bahçenizde sarı ayva soymadım
O yar bana ben o yara doymadım
İndim ki bahçeye intizar edem
Küçük **idi** nazik **idi** kıyamadım” (a.g.e, s: 428)

“Beni beni zalım beni
Bende sever **idim** seni
Unuttun m zalım beni
Bende sever **idim** seni” (Şahin-Özerol, 2004, s: 498)

“Kurban olam ela göze
Sen kendini çekme naza
Sabah erken evimize
Gelmiş **idin** unuttun mu” (Anonim, 1995, s: 59)

“Bülbül **idim** geldim kondum dikene
Tükettin ömrümü ömrün tükene
Sen de dersin benden başka yar yoktur
Yine deli gönlüm buldu bir tane” (a.g.e, s: 109)

(i)se:

“Ördek **isen** ellere gel
Şahin **isen** çöllere gel
Hakikatlı bir yar **isen**
El ettiğim yere gel” (Şahin-Özerol, 2004, s: 579)

“Bir gün göçer **isem** kahpe dünyadan
Boşa gider gözyaşların ağlama

Yok olur benliğim çürürse beden
Boşa gider gözyaşların ağlama” (a.g.e, s: 439)

“Ölmez **isem** o güzeli alırım
Köle olur kapısında kalırım
Zalım baban seni bana vermezse
Korkarım ki ben bu dertten ölürüm” (a.g.e, s: 449)

“Durnam gider **isen** bizim ellere
Tercan’da bir hasta gördüm diyesin
Eğer bizi sual eden olursa
Tercan’da bir hasta gördüm diyesin” (Şahin-Özerol, 2004, s: 463)

“Ben ademim adem sevdim
Yalnız sana gönül verdim
Yalan **isem** artsın derdim
Boşu boşuna boşuna” (a.g.e, s: 499)

(i)ken:

“Giderim giderim günler er **iken**
Ben feleği gördüm adam yer **iken**
Dallanıp da budaklanam der **iken**
Felek kırdı kanadımı kolumu” (a.g.e, s: 422)

“Arpa derdim süd **iken**
İçinde sarı diken
Gel beraber gidelim
Sen gız ben oğlan **iken**” (a.g.e, s: 417)

“Güzel bilemedim kalbin yolunu
Sorup sual edemedim halını
Nar fidanı **iken** kırdın dalımı

Murada ermeyen nolur nolur” (a.g.e, s: 477)

“İki keklik seke seke

Bizim evi yol eyledi

Kuş dilinden bilmez **iken**

Yar beni bülbül eyledi” (a.g.e, s: 505)

“Seher yeli selam söyle yarime

Beni kula kul eyledi bu sene

Değme kuşlar konmaz **iken** dalıma

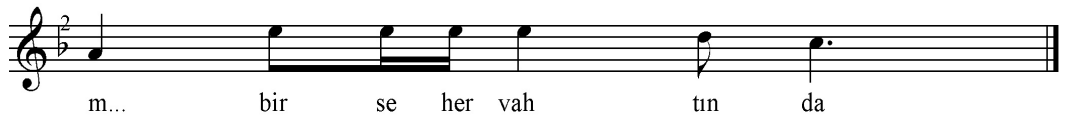
Malatya’yı yol eyledim bu sene” (Şahin-Özerol, 2004, s: 551)

Uzun havaların girişinde yani söze girilmeden önce ya da uzun hava içinde sözler arasında karar sesinde **iniltili bir ses (m...)** kullanılabilir. Bu ses “m” harfinin ağzı açmadan seslendirilmesine benzer. Ağız kapatılarak karar sesi iniltili bir biçimde seslendirilir.

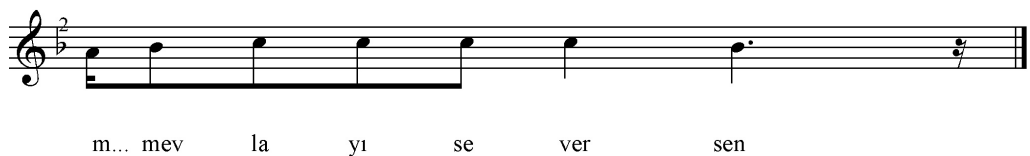
“Ağır Yeri” (Süleyman KIRCA)

“Derdin Nedir” (Sebiha YILMAZ)

“Yarin Mendilini” (Sebiha YILMAZ)

“m... Bir seher vahtında,
Kuşlar ötüşür ölem ötüşür
m... Giydirdeler çulu güzel
Sana yahtışır ölem yahtışır aman” (Sebiha YILMAZ)

“m... Yarın mendilin de ucunu yahtım ölem
m... Tükettin ömrümü de yoluna bahtım aman” (Sebiha YILMAZ)

“m... yaz gele yaz gele de neleyim yazı aman”
m... yaz gelsin yaz gelsin de neleyim yazı ölem” (Sebiha YILMAZ)

“Sen güzelsin ben gorhuyom ölümden
m... sunam ölümden” (Süleyman KIRCA)

“Öleneçe muhabbetim var benim aman ölem ölem
m... heyirsiz ölem ölem” (Süleyman KIRCA)

“Kırmızı gül gibi var yara dokun aman ölem ölem
m... vefasız ölem ölem” (Süleyman KIRCA)

Özellikle 1970’lerden sonra çıkan albüm çalışmalarında Arguvan ağzı söyleme özelliğinde değişimler olmuştur. Okuyan tarafından ağız yapısı uzun havalara tam olarak aktarılamamış, doğru söylenememiştir ya da değiştirilmiştir. Ayrıca beğenilen maniler var olan kalıplara uydurularak değişime uğratılmış hatta heceler kullanılmamıştır. Böylece bazı türkülerin anlaşılması da güç hale gelmiştir. Bu tür değişimler, Arguvan ağzının incelemesinde yanlış sonuçlara yol açabilir.

“Mendilini işle yolla
Ucunu gümüşle yolla
Yaram için ma gönderdim
Birisini dişle yolla” (Murat ULUKAYA)

Yukarıdaki dörtlük türkü biçiminde seslendirilmiş olsa da aslında bir manidir ve maninin doğru biçimi aşağıdadır.

“Mendilim işle yolla
İşle gümüşle yolla
İçine beş elma koy
Birini dişle yolla” (Süleyman ÖZEROL)

Murat ULUKAYA'nın seslendirmesinde “yaram için ma gönderdim” dizesinde “el” hecesi kullanılmamıştır. Böylece “elma” sözcüğünün olmamasıyla dize anlamını bir ölçüde kaybetmiştir. Maninin orjinalinde ise “ma” yerine “elma” sözcüğü bulunmaktadır ve “içine beş elma koy” dizesi de anlamını korumaktadır. Sözcük hatalarından kaynaklanan bozukluklar yanında okuyucunun kendinden kattığı sesler de dikkatle incelenmelidir.

“Mekan kurdun mu gurbet ele ge ge
Ben kym g g çok özledim” (Süleyman KIRCA)

“Ne arıyo go gon
Ne soruyo gon” (Süleyman KIRCA)

“Yiğidin sevdiği kalem kaşlı olu gu gur.” (Süleyman KIRCA)

Yukarıdaki seslendirme biçimi Arguvan ağzı söyleme özelliği içinde düşünülmemelidir. Çünkü “g” sesine yakın bir sesle yapılan bu söyleyiş sanatçıya aittir ve diğer Arguvanlı sanatçılarda belirgin olarak görülmez. Dolayısıyla bir kişi de görülen bu söyleme biçiminin doğrudan Arguvan türkülerinin söyleme biçimleri kapsamına alınması yanlış bir sonuç doğuracaktır. Türkülerdeki bu tür değişimler yanlış incelemelere, zamanla türkünün anlamını kaybetmesine ve ağız yapısının bozulmasına yol açabilir. Bu nedenle belirli özellikleri içinde barındıran yöre türkülerini seslendirecek kişilerin, yöre kültürünü çok iyi tanınmaları Arguvan türküleri söyleme özellikleri konusunda yeterli bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Aksi

takdirde yöre kültürüne, müziğine hizmet etmek yerine farkında olunmadan eziyet etmiş olunabilir.

5.2. Arguvan Yöresinde ve Türkülerinde Geçen Yöre Ağzları, Sözcükler, Deyimler ve Kalıp Sözler²²

Sözcükler mahalli konuşmalarda ve türkülerde yöresel söyleyiş özellikleriyle seslendirilirken değişime uğrayabilmektedirler. Genellikle yöresel ağız olarak bilinen bu durum halk edebiyatında ağız, şive, lehçe, deyim veya kalıp sözler biçiminde tanımlanır. Sözlü halk türkülerinde, özellikle uzun havalarda bu yöresel söyleme farklılıkları daha belirgindir. Bu nedenle yörede ve türkülerinde kullanılan sözcükler, deyimler Arguvan türkülerinin anlaşılabilirliği bakımından oldukça önemlidir ve ayrı bir çalışma alanı gerektirir. Bu çalışma genel olarak, Arguvan yöresinde ve türkülerinde kullanılan Arapça, Farsça kökenli sözcükleri, anlaşılması güç sözcüklerle söyleyiş özelliklerini, türkülerde geçen Alevi müzik kültürüne özgün sözcükler ve kavramları açıklamak amacıyla alfabetik sıraya göre oluşturulmuştur. Çalışmada ağız, şive, kalıp sözler ve deyimler; “ağız: (A)”, “şive: (Ş)”, “kalıp sözler: (K)”, “deyim: (D)” biçiminde gösterilmiştir.

Çizelge 1. Arguvan yöresinde ve türkülerinde geçen yöre ağzları, sözcükler, deyimler ve kalıp sözler

A		
Aa	(A)	Ağ, beyaz.
Aaa	(A)	Ağa.
Aa buuda	(A)	Beyaz buğday.
Aaç	(A)	Ağaç.
Aa(ğ)	(A)	Beyaz.
Aa(ğ)ppah	(A)	Bembeyaz.
Aal	(A)	Ağıl.
Aalama(k)	(A)	Ağlamak.
Aalaşma	(A)	Ağlaşmak
Aalatma/Aalartma	(A)	Ağlatmak.
Aalem		Dünya, herkes, başkaları.
Aama		İki gözü kör.

²² Bu çalışma genel olarak: Hasan Basri KILIÇ'ın “Arguvan sözcükleri”, Hüseyin Şahin-Süleyman ÖZEROL'un “Arguvan Türküleri/Halkbilimsel Bir Araştırma Denemesi”, Mehmet ÖZBEK'in “Türkülerin Dili”, Erman ARTUN “Aşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı” çalışmalarından; Hüseyin Hilmi MUTLU, Bülent MUTLU, Ayten GÜL, Süleyman ÖZEROL, Hüseyin ŞAHİN, Ali KILINÇ'tan ve “www.tdk.gov.tr” adresinden alınan bilgilerle hazırlanmıştır.

Aanamak (A)	Eşeklerin toprakta derilerindeki böcekleri öldürmek için sağa sola dönerek yaptıkları hareket.
Aar (A)	Ağır.
Aarı /A)	Ağrı.
Aarlama (A)	Ağırlama, konuk etme.
Aarlık (A)	Ağırlık.
Aarma (A)	Anırma. Avazı çıktığı kadar bağırma, eşşeğin zırlaması.
Aart (A)	Ağartma, aklama, beyazlaştırma.
Aartı (A)	Süt ve süt ürünleri.
Aaz (A)	Ağız; doğuran hayvanın ilk sütü.
Aba	Basit dokuma kumaştan dikilmiş ceket, palto görevi yapan giysi; kalın kumaş.
Aba giydirmek (D)	Minnet altında bırakmak.
Abdal	Gezgin.
Abdilla (A)	Abdullah.
Abdılvaap/Abdılmaap (A)	Abdülvahap.
Abdırahman (A)	Abdurrahman.
Ab-ı/u Kevser (K)	Cennette bulunduğu inanılan Kevser. ırmağının adı.
Abıgat (A)	Avukat.
Aboo(ğ) (A)	Şaşkınlık ifadesi.
Abu hayat (K)	Ölümsüzlük suyu, Ab-ı hayat.
Acep (A)	Acaba.
Acı esmek (D)	Etkili, dokunaklı davranış.
Acı kavak olan dalım olmasın (D)	Var olanı ile yetinmek.
Acılar (A)	Acı acı (eser).
Aççı (A)	Azıcık, biraz.
Açtığı yarayı sarmak (D)	Kendi hatasını düzeltmek, gönlünü almak.
Adam	İnsan, orta yaş erkek.
Adamlıh (A)	İnsanlık.
Adam yemek (D)	Canını almak, harcamak.
Adem	İnsan.
Ademoğlu	İnsan.
Adı dillenmek (D)	Dile düşmek.
Adını koymak (D)	Bir yere oturtmak, yakıştırmak.
Adresini almak (D)	Bulduğu yeri öğrenmek.
Adu taşı (K)	Düşmanın verdiği acılar, söylediği kötü sözler.
Afatu devran (K)	Zamanın en güzeli.
Agır (A)	Ağır, yavaş. "Agır yeri"
A(ğ)artı (A)	Süt ve süt ürünleri.
Ağgül (A)	Beyaz gül, ak gül.
Ağızda dilde olmak (D)	Dile düşmek, dedikoduya konu olmak.
Ağlaya alaya gezmek (D)	Derdini her yerde, herkese anlatmak.
Ağlayarak gelen gülerek gitmez (D)	Bir işin başıyla sonu farklıdır. (Doğum-Ölüm)
Ağu	Zehir.
Ağuyu kesmek (D)	Kötü sözleri engellemek.

Ağzı arkasına dönmek (D)	Olmadık felaketlere uğramak, felç olmak.
Ağzında kırk dili olmak (D)	Çok lafçı ve aynı zamanda çok yalancı olmak.
Ah (A)	Ak.
Ah	Feryat, öfke; özlem, beğenme duygularını dile getiren bir ünlem.
Ah çekmek (D)	Acı acı yakınmak, pişmanlık duygusunu dile getirmek.
Aha (A)	İşte, yakındaki bir şey için.
Ahd	Söz; nikah. Sözleşmek, anlaşmak; önceden bir söz üzerine yemin etmek.
Ahır ölüm (K)	Kaçınılmaz son, ölüm er ya da geç gerçekleşir.
Ahir (Ahır)	Son, sonra; sonunda, nihayet.
Ahlaz (A)	Dilsiz.
Ahsete (A)	Alışveriş.
Ahtı aman/Ahdı aman (K)	Yemin, ahit.
Ahtı olmak (D)	Aht etmek, yemin etmek.
Ahu gözlü (K)	Ceylan gözlü, güzel gözlü.
Ah u zar etmek (D)	Feryat ederek acı acı inlemek, ağlamak.
Ahval (A)	Durum, durumlar, haller.
Ahvalini bilmek (D)	Durumdan haberdar olmak.
Ahvalini bildirmek (D)	Durumunu bildirmek.
Ahvalini yazmak (D)	Durumunu açıklamak.
Ak güne hasret koymak (D)	Mutlu olmasını engellemek.
Akça (A)	Akçe, küçük gümüş para.
Akıp akıp durulmak (D)	Kararsızlık duygusuyla hareket etmek.
Aklı başından gitmek (D)	Kendini kaybetmek, şaşkınlığa düşmek.
Aklı kesmemek (D)	Bir şeyi yapacağına, başaracağına inanmamak.
Aklını almak (D)	Şaşkın duruma düşürmek, deli divane etmek.
Aklını çalmak (D)	Kendine çekmek, bağlamak.
Aklını yitirmek (D)	Ne yaptığını bilemez duruma gelmek, deli olmak.
Akran	Aynı yaşta.
Akranını bulmak (D)	Dengini, istediğini bulmak.
Akşam günü gibi yakmak (D)	Karamsarlığa sürüklemek.
Akşamın uykusunu sabaha katmak (D)	Uykusuz kalmak, geceyi uykusuz geçirmek.
Al	Kırmızı.
Alabora	(Ruhun) daralması, karışması, sıkılması; geminin yan yatması.
Alaca (A)	Siyahlı beyazlı, benekli; rengarenk.
Alaca garga (A)	Saksağan.
Ala cığıl (A)	Serçe cinsi bir kuş.
Alaf (A)	Hayvan yemi.
Alanaça (A)	Alana kadar.
Alayçılı (A)	Genellikle bağda, bostanda ağaçlarla yerden bir insan boyu kadar yükseltilmiş, üzerinde bir yatak serilecek kadar alan bulunan çevreyi gözetlemeye ve gece yatıldığında zararlılardan korunmaya yarayan, bekçilik yapanların kullandığı geçici barınak.
Albır beş (A)	Bkz. "Beş aylar"

Aldırma	Üzerine alınma, dert etme, sabırlı ol.
Aldum (A)	Aldım. (Eymir-Kızık-Akören köylerinde kullanılır.)
Aletirik (A)	Elektrik.
Algın (A)	Dertli, saf, divane, içli.
Alıç	Yabani bir dağ meyvesi.
Alınan oynamak (D)	Renkli giysiler giyerek gösterişli görünmek, dikkat çekici olmak.
Alınma	Bir konuyu dert etme, üzülme, küsme.
Alışkannık (A)	Alışkanlık.
Alışmak	Uyum sağlamak, alev almak, tutuşmak.
Alışmış	Bir şeyi öğrenmiş, alışkanlık edinmiş, müptela.
Aligopter (A)	Helikopter.
Allaa (A)	Allah'ı.
Allassen (A)	Allah'ı seversen.
Allaasez (A)	Allah'ı severseniz.
Allahından bulmak (D)	Allah tarafından cezalandırılmak.
Allı (A)	Kırmızılı.
Alma(y) (A)	Elma.
Almaa (A)	Almaya.
Almas (A)	Elmas.
Alına doğmak (D)	Karşısına çıkmak, kaderine yazılmak.
Aloğ aloğ (A)	İyi, güzel kokulu.
Altın iken pul (Tunç-Tuç) olmak (D)	Değerli iken değersiz duruma düşmek.
Altınını (A)	Altınlı.
Aman	Yalvarma, rica etme; yardım, af, fırsat isteme.
Amana gelmek (D)	Direnmekten vazgeçmek, boyun eğmek, aman dilenmek.
Amma (A)	Ama, lakin.
Anaç (A)	Analık duyguları güçlü, damızlık bırakılmış dişi hayvan.
Analıh (A)	Üvey ana.
Analı kuzulu (A)	Büyükklü küçükklü.
Anam bacım olsun (D)	Sevdanın sona erdiğini belirtmek.
Anasını sevip kızını almak (D)	Huyunu öğrenmek ona göre hareket etmek.
Anbar (A)	Ambar.
Anca (A)	Ancak.
Angarya	Boş.
Angaryaya geçmek (D)	Önem verilmeden, boşu boşuna yaşamak.
Anık (A)	Kekik; dağ nanesi.
Annaç (A)	Karşı, karşı taraf. "Annacıma dikilmiş durumu."
Annamak (A)	Anlamak.
Annaşmak (h) (A)	Anlaşmak.
Annatma (A)	Anlatma.
Annayış (A)	Anlayış.
Anoğ (A)	Anam.

Ar	(A)	Utanç duygusu, utanma.
Ar etmek	(K)	Utanmak, el içine çıkamaz duruma gelmek.
Ara vermek	(D)	Yol vermek, engel olmak.
Ara yer	(D)	Engelleyiciler, kötülük düşünenler, ortalığı karıştıranlar.
Arada kalmak	(D)	Bakımsız durumda, güç durumda kalmak.
Arafât çölünde meydanı olmak	(D)	Hesap vermeye her zaman hazır olmak.
Arakı	(A)	Rakı.
Aralama	(A)	Ayırma.
Aralarda kalmak	(D)	Terk etmek, ilgilenmemek.
Aralaşma	(A)	Ayrılma.
Aramağa	(A)	Aramaya.
Arasa	(A)	Ortalık yer, işsiz güçsüz.
Araya girmek	(D)	Yol vermemek, engel olmak; olmasını geciktirmek.
Araya gitmek	(D)	Karşılığa kurban gitmek (hiçe gitmek), harcanmak.
Arbıl	(A)	Nisan.
Arefe deyip bayram görmemek	(D)	Tam olacakken engellenmek. Başı ile sonu bir olmamak.
Argap	(A)	Zehirli örümcek, akrep için de kullanılır.
Argı	(A)	Ağrı.
Argoğun	(A)	Arguvan.
Arıda tohum ekmek	(D)	Verimsiz bir yerden verim, olmayacak bir işin olmasını beklemek.
Arılığ (Arılık)	(A)	Arı kovanlarının konulduğu odacık.
Arıs	(A)	Sürülmemiş tarla; terk edilmiş, bakımsız.
Arıs kalmak	(D)	Sürülmeden, öylece kalmak.
Arısı olmak	(D)	Aşığı, bağılısı olmak.
Arıstak (h)	(A)	Toprak damlarda, tavandaki kalın ağaç dizisi.
Arıtma		Temizleme.
Arif olmak	(D)	Anlayışlı, bilgili, ince düşünceli olmak.
Armit	(A)	Armut.
Artçı	(A)	Ekin biçerken tarlada dizilen ekincilerin sonda olanına verilen isim.
Arttaki	(A)	Arkadaki.
Arz etmek/eylemek		Sunmak, yüksek bir makama saygıyla bildirmek.
Arzılar	(A)	Arzular.
Arzuman	(A)	İstek, şiddetli istek, arzu, dayanılması güç istek; istekli, arzulu.
Aş		Yemek, pilav.
Aş yağı	(A)	Tereyağı.
Aşıl	(A)	Saz çalıp türkü söyleyen; topuğun hemen üzeri (Aşıl), ayak bileği ve ayak bileği kemiklerinin adı; bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse.
Aşiki	(A)	Arguvan aşıklarındandır, Ahmet Aşiki.
Aşk cenneti	(K)	Mutluluk getiren güzel aşk.
Aşk çölünde dönüp dolaşmak	(D)	Bağlılığından dolayı kararsız olmak, mutsuzluk duymak.

Aşk elinden (K)	Sevdiğinin, sevdasının, âşık olduğunun, yârinin elinden.
Aşk elinden dolu içmek (K)	Bkz. "Dolu içmek"
Aşk meyi (A)	Aşk şarabı.
Aşk turu (A)	İlahi aşk yolunda olmak.
Aşk yayı (A)	Istıraplar, aşk belaları.
Aşk yeli (A)	Sevginin gücü, etkisi.
Aşlıh (A)	Kış aylarında kullanılacak tahıl ürünlerinin tamamı.
Aşşaa (A)	Aşağı.
Aşşalama (A)	Aşağılama, küçük görme.
Aşaalıh (A)	Aşağılık.
Aş yaa (A)	Tereyağı.
At arısı (A)	Büyük kırmızı-siyah yabani arı.
Ata (A)	Hata, yanlış.
Ataş (A)	Ateş.
Ateş düşmek (D)	Aşık olmak, aşkı ile hasretlik çekmek, hep özlemek.
Ateş düştüğü yeri yakar (D)	Kendisini ilgilendirir, kendisine zararı olur.
Ateş olmayınca duman tütmemek (D)	Bir şeyin nedenlerini önceden bilmeyi belirtir. Sonucu oluşturacak nedenlerin önceden bilinmesi.
Ateşine yanıp külünü beklemek (D)	Aşık olmak ve bunun zorluklarına katlanmak.
Ateşine yanmak (D)	Başkası uğruna zarar görmek, aşık olmak.
Atmayaça (A)	Atma'ya kadar. (Atma, Kürtçe konuşan Atma aşiretinin yaşadığı yöre adıdır.)
Au (A)	Av.
Aucu (A)	Avcı.
Auç (A)	Avuç.
Auçlama (A)	Avuçlama.
Aulanmaḥ (A)	Avlanmak.
Avara (A)	Boşta gezer, işsiz.
Avaz etmek (A)	Duyurma isteğiyle seslenmek.
Avḥalamak (A)	Zarar vermeyecek şekilde ezmek. Oyun şeklinde hırpalamak.
Avurt (A)	Yanak.
Ayaa aar (A)	Ayağı ağır, yavaş yürüten, hamile.
Ayaamı geyem (A)	Ayakkabımı giyeyim.
Ayağı mezara inmek (D)	Çok yaşlanıp, hastalanıp ölümcül duruma gelmek.
Ayahcaḥ (A)	Merdiven.
Ayakyolu (A)	Tuvalet.
Ayam (A)	Hava durumu.
Ayam Gozel (A)	Hava güzel.
Ayan olmak (K)	İçine doğmak, bir şeyi önceden kestirmek; duyumsamak; hatırlamak.
Aydınnama (A)	Aydınlatma.
Aydınnıḥ (A)	Aydınlık.
Ayı buluta bağlı (saklı) sanmak (D)	Birlikte olduğunu düşünmek.
Ayık (A)	Uyanık.

Ayık diri demeden (D)	Ölü mü, sağ mı; kendinde mi, değil mi düşünmeden.
Ayle (A)	Aile.
Aylıh (A)	Maaş, ayda bir alınan hak ediş.
Aynalı çeşmenin atma taşı (D)	Değeri ve bulunduğu konum yerli yerinde, uygun durumda.
Aynalı posta (K)	Atla çekilen posta aracı. "Aşağıdan gelir aynalı posta"
Aynını almak (K)	Karşılığını, cevabını almak.
Ayrılık sormak (K)	Ayrılıktan söz etmek.
Ayvan (eyvan) (A)	Bir tarafı dışarıya açık olan oda; teras.
Az kalmak (K)	Neredeyse olmak, olmak üzere.
Azdırma (A)	Serbest bırakma, surat asma (azdırma yüzüğü)
Azireyil (A)	Azrail, ölüm meleği.
Azraile gardaş olmak (D)	Ölüm ayrıcalık tanımaz.

B	
Baa (A)	Bana; bağ(ı).
Baacı (A)	Bağcı.
Baacılıh (A)	Bağcılık.
Baalama (A)	Bağlama.
Baalanma (A)	Bağlanma.
Baalı (A)	Bağlı, pahalı.
Baar (A)	Bağır.
Baarmağ (A)	Bağırarak.
Baarsıh (A)	Bağırsak.
Baartlah (A)	Yabani bir kuş.
Baaş (A)	Bağış.
Baaşış (A)	Bahşiş.
Baaşlama (A)	Bağışlama.
Bab (A)	Kapı; denk, uygun, eş, akran.
Bacak (A)	İskambilde bir kağıt, oğlan, fanti de denir.
Bacası tütmemek (D)	Ocağı kör olmak, ailesi dağılmak, hanesinde geçimi sağlayacak kimsenin bulunmaması.
Bacı (A)	Kız kardeş.
Bacı gardaş gibi durmak (D)	Sabretmek, kavuşmayı beklemek.
Bacılıh (A)	Üvey kız kardeş, yakın kız arkadaş (Kardeş gibi)
Baddua etmek (K)	Kötü durumlara düşmesini, kötü durumlara karşılaşmasını istemek.
Bade (A)	Esriklik (sarhoşluk) veren içki; Pir'in, Üçler'in, Erenler'in içirdiğine inanılan aşık edici içki, şarap.
Bağ yetiştirip üzüm yiyememek (D)	Emek harcıyıp karşılığını alamamak.
Bağı bozulmak (D)	Zamansız kötü duruma düşmek
Bağında güller bitmemek	Mutluluğu gerçekleşmemek, sevdiğine kavuşamamak.

(D)	
Bağlar gazeli (K)	Eninde sonunda terk edecek.
Bağlarında baykuş gezmek (D)	Kötü durumlarda olmak.
Bağrı demir-taş olmak (D)	Duygusuz, katı yürekli olmak
Bağrı yanık (dağlı) (K)	Çok acı ve sıkıntı çekmiş, acılı.
Bağrın hançerlemek (D)	İçten yaralamak, yaralı bırakmak.
Bağrına basmak (D)	Sevgiyle koruması altına almak.
Bağrına taş basmak (D)	Derdini içinde saklayarak yaşamak.
Bağrını çürütmek (D)	Kendi kendine, içten içe acı çekmek.
Bağrını delmek (D)	Çok etkilenmek, içine işlemek.
Bağ (A)	Bak.
Bahara erememek (D)	Sonuca ulaşamamak.
Baharı görmeden yazı geçirmek (D)	Zamanın çok hızlı geçmesi, güzel günlerin geride kalması.
Baharkan (A)	Baharken, bahar zamanı.
Bahca (A)	Bahçe.
Bahri umman götürmek (D)	Çok ağlayıp sızlamak.
Baht çölü (K)	Belirsiz gelecek.
Bahtı kara (kara bahtlı) (K)	İşleri yolunda gitmeyen, talihsiz.
Bahtılı (A)	Mutlu; bahtlı. "Bahtılı seni. Ne mutlu sana."
Bala (A)	Azerbaycan lehçesinde çocuk, yavru; sevgili.
Balcan (A)	Patlıcan.
Bahr(i) umman (K)	Deniz, büyük göl, nehir; uçsuz bucaksız deniz, okyanus.
Balı kaymağı haram olmak (D)	Geçim düzeni bozulmak, işi yolunda gitmemek.
Balınan büyütme (D)	Çok değer vermek, her istediğini yerine getirmek.
Bahçenin varı (K)	Bahçenin ürünü, verimi, meyvesi.
Banklot (A)	Kağıt para, banknot.
Barabar (A)	Berber.
Barhaç (A)	Bkz. "Bakraç"
Barı (A)	Bari, keşke, hiç olmazsa, öyle ise.
Bakraç (A)	Su, süt taşımaya yarayan, kulplu metal kap.
Barmağ (A)	Parmak.
Basma (A)	Üzerinde baskı ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş.
Bastık/Bastık (A)	Pestil.
Baş (A)	Adet (Üç baş soğan, yüz baş koyun.), başa çıkma (Alt etme, bir işi bitirme.), Faiz (Başını verdik anası kaldı)
Baş başa (K)	Birlikte.
Baş başa değmek (D)	Kavuşmak
Baş perde (K)	Bağlamada "la" karar sesinin çıktığı perde. Belli kural, yer ya da kişi anlamında.
Baş yastığı (K)	Hayat arkadaşı, eş.
Başabaş (A)	Denk.
Başaşşaa (A)	Başı aşağı.
Başı bir yere sığmamak (D)	Adı çıkmak, çok dert sahibi olmak, istenmemek.

Başı gaytı (K)	Bir konu ile yoğun ilgili.
Başı yastıkta kulağı seste olmak (D)	Umutsuzda olsa her an haber beklemek.
Başına derlenmek (D)	Başına gelmek, toplanmak.
Başına kar yağmak (D)	Umulmadık felaketlere uğramak.
Başına toplamak (D)	Yanına toplamak, güç oluşturmak.
Başını her yana (taştan taşa) çalmak (D)	Her yolu her çareyi denemek
Baştan başa güldürmek (D)	Sürekli mutlu etmek.
Battal (A)	İşsiz güçsüz.
Bay (A)	Zengin.
Bayağ (A)	Biraz önce, demin.
Bayır (A)	Kır, ekilmeyen arazi, yokuş.
Baykuş seslemek (D)	Kötülüğü, karamsarlığı çağrıştırmak.
Bayram ayı (K)	Kavuşmak zamanı sevinçli gün.
Bazar (A)	Pazar.
Bazaraça (A)	Pazara kadar.
Bazı (A)	Bazen.
Bedaa (A)	Bedava
Beden bedene (A)	Yan yana; birbirine benzeyen.
Bedeni çürümek (K)	Bitkin ve hastalık durumunda.
Beegir (A)	Beygir.
Beenme (A)	Beğenme(k).
Beez (A)	Bkz. "Beniz"
Beeziy (A)	Benziyor.
Beh (A)	Kaparo.
Bekmez (A)	Pekmez.
Bekmez çomaa (K)	Pekmez çomağı. (pekmez kepekli unla karıştırılarak yapılır.)
Bel bağlamak (D)	İnanmak, güvenmek.
Belayı eliyle satın almak (D)	Kendi kendisine sorun yaratmak.
Belen (A)	Yamaç, sırt, bayır; tepe, yüksek yer.
Belergöz (A)	Papatya.
Belertme (A)	Gözünü büyükmüş gibi göstererek bakma.
Belik (A)	Saç örgüsü.
Belini bükmek (D)	Zor durumda bırakmak.
Belini kırmak (D)	Çok kötü duruma düşürmek, beklenmeyen davranışta bulunmak.
Belini vermek (D)	Bkz. Bel bağlamak.
Bellemek (A)	Öğrenmek; bilmek, zannetmek, sanmak.
Bellilik (A)	İşaret.
Bendini yıkmak (D)	Kendi yaptığı şeylere, kendi değerlerine, çevresine zarar vermek.
Beniz (A)	Yüz. (insan yüzü)
Benliği yok olmak (D)	Unutulup, silinip yok olmak, ölmek.
Benliği yokuşlamak (D)	Yaşlanmak, güçsüz duruma gelmek.
Benzi sararmak (D)	Korkmak, hastalanmak.
Benzi solmak (D)	Hastalanmak
Benzine sarılık düşmek (D)	Bkz. Benzi sararmak, Benzi solmak.

Bergüzar vermek (K)	Armağan vermek.
Berci (A)	Süt sağmadan gelen.
Berdar (A)	Dara çekilmiş, aşılımış, idam edilmiş; dar meydanında, cem de, sorguda.
Bereketli ola (K)	Ürününüz bol olsun. Yemek yerken söylenirse afiyet olsun, anlamında kullanılır.
Bergüzar (A)	Hatıra için verilen hediye.
Berk (A)	Sağlam kuvvetli.
Beri (A)	Yakın. Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı.
Berkitme (A)	Sağlamlaştırma, zorlama, incitme.
Best (A)	İddia.
Best etmek (K)	İddiaya girmek.
Beş aylar (A)	Karın iyice erimeye başladığı zaman. "albır beş" (18 Nisan) "Büyük fırtınalar olur, hava korkunç biçimde bozar. O gün öylesine yağmur yağar ki, çift süren öküzü ötekenden ayırıp sürükleyen seller gider." Bu zamana kadar birçok bitki çiçeğini açmıştır yaylalarda. Ama "gül" daha sonra açar. Nisan ve izleyen beş ay, yaylada kalmaları açısından yaylacılık geleneğini sürdürenler (göçebeler) için önemlidir.
Beşler (A)	Beşlerin dördü Dünya, biri insanla ilgilidir. Dört, ateş, rüzgar, su ve topraktır. Ateş ve rüzgar bir, su ve toprak birdir. Aslında dördü bir gömleğe girmektedir ve birdir. Beşincisi ise Can'dır. Can, Üçlerin toplamıdır. Vücut, kan ve iradenin toplamına Can denir, yani İnsan.
Betdal (A)	Battal.
Beter etmek (K)	Kötü duruma düşürmek
Beyle (A)	Böyle.
Beylolur (A)	Böyle olur.
Bezertmek (A)	Süslemek.
Bezmek (A)	Bıkmak, bıkip usanmak.
Bıcahlılı (A)	Kiler, yiyeceklerin saklandığı köşe oda, mutfak.
Bıçkı (A)	Testere.
Bıhoğ (A)	Kilit, bağ, hayvanın ayağına bağlanan ipin ucundaki kazık. Mıhoğ da denir.
Bıldır (A)	Geçen sene.
Bıldır bu vakit (A)	Geçen sene bu zamanlar.
Bıldik (A)	Küçük domates.
Bılık (A)	Küçük ekmek, genellikle çocuklar için yapılır.
Bibi (A)	Babanın kız kardeşi.
Bıçare (A)	Çaresiz, zavallı kimse.
Bilbil (A)	Bülbül.
Bilmiyim/Bilmeyim (A)	Bilmiyorum.
Bir çift cevap almak (D)	Karşılıklı konuşup söz almak.
Bir çift selamına layık olmamak (D)	Değersiz sayılmak, görmezden gelinmek.
Bir dala konduramamak (D)	Kararsızlık.
Bir derdi bin derde yetirmek (D)	Dertleri alabildiğine çoğaltmak.
Bir mezara koyulmayı istemek (D)	Sevgisini ölümün bile engellemesini istememek.

Bire	(A)	Pire.
Bişi	(A)	Tavada yağda kızartılan, yuvarlak, yassı, ortası delik, hamur kızartması. Bişi de denir.
Bittibücük	(A)	Saklanbaç.
Biyol	(A)	Bir yol, bir sefer.
Bocu	(A)	Gövde yapısı küçük köpek.
Borum borum (burma burma)	(A)	Kıvrım kıvrım, çok kıvrımlı.
Boran	(A)	Bora, kuvvetli rüzgar, tipi; yağmur.
Bosdan	(A)	Bostan.
Boşa yanmak	(D)	Aldatılmak, boşuna anmak.
Boşanma	(A)	Serbest kalma, kurtulma, çözülme, akıp gitme, taşma.
Boşlamak	(A)	Bırakmak; ilgi göstermemek, ihmal etmek.
Boylu boyunca	(A)	Her zaman.
Boynu eğri (boynu bükük)	(A)	Yalnız, kimsesi olmayan ve acınacak durumda, kabullenmiş.
Boynuğa	(A)	Boynuna.
Boynunu eğmek	(D)	İstemeyerek kabul etmek.
Boyras	(A)	Poyraz.
Boz	(A)	Boz renk; kül rengi, gri; bulanık.
Bozuk havadis	(A)	Kötü, istenmeyen haber.
Bozuk kader	(A)	Kötü kader, talihsizlik, işlerin rast gitmemesi.
Bozuk perde	(K)	Düzensiz yaşam.
Böcük	(A)	Böcek.
Böğü	(A)	Dere kenarlarında sulu yerlerde yaşayan bir böcek, "dana burnu" da denir.
Böhtan	(A)	Bkz. "Bühtan"
Böleme	(A)	Sıvanacak bir şeyle kaplama (toza torpaa bölünmüş), bebeğin altını sarma (Beebe bölödim)
Bö(ğ)ön (Bö(ğ)ün, büün)	(A)	Bu gün.
Börk	(A)	Karnın her iki yanını sırta doğru olan bölge.
Börtletme	(A)	Ateşte kızartma, pişirme.
Börümcek	(A)	Bkz. "Bürümcek"
Böyük	(A)	Büyük.
Buaz	(A)	Boğaz.
Budak	(A)	Dalın gövde içindeki başlangıç yeri olan ve tahtalarda görülen yuvarlak koyuca renkte sert bölüm.
Buğasağ	(A)	Dişi sığırın çiftleşme dönemi (Boğasamak).
Buğda	(A)	Buğday.
Buhran	(A)	Bunalım.
Bulanaça	(A)	Bulana kadar.
Buluncak	(A)	Bulana dek, bulana kadar.
Burada ölen orda ölmez	(K)	Tarikat yolunda büyük tutkularından arınan (ölmeden ölen) ahrette yaşar.
Bura	(A)	Bre. "Yeri bura zalım felek."
Buraa	(A)	Buraya.

Burma (A)	Bükme kıvrırma kıvrılarak örülmüş ot. (İğdiş etme.)
Burma burma (A)	Bkz. "Borum borum"
Burnunda tütme (D)	Özlemek, hasretlik çekmek, istekli olmak, aramak.
Burum burum (K)	Borum borum, kıvrım kıvrım.
Bus (A)	Pus.
Bus almak (A)	Duman kaplamak, belirsiz durum.
Buse almak (K)	Yanağından öpmek.
Buymak (A)	Üşümek, donmak.
Buyuz (A)	Boynuz.
Buyur (A)	Efendim, emret, sofraya çağırma.
Buzaa (A)	Buzağı.
Bü(ğ)elek (A)	Yabani sinek, hayvanları sokarak canını acıtır. Hayvan bu sinekten kurtulmak için oradan oraya ölümüne koşar, zapt edilmez olur.
Bühtan (A)	İftira.
Bühtan etmek (K)	Garez etmek, iftira.
Bülbül avazı (K)	Güzel ses, etkili-istekli sesleniş.
Bülbül eylemek (D)	Güzel söz söylemesine neden olmak.
Bülbülü güle bağlamak (D)	Sevdiğinin yanına getirmek kavuşturmak.
Büllük (A)	Erkek çocuk erkeklik organı.
Bülüyü (A)	Biliyor.
Bürümcek/Börümcek (A)	Tülbent, İnce ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez; bu bezden yapılmış başörtüsü.
Büryan (A)	Perişan.
Büü (A)	Büyü.

C	
Cabır (A)	Zor, güçlü.
Cafar (A)	Cafer.
Camekanda görmek (D)	Güzel ve gösterişli olarak görmek.
Camız (A)	Manda.
Can alıcı (K)	Azrail.
Can almak (A)	Öldürmek.
Can bağışlamak (D)	Uğrunda canını bile vermek.
Can dayanmamak (D)	Karşı koyamamak.
Canan (A)	Sevgili, gönül verilmiş.
Candarma (A)	Jandarma.
Cannanma (A)	Canlanma.
Canıkey (A)	Canımın içi.
Canı (A)	Canlı.
Caygınlık (A)	Caymak, vazgeçmek.
Carcor (A)	Şarjör.
Carı (A)	Çabuk, hızlı.
Carına yetmek (A)	İmdada yetişmek, yardımcı olmak, belaları savmak.
Cayma (A)	Vazgeçme.
Ceet (A)	Köşe.
Cefa	Eziyet, sıkıntı, çile.

Celep	(A)	Hayvan alım satımı yapan.
Cem	(A)	“Toplanmak” anlamındadır. Cemlerde bir daire oluşturulur. Kadınli erkekli yani haremlik selamlık olmadan (cinsiyet gözetmeksizin yapılan bu ibadet Oniki İmam ve Ehl-i Beyt yaşantısının bir temsilidir.
Cemal	(A)	Yüz.
Cenderme	(A)	Bkz. “Candarma”
Cengeri	(A)	Mavi.
Ceren	(A)	Ceylan.
Cevahir	(A)	Cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar.
Cevr	(A)	Haksızlık, cefa, eziyet, zulüm.
Cevretmek	(A)	Eziyet etmek.
Ceza vermek	(A)	Acı çektirmek.
Cıbıl	(A)	Kel.
Cıfıt	(A)	Olumsuz anlamı vardır. Ortalığı karıştırıcı; Yahudi.
Cıbah	(A)	Çıplak.
Cıbanma	(A)	Soyunma.
Cılga	(A)	Patika, bir kişinin yürüyebileceği genişlikte yol.
Cılga eylemek	(A)	Aynı yoldan gelip gitmek, yol eylemek.
Cılga yol	(A)	Gide gele oluşan ince yol.
Cılh	(A)	Çürük, boş bozuk yumurta.
Cilk etmek	(A)	Bozmak, çürüğe çıkarmak.
Cıngılı	(A)	Orta boy kazan.
Cırcır	(A)	Fermuar.
Cırıldama	(A)	Cırlama.
Cırtma	(A)	Tekme, hayvan tekmesi, çifte.
Cızı	(A)	Ağustos böceği.
Cızık	(A)	Çizgi; çizik.
Cicik	(A)	Meme.
Cifi	(A)	Uyanık, açık göz.
Cıgeri sızlamak	(D)	Derin bir acıdan etkilenmek üzmek, içi sızlamak..
Cıgeri tutuşmak (yanmak)	(D)	Derin acılardan etkilenecek ölümcül duruma düşmek.
Cıgerini dağlamak	(D)	Çok acı vermek, üzme.
Cıgerini sökmek	(D)	Çok acı çektirmek, çok üzme.
Cilet	(A)	Jilet.
Cingan	(A)	Çingene.
Coş etmek	(K)	Heyecanını hareket ve sesle belirtmek, coşmak.
Cöher	(A)	Cevher. Genellikle ziyaretlerden kutsal yerlerden alınan toprak.
Culuğ	(A)	Hindi.
Cuuğ	(A)	Cıvık.
Cuvap	(A)	Cevap.
Cücük	(A)	Yavru, yavru kuş.
Cüre	(A)	Cura, küçük saz.

Ç		
Çaa	(A)	Çağa, çocuk.

Çaar (A)	Çağır.
Çaarmak (A)	Çağırarak, türkü söylemek
Çabıh (A)	Çabuk.
Çadırını dağ başına açmak (D)	Yalnız başına olmadık işlere kalkışmak.
Çağ	Zaman, dönem.
Çağa (A)	Çocuk.
Çağlamak (A)	Feryat edip ağlama, çok gözyaşı dökme.
Çağlar gezmek (K)	Dertlerini, acılarını belirtir bir biçimde seslenip dolaşmak.
Çağırışı çağırışı ötmek (D)	Acısını yüksek sesle dile getirmek.
Ça(ğ)ıl (A)	Taş yığını, çakıl.
Çala çala yorulmak (D)	Durmadan, yineleyerek dertlerini dile getirmek.
Çalı etmek (D)	Çok kötü duruma düşürmek, çevresindeki bütün yakınlarını, varlıklarını kayıp ettirmek.
Çalıh (A)	Bacağı sakat, topal, zayıf.
Çalını çırpını (K)	Didinerek, çabayla, aceleyle, telaşlı davranış.
Çalınıp çırpınmak (D)	Kurtulmaya, hareket etmeye çabalamak.
Çalışgan (A)	Çalışkan.
Çalma (A)	Hırsızlık, müzik aleti kullanma, sütü mayalama.
Çamur çalmak (D)	İftira etmek, haksız ve yersiz sözler söylemek.
Çamır (A)	Çamur.
Çapa (A)	Kazma.
Çapıt (A)	Bez, çaput.
Çarığı delinip bastonu eğilmek (D)	Çok aramaktan bitkin duruma düşmek, olanakları kaybetmek.
Çarkı kırılmak (D)	Düzeni bozulmak.
Çarpaz (A)	Düğme.
Çaşır (A)	Uzunca bir ot.
Çaşıt (A)	Casus. Ara bozmak amacıyla söz taşıyan.
Çatal (A)	İki uçlu.
Çınlar (A)	Çınlar. (Çınlamak)
Çatma (A)	Ortasına yayık asılan üç ayaklı çadır direği şeklinde alet.
Çatmak (A)	İki ya da daha fazla şeyi birbirine dayamak.
Çayan (A)	Yengeç.
Çayır	Otla, çimle kaplı alan.
Çeke çeke ölmek (D)	Dertlerin acısı ile yaşamı sona ermek.
Çeket (A)	Ceket.
Çeki (A)	Odunda ağırlık birimi.
Çelikleme (A)	Aşılama.
Çemçe (A)	Kepçe.
Çente (A)	Çanta.
Çermik (A)	Sıcak su kaynakları olan yerlere verilen ad; Arguvan ilçesine bağlı köy, diğer adı "İçmece".
Çetin (A)	Zor.
Çevürgeç (A)	Sac üzerinde ekmek çevirmeye yarayan kılıç benzeri tahta.
Çevürme (A)	Yönünü değiştirme, bahçe kenarında çit.

Çevürmek (A)	İneği tosunla çiftleştirmek.
Çıhın (A)	Küçük bohça.
Çıhmağ (A)	Hayvanlarda, erkeğin çiftleşmek amacıyla dişinin üzerine çıkması.
Çıra (A)	Kolay tutuşabilen çeşitli tahta ya da odun parçacıkları. Aydınlatıcı.
Çıralıca olmak (A)	Canlılığın, istekliliğin hala var olması, kendini hala genç gibi sayması.
Çırbo/Çırbo (A)	Öldü.
Çırçır (A)	Küçük şelale.
Çirtik (A)	Parmak sıklatma.
Çirtik daşı (A)	İki parmak arasından fırlatılan taş.
Çıtçıt (A)	Çekirge.
Çıynağ (A)	Yırtıcı tırnak. Genellikle hayvanlar için kullanılır. İnsana kullanıldığında hakaret içerir.
Çığdem gibi (K)	İnce, nazik ve uzun boylu.
Çii(ğ) (A)	Çiğ.
Çiineme (A)	Çiğneme(k).
Çifte suna (K)	İki kız. "Kanatlı kapının çifte sunası."
Çildirim (A)	Dere kenarlarında yetişen bir ot.
Çimmek (A)	Yıkanmak.
Çimşir (A)	Parlak yüzeyle, pürüzsüz. Şimşir.
Çir (A)	Meyve kurusu.
Çirkin harcı (K)	Çirkinlere göre, çirkinlere uygun.
Çirkin sarı altın takmayınan güzel olmaz (D)	Zorla güzellik olmaz.
Çirkinlere yeminli olmak (K)	Kendi kendine çirkinleri sevmemeye söz vermek.
Çiş (A)	Sırt, arka. Çişime aldım, sırtıma aldım anlamında kullanılır.
Çitil (A)	Fidan.
Çitileme (A)	Elbiseyi birbirine sürtüştürerek yıkama.
Çoban döşşee (A)	Yabani kadife gibi tüylü geniş yapraklı bitki. Çobanlar gece hayvanı arazide yatırdıklarında, yapraklarından döşek yaparlar.
Çoğusa (A)	Çok ise.
Çoh (A)	Çok.
Çoluh (A)	Hayvan ısırmasın ya da izinsiz yemesin diye ağzına takılan ağaçtan ya da demirden yapılan kafes.
Çoluk çocuk (A)	Daha olgunlaşmamış, akli ermeyen, ergenlik çağında, cahil.
Çoo (A)	Eşeği sürmek yürütmek için komut. Hayvanları idare etme ve yönlendirmede basit sesler kullanılır, her hayvana verilen ses ayırdır.
Çopur (A)	Yüzü sivilce ya da çiçek hastalığı izinden dolayı çirkin.
Çor (A)	Bulaşıcı hastalık.
Çorlu (A)	Hastalıklı, bulaşıcı hastalıklı.
Çortun (A)	Toprak damdan ya da çatıdan yağmur ve kar sularının temelden uzağa akmasını sağlayan uzun oluk.
Çöğdürek (A)	İdrar.
Çöğdürme (A)	İşeme.
Çö(ğ)ür (A)	Çöğür, iri diken.

Çökek	(A)	Çukur.
Çömelme, çöelme	(A)	Diz çökme.
Çözenecek	(A)	Çözene, halledene kadar.
Çuħa	(A)	Bir kumaş çeşidi, kalın kumaş.
Çul	(A)	Değersiz/Eskimiş giyim eşyası.
Çul giydirmek	(D)	Değersiz şeyleri layık görmek.
Çulpara	(A)	Bez keçe parçası.
Çunma	(A)	İmrenme.
Çüçcü	(A)	Çiftçi.
Çüe çüe	(A)	Çocuk ilk dengede dururken söylenir. Tay tay.
Çürük nar	(K)	Değerden düşmüş.
Çüş	(A)	Eşeği durdurmak için komut.
Çüt	(A)	Çift, iki.
Çütlük	(A)	Çiftlik.

D		
Daa	(A)	Dağ.
Daadacan	(A)	Dağıtacaksın.
Daalama	(A)	Dağlama, yakma.
Daalma	(A)	Dağılma.
Daanıħ	(A)	Dağınık.
Daarcıħ	(A)	En küçük takıl kabı, bez torba.
Daaza	(A)	Teyze.
Daban	(A)	Taban.
Dabanca	(A)	Tabanca.
Dabaz	(A)	Kaşıntılı alerjik deri hastalığı.
Dad-ı medet	(K)	Artık yeter, illallah.
Dadıħma	(A)	Yemeğin bayatlayıp bozulması.
Dağa taşa söylemek	(D)	Her yerde herkese anlatmak.
Dağın ardına taş atmak	(D)	Amaçsız, rasgele iş yapmak.
Dağlara düşmek	(D)	İnsanlardan kaçmak, uzak yerlere gitmek.
Dağları aşıp da düzde yorulmak	(D)	Zoru başardıktan sonra kolayda zorlanmak, güçsüz kalmak.
Dah	(A)	Tak.
Daim	(A)	Sürekli, sonsuz.
Dal	(A)	Omuz, kol.
Dala kondurmak/konduramamak	(D)	Karar kılmak, uygun yere yerleştirmek.
Dalama	(A)	Isırma, ağzını daladı.
Dalap	(A)	Çiftleşme dönemi gelmiş dişi eşek.
Dalbar	(A)	Yıkanmış bir şeyi asma.
Dalına kuş konmak	(D)	Hatırı sayılır dostları olmak; sevenleri çok olmak.
Dalına yel esmek	(D)	Harekete geçirmek; arayıp soranı olmak.
Dalını kırmak	(D)	Darbe vurmak, kötü duruma düşürmek., felakete uğratmak.
Dallanıp budaklanmak	(D)	Eşi, dostu, yakınları çoğalmak; güçlenmek yayılmak, toparlanmak.

Dam	(A)	Ev, oda.
Dama <u>h</u> etmek	(D)	Tamah etmek, mala çok önem vermek, açgözlülük. "Mala damak edip de zengine vermen kıızı."
Damba <u>ş</u>	(A)	Çatısız toprak evlerde damın üstü.
Dane	(A)	Tane; yüzde bulunan benler, çoğu doğuştan, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı.
Dapınma	(A)	Oturduğu yerde uyuma.
Dar	(A)	İdam mahkûmlarını asmak için dikilen ağaçtan direk; Alevi ve Bektaşilerde meydan denen ve "ayn-i cem" yapılan odanın orta yeri. Burada söz verilir, suç söylenir, dava görülür.
Dara dikmek	(D)	Sorguya çekmek.
Dara <u>h</u>	(A)	Tarak.
Daraba	(A)	Tahta perde, tahta bölme, paravana.
Darama	(A)	Tarama.
Darayıp da örmemek	(D)	Başladığı işi yarım bırakmak, önemsememek.
Dardan indirmek	(D)	Dar durumdan kurtarmak.
Darı (dar)	(A)	Kuş yemi.
Darlanmak	(A)	Canı sıkılmak, bunalmak, rahatsız olmak, sıkıntılı vakit geçirmek, hiddetlenmek.
Dartı	(A)	Kantar, terazi.
Dartılma	(A)	Ağırlığını ölçme.
Daş	(A)	Taş.
Datlı	(A)	Tatlı.
Da(v)uşan	(A)	Tavşan. "Davuşan" sözcüğündeki "v" harfi, "v" ile "u" arası bir sesle kullanılır.
Dayla <u>h</u>	(A)	Genç, dişi eşşek.
Debelenme	(A)	Yerde yuvarlanma.
Deel	(A)	Değil.
Deeme	(A)	Değme.
Deenistüünü	(A)	Bir sonraki gün.
Deerköy	(A)	Arguvan ilçesinin kurulduğu köy.
Deermi	(A)	Yuvarlak.
Değmek	(A)	Yakışmak, uygun düşmek; dokunmak, ulaşmak, erişmek.
Değme kuş	(K)	Seçkin, seçilmiş.
Değrülür	(A)	Devrilir.
Dehre	(A)	Tahra. Ağız çelikten yapılmış, ot doğramaya, ince ağaçları budamaya yarayan alet.
Deeşme	(A)	Değişme.
Deleylemek/ deletmek	(A)	Deli etmek, çıldırtmak.
Dellal	(A)	Tellal, herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağırarak kimse.
Dellek	(A)	Tellak, hamamda insanları keseleyip yıkayan erkek; hizmetçi. Hakaret içerir.
Dem	(A)	İçki.
Deme	(A)	Söyleme, şiir.
Demee	(A)	Ne demee geldin? Ne için geldin? Ne söyleyeceksin ?
Demir çarığı delinmek	(D)	Çok gezerek çare ararken perişan olmak.
Demişleyn	(A)	Dediği gibi.

Dengini bulamamak (D)	Uygun, istediği eşi bulamamak.
Denk dur (A)	Dengeli dur, hazır ol.
Densiz adam (K)	Patavatsız, davranışları düzensiz, hoş gitmeyen.
Depe (A)	Tepe.
Depik (A)	İnsan tekmesi.
Derdik (A)	Dördük. (Demek, söylemek)
Derin yara (K)	İyi olması zor.
Derinden işlemek (D)	İçten içe, gizliden gizliye dertlenmek; çok acı çekmek.
Derinden ötmek (D)	İçtenlikle, istekli seslenmek; eşini çağırarak, aramak.
Derinnik (A)	Derinlik.
Derlenmek (derilmek) (A)	Toplanmak, birikmek, yığılmak.
Dermek (A)	Hasat işi, ekin biçme.
Dermen (A)	Derman.
Dert üstüne dert koymak (D)	Var olan dertleri daha da çoğaltmak.
Dertle güreşmek (D)	Sıkıntılı, acılı yaşam uğraşı.
Dertli gezmek (D)	İhanete uğramış, darbe yemiş, sıkıntılı yaşamak.
Deryaya batmak (D)	Kayıp olmak
Destan olmak (D)	Dile düşmek, her yerde adı söylenir olmak, ismi yayılmak.
Deste başı (K)	Seçkin ve güzel, beğenilir; topluluğun başındaki insan; bir deste bitkinin en güzeli.
Desti (A)	Testi.
Destur (A)	İzin, izin isteme ünlemi.
Deşilme (A)	Bir şeyin delinerek içindekinin dışarıya akması.
Devşirme (A)	Toplama.
Develeme (A)	Topaç.
Devlük (A)	Bir ailenin bir yıllık ya da dönemlik giderleri. Devlük dönderme, geçimi sağlama.
Deyi (A)	Diye, diyerek.
Deyim (A)	Diyeyim, söyleyeyim.
Deyyiki dey dey (A)	Demiş ki...
Dıkmalı (A)	Tıkmalı, doldurmalı.
Dımıh (A)	Köşe, uç, çıkıntı.
Dışlığı gelmemek (D)	Neşelenememek, sıkılmak, zamanı geçmemek.
Dızılma (A)	Diz üstü çökme.
Di (A)	Haydi. "Di yeri yeri de haldan anlamaz"
Dibi delik kap (D)	Sağlam olmayan, güvenilmeyen, tutarsız.
Dibine batmak (D)	Çıkmaza düşmek, umutları tükenmek.
Didar (A)	Yüz, çehre.
Didar dönmek (K)	Tarının, sevgilisinin yüzüne bakmak. "Bir didar dönelim destur olursa."
Diime (A)	Dinme. "Yaamır diidi."
Diinemek (A)	Dinlemek.
Dikene konmak (D)	Diken üstünde oturmak; her an ayrılacakmış gibi; yanlış yerde bulunmak; yanılmak.
Dikeni gül sanmak (D)	Uğrunda uğradığı acıları hoş karşılamak.
Dikenine dağlanmak (D)	Zararlarına katlanmak; zarar görmek; hem yararsız, verimsiz olması üstelik de

		zararının dokunması.
Dikme	(A)	Yeni dikilmiş fidan ya da fidanlıktan çıkmış genç ağaç.
Dil ile aldatmak	(D)	Sözleri ile kandırmak, sözünde durmamak.
Dilber	(A)	Alımlı, güzel kadın.
Dile getirmek	(D)	Sözle belirtmek, açıklamak, methetmek, tanıtmak.
Dili tutulmak	(D)	Susmak, bildiğini söyleyememek.
Dilik	(A)	Kısmen bölünmüş, ayrılmış.
Dilinden bilmek	(D)	Huyunu bilmek, halinden anlamak.
Dilini kesmek	(D)	Bkz. "Dili tutulmak"
Dilki	(A)	Tilki.
Dilleri kırılmak	(D)	Onuru kırılmak, yok olmak.
Dilleri kitlenmek	(D)	Bkz. "Dili tutulmak"
Dillerine doyamamak	(D)	Konuşmasını, sözlerini sevmek, hep dinlemeyi istemek.
Dillice	(A)	Büyük düdük.
Dilsizler dillendirmek	(D)	Güzel söz ve davranışlarıyla kendinden söz ettirmek.
Dimek	(A)	Demek.
Dimiergi	(A)	İskambilde sinek.
Dink	(A)	Buğdayın ıslatılıp döğülerek yarma döğme elde edilen bir değirmen çeşidi.
Diş	(A)	Düş, rüya.
Dişe	(A)	Dışarı.
Dişi ışımak	(D)	Gülmek, mutlu olmak.
Dişleri ışımak	(D)	Boş gözlerle bakmak; deli olmak.
Divan(e) Olmak	(D)	Deli olmak; çok sevmek.
Divana	(A)	Bkz. "Divane"
Divane divane	(A)	Deli gibi.
Divanında durmak	(D)	Karşısında hizmetine hazır beklemek.
Divit	(A)	Okkalı kalemlik.
Divane	(A)	Deli, kaçık, budala.
Diyyar diyyar uçurmak	(D)	Deli divane edip gurbete düşürmek, gurbetlerde gezdirmek.
Diyyar-i Gurbet	(K)	Gurbet el.
Dizi tutmamak	(D)	Yürüyemez hale gelmek.
Dizinde büyütmek	(D)	Koruması altına almak, çok önemsemek.
Dizlerine su inmek	(D)	Yorgun, bitkin düşmek.
Dodağ	(A)	Dudak.
Doğum doğum doğramak (D)		İçten içe üzme, çok acı çektirip içten yaralamak.
Doğum gününde ebe gelmesin (D)		En zor durumda bile yardım almasını istememek.
Dohtur	(A)	Doktor.
Dolağ (dolak)	(A)	Kadınların kullandığı bir başörtüsü.
Dolak atmak	(A)	Başını bir örtü (yazma, tülbent) ile örtmek.
Dolam dolam	(A)	Kıvrıla kıvrıla.
Dolaşık	(A)	Karışık, dolanarak giden, kolay çözülmeyecek veya içinden çıkılmayacak derecede karışık.

Dolu/Dolumuz (A)	Mey/bade...aşk dolusu..Bu aşk ilahi aşktır.Kırklar meclisinde Hz.peygamberin avcunda ezdiği bir üzüm tanesinden oluşan dolu (mey/bade-üzüm sırası) oradaki herkese dağıtılmıştır inancı var.
Dolu gibi dökmek (D)	Acısını çok ağlayarak belirtmek.
Dolu içmek (D)	Sevdiği elinden aşk meyini/badesini içmek.
Dolu vurmak (D)	Felakete uğramak, verimini engellemek.
Doluca gitmek (D)	Ağlamaklı, ağlamaya hazır, içi dolu olarak.
Dombalağ aşma (A)	Takla atma, dombalgoççik de denir.
Dombelek (A)	Darbuka.
Domur (A)	İlk bahardaki meyve ağaçlarını çiçeklerinin gözleri, tomurcuk.
Domurcuk (A)	Tomurcuk.
Don (A)	Kilot, iç çamaşırı; kılık, giysi.
Don bürümek (A)	Türlü renklerle kaplanmak.
Doomak (A)	Donmak; doğmak.
Dooru (A)	Doğru, dorgu da denir.
Dorgamağ (A)	Doğramak.
Dorgamaç (A)	Yoğurt içine ekme doğranarak elde edilen yemek.
Dorgu (A)	Doğru. (Bazı köylerde kullanılır.)
Dorgulmak (A)	Doğrulmak, yerden kalkmak.
Dost kılıcıyla vurulmak (D)	En yakını tarafından ihanete uğramak.
Dostuna hor görünmek (D)	En yakınlarının gözünde kötü sayılmak, gözden düşmek.
Doyunca saramamak (D)	Doyamamak, istediği kadar birlikte olamamak.
Döğerbıçer (A)	Bıçerdöver. Ekini hem biçen, hem de harman eden makine.
Döke döke eğlenmek (D)	Ağlayarak, acı çekerek gün geçirmek.
Dölbet (A)	Tülbent.
Dölük (A)	Delik.
Döne ağzı (A)	Bkz. "Ağzı arkasına dönmek"
Döne döne (A)	Yineleyerek.
Dörme (A)	Bıçme, koparma.
Dört yol üstü (A)	Göz önünde herkesin görebileceği yer.
Döş (A)	Göğüs, sine.
Döşeğin üstünde nar soymak (D)	Olmadık yerde olmadık iş yapmak.
Döşür (A)	Topla, der.
Döşürcü (A)	Dilenen kimse.
Döşürmek (A)	Dilenmek; toplamak, dermek.
Döğer (A)	Döver.
Dö(ğ)ü (A)	Dev.
Duaz-ı İmam (K)	Aleviliğe göre, Allah ve resulü olan Muhammed Mustafa'nın sevdiklerinin ismini zikretmektir.
Dulda (A)	Gölge, bir şeyin koruması altında.
Duluk (A)	Yanak.
Duman çökmek (D)	Engel ortaya çıkması.
Duman gibi soymak (D)	Etkisinden şaşırarak.
Durna (A)	Turna.
Du(u)rul (A)	Doğrulmak, düz bir duruma gelmek. "Seversen Allah'ı duurul mezardan..."

Duz (A)	Tuz.
Düe (düğe) (A)	Doğurmamış dişi sığır.
Dü(ğ)en (A)	Harman sürmeye yaraya alt yüzeyinde çakmak taşları çakılı geniş tahta.
Düğün bayram gibi savmak (D)	Üzüntüsüz, coşkulu uğurlama (ölüm).
Dükkan açmak (A)	İş sahibi olmak.
Dükkan dükkan (A)	Bölüm bölüm.
Dülbentinden sakınmak (D)	En yakınından bile kıskanmak.
Dülü (A)	Çelik çomak oyunu.
Dün doğup bugün ölmek (D)	Ömrün kısalığını belirtir.
Dünden razı olmak (D)	Bir an önce olmasını istemek.
Dünya çapında güzel olmak (D)	Az rastlanır güzelliğe sahip olmak.
Dünyaya değişmemek (D)	Çok sevmek, her şeyden üstün tutmak.
Dünyayı yarattı sanmak (D)	Kendini çok üstün sanmak; göstermeye çalışmak.
Düşelden beri (A)	Düştüğünden beri, düştüğünden bu yana.
Düşman başına (K)	Dostuna zarar gelmesini istememek.
Düşmanı bile ağlamak (D)	Ölümüne herkesin üzülmesi; çok sevilip sayılmak.
Düşmanlara karşı dili kalmamak (D)	Kötü söz söyleyen düşmanlarına karşı söyleyecek sözün kalmaması, çaresizlikle yenilgiyi kabullenme.
Düüm (A)	Düğüm.
Düüme (A)	Düğme.
Düün (A)	Düğün.
Düünçü (A)	Düürücü, düğürçü, düğün misafiri, kızı evinden almaya ya da istemeye gelecekler.
Dü(ğ)ürcek (A)	Ufak bulgur, aynı irilikte yağın dolu.
Düve (düğe) (A)	Bkz. "Düe"
Düzen etmek (A)	Tuzak kurmak, aldatmak.

E	
Ebe (A)	Babaanne, anne anne, yaşlı kadın.
Ebedi hasret olmak (D)	Sonsuza dek kavuşamamak; kaybetmek (ölüm).
Ebemguşaa (A)	Gökkuşaağı.
Ebru (A)	Kaş.
Ecel ırmağından içmek (D)	Ölümü hissetmek.
Ecelin çatması (A)	Ölümün gelmesi.
Eda (A)	Naz, işve; davranış, tavır.
Edet (A)	Adet.
Eelen (A)	Dur, oyalan.
Eelmek (A)	Eğilmek.
Eer (A)	Eğer.
Eermek (A)	Egirmek. Genellikle yün için kullanılır.
Eesik (A)	Eksik, çukur, alçak.
Eferim (A)	Aferin.
Efkar düşmek (D)	Düşünceye dalmak.
Eğış, Eeş (A)	Küçük kürek, ateş küreği.

Eğlemek	(A)	Avutmak; oyalamak.
Eğri büğrü	(A)	Mükemmel olmayan, düzensiz, çarpık.
Eğri dost	(A)	Kötü arkadaş.
Eğsün	(A)	Bkz. "Evsun/Evsin"
Ehlibeyt (Ehl-i Beyt)	(K)	"Hane halkı" anlamında olup Hz. Peygamber'in ailesi ve soyundan gelenler için kullanılan bir terimdir.
Ehmal	(A)	İhmal; umursamaz, işi savsaklar, erteler, zamanında yapmaz.
Ehvan	(A)	Sadık, samimi, candan dostlar. Tarikat arkadaşları. Alçak gönüllü insanlar. İhvan.
Ekberi		Âşık Ali Ekber Gülbaş'ın mahlasıdır.
Eke	(A)	İri, büyük, yaşça büyük.
Ekelenmek	(A)	Böbürlenmek, büyüklük taslamak.
Ekiz	(A)	İkiz, eş, aynısı.
Ekmaaşı	(A)	Ekmek aşı. Kurutulmuş ekmeklerin kaynatılıp üzerine mercimek vs. nin katılmasıyla yapılan limon ya da limon tuzu katılarak yenilen bir kış yemeği.
Ekmek dökme	(D)	Toplu ikramda bulunma, genellikle ölenin arkasından yapılan toplu yemek ikramı için kullanılır.
Ekmis	(A)	Ekmış. Bazı köylerde ekmiş, ekmişim, ekmemişim biçiminde "ş" yerine "s" harfi kullanılır.
El değmedik (koklanmamış) gül	(K)	Bakir taze, dokunulmamış, saf.
El ele vermek	(A)	Birbirinin elinden tutmak.
El kapısı	(K)	Başka ev, başka yer (gurbet).
El oğlu/kızı	(K)	Başkası, yabancı.
El sözü/dili	(K)	Dedikodu.
El vurulmadık hazine	(K)	Taze, bakir.
Ela göz üstüne kaş olmak	(D)	Güzel ve önemli yerde bulunmak.
Elbiz	(A)	Akrep, örümcek.
Elci	(A)	Ekin biçerken tarlada dizilen ekincilerin başta olanına verilen isim.
Ele alınmamış	(D)	Evcilleşmemiş, yabancı.
Ele karşı	(A)	Yabancılara karşı.
Eleğe girmek	(D)	Sınanmak, sınava tabi olmak.
Elekci	(A)	Bölgemizde elek halbur satarak geçinen, tamamen sanat ve ticaret ile geçimini sağlayan karşılıksız hiç bir şey almayan göçer insanlar. Yaz aylarında çadırlarda kış aylarında konakladıkları köylerde uygun evlerde kalırlar. Bölgemizin kültür elçileridir. Başka bölgelerde abdallar diye bilinirler. Bölgemiz insanının gönlünde saygın yerleri vardır.
Elekcitezee	(A)	Tarlalarda tezek toplarken karşılaşılan çok sert tezeğe benzeyen cisimler. Aslı, tarihi değere sahip eski ağaç kökleridir. Bulunduğu yerlerin, bir dönem önce (binlerce yıl) orman alanları olduğunu gösterir.
Eletmek	(A)	Götürmek. Beni de eletin gibi. El sallamak (El etmek).
Eleyen	(A)	El eyleyin/edin. (El sallama).
Eli eline değmek	(D)	Kavuşmak.
Eli ile etmek	(A)	Kendi kendine zarar vermek, hata etmek.
El ile oynamak	(A)	Başkasını sevmek gönül eğlemek.

Eli kına yüzü duvak (D)	Yeni gelin.
Elif kamet (K)	Boylu postlu, güzel dost.
Elin gelini (A)	Başkasının olan sevgili.
Elin köyü (A)	Başkalarının bulunduğu (yarın olmadığı) yer.
Eline almamak (D)	Önemsememek, değer vermemek, sevmemek.
Elinen selam salmak (D)	Vazgeçtiğini, terk ettiğini bildirmek.
Elini açmak (D)	Beddua etmek; kötü duruma düşmesi için tanrıya yalvarmak.
Elini atmadık dallar kalmamak (D)	Çözüm bulmak için her yola başvurmak.
Elini koynuna sokmak (D) Elle gülleri (K)	Bir şey yapamaz durumda, çaresiz beklemek. Hasretlikten güllere dokun, ben kabul ederek onları sev. "Hasretlikten ölem elle gülleri."
Elleme (ellemek) (A)	Elle dokunma.
Ellerde gezmek (D)	Başkalarının yanında bulunmak.
Elleri koynunda kalmak (D)	Çaresiz kalmak, hiçbir şey yapamamak.
Ellerin yarı (K)	Başkalarına ait olan, vazgeçen sevgili.
Elleşme (A)	El ele tutuşma.
Elliğim elimde orağım belimde (D)	Bir iş için her şeyiyle hazır.
Ellik (A)	Ekin biçerken ele takılan tahta ve deriden yapılan eli koruyan ve uzunluğu nedeniyle desteyi büyüten araç. Başakları daha fazla toplayabilmek için kullanılır.
Elma göndermek (D)	Hatırlamak; gönül almak.
Elmayı nardan ziyade saymak (D)	Başka şeylere üstün tutmak.
Elvan (A)	Rengarenk.
Em (A)	İlaç.
Eman (A)	Aman.
Emel (A)	Ümit, umma, arzu, hırs; gerçekleştirilmesi zamana bağlı istek.
Emice (A)	Amca.
Emlik (A)	Süt kuzusu.
Emmi (A)	Amca.
Emsal (A)	Benzer, eş, denk.
Enbiya (Embiya) (A)	Peygamberler.
Endir (A)	İndir.
Enemek (A)	Hayvanlara işaret koymak amacıyla kulaklarını kesmek ya da boynuzunu kertmek.
Enemiş (A)	Erkeklikten edilmiş; döl tutmaz, işe yaramaz.
Enik (A)	Köpek yavrusu.
Engel (A)	Mani.
Enteri (A)	Entari, giysi.
Er (A)	Erken, erken zaman, erkenden; yiğit, kahraman.
Er meydanı (K)	Cem töreninde sorgu yeri.
Erefe (A)	Arife günü, bir önceki gün.

Eren (A)	Allah'a ermiş kimse. Benliğinden ayrılmış, öz varlığından geçmiş, kendini Tanrı'ya adanmış; olağanüstü sezgileriyle bir takım gerçekleri gördüğüne inanılan kimse. Ermiş, evliya, veli.
Ergi (A)	Eğri. (Bazı köylerde kullanılır.)
Ergübük (A)	Eğribük (köyü).
Erinmek (A)	Bir işi yapmak için naz etmek, tembellik etmek, yapmak istememek.
Erkan (A)	Alevilerde ayin sırasında dedenin taliplerin sırtına vurarak onları kutladığı sopa. Kayın ağacından kesilen, boyu iki metre kadar olan bu düz sopaya "tarik", "serdetse", "evliya" gibi adlar verilir; reisler, başkanlar, ileri gelenler, yüksek rütbeli kişiler; yol, yöntem, usul.
Erkeeşsek (A)	Erkek eşek.
Ermek (A)	Kavuşmak, ulaşmak, yetişmek.
Ervahından pak olmak (D)	Özünden, soyundan kişilikli, saygın olmak.
Esen yelden sormak (K)	Yardan haber beklemek.
Esen rüzgara kar mı dayanır? (D)	Çalışan başarır; iş olacağına varır.
Eşger (A)	Asker.
Eski dost (A)	Önceki sevgili.
Estağfirullah (K)	Tam karşılığı "Allah'tan mağrifet (af) dilerim." Olmakla birlikte, "rica ederim, mahcup ediyorsunuz, bir şey değil" anlamlarında da kullanılan bir söz.
Esvap (A)	Elbise.
Eş (A)	Arkadaş; eşit, denk.
Eşe (A)	Bir isim, genellikle Ayşe yerine kullanılır.
Eşgın (A)	İlkbaharda kar kalkarken yüksek yerlerde yetişen kabuğu soyularak içi yenen bir bitki.
Eşgi (A)	Ekşi.
Eşgili (A)	Mayalı ekmek.
Eşmek (A)	Kazmak.
Eşşarısı (A)	Eşek arısı.
Eşşek (A)	Eşek.
Eşşek paılası (A)	Bakla.
Eşik (A)	Eşik.
Etin gidip kemikleri çürümek (D)	Ölmek.
Etini yemek (D)	Israrla başa kalkmak.
Evcüman (A)	Evine, ailesine düşkün.
Evel (A)	Önce.
Evi barkı yıkılmak (D)	Her şeyini kaybetmek.
Evsine girmek (K)	Bilinen bir yere saklanmak.
Evsun/Evsin (A)	Avcıların av beklerken sığındıkları geçici barınak.
Eydir/Eydür (A)	Söyler. (Eyitmek, eyidmek, eyüdmek: demek, söylemek.)
Eyi (A)	İyi.
Eyle (A)	Öyle.

Eylemek	(A)	Etmek, yapmak; demek, buyurmak, söylemek.
Eylolur	(A)	Öyle olur.
Eyvan	(A)	Bkz. "Ayvan"
Ezinik	(A)	Ezik.

F		
Fağlıtı	(A)	Uğultu.
Faide	(A)	Fayda.
Fakır	(A)	Fakir.
Fakirhane	(A)	Ev.
Fargı	(A)	Farkı, ayrımı.
Farıma <u>h</u>	(A)	Doymak, usanmak, tatmin olmak; yorulmak, zayıf düşmek.
Farş	(A)	Felç.
Farş etmek	(A)	Felç etmek; çok kötü duruma düşürmek.
Fatik, Fatey, Fatoğ	(A)	Fatma'nın değişik söylenme şekilleri.
Faydası olmadık yar	(D)	Aşkına karşılık vermeyen sevgili.
Fayı <u>h</u>	(A)	Faik.
Felekle barışmak	(D)	Şansı iyiye dönmek.
Ferik	(A)	Civciv ile tavuk arası dönemde henüz kuzlamamış tavuk yavrusu.
Fesat	(A)	Fitne ile aynı anlamda ve beraber kullanılır.
Feyrat	(A)	Ferhat.
Fırat'ı bağlamak	(D)	Son çareye başvurmak.
Fırgat/Firkat	(A)	Ayrılık, dostlardan ve sevgiliden ayrılma.
Fiat	(A)	Fiyat.
Figān	(A)	Ağıt.
Figān düşmek	(K)	Evinden cenaze çıkmak, çok ağlamak.
Figānda zarda olmak	(K)	Feryat figān ederek acılı acılı ağlamak.
Firik	(A)	Buğdayın süt hali ile olgunlaşma hali arasındaki dönemi. Tarhananın kururken hamur hali ile kurumuş hali arası orta sertlik durumu.
Fistan	(A)	Elbise, tek parça kadın elbisesi.
Fişne	(A)	Vişne.
Fiştekleme	(A)	Kışkırtma.
Fitne	(A)	Kötü düşünceli, insanları birbirine düşüren.
Fitil (Fetil)	(A)	Saçta pişirilen mayasız yufka ekmeği.
Foter	(A)	Fötr şapka.

G		
Gabaat	(A)	Kabahat.
Gabal	(A)	Götürü, bir işin bitmesi üzerine anlaşma.
Gabı <u>h</u>	(A)	Kabuk.
Gada	(A)	Kötü olay.
Gadabela	(A)	Köy adı (Kadabela). Yeni adı Güngören'dir.
Gadar	(A)	Kader; kadar.

Gadası gelmek (K)	Belasını üstlenmek.
Gadasını almak (K)	Belalarını üstlenmek; birine gelecek kaza, bela ve derdin kendisine gelmesini ya da başkasına gitmesini dilemek.
Gadasız bellemek (K)	Dertsiz, tasasız sanmak; soysuz sanmak.
Gafil gada (A)	Hiç umulmadık anda, sorun çıkaran, her an kötülük beklenen.
Gafil (A)	Akılsız, anlayışsız, gerçeklerden habersiz. Çevresinde olup bitenlerin farkına varmayan.
Gaflet ile uyutmak (K)	Beklemediği bir zamanda, zayıf anında, hazırlıksız bir sırada yakalamak.
Gakko (Gaggo) (A)	Kardeş anlamındadır. Elazığ yöresinde genç, yiğit anlamında kullanılır.
Gah (A)	Kah. Bazen, kimi vakit, bazı bazı. "Gah ağlarım, gah gülerim"
Gahbe (A)	Kahpe.
Gahınç (A)	Kakınç, başa kakma.
Gahr (A)	Kahr, yok etme, mahfetime, perişan etme.
Gahr Çekmek (K)	Başkasının, elin kahrını çekmek.
Gahma (A)	Kalkma.
Gahpe (A)	Dönek, kaypak.
Gak (A)	Meyve kurusu.
Gakkırdah (A)	Kuyruk ve iç yağının eritilip süzildükten sonraki posası. Çorbalara katıldığı gibi güzel meze de olur.
Galem (A)	Kalem.
Galma (A)	Kalma.
Galeyser (A)	Karöser.
Galh (A)	Kalk.
Galhan (A)	Kalkan.
Gancıh (A)	Dişi.
Gancıeşek (A)	Dişi eşek.
Gancıit (A)	Dişi köpek.
Gam çekmek (K)	Kederlenmek, üzölmek.
Gam gasevet (A)	Keder, üzüntü, belalı kötölük; hepsi bir arada.
Gam kervanı (A)	Dertlerin, acıların, kötölüklerin ardı ardına sıralanma durumu.
Gam yeyip gam çekmek (K)	Bkz. Gam çekmek.
Gam yükü (K)	Kederlenmenin, üzölmenin getirdiği sorunlar.
Gamalah (A)	Ötmeyen, korkak, pısırik anlamında kullanılır. Keklik için kullanılır.
Gamga (A)	Kıymık, sıyrılmış ağaç kabuğu.
Gamlı yaşlı (K)	Dertlerin, acıların yaşla birlikte olması.
Gan (A)	Kan.
Ganere (A)	Kanarlara (Hayvan kesim yeri) gidesin anlamında kullanılır.
Gapı (A)	Kapı.
Gar (A)	Kar.
Gara (A)	Kara, siyah.
Garac (A)	Garaj.
Garagol (A)	Karakol.

Garamih	(A)	Karamuk. Siyah renkli dağ meyvesi. Bazı yörelerde böğürtlene verilen ad.
Garanfil	(A)	Karanfil.
Gardaş	(A)	Kardeş.
Gardaşlıh	(A)	Kardeşlik, yakın erkek arkadaş (kardeş gibi).
Garez	(A)	İftira.
Garez etmek	(K)	Yanlış, yalan söz söylemek, iftira etmek.
Garga	(A)	Karga.
Garı	(A)	Eş (bayan), karı.
Garış	(A)	Kargış'tan gelmekte. Beddua anlamında öz Türkçe'dir. Bir el uzunluğu, karış.
Garip olmak	(D)	Gurbette yalnız, kimsesiz olmak.
Garooş	(A)	Karakuş. Alıcı bir kuş.
Garöyk	(A)	Karahüyük, Garöğ, Garev diyenler de vardır. Arguvan'ın büyük köylerinden biri.
Gasavet	(A)	Kasavet, gam, üzüntü.
Gasnah	(A)	Kasnak, Halbur, elek, davulda tahta bölüm.
Gaş	(A)	Kaş.
Gater	(A)	Katar.
Gatıh	(A)	Katık, ayran.
Gatlamaç	(A)	Hamurun daire şeklinde açılıp bir yarısına iç konup diğer yarısının üzerine katlanıp sac üstünde pişirilmesiyle elde edilen pide çeşidi.
Gavañ	(A)	Kavak.
Gavur	(A)	Kafir, dinsiz olan; merhametsiz.
Gavur eli yurt olmak	(D)	Çok uzaklaşma sonucu sılayı unutmak, başka yerde kalmak.
Ga(v)uşma	(A)	Kavuşma. "Gavuşma" sözcüğündeki "v" harfi, "v" ile "u" arası bir sesle kullanılır.
Gayasa	(A)	Binek hayvanlarının palanının düşmemesi için kuyruğunun altından geçirilen deri kemer.
Gaybet	(A)	Gıybet, çekiştirme, dedikodu.
Gaygana	(A)	Omlet. Kızgın yağa yumurta kırılarak elde edilen yemek.
Gayfe	(A)	Kahve.
Gayım	(A)	Sağlam.
Gayırmañ	(A)	Kayırmak, tarafını tutmak.
Gayış	(A)	Deri kemer.
Gaylolma	(A)	Kabul etme, onaylama. (Gaylolmuyu, kabul etmiyor)
Gaymah	(A)	Kaymak.
Gayrı (gayri)	(A)	Artık; başka, diğer.
Gaysı	(A)	Kayısı.
Gaza	(A)	Savaş, cihat.
Gazata	(A)	Gazete.
Gaze	(A)	Kaza.
Gazel	(A)	Kuru yaprak. Sonbaharda kuruyup dökülen ağaç yaprakları.

Gazyaa (A)	Gazyaağı.
Gebük (A)	Köy adı.
Gece yarısı (A)	Zamansız.
Gecesi gündüzü bir olmak (D)	Her zaman birlikte olmak.
Geçi (A)	Keçi.
Geçidi bilmeden gölü boylamak (D)	Kendini bile bile zora koşmak.
Geçit aramak (A)	Kolayını, çıkar yolunu aramak.
Gede gede (A)	Gide gide
Gedik (A)	Tepe üstü.
Gedikten aşırarak (K)	Gurbete göndermek.
Gerilme (A)	Gerilme.
Geirme (A)	Genirme, geyirme.
Geesi (A)	Giysi, giyecek. Geesi püeri.
Gej (A)	Geç. (Bazı köylerde kullanılır.)
Gejgere (A)	Bkz. "Geşgere"
Gel gel etmek (D)	İstekli bir biçimde, çağırıyor gibi bakmak.
Geldük (A)	Geldik.
Geleneçe (A)	Gelene kadar.
Gelinbacı (A)	Yenge.
Gelin çiçee (A)	Gelincik.
Gelip geçenden sormak (D)	Mutlaka haber almayı istemek.
Gelöğ (A)	Gelincik, tarla sıçanı.
Gem (A)	Ata yön vermek için kullanılan ağızına, burnuna takılan bir düzenek. Atın "direksiyonu" sayılır.
Gemik (A)	Kemik.
Gemileri deryada kalmak (D)	Umudu kalmamak, beklentisiz duruma düşmek.
Gemileri devrilmek (D)	Umutları bir anda yok olmak; felakete uğramak.
Gencelmek (A)	Gençleşmek.
Gendi (A)	Kendi.
Gerneşme (A)	Çoğu kere esnemeyle birlikte yapılan vücudun tüm kaslarını kasarak yapılan uyanma hareketleri.
Geşgere (A)	Geşgere (bazı köylerde kullanılır). İki kol ve ortasına yük konacak büyüklükte tahta tablası olan iki kişi tarafından kum, toprak, taş vs. taşımaya yarayan gereç.
Geçti (A)	Geçti. (Bazı köylerde kullanılır.)
Get (A)	Git.
Getme (A)	Gitme.
Geveleme (A)	Ağızında dolaştırma.
Gevreme (A)	Aşırı kuruma.
Gevüş (A)	Geviş.
Gevüşe getme (A)	Toplu iş yaparken toplu türkü söyleme, koro söyleme.
Gey (A)	Giy.
Gezenlerden olmak (K)	Kapı kapı dolaşıp dedikodu eden; kötü yola düşenlerden olmak.

Gıç	(A)	Arka, bacak.
Gı(ğ)	(A)	Koyun keçi gübresi.
Gı(ğ)ratma	(A)	İple sıkıştırarak sağlamlaştırma.
Gıjırtı	(A)	Gıcırtı. (Bazı köylerde kullanılır.)
Gıldırcık	(A)	Gilikleme de denen bir yemek çeşidi. Küre şeklinde küçük köfte.
Gı(ğ)şamah	(A)	Kıpırdamak.
Gındıra	(A)	Göl kenarlarında, bataklık, sulak yerlerde yetişen bir saz çeşidi genellikle tarhana serim mevsiminde (yazın sonu) biçilir dama serilir, üzerine de tarhana serilir.
Gıraa	(A)	Kırağı.
Gırağ	(A)	Kenar anlamında kullanılır.
Gırçılı	(A)	Bkz. "Kırçılı"
Gırğ	(A)	Kırk.
Gırık	(A)	Kırık.
Gırmızı	(A)	Kırmızı.
Gısmet	(A)	Kısmet.
Gısrak	(A)	Kısrak, dişi at.
Gışaça	(A)	Kışa kadar.
Gıtlık	(A)	Kıtlık.
Gıyam gıyam	(A)	Etkileyici biçimde, kendini incitmeden.
Gıymat	(A)	Kıymet.
Gız	(A)	Kız.
Gidik	(A)	Keçi yavrusu, oğlak.
Güş	(A)	Geniş.
Gilgil	(A)	Küçük yuvarlak cisim, bir bitkinin tohumu.
Gilik	(A)	Yuvarlak.
Gilikleme	(A)	Bir şeyi yuvarlak küre şekline getirme. Bir yemek çeşidi.
Gine/gene	(A)	Yine, tekrar.
Gışı	(A)	Koca, erkek eş.
Goca	(A)	Eş (erkek), yaşlı.
Goca Nasireddin	(A)	Nasrettin Hoca.
Gocamak	(A)	Kocamak, yaşı ilerlemek, yaşlanmak, ihtiyarlamak.
Goç	(A)	Koç.
Goçağ	(A)	Yiğit, düşüşçü. İki kişi güreşirken tarafını tuttuğu güreşçiye "benim goçaam şu" denir.
Gofa	(A)	Kova.
Goğu	(A)	Koku.
Golan	(A)	Hayvana vurulan semer ya da palanı hayvana bağlayan düşmesini engelleyen kemer.
Golcağ	(A)	İş yaparken elbisenin kirlenmemesi için kola geçirilen, sağlam kumaştan yapılan , yarım kol şeklinde bez .
Goldere	(A)	Kurdale.
Goley	(A)	Kolay. (Goley gele!)

Gollik (A)	Kısa boylu.
Gonca gülünü andırmak (D)	Değerli tek varlığını (sevgilisini) yitirmek.
Gor (A)	Kor, bir araya toplanmış köz, bir dizi (Bir gor altın) (Sn. Mehmet Özbek, Koronun bu kökten geldiğini toplu, birlikte söyleme geleneğinin Türklerde çok eskiden beri var olduğunu söylemektedir.) Ayrıca türkülerde bırakmak, koymak anlamında kullanılan “koyar (mısın)” yerine “gor (musun)” kullanılır.
Gorh _{ana} h (A)	Korkak.
Gorh _{ma} h (A)	Korkmak.
Gosgoç (A)	Yabani bir bitkinin kökü. (Yer elmasına benzer daha sert ve pürüklü, kahverengi kabukludur. Çiçeği önceleri kırmızı büyüyünce beyazlaşır.) İlkbahar aylarında toplanır. Çiğ yendiği gibi pişirilerek de yenir.
Goşma _h (A)	Yanında görev vermek.
Goşulma _h (A)	Beraber yapmak; biri türküyü söylerken beraber söylemek.
Goya (A)	Güya.
Goyu (A)	Koyu.
Goyun (A)	Koyun.
Göbelek (A)	Mantar.
Göcek (A)	Gözcek de denir, gözlük anlamında kullanılır.
Göğ (A)	Gök, gökyüzü, sema; yeşil, mavi.
Göğe çekilmek (K)	Ölmek.
Gögül (A)	Gönül.
Gögünme (A)	Alevsiz içten içe yanma.
Gögnük (A)	Yanık.
Gök (A)	Yeşil.
Gökçek (A)	Güzel, hoş, sevimli.
Göksünü geçirmek (A)	İç sıkıntısı ve üzüntüsüyle derin soluk alıp vermek; böyle mi olacaktı, böyle olmamalıydı düşüncesini taşımak.
Göle düşmek (D)	Tuzağa düşmek; yanlış hareket etmek.
Gölek (A)	Küçük su birikintisi.
Gölü boylamak (D)	Bkz. Göle düşmek.
Gömme baca (A)	Yükseltisi olmayan.
Gönlü düşmek (K)	Aşık olmak.
Gönlü kocamamak (D)	Sevgisini daha yeniymiş gibi taşımak.
Gönlüne bağlamak (D)	İçten sevmek.
Gönlüne değmek (D)	İncitmek, kalbini kırmak.
Gönlünü çiğnemek (D)	Sevgisini reddetmek, onurunu kırmak, üzme.
Gönül bağlarının gülü kurumak (D)	Sevgilisini yitirmek.
Gönül defteri (K)	Yürekteki duygu.
Gönül eğlemek (D)	Oyalamak.
Gönül eğlencesi (K)	Mutluluk veren, neşelendiren, varlığıyla sevindiren.
Gönül kışı (K)	Aşk acısı.
Gönül kuşu (K)	Uçarı sevgili.
Gönül sazı (K)	Gönlümü eğleyen, oyalandıran.
Gönül yıkmak (D)	Onurunu incitmek, gücendirmek.
Gönüm (A)	Gönlüm.
Göre gitmek (A)	Görmeye gitmek, ziyaret etmek.

Görnee cılıma (A)	Görünür hale gelme.
Göveyn (A)	Bir yabani böcek.
Götün götün (A)	Arka arkaya, geri yönde.
Götürü (A)	Alışverişte toptan yapılan iş ya da pazarlık.
Göz etmek (K)	Göz ile işaret ederek çağırmak; istekli bakmak.
Göz göz olmak (D)	Parça parça olmak, kötü duruma düşmek.
Göz koymak (D)	Elde etmeyi kafasına koymak.
Göze (A)	Suyun kaynak yeri.
Gözel (A)	Güzel.
Gözemek (A)	Örülerek, dokunarak yapılmış giysilerin delinen yerlerini benzer bir iple öreerek tamir etmek.
Gözenek (A)	Pencere.
Gözlemek (A)	Batmak.
Gözleri oynamak (D)	İstekli, cilveli bakmak.
Gözleri yolda kalmak (D)	Özlemle gelmesini beklemek.
Gözlerinden sormak (D)	Çok ağlayıp yollarına bakmak.
Gözlerini ölçmek (D)	Gözlerinden ne demek istediğini anlamak.
Gözü elde olmak (D)	Sevgilisini bir yana bırakıp başka sevgililer aramak.
Gözü kalmak (D)	İstemek, imrenmek, beklemek.
Gözü olmak (D)	Bkz. "Göz koymak"
Gözü seğırtmek (D)	Geleceğı/olacağı sezmek, içine doğmak.
Gözünde kalmamak (D)	Bazı şeylerden vazgeçmek.
Gözünde koymak (D)	Elde etmek istediklerine engel olmak.
Gözünde (burnunda) tütme (D)	Hemen görmeyi istemek, çok özlemek.
Gözüne görünmek (D)	Hayal etmek, karşısında görmek.
Gözüne kan dolmak (D)	Çok ağlamak, üzülme; uykusuz kalmak.
Gözüne ot tıkmak (D)	Asıl kaynağını kurutmak. "Ot yolup da gözlerini tıkmalı."
Gözünü ellerde komak (D)	Sevgilisine karşılık vermeyerek başkalarını aratmak.
Gözünü süzdürmek (D)	Göz kapakları biraz düşük, kapalıymış gibi bakmak.
Gözünün yaşına çifte değirmen yapmak (D)	Çok ağladığını belirtmek.
Gözyaşı silmek (D)	Teselli vermek, rahatlatmak.
Gözyaşı taşmak (D)	Çok ağlamak.
Gözyaşı yemek (D)	Çok ağlamak.
Gözyaşına doymamak (D)	Sürekli hasretlik çekerek ağlamak.
Gözyaşıyla mektup yazmak (D)	Gelmesini çok istediğini duyurmaya çalışmak.
Gözyaşıyla yoldaş olmak (D)	Sürekli, gizli gizli ağlamak.
Guat (A)	Kuvvet.
Gubarma (A)	Kabarma, böbürlenme, şişme.
Gul (A)	Kul.
Guluç (A)	Sırt, her iki kürek kemiğinin arası.
Gunduru (A)	Bir buğday çeşidi.

Gunduru buğda	(A)	Beyazımsı, küçük taneli, yuvarlakça bir buğday türü.
Gunnacı	(A)	Hamile, kedi köpek gibi hayvanlar için kullanılır. İnsanda kullanılması hakaret içerir.
Gunnama	(A)	Kedi köpek gibi hayvanların doğurma eylemi için kullanılır.
Gurban	(A)	Kurban.
Gurcu	(A)	Sarışın güzel.
Gurh	(A)	Yumurtaya yatmış civciv çıkartmakta olan tavuk.
Gursağ	(A)	Kursak.
Gurt	(A)	Kurt.
Gurtlu	(A)	Yerinde duramıyor hareketli.
Gurtlama	(A)	Karıştırma. Zarar verecek şekilde ince ince uğraşma.
Gurup	(A)	Grup.
Gurulmak	(A)	Bkz. "Kurulmak"
Guş	(A)	Kuş.
Guşgana	(A)	Orta büyüklükte tencere.
Gutnu (kutnu)	(A)	İpekli kumaş.
Guyruğcıynı	(A)	Akrep. İnsan için hakaret anlamında kullanılır.
Guz	(A)	Gölgelik, güneş almayan yer; saklı yer.
Guzgun	(A)	Kuzgun, karakarga.
Guzlacı	(A)	Hamile.
Guzlama	(A)	Doğurma, yumurtlama.
Guzu	(A)	Kuzu.
Gübür	(A)	Artık, pislik.
Güç bela	(A)	Ancak, zorla.
Güççük	(A)	Küçük.
Güdük	(A)	Köpek yavrusu.
Güe	(A)	Güve.
Gügüm (Gügüm)	(A)	Yandan kulplu, boynu uzun genellikle bakırdan su kabı.
Gül alıp satmak	(D)	Neşelenecek, gülecek durumun olmadığını belirtir.
Gül bitirmek	(D)	Ortaya koymak, yetiştirmek.
Gül (gibi) kokmak	(D)	Tam zamanında istediği gibi olmak.
Gül yüzlü	(K)	Güzel sevgili.
Gülbenk	(K)	Gül gibi, gül gibi kokan. Toplu halde yüksek sesle dua etme; evliya yolunda Ali evlat neslinden olanların erkanda okudukları dua.
Güleneçe	(A)	Gülene kadar.
Gülenlere katmak	(D)	Mutlu etmek.
Gülleri açmadan solmak	(D)	Olgunlaşmadan, zamansız zarar görmek. "Açmadan güllerim soldu duydun mu?"
Gülleri açmamak	(D)	Sevdiği yanında olmayınca neşesi olmamak.
Gülom	(A)	Gülüm. "Gül kadar güzel olan sevdiğim" anlamında kullanılan bir ad.
Gülşen bağı	(K)	Gül bahçesi; güzel yer.
Gülü diken olmak	(D)	Beklediği gibi çıkmamak; kötü duruma düşmüş.
Gülü har olmak	(D)	Sevdiklerinden yana zarar görmek.
Gülü kurumak	(D)	Sevdiğini kaybetmek.
Gülünü dermek	(D)	Verimini almak.
Gümen (Güman)	(A)	Kuşku; beklenti, umut.

Gümen etmek (A)	Kuşku duymak; belirsiz beklenti.
Gümeni kalmamak (A)	Beklentisi kalmamak.
Gümgüm (Gügüm) (A)	Su kabı.
Gün (A)	Güneş.
Gün be gün (A)	Her gün, her an, gittikçe, gitgide.
Gün görmek (D)	Güzel yaşamak, mutlu günler geçirmek.
Gün saymak (D)	Kavuşmak için gelmesini beklemek.
Güncek (A)	Şemsiye.
Gündüzü gündüz gecesi gece olmamak (D)	İşlerin yolunda gitmemesi, her zaman dertlerle uğraşmak.
Gündöndü (A)	Ayçekirdeği.
Güneş yüz (K)	Sevgilinin ilham veren görüntüsü.
Güneyçiçee (A)	Bkz. "Gündöndü"
Gününi güne eklemek (D)	Zamanı uzatmak, çok bekletmek.
Gütme (A)	Yayma, otlatma; izleme.
Gütmek (A)	Takip etmek, peşinden gitmek.
Güz (A)	Sonbahar.
Güzel düşkünü (A)	Hercai gönüllü, her gördüğüne aşık olan.
Güzel hastası (A)	Bkz. "Güzel düşkünü"
Güzelin hası (A)	Güzeller güzeli, en güzel.
Güzelin koynuna çirkin soymak (D)	Zorla güzellik olmaz; kişiler dengi dengine olmalı.

H	
Ha demek (ha deyince) (A)	İstediklerinin hemen olmasını istemek.
Hacat (A)	Alet.
Hacet (A)	İhtiyaç.
Hacil düşürmek (A)	Utulacak duruma düşürmek, küçük düşürmek; mahcup etmek.
<u>H</u> açca (A)	Hatice.
Hak bilmek (A)	Kabul etmek, inanmak; saygı duymak, üstat bilmek.
Hak için söylemek (D)	Tanrı adına doğruyu söylemek.
Hakikatli yar (K)	İnanılır, güvenilir, dost sevgili.
Hakka tapmak (K)	İnançlı olmak, gerçeğe inanmak.
Haksız (A)	Hak sözcüğü tanrı ve adalet kavramlarıyla bağlantılıdır. Çok emek harcanan birinin vefasızlığında "haksız" sözcüğü kullanılır. Bu kırıncı bir biçimde değil, sitem biçimindedir. Sevgili de sevdiğinden beklediği ilgiyi bulamazsa aynı terimi kullanır. "Haksızlık" sevmemek, ilgilenmemek, ayrı durmak gibi kavramları barındırır. Haksız adam, haksız gelin gibi.
<u>H</u> ala (A)	Annenin kız kardeşi.
Halal (A)	Helal.
<u>H</u> albir (A)	Halbur, kalbur, orta büyüklükte gözeneği olan elek. Seyrek dokunmuş, iri taneli yiyecekleri ayıklamak için kullanılan, tahta çemberden bağirsak ve deriden yapılmış daire şeklindeki araç.
Halbura koyup elemek (D)	Özenerek seçmek.
Halda (A)	Halde.
Halden anlamaz (bilemez)	Durumundan haberdar olmamak.

(K)		
Haley	(A)	Halay.
Halep basması	(A)	Değerli kumaş.
Halka eylemek	(A)	Takmak. "Siteli koluna halka eylemiş."
Hallar	(A)	Haller, durumlar.
Hallik	(A)	Küçük taş, çakıl.
Hallik koymak	(A)	Aralarını doldurmak; az da olsa katkıda bulunmak.
Hamas	(A)	(Hamaz) Bir rüzgar türü, hortum.
Hamaz	(A)	Söz taşıyan, fitneci, dedikoducu.
Hambal	(A)	Hamal.
Hamır	(A)	Hamur.
Hamlama	(A)	Uzun süre dinlenmeden sonra çalışmayla kaslarda yorgunluk ve ağrı oluşması.
Hançer vurmak	(D)	İçten yaralamak, arkadan vurmak, incitmek. "Hançer vurup yar sinemi dağlama."
Hangı	(A)	Hangi?
Hanı	(A)	Hani?
Hanikey	(A)	Küçük hanım. (Kürtçe.)
Har	(A)	Kızgın; gül hastalığı.
Har olmak	(A)	Diken olmak.
Haraba	(A)	Bozulmuş, eskimiş, yıkık, viran, kırık.
Haraba gönül	(K)	İncitilmiş, kalbi kırılmış.
Haram olmak	(D)	Yararlanılamaz durumda olmak.
Harami/Haramı	(A)	Dağda, kırdı, ıssız yerlerde yol kesen, silahlı soygun yapan hırsızlar, haydutlar.
Harap	(A)	Bozuk.
Harap etmek	(D)	Kötü duruma getirmek, incitmek.
Harap olmak	(D)	Yararlanılamayacak duruma gelmek, zedelenmek, onuru kırılmak.
Harar	(A)	Büyük çuval, saman tarhana gibi hacimli, ağırlığı az cisimlerin taşınması ve saklanması için kullanılır.
Harc	(A)	Harç, sarf, gider, karşılık.
Harcı olmak	(D)	Dengi ,eşi olmak. Dengi, eşi olana layık görülme.
Harınan geçmek	(D)	Kızgınlıkla, söylenerek (sesli yakınmak); bir gürlütle, heyecanla geçmek.
Harik	(A)	Eski ayakkabı.
Harg (Hark)	(A)	Küçük su yolu.
Hark geçirmek	(A)	Yol uğratmak, görmeye çalışmak.
Harman etmek	(A)	Hasat; verimini almak.
Harman yeli sanmak	(D)	İşe yarayacak, yararlı sanmak.
Has bahçe	(K)	Güzel yer; içinde sadece tek hükümdar olan Tanrı'nın veya sevgilinin bulunduğu gönül; hükümdara özgü olan bahçe.
Hasa	(A)	Beyaz renkte dokunmuş gömleklik kumaş, Amerikan bezi.
Hasa bezi	(A)	Kaliteli, beğenilen.
Haset	(A)	Kıskaç.
Hasey	(A)	Hasan, Hüseyin isimliilerin çoğunun lakabı.
Hasret dağlamak	(D)	Ayrılığına katlanmak.

Hasretiyle yanmak (D)	Kavuşmayı beklemek; çok özlemek.
Hasretle doldurmak (D)	Özletmek.
Haste (A)	Hasta.
Hatır bilmez (D)	Gönül derdinden anlamaz.
Hatır yıkmak (D)	Sözle incitmek, (kalbini/gönlünü).
Hatirine değmek (A)	Üzmek.
Hatirlenmek (A)	Küsmek.
Havada yürümek (D)	Yüksekten uçmak, gözü yükseklerde olmak.
Havadis (A)	Haber.
Haval(e) etmek (D)	Devretmek, başkasına göndermek; onun cezalandırılmasını, yargılanmasını istemek. "Seni havalettim İmam Cafar'a."
Havar (A)	İmdat, gelin, yetişin, yardım anlamında kullanılan yardım isteme ünlemi.
Havla (A)	(Halva) Helva.
Hayale belemek (D)	Hayalinde yer vermek; sürekli hayal etmek.
Hayali gözlerinden gitmemek (D)	Hep görmek istemek, aklından çıkarmamak; görür gibi olmak.
Hayalinde mihman etmek (D)	Hayaline yerleştirmek.
Hayaline yatıp düşünde görmek (D)	Aklından çıkarmamak; rüyasında birlikte olmak.
Hayın (A)	Hain, kötü niyeti olan (kimse).
Hayledem (A)	Hayli (oldukça) - dem (içki) anlamındadır. Bu sözcükler kaynaşarak "hayledem" biçimini almıştır.
Haylı (A)	Hayli, çok.
Haylım yar (A)	İş türkülerinde başlangıçta kullanılır. El değirmeninde bulgur çekmekte, harmanda, ekin biçmede ahenkle söylenen bir formdur.
Hazeran (A)	Binlerce.
Hazetme (A)	Sevme, hoşlanma.
Hazlanguç (A)	Ucunda üçgen sivri metal bulunan uzun değnek hayvan idare etmekte kullanılır.
Hee (A)	Evet.
Heç (A)	Hiç.
Heçmedeesi (A)	Hiç değilse.
Heebe (A)	Heybe. At, eşek vb. binek hayvanlarının eyeri üzerine geçirilen veya omuzda taşınan, içine öteberi koymaya yarayan, kilim veya halıdan yapılmış iki gözlü torba.
Hedik (A)	Kaynatılmış buğday ya da nohut.
Helbe (Helbet) (A)	Hiç şüphesiz, kuşkusuz, her halde.
Hele (A)	Madem, madem ki, hiç olmazsa, her şeyden önce. Karşıdakini isteklendirmek için kullanılan sözcük.
Helele (A)	Hele hele.
Helke (A)	Tahta kova.
Helleme (A)	Küçük hayvanları bir cismi sallayarak kovalama.
Helli (A)	Hızlı.
Hergimat (A)	Üç ya da dört metal dili ve sapı olan harmanda sap atmaya yarayan alet, dirgen.
Hergülük (A)	Bir bitki kökü, (gosgoç gibi) Malatya merkezde pisik daşşaa derler.
Heri (A)	Seslenme ünlemi; ağır, yavaş anlamına gelse de, sanatçının iradesiyle ya da

		söyleyiş özelliğiyle şekillenmiş bir katma sözcük olduğu düşünülmelidir.
Herk	(A)	Nadasa bırakılmış tarlanın sürülmüş hali.
Herkeş	(A)	Herkes. Her kişi'nin hızlı söylenerek yuvarlanmış halidir.
Herle	(A)	Un yağ ve tatlıyla yapılan yumuşak kıvamda helva.
Hers	(A)	Hırs.
Heyirsiz	(A)	Hayırsız.
Heyket	(A)	Hikaye, masal.
Hezen	(A)	Odaların üzerini kapatmakta kullanılan ağaçlar.
Hımirtlek	(A)	Kıkırdak.
Hınik	(A)	Burnundan konuşan.
Hırtlık	(A)	Nefes borusu, trakea, boğaz anlamında da kullanılır.
Hısım	(A)	Akraba.
Hışirik	(A)	Çer çöp, samanın irisi.
Hışnama	(A)	Ezme.
Hıyar	(A)	Salatalık.
Hidayet	(A)	Doğru yol, hak olan Müslümanlık yolu.
Hilal		Yeni ay; ayın en ince, yay gibi olduğu biçim. İnce ve düzgün (kaş).
Him	(A)	Temel.
Himmet Etmek	(K)	Yardım etmek; emek vermek.
Hin dee	(A)	(İn dee) Sayılmaz.
Hoğdur	(A)	Şaşkınlık ifade eden ses, aman Allah'ım gibi.
Hoğlama	(A)	Kovalama.
Hollik	(A)	Sümük.
Hon	(A)	Belli aralıklar ve bölümler halinde biçilen ekinin bölümlerinin adı.
Hon dörmek/dermek	(A)	Ekin biçme işi.
Honcu	(A)	Ekin biçen (kimse); ekin biçenlerin başı.
Hor	(A)	Kötü; değersiz.
Horus	(A)	Horoz.
Hoşo(ğ)	(A)	Hoşaf.
Hotik	(A)	Zıkkım anlamında kullanılan beddua içeren bir söz; ekşinin daha ekşisi, acının daha acısı.
Hoylum yar	(A)	Bkz. "Haylım yar"
Hoyrat	(A)	Kaba; kırıcı.
Högke	(A)	Ağlamaktan önceki duygu hali, öfke.
Hölemez	(A)	Bir bitki. Mavi çiçekleri ve sedefe benzeyen yaprakları olan, beyaz renkli deve diken bitkisi.
Hu	(K)	Allah. Sufilere göre tanrının en büyük adıdır. Alevi Bektaşiler "Hü" biçiminde söylerler.
Hurdahaş	(A)	Bozulmuş, darmadağın olmuş.
Huri melek	(K)	Melek kadar güzel, iyi. (Kızlar için kullanılır.)
Hurma	(A)	İğde için kullanılır, küçüğüne dilki hurması, irisine sultan hurması denir.
Hü	(A)	Bkz. "Hu"
Hüda (Huda)		Tanrı, Allah; sesleniş.
Hüsn		Güzel, iyi, güzellik, iyilik.

Hüsnü ala	(A)	Yüce duygulara sahip güzel.
-----------	-----	-----------------------------

İ		
İlgit	(A)	Yavaşça, hafif.
İlcah (İlcak)	(A)	Ilık.
İraf alma	(A)	Dut mevsiminde toplu ürün alma.
İrağbet	(A)	Rağbet.
İrahat	(A)	Rahat.
İrahmet	(A)	Rahmet.
İrak	(A)	Uzak.
İrazı	(A)	Razı.
İrgalamak	(A)	Sallamak, sarsmak.
İrbaham	(A)	İbrahim.
İrgat	(A)	Amele, işçi, tarım işçisi.
İrıza	(A)	Rıza.
İsıtma	(A)	Sıtma, ateş yükselmesi.
İsmarlamak	(A)	Haber salmak, sevdiğini dile getirmek, gel diye haber salmak, gel beni götür diye haber salmak; başkasına gelin olup hala bir başkasına umut vermek.
İşılak	(A)	Aydınlıklı, güleç.
İşıma	(A)	Aydınlanma.
İşmar (İşmar)	(A)	İşaret.

İ		
İbabop	(A)	İbibik kuşu.
İbicek	(A)	İbicek atma, yazı tura gibi yüzde elli kazanma oyunu.
İçcak	(A)	Sıcak.
İflah	(A)	Kurtuluş.
İğdiş	(A)	Erkeklik bezleri çıkarılarak veya burularak erkeklik görevi yapamayacak duruma getirilmiş (hayvan ve özellikle at). Verimsiz, çorak.
İğlemek	(A)	İnlemek.
İki yüzden gülmez	(D)	Çok acılar çeker, hem bu dünyada hem öbür dünyada gülmez.
İkrar	(A)	Söylemek, söz vermek.
İkrarı aman	(K)	İnanıldığını söylemek.
İlazım	(A)	Lazım.
İleen	(A)	Leğen.
İlenme	(A)	Söylenme.
İlvan	(A)	Süs, desen.
İmam Cafar	(A)	İmam Cafer Sadık. Günümüzde dünyada Şiilik-Alevilik olarak adlandırılan Caferilik mezhebinin kurucusu, 12 İmamların 6. sıdır. İmam Cafer Sadık, Hanefilik denen grubun imamı, İmam Azam'ın da öğretmenidir. Çok zeki, bilgili, ileriye gören bir kişiliğe sahiptir.
İmcek atmak	(A)	Bağlamak. "Bugün şansıma imcek attım."
İnayet	(A)	Yardım, ihsan, iyilik, lütf. Gözetme, kayırma. İnsanları rahata kavuşturmak için Allah'ın yapmış olduğu doğaüstü bağış veya yardım.
İnekmeme	(A)	Kertenkele.

İntizar	(A)	Birinin gelmesini, bir şeyin olmasını bekleme, gözleme; ilenme, beddua, inkisar.
İntizar etmek	(K)	Beddua etmek; kırılmak, gücenmek.
İradiyoğ	(A)	Radyo.
İrahat	(A)	Rahat.
İrahmat	(A)	Rahmet.
İramazan	(A)	Ramazan.
İrasgelme	(A)	Rastlama.
İrbaam	(A)	İbrahim.
İrebiye	(A)	Rabia.
İreçel	(A)	Reçel.
İrenk	(A)	Renk.
İreyhan	(A)	Reyhan.
İrezil	(A)	Rezil.
İsbat	(A)	İspat.
İsdanbil	(A)	İstanbul.
İsmaal	(A)	İsmail.
İsot	(A)	Biber.
İşdi	(A)	İçti. (Bazı köylerde kullanılır.)
İşgillenme	(A)	Şüphelenme.
İşgög	(A)	İç güveysi.
İşlik	(A)	Gömlek.
İşmar (İşmar)	(A)	İşaret.
İt üzümü	(A)	Yabani küçük üzüm, ufak tefek insan için lakap olarak kullanılır.
İzar	(A)	Kadınların kullandığı bir başörtüsü.

K		
Kaa	(A)	Kahya.
Kaaz	(A)	Kadınlar için kullanılır. "Kaaz anam"
Kabala	(A)	Bkz. "Götürü"
Kab-kacak	(A)	İrili ufaklı mutfak malzemesi.
Kada	(A)	Bela ile berber kullanılır. Uğursuz anlamında bir kalıbın parçası.
Kadabela	(A)	Bkz. "Gadabela"
Kada almak	(D)	Bkz. "Gadasını almak"
Kadir Mevla	(K)	Gücü sonsuz tanrı.
Kaim etmek	(A)	Sağlamlaştırmak, güçlendirmek.
Kalbur	(A)	Buğday elemek için kullanılan araç.
Kalık (Galıh)	(A)	Evlenmemiş. Evde kalmış.
Kam	(A)	Dilek, yol.
Kamer	(A)	Ay.
Kamet	(A)	Boy, boy bos, endam; namaza başlama işareti, namaz kılmak için okunan ezan.
Kamet eylemek	(K)	Elleri karının üzerinde bağlamak.
Kanatlı kapı	(K)	Kanatlı kapı, konaklarda, evlerde iki yana açılan büyük giriş kapısıdır. Çift kapı.
Kan yaş dökmek	(D)	Çok ağlamak.
Kanı akmak	(D)	İçi gitmek; içten içe üzülme. "Elleri gördükçe akıyor kanım."

Kanı kaynamak (D)	Sevgisini belirtmek, sevgisi taşmak.
Kanına ekmek doğramak (D)	Utulacak duruma getirmek, ölümü isteyecek durumda.
Kanına girmek (D)	Kötü duruma düşürmek.
Kanını almak/sormak (D)	Temel dayanaktan yoksun bırakmak. "Cesette kanımı sordu dert benim."
Kani (A)	İnanmış, kanaat eden.
Kanlı düşman (K)	Kan davası olan, uğruna cinayet işlenen.
Kanlı olay (K)	Ölü ya da yaralı olan olay.
Kanlı salaca (A)	Eceli ile ölmemiş (zamansız ölmüş) kişinin cenazesi.
Kapısından tabip eksik olmamak (D)	Her zaman hasta ve dertli olmak.
Kapısını çalmak (D)	Yakınında bulunmak, yakın olmak.
Kara bağlamak (D)	Yas tutmak.
Kara bahtı çınlamak (D)	Kötü haberleri gelmek.
Kara bulut (K)	Engel.
Kara çalı (K)	Cılız, verimi alınmış. "Nesine varayım kara çalının."
Kara gün (K)	Zor ve kötü yaşam.
Kara kına (K)	Yaslı olduğunu belirten, yas işareti.
Kara tahta izi belli olmak (D)	İşlerin yolunda gitmemesi, her yerde engelle karşılaşma.
Kara yazı (K)	Kötü talih, kötü haber.
Kara yel (K)	İmdat beklentisi.
Karalı yazmak (K)	Kötü haber bildirmek.
Karamık (karamuk) (A)	Siyah renkli dağ meyvesi; bazı yörelerde böğürtlene verilen ad.
Karanfil ekip gül ekmek (D)	Zor işten vazgeçip kolayına kaçmak.
Karanlığa/karınlığa kalmak (D)	Geç kalmak.
Karar (A)	Durma, devamlılık. Ölçülü olma durumu. Rahat olma.
Kararmış ufuk (K)	Geleceği belirsiz.
Karcı (A)	Gurbete çalışmaya kazanç elde etmeye, kar etmeye giden.
Karcı eylemek (K)	Gurbete çalışmaya göndermek.
Kargı dikmek (D)	Düğün bayrağı; düğünün başladığını simgeler.
Karhan (A)	Karahan.
Karı dizlemek (D)	Karı yara yara yürümek.
Karına zıkkım düşsün (D)	Gerekli değil, isterse zehir olsun; istememek.
Karında (A)	Zarar etmez.
Karış karış dolaşmak (D)	Heryeri gezmek; aramak.
Karış vermek (Kargış) (D)	Beddua etmek, kötü durumlara düşmesini istemek.
Karlı dağın ardına atmak (D)	Uzak, engebeli yerlere göndermek; zor durumda bırakmak.
Kaş kaşa bitmek (D)	Karşısında olmak.
Katar katar (K)	Dizi dizi, birbiri arkasına dizilmiş.
Katarlanmak (A)	Katar durumuna gelmek, arka arkaya gelmek.
Kavim kardeş (K)	Yakın akraba, eş – dost.
Kavurga (A)	Buğdayın sac üstünde kavrulmuş elde edilen ürün.

Kaygılara dalmak (D)	Kuşkulu düşünmek.
Kayım (A)	Sağlam.
Kayıt olmak (D)	Yerine ulaşmak, yerinde olmak. “Şarkışla’ya kayıt olduk...”
Kaymak (Gaymah) (A)	Yakmak. “Ataşı kaydım”.
Kaynayıp coşmak (D)	Sevinç gösterisinde bulunmak, neşelenmek.
Kaynayub (A)	Kaynayıp.
Kavil (A)	Söz, sözleşme, anlaşma.
Kazık atmak (D)	Aldatmak, zarara uğratmak.
Kebaba dönmek (D)	Kötü duruma düşmek.
Kebap eylemek (D)	İçten, yakarcasına, şiddetli acı çektirmek.
Keçe (A)	Yünden sıkıştırılarak yapılmış, yere serilen sergi.
Kef (A)	Kaynatılan, pişirilen bir şeyin artık olarak kabul edilen sınırlarak atılan köpüklü bölümü. Bazı insanların konuşurken dudaklarının kenarlarında biriken köpükler.
Kefleme (A)	Tehdit etme.
Kegür (A)	Saplı süzgeç.
Kehan (A)	Çapalama.
Kekeç (A)	Kekeme.
Kekiç (A)	Çekiç. Kuş gagası. Çekicinin hareketleri ile kuş’un hareketleri arasında benzerlikten yola çıkılarak bu isim verilmiş olabilir.
Kekliğini vurmak (D)	Kendi sevdiğini incitmek, zarar vermek.
Kekme (A)	Gagalama.
Kelam (A)	Söyleyiş biçimi, söyleme. Söz, cümle, birkaç cümleden oluşan ve başlıbaşına bir maksadı dile getiren paragraf, nutuk. Başta Tanrı’nın varlığı, birliği, peygamberlik ve ahiret olmak üzere İslamiyetin ana ilkelerini konu edinen bilim.
Kelep (A)	Sarmal, birbiri üzerine kıvrılma, genişleyen daireler halinde kıvrılma, yılanın ya da kalın ipin halkalar halinde sarılması.
Kelepçe etmek (D)	Kendine bağlamak.
Kelik (A)	Küçük ayakkabı.
Kem (A)	Çivi; kötü.
Kemal (A)	Bilgi ve erdem bakımından olgunluk, yetkinlik, erginlik, eksiksizlik; en yüksek değer.
Kemalını taşlamak (D)	Değerli varlıklarını, kişiliğini kötülkemek, onuruyla oynamak, iftira etmek.
Kement atmak (D)	Tuzak kurarak kendine bağlamaya çalışmak.
Kementi olmak (D)	Değerli varlığı olmak.
Kemis (A)	Bakırdan yapılan süzgeç.
Kemlik (A)	Kötülük.
Kendi başına (A)	Kimseye danışmadan, kendince.
Kendi kabrini/kuyusunu kazmak (D)	Kendi kendine zarar vererek kendi sonunu hazırlamak.
Kendi vatanında gurbette olmak (D)	Kimsesiz, çevresiz kalmak.
Kendini bilmek (D)	Bilgili, onurlu, kişilikli olmak.
Kendini naza çekmek (D)	Kabul edecekken işi uzatmak, naz etmek.

Kendir	(A)	Sağlam kalın ip.
Kenger	(A)	Bir ot, sakız.
Kenkil (Kenkül)	(A)	Kakül, saçın yüze dökülen bölümü, perçem.
Kepenek	(A)	Kelebek, çobanların kullandığı kelebeğe benzer, keçeden yapılmış giysi.
Kepkepi	(A)	Ufak çivi.
Kerbela		Irak'ta, Bağdat'ın güneybatısında bulunan Şiiler'in kutsal saydığı bir şehir. Şehrin önemi, Hz. Ali'ni eşi Fatıma ile oğlu Hüseyin ve yanındakilerin Emevi Halifesi Yezid'in güçleri tarafından öldürüldüğü Kerbela olayı ile başlar. Kerbela olayı Müslümanlıkta yüzyıllar boyu unutulmaz derin bir yara açmıştır.
Kerem	(A)	Bağışlama anlamında kullanılır. Soyluluk, büyüklük, ululuk, asalet. İyiylik, lütuf, bağış.
Kerem Kani	(K)	Kerem kaynağı, lütufeden, eli açık olan, bağışlayan, cömert, verimli olan. Allah'ın sıfatı.
Kerkinme	(A)	Üzerine çıkacakmış gibi yapma.
Kerme	(A)	Kabuk, yaranın kabuğu için kullanılır. Ayrıca ağaçlardan kabuk şeklinde kaldırılan hayvan gübresi için de kullanılır.
Kert	(A)	Kıvrım. Aşama.
Kervan olmak	(D)	Büyük iş sahibi ve varlıklı olmak.
Kervankıran	(K)	Zühre Yıldızı, Venüs, Çoban Yıldızı, Çolpan Yıldızı, Sabah Yıldızı, Sarı yıldız. (Yön bulmak için kullanılır.) Zühre yıldızı, parlaklığıyla ortalığı öyle bir aydınlatır ki, sabah olduğu sanılır. Bu yanlıtan aydınlığa eskiler, subh-ı kazib (yalancı sabah) derlerdi. Oysa biraz sonra havanın değişmesiyle etraf yine karanlığa bürünecektir. Bu yalancı sabaha aldanıp yola çıkanlar havanın tekrar kararmasıyla haramiler tarafından saldırıya uğradıklarından bu yıldızın adı kervan kıran'dır.
Kervankırandan geri kalmak (D)		Geç kalmak, zamanında yola çıkamamak.
Kese	(A)	Para cebi. (Keze) Kısa yol. Kestirme.
Kesek	(A)	Kurumuş, iri parçalar halinde çamur.
Keten	(A)	Keten beyaz başörtüsüdür. Başın arkasından uzatılıp bele kadar bırakılır.
Keven	(A)	Hayvan yemi olarak toplanan dikenli bir bitki, geven.
Keyfeni	(A)	Yemek pişirme işinin sorumlusu.
Keyfini getirmek	(D)	Güzel ve eğlenceli zaman geçirmesini sağlamak. Onun isteklerine göre hareket etmek, isteklerini gerçekleştirmek.
Keziban	(A)	Kezban.
Kınalı keklik	(K)	Süslü, gösterişli sevgili.
Kınalı parmağın beşi	(K)	Her şeyi ile. "Kınalı parmağın beşimi değdi."
Kınalı yağlık	(K)	İşlemeli, süslü mendil.
Kınında oynamak	(D)	Kavga istemek.
Kırat	(A)	Dirhem'in on altıda birini ifade eden eski bir ağırlık ölçüsü. On iki kilogramlık tahıl ölçüğü: "On kırat buğda"; Kır at, beyaza az miktarda siyah karışmasından oluşan renkte at.
Kırçılı	(A)	Taşlı, çakıllı.
Kırık telden çalmak	(D)	Kötü, karamsar duygular dile getirmek.
Kırk dili olmak	(D)	Çok konuşmak; lafçı.
Kırklar	(K)	Kırk kişilik evliya toğluluğu.

Kırklar ile bir olmak (K)	Alevi Bektaşi geleneğinde “Kırklara Karışmak”; biri kırk kırkı bir olmak.
Kırmak (A)	Kesmek, tıraş etmek.
Kırmızı gül (K)	Değerli, güzel, gösterişli.
Kırmızı gül ile açmak (D)	En değerli en güzel armağanı ile onurlandırmak. “Kırmızı gül ile açtım ben seni.”
Kırmızılar giymek (D)	Gösterişli, kışkırtıcı, davetkar giysiler giymek.
Kırtıl (A)	Yayla kirası.
Kısmetini aramak (D)	Geçimini sağlamaya çalışmak.
Kısmetini kaldırmak (D)	Gurbete gitmesine neden olmak.
Kıya kıya yürümek/ Kıyam kıyam (D)	Cilveli, öldüresiye bakışla yürümek.
Kız gibi (K)	Bakırlığı üstünde, yıpranmamış.
Kız gelinden kutlu olur (D)	Bakir, saf olma durumu.
Kızlar içini aramak (D)	Bulunmaması gereken yerde bulmaya çalışmak. “Anamda arasın kızlar içini.”
Kızan (A)	Çiftleşme dönemi gelmiş köpek.
Kilit (A)	Anahtar yerine kullanılır.
Kimi gaybetime kimi yüzüme (D)	Açıktan ya da gizliden aleyhinde bulunma.
Kirpik	Kirpik.
Kirpikleri kaşına değmek (K)	Uzun kirpikli olmak.
Kire (A)	Killi toprak.
Kirtik (A)	Kirtik diye de kullanılır. Küçük bir parça.
Kirpit (A)	Kibrit.
Kişeleme (A)	Tavuk kuş gibi hayvanları kovalama.
Kişifleme (A)	Gözetleme, gizlice izleme.
Kışkırtma (A)	Kışkırtma.
Kitabı kalkmak (K)	Yaşı sona ermek. (Kırk gün kuran okunmasından sonra.)
Kitabı konmak (K)	Ölünün ardından kuran okunması, dua edilmesi.
Kitleme (A)	Kilitleme.
Kodu (A)	Koydu.
Koğdurmak (A)	Kovalamak, koşturmak. “Eşşee koğdura koğdura geldim”
Koğlama (A)	Koğlaşma, dedi kodu yapma.
Koşuşu (A)	Komşu.
Koklanmadık gül (K)	Yeni, taze, bakir.
Kokusu olmadık gül (K)	Verimsiz, değersiz, değerden düşmüş.
Kokusunu almak (D)	Haberini beklemek; özlemek.
Kokusunu dağıtmak (D)	Haber göndermek, yaymak.
Kokuşmuş (A)	Koyunun süt vermektan ve doğurmaktan kesilmiş hali.
Kol (A)	Organ.
Kolcak (A)	Kola takılan siyah renkte korunak. Kolun ve kola giyilenin kirlenmesini, sürtünmesini önler; kolluk.
Kolla(n)mak (A)	Omuzlamak; korumak.
Komaz (A)	Koymaz, izin vermez, istemez.

Kor (gor)	(A)	Sıra, dizi.
Koşam	(A)	Avuç. “Bir koşam buğday verdim”
Koyak	(A)	Kuytu, kolay kolay ulaşılamayan yer. Vadi, dere; üstü açık etrefi çevrilmiş yer, çukur.
Koynunda gezdirmek (D)		Armağanımı esirgeyerek saklamak.
Koyudan	(A)	Gölgeden.
Koyultmaç	(A)	Çobanların taze sütü hızla soğutarak yaptıkları kıvamlı süt konsantresi.
Koyun olup melemek (D)		Acısıyla feryat etmek.
Koyungözü	(A)	Papatya.
Koz	(A)	Ceviz.
Koz bölmek	(D)	Hesaplaşmak.
Köcek	(A)	Asma kilit. Köceği açan anahtara da kilit denir.
Köle olmak	(D)	Ona ait olmak, yanında bulunmak.
Kölge	(A)	Gölge.
Kölük	(A)	Boynuzsuz (keçi).
Kömbe	(A)	Börek.
Kömür gözlü	(K)	Kara gözlü, değerli.
Köprü olmak	(D)	Emrine amade (hazır) olmak; aracı/yardımcı olmak.
Köpüç	(A)	Çamaşır yıkılırken suyunu sıkmaya ve kirini çıkarmaya yarayan çamaşırı bir zemin üzerinde dövmeye yarayan tahta, bir sapı ve gövdesi bulunan takoz benzeri alet.
Kör kader	(K)	Güldürmeyen, işlerinin düzenli gitmesini engelleyen talih.
Kör yılan soksun/vursun (K)		Büyük felaketle karşılaş, zehirlen.
Körlek	(A)	Yavan, verimsiz, çöşkısız.
Körpü	(A)	Köprü.
Kösleme	(A)	Kapı arkasına bir ağaç dayayarak açılmamasını sağlama.
Kösme	(A)	Başat koyun. Sürünün önünden gidip sürüye yol gösteren en yaşlı ve tecrübeli koyun. Köseme diye de söylenir.
Kösöğü	(A)	Yakılıp söndürülmüş odun, ağaç.
Köstek	(A)	Kapı arkasına dayanan destek. Estek-köstek diye, falan-filan anlamında da kullanılır.
Köstün	(A)	Köstebek.
Kösmeli	(A)	Boynuzsuz koyun.
Köşmen	(A)	Şişman, tombul, tıknaz. (Türkü metinlerinde “aşağıdan gelir benim köşmelim” olarak da görülür.)
Köycüçüğü	(A)	Serçe.
Köynek	(A)	Gömlek, atlet yerine kullanılan üste giyilen çamaşır.
Köz ile yakmak (D)		Dağlamak, acısını dindirmek.
Kudret	(A)	Kuvvet, takat, güç. Allah’ın ezeli gücü.
Kudretten	(A)	Allah’tan, Allah yapısı, doğuştan, insan eli değmeden.
Kudretten kaşı gözü sürmeli olmak (D)		Doğuştan güzel, tanrı vergisi güzellik.
Kul eylemek (D)		Kendine bağlamak, muhtaç etmek.
Kul olmak (D)		Bağlanmak, muhtaç olmak.
Kulu hayli komaz (K)		Bir zaman, bir süre bırakmaz uğraştırır. “Kulu hayli komaz gamdan kederden.”
Kuluncuna dökmek (K)		Saçını sırtından aşağı bırakmak.

Kulunç	(A)	Sırt.
Kumaş aba giydirmek	(D)	Minnet altında bırakmak.
Kumdan kuma savurmak	(D)	Oraya buraya dağıtmak, atmak.
Kumdan duvar örmek	(D)	Sağlam temele dayandırmadan iş yapmak; eğreti.
Kuran okutmak	(D)	Ölümünü beklemek. "Ölüyüm sevdiğim bir kuran okut."
Kurban eylemek	(D)	Feda etmek, harcamak.
Kurban vermek	(D)	Uğruna canını feda etmek.
Kurşun sıkamak	(D)	Kötü, ağır söz ile incitmek; içten yaralamak.
Kurt olmak	(D)	Yareye, cana kurt düşmesi, rahatsız olmak.
Kuru selam	(D)	Etkisiz sevgi, yüzeysel.
Kuru taramak	(D)	Önemsememek.
Kuru yerde yatmak	(D)	Bakımsız yerde bulunmak.
Kurulmak	(A)	Kasılmak, böbürlenmek, övünür biçimde davranışlarda bulunmak.
Kuş kadar olamamak	(D)	Becerisizlik ifadesi.
Kuş olmak	(D)	Nerede olacağı, ne yapacağı belli olmamak.
Kuşlarla uçup gitmek	(D)	Terk edip uzaklaşmak, belirsiz bir yola gitmek.
Kutlu	(A)	Uğurlu, hayırlı, mübarek.
Kutnu/Gutnu	(A)	Pamuk ya da ipekle karışık pamuktan dokunmuş, kalın, ensiz kumaş.
Kutnu giymek	(K)	Değerli, pahalı kumaş giymek; zenginlik belirtir.
Kuz	(A)	Bkz. "Guz"
Küflet	(A)	Aile, aile bireyleri; eş.
Küğre	(A)	Kırve. Sünnet olan çocuğun sünnetini üstlenen ve o aile ile dostluk (Peygamber dostluğu) kuran kişi.
Kül eylemek	(D)	Çok kötü duruma düşürmek.
Kül olmak	(D)	Felakete uğramak, her şeyini kaybetmek.
Külbe	(A)	Çapa, tek ağızlı kazma, bahçe çapalamaya yarar alet.
Küldöken	(A)	Kadın eş için kullanılır.
Külek	(A)	Tahtadan yapılan silindirik şekilde kap. Yağ, yoğurt, süt gibi gıdalar saklandığı gibi hacim ölçüsü olarak da kullanılır.
Küllük	(A)	Ekmek pişiriminin sonunda artan hamurun bir sini içerisinde birazda tatlandırılarak ocağın sonuna, yani külüne gömülerek yavaş ve uzun süre pişirilecek elde edilen köy pastası.
Külü göğce çıkmak/savrulmak	(D)	Ölmek, yok olmak.
Külüng	(A)	Taşları, kayaları parçalamakta kullanılan ucu sivri balyoz, taşı kazması.
Küp	(A)	Testi.
Küpe	(A)	Kupa, bardak. " Bir küpe çay içtim"
Küreleme	(A)	Bir şeyi sıyırıp atma, daha çok kar için kullanılır.
Kürtük	(A)	Kar yığını.
Kürük	(A)	Eşek, at, katır gibi hayvanların yavruları için kullanılır.
Küsülü	(A)	Küskün, dargın, iki kişi arasında dargınlık durumu.
Küşne	(A)	Hayvan yemi olarak kullanılan bir tahıl.

L		
Laam	(A)	Lağım.
Laap	(A)	Lakap.

Laalanma	(A)	Alay etme. “ beniminen laalanıyı.”
Lafcı	(A)	Konuşkan, söz gezdiren.
Lal	(A)	Dilsiz.
Lal olmak	(D)	Dili tutulmak, konuşamaz duruma gelmek.
Lale sümbül yerimesi (yürümesi) (K)		Birçok yerde lale ve sümbül çiçeklerinin açılması.
Lallik	(A)	Sağır dilsiz.
Laylon	(A)	Naylon.
Leen	(A)	Leğen.
Lenger	(A)	Yayvan ve kenarları geniş, büyük bakır kap. Fötr şapka yöreye ilk geldiğinde lengere benzetilmiştir. Bu nedene “lengeri fötr şapka” olarak da yörede anlam kazanmıştır.
Levent	(A)	Balyoz.
Ley	(A)	Kadınlara “Ley” hitabı yapılır. (Kürtçe)
Leymin	(A)	Limon.
Libas	(A)	Elbise, entari, giysi. Bugün Türkçede tekil olarak kullandığımız “elbise” sözcüğü aslında “libas”ın çoğuludur.
Likleme	(A)	Tırıda koşma.
Loda	(A)	Buğday yığımı, sürülmüş savurmaya hazır harman yığımı, ot yığımı.
Loğ	(A)	Dam üzerinde bulundurulan, loğlamaya yarayan, silindir şeklinde ve bir tahta çatalla dam üzerinde gezdirilen taş.
Loğlama	(A)	Çatisız toprak damın üzerini loğ ile sıkıştırarak neminin yüzeye çıkıp buharlaşmasını sağlama.
Loğman	(A)	Numan.
Lokmanın çaresiz kalması (D)		İşin ehli olanın bile başaramaması.
Lolik	(A)	Dikilmiş, işaret için bir yere dikilmiş taş. Küçük çocuğun erkeklik organı için de kullanılır.
Lorımın		Bu sözcük Kürtçe’de “lori (ninni)” ve “min(benim)” kelimelerine benzer. Ancak Hasan Durak’ın “kayısı ağacı” adlı uzun havasında yer alan “lorımın” sözcüğü, sanatçının kendi iradesiyle yapmış olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu nedenle “lorımın” sözcüğü sanatçının söyleyiş özelliğiyle yapılan bir katma sözcük olduğundan, bu kelimeyi Kürtçe karşılıkla açıklamak doğru bilgi vermeyebilir.
Loy	(A)	Erkeklerle “Loy” hitabı yapılır. (Kürtçe)
Löö(ğ)men	(A)	Numan.

M		
Maadem	(A)	Mademki.
Maana	(A)	Mana, bahane.
Maara	(A)	Mağara.
Mağrur		Gururlu, kurumlu; kaba gururla duran, kurumlanan.
Mah cemal	(K)	Ay gibi güzel yüz.
Mahle (Mehle)	(A)	Mahalle.
Mahlelerde gezmek	(A)	Başka yerlerde, başkalarıyla birlikte olmak.
Mahna	(A)	Bahane.
Mahna bulmak	(A)	Çeşitli nedenler öne sürmek.
Mahpus	(A)	Kapatılmış, hapsedilmiş (kimse).

Mahşer günü (K)	Ölülerin dirilip ayağa kalkacakları yer ve zaman, kıyamet.
Makine (A)	Kamyon.
Maksi (A)	Maksi etek.
Maksut (Maksud) (A)	Arzu edilen.
Mal (A)	Sığır; eşya, varlık.
Mala damak etmek (A)	Paranın, malın tutkunu olmak, paraya tapmak.
Malamat (A)	Ortalığa düşmek, herkes tarafından öğrenilmek, dile düşmek.
Malette (A)	Malatya.
Malil mahsın (A)	Bkz. "Melül mahzun"
Mamur	Yapılmış, düzenlenmiş, yenilenmiş.
Manıh/Manuḥ (A)	Kedi yavrusu.
Mar	Yılan.
Maraḥ (Marak) (A)	Merak.
Maral (A)	Dişi geyik, ceylan; güzel.
Masda (A)	Hayvan idare etmekte kullanılan uzun deynek.
Masum-u Pak (K)	Bkz. "Ondört kuzu"
Maşuk	Aşık olunan kişi.
Maya (A)	Dişi, kız.
Mayıl olmak (A)	Meyil vermek, sevmek, gönül vermek.
Mayıs (A)	Sığır gübresi.
Meclis	Bir konuyu konuşmak ya da görüşmek için bir araya gelmiş kimseler topluluğu; gönül dostları toplantısı
Mecnun dağı (K)	Çetin ve ıssız yer.
Mecnun etmek (D)	Aşkıyla deli divane etmek.
Mefa (A)	Vefa.
Mefât (A)	Vefat.
Meftunu olmak (K)	Çok fazla vurgun, tutkun olmak.
Meğer kelim döne meydan içinde (K)	Meydanda güzel, anlamlı sözler söylensin. Meydan erkan meydanıdır, cemdir.
Mehdi	Doğru yolda olan, hidayete ermiş olan.
Mehman (A)	Bkz. "Mihman"
Mehribah (A)	Mihriban. Şefkatli, güler yüzlü, yumuşak huylu, dost.
Melhem (A)	Merhem; çare.
Melil/Melül/Melul (A)	Usanmış, bıkmış, bezmiş, üzgün, mahzun, kederli, sıkıntılı, karamsar. (Genellikle ikileme olarak kullanılır "melül melül")
Melül mahzun (K)	Üzgün, perişan, çaresiz durumda.
Menç (A)	Koyun keçi yavrularından oluşturulmuş sürü.
Mendilini unutmak (D)	Umut vermek.
Menend (A)	Benzer, eş.
Menendi bulunmamak/yoktur (D)	Eşi, benzeri, dengi bulunmamak.
Menevşe (A)	Menekşe.
Menzil	Varılacak yer, hedef.
Menzile ermek (D)	Amacına ulaşmak.
Meral	Bkz. "Maral"

Mercan	Tropik ve ılık denizlerde yaşayan, geniş resifler oluşturan, mercanlar sınıfının örneği olan, kırmızı kalker iskeletli hayvan, mercan balığı. Bu hayvanın iskeletinden elde edilen ve süs eşyaları yapımında kullanılan madde.
Meret (A)	Hayvan ve aletler için kullanılan olumsuz anlamda söz.
Merhem olmak (D)	Çare olmak, sorunlarını çözmek.
Meri (A)	Dişi keklik; dişi.
Meri keklik (K)	Güzel, alımlı sevgili.
Mertek (A)	Toprak damlarda, tavan kaplanırken kullanılan ağaçlar.
Mesken	Mekan, yer, konut.
Mest olmak (D)	Kendinden geçmek, sarhoş gibi olmak.
Mestane (mesdana) (A)	Sarhoşluk.
Mevlanın gönlüne hoş gelmek (D)	Uygun olanı yapmak.
Mevlaya salmak (D)	Tanrıya havale etmek.
Mey	Şarap.
Meydan	Düz ve geniş alan; Alevi-Bektaşî ve Mevlevilerde ayin yapılan yer.
Meyer (A)	Meğer. Bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz.
Meyil vermek/bağlamak (K)	Aşık olmak, gönül vermek.
Meyil (A)	Eğilim.
Meyleşmek (A)	Koyun, kuzu veya keçi bağlamak.
Meylini bitirmek (K)	Bkz. "Meyil vermek/bağlamak"
Meyrem (A)	Meryem.
Meyyit	Ölü, ceset.
Mezar mezar dolana (K)	Her ölümdede (cenazede) ölümü istensin, ölmesin ama sürünsün.
Mezardan doğrulmak (K)	Yeninden cana gelmesini, yanında olmasını istemek.
Mezari dağlarda kalmak (D)	Kimseyiz, garip, sahipsiz olmak.
Mezer (A)	Mezar.
Mıdara (A)	Mudara, muhtaç. "Allah kimseye kimeye mıdara etmiye"
Mıhoğ (A)	Bak, bıhoğ.
Mıraz (A)	Murat.
Mırdar (A)	Kirli, eti yenmeyecek şekilde kirlenmiş. Murdar.
Mırgıby (A)	Küçük sarı karınca.
Mısafır (A)	Misafır.
Mısra sultan etseler istemem (D)	İş işten geçtiğini; gözü olmadığını belirtmek.
Mızganma (A)	Bir an için uyuyup uyanma.
Mihman (A)	Misafır, konuk.
Mihman eylemek (A)	Konuk etmek.
Mihri yar etmek (K)	Muhabbeti, sevgisi mühür gibi içine işlemek.
Mihrican (A)	Kışın başlangıcı.
Mihrican değmek (D)	Felakete uğramak.
Mil (A)	Suyun getirdiği kumlu çamurlu toprak, çamur.
Mintan (A)	Gömlek.
Mişmiş (A)	Kayısı.

Mitil (A)	Yüzsüz yorgan, yastı döşek.
Mitili yükletmek (D)	Terk etmek, göç etmek.
Mizaur (A)	İspiyoncu.
Mola (A)	Bkz. "Ola-(m)ola"
Mosmor olmak (D)	Çok beklemek.
Mor koyun (K)	Koyunların rengi genellikle "beyaz" olur. Mor ve siyah koyun az bulunur. Az bulunan da dikkat çekicidir. "Mor koyun" renk belirtir. Bir yandan da o kadar beyazın içinde ayrı renkte oluşu dile getirilir.
Mor koyunun bercisi (D)	Seçkin yerden sevgilisi olmak.
Mor koyunun kuzusuna kurt olması (D)	Aykırı, düşman gibi görerek istememek.
Mor sümbüllü bağ (K)	Menekşe renginde ve güzel.
Motor (A)	Traktör.
Mozzik (A)	Yaban armudu.
Möhkem (A)	Sağlam.
Möhür (A)	Mühür.
Möürüm (A)	Öürüm.
Mucuğ (A)	Küçük sinek.
Mucur (A)	En küçük hacim, ölçü birimi.
Muhanet (muhanet) (A)	Hayın; yabancı, el.
Muhanet söz (K)	Korkak, namert sözü.
Mum olmak (D)	Kendine bile yararı olmamak.
Murada ermeyen (K)	İstekleri, dilekleri gerçekleşmeyen.
Muradını gözünde komak (D)	Mutlu olmasını istememek; mutluluğuna engel olmak.
Murat almak (D)	Sevdiğine, istediğine, mutluluğa kavuşmak.
Muraz (Miraz) (A)	Murat, arzu, istek; amaç, kasıt.
Musallaya değmek (D)	Teneşire koyulmak; ölüm duygusu.
Müddayim (A)	Müdde-i umumi, savcı.
Mühür gözlü (K)	Etkileyici, içten bakışlı.
Mümkünü kesilmek (D)	Çaresi, olanağı kalmamak.
Münasip	Uygun.
Münkir	(Münkir olarak da seslendirilmekte.) İnkâr eden, tanrının varlığına inanmayan.
Müptela	Tutkun, tutulmuş, düşkün, aşık.
Mürüvvet	Mürvet.
Müsbet	Müspet, olumlu.
Müşkül	Zor, çetin, güç; dert, sıkıntı, çözülmesi zor mesele.
Müşküle ermek	Zor durumdan, dertlerden kurtulamamak; işin içinden çıkamamak.
Müzevir (A)	İhbarcı; aleyhte konuşan.
Müzevirlük etmek (K)	İhbarcılık etmek.
Müzük (A)	Müzik.

N	
Naalet (A)	Aşağılık, kötü.(Laanet)

Naaraa	(A)	Ne araya.
Naçar	(A)	Çaresiz, biçare, zavallı. Mecburen, ister istemez, ... zorunda kalmış.
Nahna	(A)	Lahana; lahana gibi beyaz.
Nakış dökmek	(D)	(Halı) İşlemek.
Naki	(A)	Bkz. "Taki"
Nalın mı düşer	(D)	Gitmekten ya da gelmekten neden çekiniyorsun? Hayvan benzetmesiyle hakaret içermektedir.
Nallı	(A)	Tek toynaklı hayvan.
Nar	(A)	Nar; naz; ateş.
Narin narin narin gasso Singasa yaylamın basso		Şair Rıza Parlak şöyle açıklama yapar: Aslında bu başlı başına Atma yöremize ait bir türküdür. Başka bir türküde bağlantı olarak söylenmiştir. Bu türküyü Atma aşiretinin geldiği yöreden getirdiğine inanıyorum. Anlamı da, "Kimin güzel Narin'i, senin göğsün bana yayla olarak yeter" biçimindedir. Narin, bayan adı olarak belirtilir.
Narlanmak	(A)	Ateşlenmek, yanmak, alev almak, tutuşmak.
Nasaat	(A)	Nasihah.
Nasip	(A)	Kısmet.
Naşı/Naşi	(A)	Yabancı; hal bilmez kişi.
Navruz	(A)	Nevruz, çiçekleri aslanagzına benzeyen, türlü renkte bir kır bitkisi. Nevruz otu.
Nazar		Bakış.
Nazarı kalmak	(D)	Gözü kalmak, çok isteyip de elde edememek.
Ne has	(A)	Hayret bildirir. Nasıl oldu da bu işi yaptın geldin gibi.
Neçe	(A)	Nice, nasıl?
Neçe Soğna (Nice sonra)	(A)	Uzun zaman geçtikten sonra, geç zamanda.
Ne(y)dem/Nedim	(A)	Ne yapayım?
Neme	(A)	Neyime?
Nen kaldı	(A)	Neyin kaldı?
Nenni nenni	(A)	Ninni; bebekleri küçük çocukları uyutmak için söylenen mani, türkü gibi ezgiler.
Neree (Nere)	(A)	Nereye?
Netmeli	(A)	Ne yapmalı?
Nevbahar	(A)	Taze, yeni bahar.
Nevbahara ermek	(D)	Baharı gelmek; yerine kavuşup neşelenmek.
Nevruz bağlamak	(D)	Çiçeklenmek, güzel görünümü almak.
Neydecek	(A)	Ne edecek, ne yapacak?
Neydem/Nedem	(A)	Ne edem, ne yapayım?
Neydip	(A)	Ne yaparak?
Neydiysin/Neydiysün	(A)	Ne yapıyorsun?
Neylerim	(A)	Ne eylerim?
Nezelme	(A)	Nazikleşme incelme.
Nezzik	(A)	Nazik, taze.
Neyidir	(A)	Kullanıldığı dizede hem iş, hem neyi ifadelerini karşılar. İkisinin işi, ikisinin neyi ifadelerinin birleşimi gibi. Dizede "ne oldu?" sorusuna yakın bir anlam içerir. "Kul Himmet' im ikisi de bir oldu/ İkisinin işi neyidir oldu."
Nışan	(A)	Nışan.

Nişanlı	(A)	Nişanlı.
Nice	(A)	Ne zamana kadar; çok, bir çok.
Nikap çekmek	(K)	Bir örtüyle kapamak.
Nine	(A)	Bkz. "Niyneen"
Nineem	(A)	Ne yapayım. Nineem, nineen, nineeler.
Niniysun/Niniysün	(A)	Ne yapacaksın.
Nirde	(A)	Nerde.
Nisan dolusu	(K)	Büyük felaket.
Nisbet	(A)	Nispet. Birini üzme için veya inat olsun diye yapılan iş.
Nişan		Marka; iz, belirti.
Niyaz etmek/eylemek	(K)	Eli aşağıdan yukarı kaldırıp ağza, baş üstüne koyarak selam vermek.
Niyneen	(A)	Ne yapacaksın.
Nolur	(A)	Ne olur.
Nuş (Nüş) etmek	(K)	İçmek.

O		
Od	(A)	Ateş.
Od'una yanmak	(K)	Uğruna acılara felaketlere katlanmak.
Odunnuh	(A)	Odunluk.
Oğrun	(A)	Habersiz.
Ohloğ	(A)	Oklava.
Ohumak	(A)	Okumak.
Ola-(m)ola	(A)	Acaba, belki anlamındadır. Kevenlerin diplerinde, göbekler bitti mola (göbekler bitti mi ola, göbekler bittimi acaba anlamındadır.)
Olaydım	(A)	(Keşke) olsaydım.
Olgunnuğ	(A)	Olgunluk.
Oluk	(A)	Suyun yapay olarak bir yere alındığı, akıtıldığı yerdir. Bazen ağaçtan, bazen metallerden oluk yapılabilir. Oluğun üzeri açıktır. Boru biçiminde olanlar da vardır.
Omuz omuza olmak	(D)	Yan yana, birlikte.
On bir ayın birisi	(A)	Belirsiz zaman.
Onarmak	(A)	Rast getirmek, iyileştirmek, tedavi etmek, tamir etmek.
Ondört kuzu	(K)	Ondört masum, Kerbelâ'da şehit olan küçük yaşta kiler, günahsızlar.
Oniki imam/imamlar	(K)	Oniki imam (veya Oniki imamlar), İslam dininin Şia mezhebinin alt mezheplerinden İmamiye-i isna aşeriye (Onikicilik, fikhî mezhep olarak Caferilik) mezhebinin kabullendiği imam silsilesine verilen addır. Alevilik'te de 12 İmam inancı temel dini esası oluşturur. Ehli Beyt olarak anılan Ali ile başlayan Oniki imamları İslam Peygamberi Muhammed'in torunlarından Hüseyin'in soyundan devam eder.
Oniki koyun	(K)	Oniki imam.
Onmak	(A)	İyileşmek; şifa, salah bulmak. Uygun olmak, uygun gelmek, feyz ve bereket bulmak, düzelmek, ifah olmak.

Oolan	(A)	Oğlan, erkek çocuk.
Or	(A)	Yüksek yer.
Oraa	(A)	Oraya.
Orgun	(A)	Gizli, gizlice.
Orgun orgun	(A)	Oğruncak; habersiz habersiz, söylemeden, gizlice.
Orguncağ	(A)	Gizlice.
Oraa	(A)	Oraya.
Orta honcu	(A)	İyi iş yapan; ekin biçme işinde becerikli olan; Ekin biçerken tarlada dizilen ekincilerin ortada olanlarına verilen ad, tarlayı toplayan orta honculardır.
Orta (ortada) koymamak	(D)	Sahiplenmek.
Ortada kalmak	(D)	Sahipsiz, kimsesiz kalmak.
Ortada koymak	(D)	Sahipsiz, yalnız bırakmak, terk etmek.
Ortanca	(A)	Üç şeyin ara sıradaki, ikincisi.
Orucu tutup da bayram etmemek	(D)	Çok umutlu ve hazırlıklı olduğu halde amacına ulaşamamak, emeğinin karşılığını alamamak; sevinememek.
Osanma	(A)	Usanma.
Ot yaa	(A)	Ot yağı. Bitkisel ve margarin yağlar için kullanılır.
Oylum	(A)	Grup şeklindeki ağaçlar.
Oynaş	(A)	Sevgili.

Ö		
Öbür	(A)	Diğer.
Öbür geçe	(A)	Karşı taraf, diğer yan.
Öbürkü	(A)	Diğeri.
Öçürü	(A)	Ötürü, dolayı.
Ödüç	(A)	Ödüñ.
Öfeleme	(A)	Oğuşturma.
Öğ	(A)	Ön.
Öğdeki	(A)	Öndeki.
Ögey	(A)	Üvey.
Öğüt almak	(A)	Akıl almak, bilgi almak.
Öksemek	(A)	Özlemek.
Ökünmek	(A)	Taklit etmek, aynısını yapmak, benzetmek.
Öküz götü	(A)	Kuşburnu.
Öleneçe(k)/Ölenecek	(A)	Ölene kadar.
Öleneçe kapısında kul olmak	(D)	Her zaman istediklerini yerine getirmek.
Öleneçe muhabbeti olmak	(D)	Her zaman sevmek.
Ölleç ölleç	(A)	Bebekler uyutulurken ritmik hareketler yapılarak sallanırken bir yandan da hareketlere uygun ritimde bu ses bir müzik eşliğinde söylenir.
Ölüm fermanı	(K)	Öldürmeye karar vermek, öldürmek için emir vermek.
Ölümden öteye yol gitmemek	(D)	Başka yol bulunmamak.

Ölümü gözlemek (D)	Ölümü istemek.
Ölüncek (A)	Ölene dek, ölene kadar.
Ölüzgar (A)	Rüzgar.
Ömrü gitmek (D)	Yaşamı boşa harcamak.
Ömrü kısalma (D)	Çok acı çekerek ölümcül duruma düşmek.
Ömrünü tüketmek (D)	Çok acı çektirmek, ölümcül duruma getirmek
Ömür baharı (K)	Gençlik.
Ömür çürütmek (D)	Çok acı çekmek.
Öög (A)	Efendim, buyur gibi sesini işittim ne söylüyorsun? Gibi daha çok uzaktan seslenmelerde kullanılır.
Ördeğe karışıp kazınan gelmek (D)	Başının sonunun ne olacağı belli olmamak.
Ören (A)	Yıkıntı, yıkılmış.
Örme (A)	Kalın ip.
Örmelerden beter etmek (D)	Çok karmaşık, çözülmeyen dertlere neden olmak.
Örseleme (A)	Yıpratma, hırpalama.
Ört (me) (A)	Kapat(ma).
Örtük (A)	Kapalı.
Ösüköy (A)	İsa Köy.
Öte (A)	Uzak, diğer. Öteki, depenin öte yüzü. Uzak dur.
Öteleme (A)	İleri itme.
Öte yüz (K)	Diğer taraf.
Ötürü (A)	Bir şeyden dolayı, bir şey yüzünden, dolayı.
Ötürük (A)	İshal.
Öyle (A)	Öğlen vakti.
Öynük (A)	Önlük; bebekler için kullanılan çok ince toprak.
Öynük dikmek / dökmek (Öllük dikmek/dökmek) (D)	Bebeklerin altına kullanılan ince toprağı eleyerek temizlemek.
Öz (A)	Arazinin sulu bölümü.
Özçeliğim	Yerel sanatçı Ali Özçelik'ten bahsediyor. "Yeter özçeliğim yeter, içerin köz olmuş tüter."
Özeme (A)	Ufak bir kapta hızla hazırlanan ayran.
Özge yar (K)	Sadık dost, arkadaş.
Özge yol (K)	Başka yol.

P	
Pabiç, papıç (A)	Pabuç.
Paca (A)	Baca.
Paha biçmek (D)	Değerlendirmek; değerini belirtmek.
Paııl (A)	Cimri.
Pakla (A)	Fasulye.
Pambıh/Pambuı (A)	Pamuk.
Pantul (A)	Pantolon.
Parasında pulunda gözü olmamak (D)	Kişiliğiyle kabul etmek.

Parça parça bölmek (D)	Hangi dertle uğraşacağını bilememek, şaşırarak.
Pare (A)	Parça.
Part (A)	Karın.(Bıçaa partına sokmuş, aha şu parti büyük.)
Patik (A)	Patates; bebek çorabı.
Paytun, payton (A)	Fayton
Pazar eylemek (D)	İşle uğraşmak; işi oluruna getirmek.
Pey(ğ) (A)	Duvar, duvarları kalmış yıkık ev.
Pek (A)	Sağlam, sert.
Peklik (A)	Kabızlık.
Pekey (A)	Peki.
Pendek (A)	Hayvanın taşıyabileceği kadar yükün bir tarafı, tay.
Pendir (A)	Peynir.
Penez (A)	Altın görünümlü metal.
Perçem (A)	Alna dökülen uzun saç.
Perdah (A)	Toprak evlerin zeminine sıvanan ince çamur sıvama, aynı işlem duvara da sıva şeklinde yapılır.
Perçem gelin (K)	Perçemli, güzel saçlı.
Perde durmak/olmak (D)	Kapatmak, engel olmak.
Perdesi bozulmak (D)	Bir türlü düzenli bir yaşamı olmamak.
Perik (A)	Peri rüzgarı. Kışın sonunda eserek karı kaldırdığına inanılır.
Perme perişan etmek/eylemek (D)	Çok üzme, acı vermek, zarar vermek.
Pervane (A)	Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek; klavuz, haberci.
Pervane dönmek (D)	Kendi çevresinde dönerek hareket etmek, semah etmek.
Pervendigara ısmarlamak (D)	Tanrı'ya havale etmek, hesabını Tanrı'ya vermesini istemek.
Peşgir (A)	Havlü.
Peydahlanma (A)	Ortaya çıkma.
Peyik (A)	Şalvarın her iki paçasının arasındaki bolluk sağlayan parça. Haberci.
Pınarın başı olmak (D)	En değerli varlığı olmak; kaynağı olmak.
Pınarın dibinde taş olmak (D)	Sürekli arınan, temizlenen, değerli olan ve aranan olmak.
Pırtı (A)	Eski bez parçaları, eski elbise.
Pıt pıt (A)	İnce kepekli un.
Pir (A)	Hak katından aşıklık bağışlanmışlara dolu bade sunan Hızır; Yaşlı, büyük, ihtiyar reis, bir tarikatın kurucusu, tarikatta ulu kişi, herhangi bir meslek ve sanatın kurucusu.
Pirin elinden tutmak (D)	Pirin gösterdiği yoldan gitmek, ona uymak.
Pisgööt (A)	Bisküvi.
Pisik (A)	Kedi.
Pisiklet (A)	Bisiklet.
Piyade (A)	Yaya askeri; sandal.
Polat (A)	Çelik; zırh.
Posna <u>h</u> (A)	Kül ve diğer atıkların atıldığı alan. Her horuz gendi posnaanda.
Po <u>h</u> (A)	Bok.
Po <u>h</u> nut (A)	Dut ve kavurga ya da kavrulmuş nohudun dövülmesiyle elde edilen kış

		aylarında eğlencelik olarak tüketilen gıda. Taze hazırlandığı gibi bol miktarda hazırlanıp küplere basılabilir.
Polat	(A)	Çelik.
Portlama <u>h</u>	(A)	(Pörtlemek) Aniden ortaya çıkmak, yerinden fırlamak.
Potin	(A)	Yarım bot.
Pöçüçü	(A)	Bkz. "Artçı"
Pöçük	(A)	Uç, kıyı, arka.
Pul olmak	(D)	Değersiz duruma düşmek.
Pus	(A)	Sis.
Pusu vurup sandık açmak (D)		Çeyiz hazırlamak.
Puşu	(A)	Poşu. Vaktiyle omuzlara atılan, başa sarılan kenarları saçaklı ipek yöresel örtü.
Pü(ğ)er (Puğar)	(A)	Pınar, çeşme.
Pünhan (pinhan) etmek	(D)	Gizli ibadet etmek.
Pürçek	(A)	Kılcal kök.
Pürçekli	(A)	Havuç.
Pürtük	(A)	Kabartı.
Püryan eylemek	(D)	Bkz. "Kebap eylemek"
Püsürük	(A)	Artık, pislik.

R		
Rüzgara kapılmak	(D)	Bir amaç için uğraşmak.
Rastık	(A)	Kadınların kaşlarını ve saçlarını boyamada kullandıkları siyah madde.

S		
Saa	(A)	Sağ ya da sana. Cümlelerin içinde yerine göre ayrılır. (Saadakımı saa ayır, yanındakımı baa.)
Saabı	(A)	Sahibi.
Saalma	(A)	Sağılma, iyileşme.
Saalca <u>h</u>	(A)	Sağlıkla.
Saal <u>h</u>	(A)	Sağlık.
Saaliye	(A)	Sağ eyliye. "Taarı canığ saaliye"
Sama	(A)	Sağma. "Goyun saayı"
Saap	(A)	Sahip.
Saapsız	(A)	Sahipsiz.
Saar	(A)	Sağır.
Sabaa	(A)	Sabaha.
Saba(h)aça	(A)	Sabaha kadar.
Sabaanan (sabahınan) (A)		Sabah vakti.
Sabah güneşinden farkı olmamak (D)		Taze, canlı, umutlu olmak.
Sabah yeli	(K)	Taze; saf.
Sabah yıldızı	(K)	Güzel, ışıltılı, canlı.
Sabanı kırılmak (D)		Elindeki olanakları yok olmak.
Sabın	(A)	Sabun
Sacüstü	(A)	Ekmek pişirmenin sonunda yapılan hamurun kat kat açılarak aralarına da yağ

	sürülerek pişirilen geniş, kalın, yağlı ekmek.
Saçı (A)	Bir bölgeye bir haberi yayarken salınan küçük hediyeler. Genellikle mutlu haberlerde kullanılır.
Saçımı ağartmak (D)	Uğruna uzun süre çilelere katlanarak yaşlanmak; yaşlı gibi görünmek.
Saçımı başını yolmak (D)	Dövünmek, yaptığına pişman olmak.
Saçımı yan taramak (D)	Gösteriş yapmak, gösterişe düşkün olmak.
Sağa sola mendil sallamak (D)	Herkese umut vermek; iyi oyun oynamak.
Sahapsız (A)	Sahipsiz, koruyucusu, gözeteni bulunmayan.
Sahar (A)	Seher. (Eshar, sabah)
Sahat (A)	Saat.
Sahipsiz sürü gibi olmak (D)	Ne yapacağını bilemez, yalnız, çaresiz durumda olmak; şaşkın.
Sahra (A)	Çöl, ova, bayır, dağ; şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer, kırlık alan.
Sakı (A)	Sanki.
Sal (A)	Yassı taş.
Sal eylemek (D)	Salaca eylemek, ölümcül hale getirmek.
Salaca (A)	Tabut. Eskiden cenazeler kefenlendikten sonra sal şeklinde bir tahtanın üzerinde mezarlığa taşınmış.
Salacasına yetişememek (D)	Ölümü anında yanında bulunamamak.
Salacasının ucundan tutmak (D)	Salacanın (cenazenin) ucundan tutmak.
Salacaya sicim olmak (D)	Sarılarak taşımak, yolunda olmak.
Salaḥana (A)	Salak, başıboş, bir işe yaramaz.
Salavat (A)	Hız. Muhammed'e saygı bildirmek için okunan dua.
Salingaç (A)	Salıncak.
Salma (A)	Bırakma, serbestleştirme.
Salmak (A)	Göndermek, atmak; salıvermek, bırakmak.
Sam (A)	Sıcak bölgelerde esen rüzgar.
Sam yeli (K)	Dertlerin, acıların, bunaltıcı olayların etkisi.
Sana senden ola (K)	Kendi kendine zarar veresin.
Sandıḡı sandıḡa dayalı olmak (D)	Bol çeyizi olmak.
Sarad (A)	Geniş delikli elek.
Sararıp solmak (D)	Benzi solmak, hastalanmak.
Saray gibi görünmek (K)	Büyük ve şatafatlı konaḡa benzetmek.
Sarıcalak çağ (K)	Gençlik ve güzellik dönemi, erginleşmiş.
Sarıdan (köpük) (A)	Sarı köpük. Ağzından sarı köpükler saçması; beyaz saçtıḡında durum iyi görülmez. Yorulmuş demektir.
Sarılmayan yara (A)	İyi olmayan dert (tedavisi olmayan hastalık), felaket; ihanet.
Sarmısah (A)	Sarımsak.
Sarpa sarmak (D)	Aşılması güç engellerle karşılaşmak, çıkmaza girmek.
Savab (A)	Sevap.
Savalar (A)	Savsınlar, göndersinler.
Savmak (A)	Ortadan kaldırmak, defetmek, uzaklaştırmak, göndermek.
Savrulup gezmek (A)	Düzensizce yaşamak, eğlenmek.

Sa(v)uşma (A)	Hemen oradan ayrılma, ortadan kaybolma. “Savuşma” sözcüğündeki “v” harfi, “v” ile “u” arası bir sesle kullanılır.
Sayım (A)	Sağım, sağ taraf (yön anlamında).
Sayırbayır (A)	Sihirbaz.
Sazı ağlayıp teli söyletmek (D)	Çok derdi olduğunu dokunaklı bir biçimde dile getirmek. “Sazım ağlar teli beni söyler.”
Secdeye kapanmak (D)	Yüzünü yere kapayarak af dilemek.
Sefil oturmak (D)	Sessiz, perişan ve acınacak durumda.
Seh (D)	Yüzeyel, hafif. (Uykusu çok sehdır.)
Se(h)en (A)	Tabak.
Seher yeli (K)	Saf, güzel, taze; sabah rüzgarı. “Seher yeli gibi gelir nefesi.”
Sefer (A)	Dönüm, kere, kez.
Sefil (A)	Uslu.
Seğdüğüm (A)	Sevdiğim.
Seğirtme (A)	(Seertme) Koşturma.
Seklem (A)	Tek çuval.
Seki (A)	Yüksek basamak şeklinde oturmaya da yarayacak yükselti.
Sel eylemek (D)	Ağla(t)mak.
Sel gibi coşmak (D)	Zamanı geldiğinde duyguların taşması, yoğun yaşanması.
Sel olmak (D)	Coşmak, taşmak.
Selamı (selamı sabahı) kesmek (D)	Küsmek, konuşmamak.
Selamsız sabahsız gitmek (D)	Dostluk ilişkilerine son vermek; habersiz gitmek.
Selavat (A)	Salavat. Hz. Muhammed'e saygı bildirmek için okunan dua.
Sele (A)	Tabanı dar üstü geniş büyük sepet.
Sele dönmek (D)	Çok ağlamak.
Sele gitmek (D)	Boşuna harcamak.
Sele kapılmak (D)	Felakete uğramak.
Seli bağlamak (D)	Duygu yoğunluğunun kontrolü.
Selman etmek (D)	Dervişler için, nefsi, gururu öldürmek maksadıyla, ellerine keşkül alıp dolaşarak halktan para vesaire istemek.
Selvi boy (K)	İnce, uzun.
Selvi kavak (K)	Uzun boylu.
Semee (A)	Saf, zeka özürlü, aptalca.
Sencileyin (A)	Senin gibi.
Septirmek (A)	Serpme, erkeğin işemesi için de kullanılır.
Ser (A)	Baş, kafa; sihir, büyü.
Serçe kadar olamamak (D)	Bkz. “Kuş kadar olamamak”
Serden geçmek (K)	Baş vermek, canından geçmek, canını feda etmek, ölümü göze almak.
Sevdakar (A)	Sevda, aşırı tutkulu, aşık.
Sevdakar olmak (K)	Aşk tutkusuna sahip olmak.
Seversez (A)	Severseniz. “Allah’ı seversez karışman ona.”
Sevgisi azdırmak (D)	Aşkıyla şımarık, ne yaptığını bilemez duruma gelmek.
Seydi (A)	Efendiye yaraşır nitelikte olan kimse.
Seyip (A)	Özgür bırakılmış ya da kovulmuş sahipsiz.
Seyipleme (A)	Ortalığa bırakma. İpini çözme.

Seyran (A)	Gezme, gezinme, gezinti.
Seyran etmek/eylemek (K)	Seyretmek.
Sih (A)	Sık.
Sıır (A)	Sığır.
Sırcıh (A)	Sığırcık kuşu.
Sırlık (A)	Ahır.
Sinama (A)	Deneme.
Sıpa (A)	At, eşek yavrusu.
Sır etmek (D)	Kaybetmek; gizli söz.
Sır verme (K)	Gizli duygu ve düşünceleri açıklamak.
Sırat yolu (Sırat Köprüsü) (K)	Cennet ile cehennem arasında dar ve geçilmesi zor olan köprü.
Sırma ile örmek (D)	Altın sarısına boyamak.
Sırmanın teli (K)	Sarı ve güzel saç.
Sıtkı candan (K)	İçtenlikle.
Sıval etmek (K)	Sual etmek, sormak.
Sıyırğı (A)	Kış aylarında damdan kar sıyırmaya yaz aylarında da harman yerinde sıyırma toplama işlerinde kullanılan araç.
Sicim (A)	İnce ip.
Siek (A)	Sinek, siyek, siğek hatta ikisinin arası bir sesle de söylenir.
Si(ğ)çeç (A)	Bahçe kenarlarına dikilen çalı.
Siğmek (A)	Sinmek, boyutunu küçülterek saklanmak, bir şeyin arkasına saklanmak.
Silkeleme (A)	Sarsma, ağaçtaki meyveleri vurarak sarsarak düşürme.
Sin (A)	Mezar.
Sina (A)	Sine.
Sine (A)	Göğüs.
Sinek üşmek (A)	Kokuşmuş, kötü durumda.
Sinesi saza benzemek (D)	İçten , acı acı söylemek.
Sinesine sarmak (D)	Kucaklamak, içten sevmek.
Sinesini dağlamak (közlemek) (D)	Gönlünü kırmak, yakar gibi acı vermek.
Sinesini delmek (D)	İçten yaralamak.
Sitem etmek (D)	Nazikçe çıkışmak, acılı söz söylemek.
Sitil (A)	Bakırdan yapılan silindir şeklinde, bazen belden inceliği olan su süt ayran gibi sıvıları taşımaya yarayan kap. Kova.
Siyçeç (A)	Ağacın ince dalları; bahçe kenarlarına dikilen çalı nitelikli meycesiz ağaçlar, çit.
Soğna (A)	Bkz. "Soona"
So(ğ)ulcan (A)	Solucan.
Soğuna (A)	Sonuna.
Soh (A)	Sok.
Sohum (A)	Bir ağız dolusu yiyecek. (Bir sohum ekmek yedim.)
Soku (A)	Dibek, bulgur dövmede kullanılan taştan oyulmuş kap. Aslı "soku" olan sözcük "sofu" olarak da okunabilir. Ancak bu yanlış bir okumadır.
Sokunmak (A)	Takınmak. "Yar geliyi çifte güller sokulu."

Solu <u>h</u>	(A)	Nefes.
Solu <u>h</u> lanma	(A)	Dinlenme. (Daha çok çift süren öküzler için kullanılır)
Sona <u>ç</u> a	(A)	Sonuna kadar.
Soona (So <u>ğ</u> na)	(A)	Sonra.
Soy <u>h</u> a (Soyka)	(A)	Ölenin arkasında bıraktığı eşyalar. (Genellikle fıkralara dağıtılır. Hayvanına ya da eşyasına “soy <u>h</u> aya kalasın!” dediğinde “ben öleyim” anlamı taşır. Sadece soy <u>h</u> a demek de aynı anlamı taşır.)
Soysuz	(A)	Soyunu tanımayan gibi, artık karşısındakini de tanımayan. Beklenilmeyen davranışlar karşısında şaşırma belirterek de kullanılır. Bir yerde unutmuş, ahtımı bozmuş anlamını da taşır.
Söbe	(A)	Soba.
Sö <u>ğ</u> mek	(A)	Küfretmek.
Sökün	(A)	Birbiri ardınca gelmek, toplu halde gelme, toplu halde göç etme. Göçmen kuş kümelerinin, ilkbaharda gelip sonbaharda gitmeleri.
Sökün kecli <u>ğ</u> i	(K)	Birden bire ortaya çıkan.
Sökürde	(A)	Ucunda çivi bulunan deynek.
Sööleme	(A)	Söyleme.
Sööme	(A)	Söğme, küfür etme.
Söze getirmek	(D)	İnandırmak, söz dinletmek.
Söze uymak	(D)	Kanmak, inanmak.
Sözü geçmemek	(D)	Sözü dinlenilmez olmak.
Su bağlayıp batırmak	(D)	Gelmesini engellemek için çalışmak.
Sual	(A)	Soru.
Su(ğ)ama	(A)	Sıvama.
Su(ğ)arma	(A)	Sulama. Hayvana su içirme.
Su(ğ)an	(A)	Soğan.
Sufat	(A)	Yüz.
Sultan	(A)	Müslüman, özellikle Sünni hükümdarların kullandıkları unvan, padişah; padişahların erkek ve kız çocukları ile anne ve eşlerine verilen unvan; belli bir alanda en üst düzeyde olanlar için kullanılan bir söz.
Suna	(A)	Göl ördeği; boyu bosu düzgün, ince, genç ve güzel kız.
Surgu	(A)	Sürgü. Kapının kapanması için arkasına yatay olarak yerleştirilen demir veya ağaç kol, tırkaz, sürme.
Susuza dönmek	(D)	Olanakları kalmamak.
Suza suza (süze süze)(K)		Süzgün süzgün, gözleri yarı kapalı gibi bakmak.
Südük	(A)	İdrar.
Südüklük	(A)	Mesane, idrar kesesi. (südüklüüğe daş çakıla)
Süğe	(A)	Süğüün altı.
Süğüüm	(A)	Bir dikimlik iplik.
Sünmek	(A)	Kaymak. (Ayaam buzda sündü.)
Sürme çekmek	(K)	Göz kenarlarını ve kirpiklerini siyaha boyamak.
Sürmeli göz	(K)	Sürmelenmiş göz; güzel bakışlı.
Sürüden ayrılmak	(D)	Ayrılıp gezmek, yalnız kalmak; desteksiz kalmak.
Sürüm sürüm sürünmek	(D)	Dertlerin arka arkaya gelmesi ve etkileri.
Sürtüşme	(A)	Yarışma, itişip kakışma.

Süü(ğ)rü (A)	Sivri.
Süğük (Süyük) (A)	Toprak damın saçağı. (Bazı köylerde sivik, sivig, süük de denir.)
Sürsülük (A)	Yemiş, yemişen.
Süzek (A)	Süt ayran süzmeye yarayan bezden yapılmış koni şeklinde süzgeç.

Ş	
Şad	Neşe.
Şad (şaduman/şadıman) olmak (K)	Sevinmek, mutlu olmak, memnun olmak.
Şadıman (A)	Neşelenmiş.
Şah	İran veya Afgan hükümdarı, hükümdar.
Şah Necef	Hız. Ali'nin türbesinin bulunduğu yer.
Şahan (A)	Şahin.
Şah-ı Merdan (K)	Erlerin, yiğitlerin padişahı. Hız. Ali'nin lakabıdır.
Şahı Merdan'ın darına durmak (K)	Cem'de sorguya çekilmek.
Şahı sultanı olmak (K)	Hükmedicisi olmak; çok değer verdiği, sevdiği olmak.
Şah-ı Velayet (K)	Güçlü önder Hız. Ali için söylenir. Hız. Ali'nin başka bir adıdır.
Şahinini uçurmak (D)	Değerli varlığını kaybetmek.
Şahna (A)	Şahane; vergi memuru.
Şahra (A)	Tarladan sapı otu harman yerine taşımaya yarayan hayvan sırtına yüklenen hafif ağaç çatallardan yapılmış araç.
Şahra olmak (D)	Derlenip toparlanma, dertlere katlanma, razı olmak.
Şakalanıp yarılmak (şaka şaka olmak) (K)	Parçalanmak, parçalara ayrılmak.
Şaltah (A)	Yağcı, dalkavuk.
Şaltahlanma (A)	Birine yağ çekme, gözüne girmeye çalışma.
Şaplama (A)	Tokat. Bir şeyin tokat sesini çıkarması. (Sen hiç Arguvan şaplamaşı yedin mi?)
Şaplık (A)	Tokat, iki elin bir birine vurulmasıyla çıkarılan ses.
Şarıltı (A)	Su sesi.
Şarmıta (A)	Hakaret amacıyla kullanılır.
Şaşırdın (A)	Şaşırttın.
Şaşoğ (A)	Şaşı.
Şavk (A)	Işık.
Şavkı düşmek/vurmak (D)	Güzelliğin etkisi.
Şavlanma (A)	Şımarık hareketlerde bulunma.
Şavu (A)	Şımarık
Şeer (A)	Şehir.
Şefaaf	Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık.
Şehzade	Şah oğlu, hükümdar çocuğu.
Şelek (A)	Bir insanın taşıyacağı kadar hazırlanmış buğday sapı, ot, ya da odun yükü.
Şekva (Şehva) (A)	Şikayet.
Şems	Güneş.
Şemsi kamer (K)	Güneş ve Ay.

Şerbeti can	(K)	Ecel şerbeti.
Şeyda		Aşktan aklını kaybetmiş, deli, çılgın.
Şeyle	(A)	Şöyle.
Şıllan	(A)	Yabani bir yemiş.
Şıllıh	(A)	Kepekli iri undan yoğrulmuş mayasız hamurdan yapılan kolay bölünen sac ekmeği.
Şifer	(A)	Şoför.
Şikeet	(A)	Şikayet.
Şilik	(A)	Hacim ölçü birimi.
Şilte	(A)	Yorgan ya da döşek astarı.
Şimir	(A)	Hakaret amacıyla kullanılır. Hz. Hüseyin'i kestiğine inanılan kişi.
Şindi	(A)	Şimdi.
Şineet	(A)	Yaygara. Şineetçi, yaygaracı.
Şire	(A)	(Şıra)Tatlı, meyva suyu.
Şişek	(A)	Bir iki yaşında kuzulama dönemine girmiş koyun.
Şişgöbek/Şişgöğ	(A)	Şişman.
Şivan	(A)	Ağıt.
Şivan düşmek	(D)	Bkz. "Figan düşmek"
Şo	(A)	Çok uzakta, "Şu" Görünebilir uzaklıkta, "Bu" Hemen yakındakini göstermektedir.
Şoo(ğ)ra	(A)	Çorba.
Şorda	(A)	Şurda.
Şorik	(A)	Salya.

T		
Taa	(A)	Uzak anlamında. Taa şu depenin ardı. Taa Maletiyeye.
Taarı	(A)	Tanrı.
Taç bağlanıp kemer kuşanmak	(D)	Olgunluğa erişmek ve derviş giysilerini giymeye hak kazanmak.
Taç ve kement olmak	(D)	Bağlanmak ve değerlisi olmak.
Tahra (dehre)	(A)	Bkz. "Dehre"
Taki		On iki imamlardan biri. Hz. Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin, Taki, Naki, Ali Asker (Asgar), Bakır, Zeynal abidin, Caferi sadık...Mehdiyi Saip Samani... diye devam eden imamların isminin zikredildiği genellikle cem törenlerinde okunan "Duaz-ı İmam"lardır.
Taksiye uymamak	(A)	Daha iyisine layık görülme.
Talan	(A)	Karmakarışık, darmadağınık, altüst.
Talime durmak	(K)	Askeri eğitime uymak.
Tamafil	(A)	Otomobil.
Tamates	(A)	Domates.
Tangoğ	(A)	Asri giyinen.
Tapına gelme	(A)	Uygun pozisyona gelme.
Taplı	(A)	Yassı yayvan.
Taplıyacak	(A)	Ekmek açmaya yarayan ince hafif tahtadan yapılmış kısa saplı tenis raketine benzer alet. Ekmek bir miktar açıldıktan sonra elle bu alet arasında çarpılarak

		geniştirilir.
Tar	(A)	Tavukları tünedikler tahta ya da ağaç parçası.
Tarak alıp zülüfüne vurmamak	(D)	Kendisine özen göstermemek; güzelliğinin farkında olmamak.
Tarhana	(A)	Yarmanın kaynatılması bir miktar yoğurtla karıştırılıp bir iki gün bekletilerek mayalanmasından sonra eskiden kındır şimdilerde bez üzerine avuçla sıkılarak serilmesi ile elde edilen tahıl ürünü. Kurutulur, kış aylarında tüketilmek için kuru bir yerde saklanır. Kuru yendiği gibi ıslatılıp yumuşatılarak ya da sobada ısıtılıp yumuşatılarak da yenir. Akşamdan ıslatılmış tarhanayı kaynatıp üzerine de aş yağında kavrulmuş anıği cızırdatarak dökerek içilen çorbası yapılır.
Tariki/Tarıkı Rahman	(K)	Tanrının yolu.
Tarumar	(K)	“Muhabbetleriyle oldum tarumar” cümlesinde tarumar kelimesi muhabbetin etkili oluşunu ifade etmektedir.
Taş altından akmak	(D)	Gizli hareket etmek.
Taş diye duvara konmak	(D)	Kişinin düşüncesi alınmadan istemediği yere verilmesi.
Taş olsa dayanmaz	(D)	Dayanıklılık ifade eder.
Taşkın	(A)	Su baskını.
Taştan atmak	(D)	İntihar etmek, ölmek istemek.
Tatarhamı	(A)	Karın ağrısıyla başlayan günlerce süren çoğunluğu ölümle sonuçlanan hastalık. Tıpta akut karın diye tanımlanan çoğunluğunu apandisit, mide delinmesi gibi hastalıkların oluşturduğu bir gurup hastalık. (Beddua olarak da kullanılır. “Tatarhamılara gedesin ya da gelesin.” gibi.)
Tatlı can	(A)	Değerli.
Tatlı dil	(K)	Güzel söz.
Tauh	(A)	Tavuk.
Taulu	(A)	Tavlı, besili, şişman.
Tavatur	(A)	Haddinden fazla.
Tay	(A)	At yavrusu. Denk, eşit ağırlıkta, bir yükün iki tarafından biri.
Taylaşmak	(A)	Denkleştirmek, yan yana getirmek, ortaya koymak, karşılaştırmak.
Teber	(A)	Hilal şeklindeki balta.
Teberra etmek	(K)	Uzaklaşmak, vazgeçmek.
Teberrik	(A)	Teberrük, kutsal ve uğurlu sayma.
Tecellisini sınamak	(K)	Şansını denemek.
Tedarik	(A)	Hazırlama, araştırıp bulma, ele geçirme, edinme.
Tedarik görmek	(A)	Hazırlık görmek, hazırlanmak.
Tedbirsiz oturmak	(D)	Plansız, programsız.
Teğütlü	(A)	Taahhütlü.
Teğütlü mektup yazmak	(A)	Haberin eline çabuk ulaşmasını istemek.
Tel çekmek	(K)	Telgrafla haber salmak.
Telef (olma)	(A)	Bir hiç uğruna harcanma, yok olma.
Teli söyletmek	(K)	Dertlenmesine, ağlamasına neden olmak.
Telinen oynamak	(K)	Dalgalanmak.
Telis	(A)	Gevşek dokunmuş çuval.
Telle (gelin)	(A)	Teller takınmış, telle süslenmiş (gelin).
Tellerde kalmak	(K)	Sazın sesine kapılmak.

Telli turna	(K)	Başında telleri (süsleri) olan.
Temaşa	(A)	Bakıp seyretme; gezme.
Temaşa etmek/eylemek	(K)	Bakıp seyretmek.
Tembhleme	(A)	Tembhleme, uyarma, anımsatma.
Temenna	(A)	Elini alnına götürerek selamlama işareti yapma, selam vermek.
Temenna(h) etmek	(A)	Temenna; başım üstüne dileğinde bulunmak.
Temir	(A)	Timur. ("Demir" anlamındadır.)
Temmuz sığağı	(K)	Yazın en sıcak zamanı.
Terazi		Terazi burcu; üç yıldız yan yana durur. Gök küresinde, üzerinde on iki burcun eşit aralıklarla dağıldığı burçlar kuşağına Zodyak denilmektedir. Terazi de Zodyak üzerinde, Başak'la akrep burçları arasında bulunan burcun adıdır.
Terceman	(A)	Tercüman.
Terceman Kesmek	(K)	Cem törenini kurban keserek başlatmak.
Terezi	(A)	Terazi.
Terinen içmek	(D)	Sabırsızlık ifade eder.
Terkine alma	(K)	Sırtına alma, arkasına alma.
Terkleme	(A)	Ayrılma, bırakma.
Terlik	(A)	Şapkanın altına takılan ter emmeye yarayan başlık, takke.
Tersine çıkmak (akmak)	(D)	Yapılmaması gerekeni, zoru başarmak.
Tesbih/Tesbah	(A)	Tespih. Belirli dinî sözleri tekrarlamak veya elde oyalanmak için kullanılan, türlü maddelerden boncuk biçiminde yapılmış, genellikle otuz üç veya doksan dokuz taneden oluşmuş dizi.
Teşt	(A)	Büyük leğen.
Tevella	(A)	Yanaşma, yakınlaşma, dost tutma. Şia'da Hz. Muhammed'i ve soyunu sevenleri sevmek, onlara dost olanlara dost olma ilkesi.
Tevella etmek	(K)	Yanaşmak, Tanrıyla dostluk kurmak.
Tevür	(A)	Anlaşılmaz garip şekil, hal. (Bi tevür olmuş)
Tez	(A)	Çabuk.
Teze	(A)	Yeni, taze.
Tezek	(A)	Hayvan gübresine saman katılarak yapılan kışlık yakacak. (Odun kömür gibi)
Tezme	(A)	Hayvanın bulunduğu yerden ani bir hareketle anlamsız bir şekilde oraya buraya koşması. (Dana tezdî)
Tığı sevda	(K)	Sevda oku.
Tıncıh	(A)	Çabuk küsen, alıngan.
Tıstımbıl	(A)	Haddinde şişman. (Yemiş içmiş tıstımbıl olmuş)
Tiken	(A)	Diken.
Tımsal	(A)	Simge; hayal.
Tiren	(A)	Tren.
Tiyara	(A)	Teyyare, uçak.
Tiyatora	(A)	Tiyatro.
Tohmalama	(A)	Hayvanın taneli yiyecekleri aşırı miktarda yemesiyle barsak tıkanması sonucu karının şişmesi. Tedavi edilmezse ölümlü sonuçlanır.
Tohlu	(A)	Toklu. Bir yıllık kuzu.
Tomofil	(A)	Otomobil.

Tomuz	(A)	Yaz; temmuz.
Topraklar başına küller yüzüne (K)		Çok kötü durumlarda kalmasını, evinden cenaze çıkmasını istemek.
Topsu	(A)	Filkete, çatal inne (iğne).
Tor	(A)	Ağ.
Tor kurmak	(D)	Tuzak kurmak.
Torba takmak	(D)	Dilencilik yapmak.
Torpağ	(A)	Toprak.
Tortor	(A)	Tırtıl.
Tosbaa	(A)	Kaplumbağa.
Totaba	(A)	Köle, hizmetçi.
Toy	(A)	Düğün.
Tozu bora(n)	(K)	Yağış, fırtına gibi hareketli.
Töbe	(A)	Tövbe.
Töğ	(A)	Ünlem sözü.
Töremek	(A)	Üremiyessin, neslin devam etmesin anlamında kullanılır. (Beddua)
Törpü	(A)	Törpü.
Tuç	(A)	Tunç.
Tufan	(A)	Şiddetli yağmur.
Tuman	(A)	Don. Alt iç giysisi.
Turap	(A)	Toprak. Kainatı meydana getiren dört unsurdan biri. İnsan topraktan gelmiş toprağa gidecektir. Halk dilinde bu yok oluş "tenin turap olması" şeklinde ifade edilir. Sevgilinin ayağının tozu olmak, onun uğrunda ölmeyi, toprak olmayı göze almak, "turap olmak"la dile getirilir.
Turunç		Turunçgillerden, bütün Akdeniz ülkelerinde yetişen, kışın yaprağını dökmeyen bir ağaç. Turunçgiller, narenciye.
Turyak	(A)	Panzehir.
Tut	(A)	Dut.
Tuuranda	(A)	Turfanda.
Tuz ile beslemek	(D)	İhtiyacı olanı vermek.
Tümür tümür	(A)	Kokular için kullanılır.
Tüneme	(A)	Kuş ya da tavuğun bir ağaç, ya da dalda beklemesi.
Tütün	(A)	Ateşten çıkan duman.
Tütün altı	(A)	Sigara içicilerinin, sabah ilk sigarayı içmeden önce yedikleri.

U		
Uçkur	(A)	Şalvar kemeri.
Uğrun uğrun	(A)	Bkz. "Orgun orgun"
Uğarmak	(A)	Onarmak, düzeltmek.
Ula	(A)	Ulan. Ola da denir.
Ulama	(A)	Ekleme, bağlama.
Umman	(A)	Uçsuz bucaksız deniz, okyanus; çok bilgili hakikat sırrına ermiş kamil insan.
Urmak	(A)	Almak, nasiplenmek.
Urum	(A)	Rum.

Ur \ddot{u} ya	(A)	R \ddot{u} ya.
Us \ddot{u} h \ddot{u} ma	(A)	Yavaşlama, şiddetinin azalması, sakinleşme.
U \ddot{u} sl	(A)	Yavaş; \ddot{u} s \ddot{u} l, kural; orantılı, uygun.
Uşa \ddot{h}	(A)	Çocuk.
Uşgur	(A)	Dona ya da şalvara takılan kemer g $\ddot{ö}$ revi yapan ip.
U \ddot{t} ma	(A)	Kumarda yenme.
U \ddot{u} r	(A)	Uğur.
U \ddot{u} rlama	(A)	Yolcu etme.
U \ddot{u} rlar ola	(A)	Yolun a \ddot{c} ık olsun.
U \ddot{u} runu alma	(A)	Ön \ddot{u} n \ddot{u} kesme, birinden $\ddot{ö}$ nce bir hedefe varma.
U \ddot{v} a	(A)	Ova. Çevrelerine g $\ddot{ö}$ re \ddot{c} ukurda kalmış, \ddot{c} oğunlukla al \ddot{u} vyonla $\ddot{ö}$ rt \ddot{u} l \ddot{u} , eğimi az, akarsuların derine g $\ddot{ö}$ m \ddot{u} lmediği, geniş veya dar d \ddot{u} zl \ddot{u} k.
U \ddot{v} and	(A)	D \ddot{u} z. (Çorabın tersi u \ddot{v} andı)
U \ddot{z} ah	(A)	Uzak.

Ü		
Ü \ddot{c} dilli	(A)	Birbirine 60 derecelik a \ddot{c} ırlarla bağlanmış \ddot{u} ç ince ağacın bir sapa birleştirilmesiyle oluşan sap atmaya yarayan gereç.
Ü \ddot{c} ler	(K)	1-Halkın inançlarına g $\ddot{ö}$ re \ddot{u} ç kişilik ermişler topluluğu. 2- Ü \ddot{c} ler, v \ddot{u} cut, can ve ruhtur. Can, kan demektir. İnsanın kan dolaşımını anlatmaktadır. Ruh ise irade demektir. V \ddot{u} cuda iyi bakılırsa, kan temiz olur. İyi gıdalar alınırsa kan temiz olur. Bunun i \ddot{c} in irade, bilgi gereklidir.
Ü \ddot{c} peşli	(A)	Bir kadın giysisi.
Üleşme	(A)	B $\ddot{ö}$ l \ddot{u} şme.
Ülger	(A)	Yıldız topluluğu; sabah yıldızı.
Üm \ddot{u} k	(A)	Boğaz.
Ünleme	(A)	Çağırma, bağırma.
Ürfet	(A)	Rif \ddot{a} t.
Ür \ddot{u} şan	(A)	Ruşen, aydınlık.
Ür \ddot{u} ya	(A)	Bkz. "Ur \ddot{u} ya"
Ür \ddot{u} zgar	(A)	Bkz. "Ör \ddot{u} zgar"
Üryan	(A)	Çıplak; y \ddot{u} z \ddot{u} , v \ddot{u} cudu a \ddot{c} ık.
Üşengeç	(A)	Tembel.
Üşenme	(A)	Bir işi yapmak istememe, \ddot{u} rperme anlamında da kullanılır.
Üşmek	(A)	Başına toplanmak, \ddot{u} ř \ddot{u} şmek.
Ütmek	(A)	Ötmek.
Üvez	(A)	Çok k \ddot{u} çük ısırcı sinek.

V		
Vade	(A)	Zaman.
Va \ddot{h} it, vaat	(A)	Vakit.
Varanaça	(A)	Varana kadar.
Varancak	(A)	Varana dek, varana kadar.
Vardımsa	(A)	Vardıysam da.
Varısa	(A)	Varsa.
Vaz gelmek	(A)	Vazgeçmek.

Vech	(A)	Yüz, çehre, surat.
Velespirt	(A)	Bisiklet.
Veram	(A)	Verem, hastalık.
Vesayit	(A)	Vasıta, araç.
Vıgılama	(A)	Arı, sinek gibi hayvanların kanatlarının çıkardığı ses.
Veran/Viran/Viren	(A)	Yıkık, harap.

Y		
Yaa	(A)	Yağ.
Yaalama	(A)	Yağlama.
Yaalı	(A)	Yağlı.
Yaalıh	(A)	Büyük mendil.
Yaamır	(A)	Yağmur.
Yaar	(A)	Binek hayvanlarını sırtında semer ya da palandan dolayı olmuş yara, kerme. (Eşşeen ölümü yararındandır.)
Yaarebbi	(A)	Ya rabbim.
Yarın	(A)	Yarın.
Yaba	(A)	Harman savurmaya tarayan tahtadan yapılmış, geniş dişli, (parmaklı) tırmığa benzeyen araç.
Yad	(A)	Yabancı.
Yad el	(K)	Uzak memleket, gurbet.
Yağlıh	(A)	Yağlık; mendil.
Yahşi	(A)	İyi, güzel.
Yakkışyı	(A)	Yakışıyor.
Yalağ	(A)	Hayvan sulağı.
Yaldatma	(A)	Aldatma.
Yaldanma	(A)	Aldanma.
Yalooz (Yalnız/Yaloğuz)	(A)	Yalnız, tek.
Yaman	(A)	Kötü. Kötülük, musibet, fenalık; alışılmışın üzerinde olan istek, güç, beceri; hali kötü durumda (olmak).
Yanı gara	(K)	Beddua. (Yanı garaya gedesin)
Yanığı	(A)	Yanı.
Yanama	(A)	Yana yatma.
Yapı	(A)	Ev, inşaat.
Yar		Uçurum, yarılmış yer; sevgili.
Yarlanmak	(A)	Delinmek, bozulmak.
Yar kokusu	(K)	Hasretlik; haber bekleme.
Yaradan	(A)	Tanrı. Allah.
Yarağ	(A)	Erkeklik organı.
Yarasını bağlamak	(D)	Dertlerine ortak olmak, yardımcı olmak.
Yare	(A)	Yara.
Yarennik	(A)	Şaka.
Yarığ	(A)	Bölünmüş, çatlamış, dilik.
Yarım güzel olsun malım		Sevgilisinin güzelliği ile övünmek.

olmasın (D)	
Yarın bercisi olmak (K)	“Ben de yarın bercisiyim” Berci: Davarı sağan kimse, süt sağıcı. (Malatya - Akçadağ bölgesinde kullanılır.)
Yarın bacısı (K)	Baldız; yarı anımsatan.
Yarlanma (A)	Bölünme, ikiye ayrılma.
Yarma (A)	Kabuğu alınmış buğday. Döğme. Aşurelik buğday.
Yarmak (A)	Bölmek, ikiye ayırmak, ortasından geçmek.
Yarpak (A)	Yaprak.
Yarpız (A)	Dere kenarlarında ve sulak yerlerde yetişen güzel kokulu salata, çorba, özellikle ayranlı çorbada kullanılan bitki.
Yasdıh/Yasduh (A)	Yastık.
Yası matem günü (K)	Muharrem ayında Hz. Hüseyin’in şehit edildiği gün; on muharrem günü.
Yasına gelmek (K)	Acısına ortak olmak için yanında bulunmak, yasını almak.
Yaşı küçük ama derdi ziyade (D)	Çok küçük yaşta aşık olmak.
Yaşıl (A)	Yeşil.
Yaşıt (A)	Aynı yaşta.
Yatah (A)	Yatak.
Yataklarda inlemek (D)	Sevdası yüzünden hastalık derecesinde hasretle ağlayıp sızlamak.
Yataklardan kalkmamak (D)	Hep hastalıkla uğraşmak.
Yavan (A)	Hoşa gitmeyen, tatsız, katıksız; anlamsız.
Yaygı (A)	Geniş örtü.
Yayık (A)	Yoğurdu ayran haline getirmek ya da yoğurttan tereyağı çıkartmak için kullanılan deri ya da tenekeden yapılmış gereç.
Yayılma(k) (A)	Otlama(k). “Geçileri yayıyı.”
Yayla suyu (K)	Katıksız, saf, temiz.
Yaylım (A)	Mera, otlak yer.
Yaz ayında bağları gazel dökmek (D)	Erkenden, zamansız, verim alınacak zamanda zarara uğramak.
Yaz ayının güz ayına bağlı olması (D)	Arka arkaya gelmesi, ondan sonra gelmesi.
Yaz bahar (K)	İlkbahar.
Yaz gününde yolcu eylemek (D)	En güzel, verimli zamanında terk etmek.
Yazı (A)	Düzlük. “Yazılarda koyun kuzu meleşiyor.”
Yeddi (A)	Yedi.
Yediler (K)	Yedi kişilik evliya toğluluğu. Yediler olmaz ise Kırklar olmaz. Yediler, Dünya'ya ait olan dört ile insana ait olan üçten meydana gelmektedir. Dört, ateş, rüzgar, su ve topraktır. Üç ise can, canan ve çobandır. Çoban çocuktur. Gelecektir. Can erkek, canan kadındır. Can ve canan bir gömleğe girerler, bir olurlar. Birleşmeden çoban, yani çocuk olur. Çoban olmaz ise soy sürmez. Meydan boş kalır. Altı olursa, insan soyu durur.
Yekinmek (A)	Hamle yapmak.
Yel (A)	Rüzgar.
Yel gibi geçmek (D)	Zamanın çok çabuk geçmesi.

Yeldirme	(A)	Hızlı hareket etme, Semahın hızlı bölümü.
Yeller alsın	(K)	Havaya (boşa) gitsin.
Yelmek	(A)	Ardı sıra gitmek, esmek, koşmak, acele yürümek.
Yemin billah	(K)	Tanrı adına, mutlaka olacak; Vallahi billahi.
Yeni yetme	(K)	Ergenlikten çıkmış, gençliğe adım atmış.
Yenleme (Yenneme)	(A)	Dişi cinsel organının östrus ya da doğum sonrası şişmesi.
Yer	(A)	Dünya.
Yer göğ kabul etmeyi/etmiyor	(K)	Çok hasta olanlar, feryat fıgan eden hastalar için söylenen bir deyimdir. Bu dert ölümden bile ağırdır demek isteniyor.
Yer oynaması	(A)	Deprem.
Yere girmek	(A)	Ölmek.
Yeri (mek)	(A)	Yürü (mek).
Yeri yurdu olmamak	(D)	Barıksız, kimsesiz kalmak.
Yerini tutmak	(D)	Onun gibi olmak, onun yerini almak.
Yesir	(A)	Esir.
Yetim kalmak	(K)	Babasız kalmak.
Yetirmek	(A)	Ulaştırmak, vardırmak, eriştirmek, tamamlamak.
Yezid	(K)	Hız.Muhammed'in sevgili torunu ve "Ehl-i Beyt"ten olan Hz. İmâm Hüseyin'i, Kerbelâ'da susuz ve zulüm ile şehit eden kişi; Anadolu'da hilekar, sahtekar anlamları taşır.
Yılışma	(A)	Güreşme.
Yıldız poğu	(A)	Geceler fosforundan dolayı parıldayan kurtçuklar. Böcekler.
Yıldız saymak	(D)	Gerçekleşmeyecek işlerle uğraşmak, hayaller kurarak boşa zaman harcamak.
Yılgın	(A)	Su kenarlarında çokça bulunan ve kendiliğinden biten sert, bodur boylu ağaç.
Yırımı	(A)	Yarımı.
Yiğ	(A)	Yeni, daha biraz önce. (Daa yiğ geldim.)
Yiğnik	(A)	Hafif.
Yiirmi (yiğirmi)	(A)	Yirmi. (Yiğirmi)
Yoğ	(A)	Yok.
Yoğusa	(A)	Yok ise.
Yol çekmek	(A)	Yol almak, uzaklaşmak.
Yol eylemek (etmek)	(A)	Bir davranışı, işi sürekli yinelemek, sürekli gidip gelmek.
Yol göstermek	(D)	Nasıl davranılacağını öğretmek, öğüt vermek.
Yol üstünde bir top çalı olmak	(D)	Göz önünde gösterişsiz olarak bulunmak.
Yolcuya yol dayanmaz	(D)	Amacına ulaşmak isteyen engelleri bir bir aşar.
Yolda koymak	(D)	Terk etmek; amacına ulaşmasını engellemek.
Yoldan azmak	(D)	Güzel davranışları bırakmak, kötü davranışlara yönelmek.
Yoldan sapmak	(D)	Tanrı yolundan çıkmak; uygun olmayan davranışlara yönelmek.
Yoldaş	(A)	Eş; arkadaş.
Yoldaş (yoldaşı) olmak	(A)	Yakın arkadaşı, sevgilisi, eşi olmak.
Yollama	(A)	Gönderme, iletme.
Yolluh	(A)	İnce kilim, genellikle dış kapıya doğru ya da mekânlarda yürüme gezinti yerlerine serilir.
Yolu olmak	(D)	Uğruna emek harcamak, yardımcı olmak.

Yoluna bakmak (D)	Hasretle gelmesini beklemek.
Yolunda ölmek (D)	Uğruna her şeyini (canını bile) feda etmek.
Yolunu kesmek (D)	Bir şey elde etmek yada zarar vermek amacıyla karşısına çıkmak.
Yolunu yolsuza düşürmek (D)	Kötü insanlara muhtaç etmek, arkadaş etmek.
Yolunun üstüne yatmak (D)	Gelmesini beklemek.
Yosma (A)	Şen, güzel, insanı baştan çıkartacak kadar süslü ve edalı genç kadın.
Yourt (A)	Yoğurt.
Yöğniyne (A)	Yorgan iğnesi.
Yörep (A)	Yokuş yukarı.
Yörü (A)	Bkz. "Yeri"
Yöömüye (A)	Yevmiye, gündelik; gün.
Yuğmak (A)	Bkz. "Yumağ"
Yuha (ekmek) (A)	Yufka (ekmek).
Yuğu, yuku (A)	Uyku.
Yumağ (A)	Yıkamak.
Yumma (A)	Kapatma. (elini yumma, gözünü yumma) Tehlikeyi görünce kendi üzerinde yumulan tespih böceğine de yumma denir.
Yuryah (A)	Turyak, panzehir.
Yusuf-u Kenan (Yusuf-ı Ken'an) (K)	Ken'an'lı Yusuf. Yusuf edebiyatta güzellik sembolüdür.
Yusuf-u Kenan gibi (K)	Yusuf peygamber gibi çok çilelere katlanmak.
Yuva (A)	Ev.
Yuvası olmamak (D)	Ev bark sahibi, kimsesi olmamak.
Yuymak (A)	Bkz. "Yumağ"
Yüce dağ (A)	Büyük engel, aşılması güç.
Yüce dağ başından aşırnak (D)	Zorluklarla karşılaşmasına neden olmak; uzak yerlere göndermek.
Yüü(ğ) (A)	Yün.
Yüklü (A)	Hamile. İnsanlar için kullanılır.
Yüksekte uçarken engine düşmek (D)	İyi durumdan kötü duruma düşmek.
Yüklük (A)	Gömme dolap.
Yülük (A)	Tüyleri dökülmüş.
Yünlü (A)	Yünden yapılmış giysi.
Yüreği dayanmamak (D)	Katlanmamak, (zorluklara direnç gösterememek)
Yüreği soğumak (D)	Oh olsun; kötü durumlara düşmesine, zarar görmesine sevinmek.
Yüreği tutuşmak (D)	İçine ateş düşmek, çok büyük acı vermek; heyecanlanmak.
Yüreğine dert olmak (D)	Yapamadıklarına, elde edemediklerine üzülme; hayıflanmak.
Yüreğine girmek (D)	Kalbini kazanmak, aşığı olmak.
Yüreğini dağlamak (D)	İçine ateş düşürmek, çok büyük acı vermek.
Yüreğini ellemek (D)	Dertli olduğunu söylemek.
Yüreğini yemek (D)	İçten yaralamak.

Yüreğinin yağını eritmek (D)	Bile bile, zor durumda bırakarak bekletmek; çok acı çektirmek.
Yürek narı (K)	Hasret acısı.
Yürekte yanmak (D)	İçten acı çekmek, sevdasıyla acı çekmek.
Yürekte yaralamak (D)	İçten acı hissettirmek, sevdasıyla acı çektirmek.
Yütmek (A)	Kaybolmak. İtmek.
Yütürme (A)	Kaybetme, yitirme.
Yüz çevirmek (D)	Yüzünü dönmek, yüzüne bakmamak; vazgeçmek.
Yüz sürmek (D)	Eğilerek, sürünerek elini ayağını öğmek; niyaz etmek; ziyaret etmek.
Yüze gülmek (D)	Dost görünmek.
Yüzü benim ile kavli el ile olmamak (D)	İki yüzlü; sözü ile özü bir olmayan.
Yüzü gülmek (D)	Sevinmek, mutlu olmak.
Yüzüğe göre kaş bulamamak (D)	Dengini, uygununu bulamamak.
Yüzüm yüzüm yüzülmek (D)	Çok acı duymak, çok üzülmek.
Yüzüne sürmek (D)	Özlem gidermek.
Yüzzük (A)	Yüzük.

Z	
Zaamat (A)	Zahmet.
Zahar (A)	Zahir, kuşkusuz, elbette, şüphesiz, açık, belli.
Zaheri/Zahmarı garı (A)	Bkz. "Zemheri karı"
Zaif (A)	Zayıf.
Zalim (A)	Zalim.
Zalim yar (A)	Bkz. "Haylım yar"
Zamane (A)	İçinde bulunulan zaman, dönem.
Zanaat (A)	Sanat. İş, meslek.
Zapt eylemek (A)	Tutmak, engellemek, hareketsiz kılmak; dağlamak.
Zar (Zarı zarı) (A)	Ağlamak, feryat etmek, inlemek. Ağlayan, inleyen.
Zar ağlamak (zarı zarı) (A)	Sesli olarak ağlamak, inlemek.
Zar etmek (D)	Bkz. "zar ağlamak"; ziyan etmek.
Zarelemek (A)	Ağlatmak, inletmek.
Zay olmak (A)	Kaybolmak, boşuna harcanmak; zarara uğramak.
Zahir katmak (D)	Acıyı tattırmak.
Zehir zıkkım olmak (D)	Yenmeyecek duruma gelen yemek; zor durum.
Zehirli bade içirmek (K)	Büyük acı tattırmak; öldürmek istemek.
Zembil (A)	Sepet.
Zemheri (zehmeri) (A)	Kış, kış başlangıcının kırk günü.
Zemheri karı (A)	Kışın en şiddetli zamanı yağın kar; büyük felaket. Rumi Takvim ile bağdaşan "Köylü Hesabı"na göre, kışın 40 günü "zahmarı", 40 günü "zahmatı"dır. Zahmarı 21 Ocak gününe kadar sürer. 21 Ocak günü "kış yarısı"dır.
Zencir (A)	Zincir.
Zenne (A)	Kadın eşyası (zenne ayakkabısı, zenne çorabı); kadın ve çocukların ayağına uygun küçük ayakkabı.
Zı(ğ)arma (A)	Mızıkçılık yapma.

Zillo(ğ)	(A)	İşsiz güçsüz, boşa gezer, bir işe yaramaz.
Zırza	(A)	Kapı sürgüsü.
Zırzalama	(A)	Sürgüleme.
Zıyan	(A)	Boş yere harcama.
Zıyıpmak	(A)	Bir şeyin ani kayması.
Zilif	(A)	Zülûf, saç, şakaklardan iki yana inen saç lülesi.
Zimpiri	(A)	Sık ve aralıksız. (Yaamır zimpiri gibi döküyü.)
Ziyada	(A)	Ziyade, çok.
Ziyan	(A)	Zarar.
Zoyha	(A)	Bkz. "Soyha (Soyka)"
Zulum	(A)	Zulüm.
Züğan	(A)	Buğday tarlalarında yetişen yabancı bitki.
Züğürt	(A)	Parasız, yoksul, meteliksiz olan (kimse).
Zülfi keman	(K)	Sevgilin saçı; özellikle yüzün iki tarafına sarkan, kıvrılmış, tel tel olmuş saç.
Zülfikar	(K)	Hz. Ali'nin kullandığı kılıcın adı.
Zülfünü kelepçe etmek (K)		Güzel saçlarını açarak kendine bağlamak.
Zülfü peder (Sülb-u peder) (K)		Babamın soyu, ondan öncekiler.
Zülûf	(A)	Bkz. "Zilif"

BÖLÜM 6

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma içerisindeki bulgulara dayanılarak elde edilmiş sonuçlar ve bunlara ilişkin geliştirilmiş öneriler yer almaktadır.

6.1. Sonuçlar

Genel yapı itibariyle semah ve uzun havalardan oluşan Arguvan müziği oldukça zengin bir ritim yapısına sahiptir. Malatya müziği denildiği zaman akla ilk gelen yörelerden biri olan Arguvan, özellikle uzun havalarının kendine özgü dil özellikleriyle, ağız yapısıyla ve yörede konuşulan dilin de etkisiyle “Arguvan ağzı” olarak ile bilinmektedir.

Genellikle 2 ve 4 zamanlı olan Malatya türkülerinin aksine Arguvan türkülerinde ezgi usülleri 2 zamanlıdan 19 zamanlıya kadar görülür. Bunun yanında ezgilerin farklı ritimlerle birleştirilerek kullanılması Arguvan müziğinin karakteristik özelliklerinden biridir. Hece ölçüsünde 7 ve 11’li kalıplar kullanılmıştır. Çoğunlukla oktavı aşmayan ve yine ağırlıklı olarak la kararlı olan Arguvan türkülerinde “Yahyalı Kerem” ayağı sıkça kullanılmıştır.

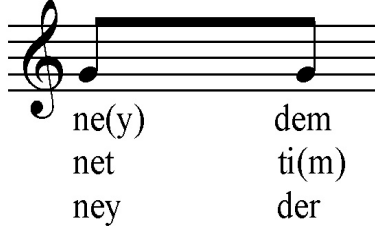
Arguvan yöresi sözlü halk müziklerinde yer alan yöresel söyleme özelliklerinin oluşumunda ezgisel, ritimsel ve sözel ifadelerin etkili olduğu görülmüştür. Ancak bu etkiler daha çok sözel ve ritimsel olarak öne çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak Arguvan sözlü halk müziklerindeki sözcüklerde hece eksilmesi dikkat çeker. Dolayısıyla bu özellik sözcüklerin ritimsel özelliklerini de değiştirmektedir.

Bir fiilde istek kipi olan “-ayım, -eyim” ekinin kullanılmaması (“geleyim” yerine “gelem”) yatar. Gidem (gideyim), gelem (geleyim), ölem (öleyim), kurban olam (kurban olayım), yapam (yapayım).

“Söyleyin, koymayın, balmayın” sözcükleri bir hece düşerek sözcükleri, “söylen, koyman, bakman” biçimini alır.

“Ne” sözcüğüne gelen sözcük ve ekler Arguvan türkülerinde farklı biçimlerde kullanılır.

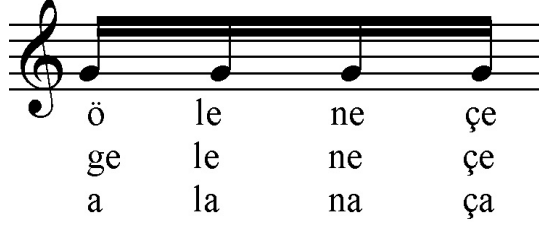

“Olmak” fiili önüne aldığı sözcükle kaynaşarak birleştiği sözcükle birlikte daha akıcı söylenir. “Öyle olur” yerine “öylolur”, “belli olur” yerine “bellolur”, “mı olur” yerine “molur” gibi.

“-alım, -elim” eklerinin yerini Arguvan türkülerinde sıklıkla “-ak, -ek” sesleri alır.

“(e)çe, -(a)ça” eklerinin “kadar” edatının yerine kullanıldığı görülür.

İyelik eki olan “-i, -ı, -u, -ü” seslerinden sonra gelen ve hal eki olan “-i, -ı, -u, -ü” seslerinin düşebildiği (“muradımı” yerine “muradım”) görülmektedir.

“Eydir Hüseyiniyem gonup göçersin

Ecel şerbetini birgün içersin

Sen sırat **köprüsün** nasıl geçersin

Emelin sırtına vururlar birgün” (Anonim, 1995, s: 94)

Arguvan türkülerinde sözcüklerde hece eksilmesi sık rastlanan bir durum olsa da aşağıdaki durumlarda harf türemesi, hece artması görülmektedir. Dolayısıyla bu durum da bazı sözcükleri ritimsel olarak etkiler.

Türkiye Türkçesi’ndeki ses olaylarından biri orta hece ünlüsünün düşmesidir (satılık - satlık, yalnız - yalnız, yanılış - yanlış).

Bazı sözcüklere di'li geçmiş zamanı belirten, “görülen (bilinen) geçmiş zaman” ekleri (-di, -dı, -du, -dü, -ti, -tı, -tu, -tü) geldiğinde sözcük ile ek arasında bir sesli harf türer. Olaydım, bileydim, yoktu” yerine “olayıldım, bileyidim, yoğudu” gibi.

Miş'li geçmiş zamanı belirten “-miş, -miş” ekleri Arguvan türkülerinde bazı sözcüklerin sonuna geldiğinde sözcük ve ek arasında bir sesli harfin türediği görülür. Örnek olarak “kışmış, işmiş, neymiş, karmış” sözcüklerinin yerine “kışımış, işimış, neyimiş, karımış” sözcükleri kullanılır.

Arguvan türkülerinde bazı sözcüklerin önünde harf türemesi görülür. Bu yapı özellikle “r” harfiyle başlayan bazı sözcüklerde görülür. “İrahmat, ürüya, ürüşan, ürüzgar, ilazım” sözcükleri gibi.

“Ama (fakat, lakin)” bağlacı türkülerde “amma” olarak kullanılabilir. “amma” ifadesi bu biçimiyle daha vurgulu söylenir ve bazen şart belirtir: “Dost selam göndermiş amma/ ben ona bir selam vermeden ölmem.”

Arguvan türkülerinde “Küskün” sözcüğünden çok “küsülü” sözcüğü kullanılır.

Arguvan türkülerinde hece artması ve hece eksilmesi gibi özelliklerin yanında ses değişimleri de Arguvan türkülerinin belirgin özelliklerindedir.

Şimdiki zaman “-yor” eki Arguvan türkülerinde “-yı, -yi, -yu, -yü” biçiminde ifade edilir. Geli-yor yerine Geli-yi, görü-yor yerine görü-yü gibi.

Arguvanda özellikle ilenç (beddua) ifade etmek amacıyla bazı sözcüklerin farklı kullanıldığı görülmektedir. “Eğilsin, kırılsın, olsun, desinler, koysunlar” sözcüklerinin yerine “eğile, kırıla, ola, diyeler, koyalar” ifadeleri kullanılır. Ayrıca sadece beddua içerikli kullanılan bazı sözcüklerde farklı bir söyleyiş özelliği de

görülür. “olmaya, yetmeye, gele” gibi sözcükler “olmıyasıca, yetmiyesice, ...gelesice” biçiminde söylenir.

Arguvan türkülerinde sözcüklerin sonuna “-(ı)nan, -(i)nen” sesinin bağlanarak “ile” edatının ya da bağlacının yerine kullanıldığı görülmektedir. Aşığıyla – aşığınan, kazmayla – kazmanınan, eliyle – eliğnen gibi.

Sözcük başlarında sıklıkla “k” harfinin yumuşayarak “g” harfine değişimi/dönüşümü görülür. Bu değişim türkülerde en çok “gardaş (kardeş), gız (kız), gurban (kurban)” sözcüklerinde görülür.

“i” harfi kalınlaşarak “ı” harfine değişimi/dönüşümü görülür. Bu değişim özellikle “zalım (zalımın kızı) (zalim; acımasız, haksız davranan), yar (ben yarımı yitirdim) (sevgili)” sözcükleriyle dikkat çeker.

Sözcük başlarında sıklıkla “t” harfinin yumuşayarak “d” harfine değişimi/dönüşümü görülür. “Tabanca, süt, turna, taş, tepe, tane” sözcükleri yerine “dabanca, süd, durna, daş, depe, dane” sözcükleri kullanılır.

“e” harfinin kalınlaşarak “a” harfine değişimi/dönüşümü görülür. “Bahçe, nevrüz, beraber” sözcükleri yerine “bahça, navruz, barabar” sözcükleri kullanılır.

Ağlaya ağlaya, sallana sallana, gözleye gözleye yapısındaki tekrarlar Arguvan türkülerinde sözcük sonundaki “a” sesli harflerinin “ı”, “e” sesli harflerinin “i” sesli harfine dönüşümüyle ağlayı ağlayı, sallanı sallanı, gözleyi gözleyi şeklinde söylenir.

“h” harfi genellikle hırıltılı (h) bir şekilde seslendirilir ve sıklıkla “k” harfinin yerine (sözcük başları hariç) kullanılır. Ocah, bah, çh, çh, gırh, sıh, uzh, yatah, yoh gibi.

“i” harfinin “e” harfine değişimi/dönüşümü görülür. Endim, ehmal, gedyim, get, heç, eyi gibi. Bu değişim türkülerde özellikle “gitmek, giymek” fiillerinde dikkat çeker.

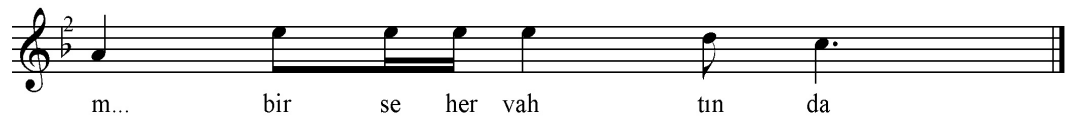
“ü” harfinin “e, i” harflerine değişimi/dönüşümü görülür. Bu değişim türkülerde “yürümek” fiilinde dikkat çeker. Sözcükteki “ü” sesi “e” sesini alır, sonra gelen sesli ise “e” harfini uyum göstererek “i” harfine dönüşür. Böylece “yürü” sözcüğünde “ü” sesli harfleri “e, i” seslilerine dönüşerek “yeri” biçiminde seslendirilir.

Bazı sözcüklerde ise “a”nın “e” ye dönüşümü görülebilir. Esger, heyirsiz, cenderme, mezer, anem, yare gibi.

“p” harfinin yumuşayarak “b” harfine dönüşümü görülebilir. Bazar, barmh, bus, boyraz gibi.

“Diye, diyerek” ifadesinin yerine “Deyi” kullanımını bazı türkülerde görülür.

Uzun havaların girişinde yani söze girilmeden önce ya da uzun hava içinde sözler arasında karar sesinde inilti bir ses (m...) kullanılabilir.

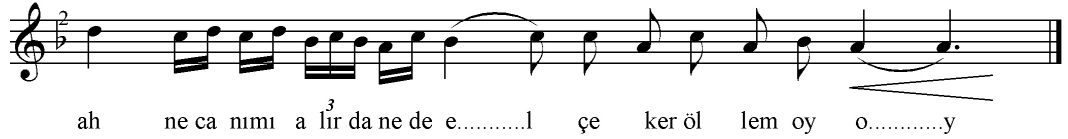

Tekrarların türkülerde (yavaş yavaş, gide gide, sürüm sürüm) çok sık kullanıldığı görülür.

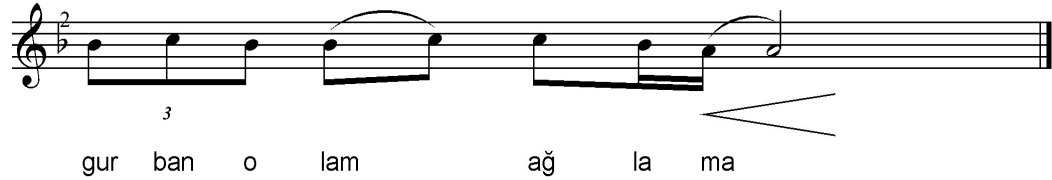
“Hangi dağın ardındasın sevdiğim
O yanlara **dönem dönem** ağlayam
Bir mektup gönder ki kurban olduğum

Yüzlerime **sürem sürem** ağlayam” (Şahin-Özerol, 2004, s: 407)

Katmalar, yapısal bakımdan bir sözcük ya da bir hece biçimindedir ve genellikle türkünün karar sesinde seslendirilirler. Arguvan türküleri ve özellikle uzun havaları katma sesler bakımından oldukça zengindir. Özellikle **ah**, aman (amon), oy, ne(y)dem/ni(y)dem, ölem, gardaş, dost, de/da, gurban (olam) katmaları Arguvan türkülerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Aşağıdaki örnekte “**ah**”, “**da**”, “**ölem**”, “**oy**”, katmaları kullanılmıştır.

Uzun havalarda, genellikle dize sonundaki sözcük ya da cümle bitimindeki sözcük “crescendo (*cresc*)” yapılarak uzatılır. Katmalarda da görülen bu söyleme biçimi, türkünün karar sesiyle seslendirilir.

Arguvan türkülerinde özellikle “n” harfi ile biten sözcükler seslendirilirken ya da uzatılırken nazal n sesi (ñ)²³ kullanılabilir. Arguvan uzun havalarda sözcük sonlarının uzatılarak seslendirilmesinde de ortaya çıkan ñ sesi, Arguvan türkülerinin önemli bir seslendirme-söyleme özelliğidir.

“Kapısının önü de bir ufak çayır bir ufak çayır
Ah atmış yorgağını da bir güzel uyur da
Meralım beñi öldürdün beni” (Erhan YILMAZ)

²³ Bu ses dilin boğaza yakın olan orta kısmının, damağın boğaza yakın kısmına değiştirilmesi ile oluşur. Dil dişlere temas etmez. N-G seslerini aynı anda çıkarmaya çalışmak bu sesin en iyi tanımıdır.

Bu çalışmayla Arguvan yöresi sözlü halk müziklerinde yer alan yöresel söyleme özellikleri ritimsel, ezgisel ve sözel olarak tespit edilmiştir. Böylece bu özellikler daha anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle çalışmanın, Arguvan türkülerinin söyleme özelliklerinin geleceğe aktarımına katkı sağlayacağı düşünülebilir ve Türk Halk Müziğinin sözlü tipleriyle ilgili yapılacak genel çalışmalara ışık tutabilir. Konservatuarların ve fakültelerin ilgili bölümlerinde sözlü Türk halk müziği ve halk edebiyatı alanlarında çalışma ve araştırma yapanlara katkılar sağlayabilir.

6.2. ÖNERİLER

Arguvan türküleri söyleme özellikleri hassasiyetle incelenmeli ve türküler yöreyi, yörenin müzik kültürünü, yöre ağzını, türkü ağzını bilenler tarafından okunmalıdır.

Yöre genç nüfusunun gelecekte Arguvan türkülerine hizmet edebileceği, türkülerin korunmasına ve yaşatılmasına destek olabileceği düşünüldüğünde; bölgedeki müzik kültürü hakkında yöre çocukları, gençleri bilgilendirilmelidir.

Üniversitelerde Arguvan müzik kültürü hakkında daha derin araştırmalar yapılmalı ancak araştırmalar kaynak taramalarla sınırlı kalmamalı, araştırmalar Arguvan bölgesinde yapılmalıdır.

Bu araştırmalar sonucunda ulaşılabilecek somut bilgilerle, yöre müziğinin diğer yörelerden kendini ayıran özelliklerini ön plana çıkararak yöre müziği hakkında öze yakın tespitlere ulaşmak amaçlanmalıdır. Bu doğrultuda Arguvan yöresi sözlü halk müziği ile ilgili olarak, ağız, şive, lehçe, deyim, kalıp sözler, makam, usul, stil konularında yapılacak çalışmalar önemli olacaktır.

KAYNAKLAR

AĞALDAĞ S, En Eski Çağlardan Bizans dönemine kadar Malatya Tarihi, Doktora Tezi, Konya 1988, www.malatya.gov.tr

AKSÜT H, Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri, Art Basın Yayın Kültür Hizmetleri, Ankara 2002, s: 228-229

ANONİM, Arguvan Ezgileri 1, Arguvan ve Köyleri Eğitim-Kültür Vakfı Kültür Dizisi 1, s: 2-3-4-5-7-9-10-13-14-15-21-23-32-33-35-39-40-44-48-47-49-51-53-54-57-59-62-63-66-73-81-82-86-88-92-94-99-101-102-106-107-108-109-110-111-113-114-116-117-118-119-120-122-123-126-129-131-133-134-136-138-139-141-143-144-147

ARTUN E, Aşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı, Kitabevi, İstanbul 2008

ATILGAN H – TURHAN S, Malatya Musiki Folkloru. Malatya Belediyesi Kültür Yayınları No:1, Malatya 1999, s: xviii

BAŞGÖZ İ, Türkü, Pan Yay., İstanbul 2008

BULGAN M, Malatya-Arguvan Bölgesi Saha Araştırması ve Etnomüzikoloji Açısından Önemi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Adıyaman 2009, s: 51

DEMİR N, Ağız Dökümantasyonu Niçin Gereklidir?, Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı, 2008, s: 7-8

Dictionnaire Larousse, Milliyet Gazetecilik A.ş., Cilt 1, 1993, s: 139-140

EMNALAR A, Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998, s: 459, 460, 582

KARAHASAN F, KARAHASAN TH, Notalarıyla Duygu Dolu Gönül Sesi Türkülerimiz, Yörem Müzik Yayınları, İstanbul 2006

KILIÇ HB, “Türküler Hakkında”, www.eymirkoyu.com

OĞUZ M, Malatya Tarihi, İstanbul 1985

ÖNAL H, Türk Halk Müziği Eser Çözümleme, Yayınlanmamış Ders Notları, Kırıkkale 2007

ÖZBEK M, Türkülerin Dili, Ötüken Neşriyat A.ş., İstanbul 2009, s: 19

ÖZEROL S, Yenilenen Köy Ballıkaya, Görüş Gazetesi, 1988

ÖZGÜL M- TURHAN S-DÖKMETAŞ K, Notalarıyla Uzun Havalarımız, Cem Veb. Ofset Ltd. Şti., Ankara 1996, s: 89-111-127-137-182-206-254-266-314-417-431-432-435-454-489-504-515

ÖZKAN N, Anadolu’daki Nüfus Hareketlerinin Ağızların Oluşmasına ve İncelenmesine Etkileri, Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildiri Özetleri, 2008, s: 25

SAY A, Müzik Sözlüğü. Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara 2002, s: 542

ŞAHİN H – ÖZEROL S, Arguvan Türküleri/Halkbilimsel Bir Araştırma Denemesi, Arguvan ve Köyleri Eğitim Kültür Vakfı Yayınları: 2, İstanbul 2004, s: 23-36-37-160-163-164-165-166-167-168-169-170-171-178-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-407-408-409-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-428-429-430-431-432-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-449-450-451-452-454-457-459-461-462-463-464-465-466-467-469-471-472-475-476-477-479-480-482-483-484-486-488-491-492-493-496-497-498-499-500-501-502-505-507-509-511-512-513-515-516-517-524-525-528-530-531-

534-536-537-538-539-540-542-544-545-547-548-549-550-551-553-554-556-558-
559-560-564-565-567-568-569-571-573-575-577-578-579-581-583

ŞAHİN H, Köyüm Morhamam, Arguvan Olgusu Dergisi, Malatya 1997

TEMİZ M, Arguvan Deyişleri Albümü' ne ve Arguvan Kültürüne Dair (Makale)...
www.delidervis.net

Thema Larousse, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993, cilt 1 s: 94

TRT Müzik Dairesi Başkanlığı, Türk Halk Müziği Repertuarı, 1998

Albüm:

ADIGÜZEL A, Ağalar Ağalar

DURAK H, Güzel Bu Nasıl Sevdymiş

Grup İstanbullu, Sizin Köyde mi?

KAYAHAN F, Sarı Kurdela, Kalan Müzik, İstanbul, 2000

ÖZTAŞ C, Yılgın Adası

KAYAHAN F, Sarı Kurdela, Kalan Müzik

KIRCA S, Gelin, Gümüş Müzik, İstanbul

PEKŞEN G, Kül, 2007

TEMUROĞLU T (Aşık Yoksulu), Kurban Olam

TEMİZ M, Arguvan Deyişler, Kalan Müzik, 2002

ULUKAYA M, Özel Kayıtlar

YILMAZ S, Gönül Yastadır

YILMAZ E, Arguvan Ezgileri 4

YILMAZ E, Arguvan Ezgileri 6

İnternet:

selamiyucel.blogcu.com/sanat, 11.56, 03.06.2008

www.arapgir.gov.tr/tarih.html, 14.51, 12.12.2008

www.arguvan.gov.tr/default_B0.aspx?content=191, 15.01, .12.06.2008

www.arguvaninfo.com

www.eymirkoyu.com

<http://www.karahuyuk.com/modules.php?name=SlayBook&page=11> www.kultur.gov.tr, 12:52, 03. 24. 2009

www.malatya.gov.tr/tarih/default.asp?id=41, 19:18, 16.08.2008

www.tdk.gov.tr

www.turkuler.com/yazi/turkhalk.asp, 22.31, 03.14.2010